

MASTER THESIS APPENDIX DOCUMENT

Research Master Thesis
Joey Koning
S2335654

University of Groningen
Supervised by T. Van Dijk
20-09-2018

TABLE OF CONTENTS

APPENDIX 1 - INTERVIEW GUIDE	1
Dutch Interview Guide	1
English Interview Guide	3
APPENDIX 2 - CODES OVERVIEW.....	5
APPENDIX 3 - CASE ENCODINGS	7
Coding colors.....	7
Case 1: Duurzaam Ameland	8
Case 2: Holwerd aan Zee.....	19
Case 3: Blauwestad	36
Case 4: De Peinder Mieden – Interview 1.....	51
Case 4: De Peinder Mieden – Interview 2.....	75
Case 5: Meerstad	89
Case 6: Trips’ Salt Beach	104
Case 7: De Markerwadden.....	118
Case 8: Floriade 2022 Almere	133
Case 9: Eco-village Bolderburen	157
Case 10: Brainport Smart District.....	175
Case 11: Transition Town Nederland	193
Case 12: That Mountain Comes!.....	216

APPENDIX 1 – INTERVIEW GUIDE

Since the interviews were conducted in Dutch, the interview guide was written in Dutch as well. For the sake of transparency, a translation is provided after this Dutch version. The interview questions were based on an older version of the theoretical framework that was available at the time of the interviews. Note that these guides were strongly adapted during the data collection process, and that they were adjusted to specific cases based on document analyses.

Dutch Interview Guide

Introductie

- Waarom dit onderzoek/thema?
- Waar gaat het over?
- Waarom dit interview/deze case?
- Wat is de bedoeling van vandaag?
- Vertrouwelijkheid van de data
- Opname voor transcript

Totstandkoming project [20 min]

- Zou je kort wat over de **geschiedenis** van het project kunnen vertellen? [5 min]
- **[Capaciteiten]** Wie zijn er met het idee gekomen voor het project? [5 min]
  - o Kun je wat vertellen over hoe men met dit idee kwam?
  - o Hoe raakte je zelf betrokken bij dit project?
  - o En wat is precies je rol geweest?
  - o Waren er nog meer mensen betrokken bij het opzetten van het project?
  - o Wat is nou echt jullie stempel op dit project geweest?
- Wat waren de **omstandigheden** hier voordat het project werd bedacht? [5 min]
  - o Waarom hebben jullie die plek uitgekozen?
  - o Hoe gebruikten mensen het gebied?
  - o Hoe ervaarde je het gebied persoonlijk?
  - o Hoe heeft het gebied invloed gehad op jullie plannen?
  - o Zou dit project ook ergens anders hebben kunnen werken?
- **[Intent]** Wat voor beeld zag men voor zich toen het project werd ontwikkeld? [5 min]
  - o Waarom moest er iets veranderen?
  - o Wat was de droom achter het plan?
  - o Welke normen en waarden speelden daarin een rol?
  - o Wat vonden anderen in je omgeving van de ideeën voor het project?

Karakteristieken project [15 min]

- Zie je dit zelf als een Utopie? [5 min]
  - o Waarom wel /niet?
  - o Zou het een Utopie kunnen worden?
- Wat was het **doel** van het project? [5 min]
  - o Hoe innoverend of radicaal wilden jullie zijn?
  - o Zie je het project meer als een plan met een eindpunt of als een doorgaand proces?

- Kun je wat vertellen over de **vorm** waarin jullie het project hebben opgezet? [5 min]
  - o Was dat top-down of bottom-up?
  - o Kan iedereen straks gebruik maken van het project, of alleen bepaalde groepen? (€)
  - o Stond het project vast, of was er ruimte voor nieuwe ideeën/flexibiliteit?

Impact project [25 min]

- In hoeverre zie je het project zelf als **succesvol**? [5 min]
  - o Welke criteria heb je dan in gedachten?
  - o Wat voor impact heeft het project gehad?
  - o Wie heeft er wat (gehad) aan dit project?

- **[Transformatie:]** [5 min]
  - o Is het project haalbaar?
  - o Is het project rendabel?
  - o Staat iedereen achter het project?
  - o Is er ook kritiek geweest op het project?

- **[Beweging]** Hoe hebben anderen kunnen bijdragen aan het project? [5 min]
  - o Hoe hebben jullie ze gemotiveerd om mee te doen?
  - o Was het voor iedereen toegankelijk?
  - o Begrepen de inwoners/betrokkenen wat er ging gebeuren?

- **[Inspireren]** Wilden jullie andere projecten of mensen inspireren met dit project? [5 min]
  - o Wat voor bereik hebben jullie met dit project? Veel (internationale) belangstelling?
  - o Hoe hebben jullie impact gehad op andere plannen en plekken? (binnen en buiten het gebied)

- **[Leren:]** [5 min]
  - o Wat hebben jullie zelf tot nu toe geleerd uit het project?
  - o Hebben jullie wat kunnen leren van burgers en vice versa?
  - o Zijn er dingen die je anders gaat aanpakken/veranderen in de toekomst?
  - o Heeft jullie project geholpen in andere nabij liggende projecten?

Afsluiting

- Is er iets waar ik niet naar gevraagd heb wat je nog graag kwijt wilt over het project?
- Bedanken voor deelname
- Vertellen over vervolgstappen
- Contactgegevens andere grote betrokken partij?

English Interview Guide

Introduction

- Why this research/theme?
- What is the research about?
- Why this interview/this case?
- What is the purpose of my visit today?
- Confidentiality of the data
- Recording approval

Realisation of the project [20 min]

- Could you shortly describe the history of the project? [5 min]
- **[Capacities]** Who came up with the idea for the project? [5 min]
  - o Could you tell something about how people came up with this idea?
  - o How did you personally get involved in the project?
  - o What has been your roll throughout the project?
  - o Were there other people involve in the development of the project?
  - o What ha really been your personal signature in the project?
- What were the circumstances here before the idea for the project was developed? [5 min]
  - o Why did you choose this location?
  - o How did people use this area?
  - o How did you experience the area personally?
  - o How did the local circumstances influence your plans?
  - o Would this project have worked elsewhere?
- **[Intent]** What was the vision you were working towards with the project? [5 min]
  - o Why did something have to change?
  - o What was the dream behind the plan?
  - o Which norms and values played a role in that dream?
  - o How did others react on the ideas for the project?

Characteristics [15 min]

- Do you consider this a Utopia yourself? [5 min]
  - o Why/why not?
  - o Could it become a Utopia?
- What was the **intention** behind the project? [5 min]
  - o How innovating or radical did you intent to be?
  - o Did you see the project as having an end result, or as a continuous process?
- Could you tell something about the **approach** you took in the project? [5 min]
  - o Was it top-down or bottom-up?
  - o Can anybody make use of the project once its done, or is it restricted to certain groups?
  - o Was the project determined in its approach, or was there room for new ideas?

Impact project [25 min]

- To what extent do you consider the project successful? [5 min]
  - o Based on what criteria?

- What kind of impact did the project have so far?
- Who has benefit so far from the project?
- **[Transformation:] [5 min]**
  - Is the project achievable?
  - Is the project affordable?
  - Does everyone support this project?
  - Has there been any critique on the project?
- **[Movement]** How have others been able to contribute to the project? [5 min]
  - How did you persuade others to participate?
  - Was it accessible to anyone?
  - Did the local inhabitants/involved actors understand what was going on?
- **[Inspiration]** Did you intent to inspire others through your project? [5 min]
  - What kind of reach did you have with this project? Was there a lot of (international) interest?
  - How did you impact other plans and places (outside of the plan site)?
- **[Learning] [5 min]**
  - What have you learned from the project yourselves so far?
  - Have you been able to learn anything from participants or vice versa?
  - Are there things that you would do differently in the future?
  - Has your project had any influence on projects in the vicinity?

Closing

- Are there any topics that have not been discussed, but which you consider as relevant?
- Thanks for participating
- Next steps in the research process
- Contact possibilities of other relevant actors?

APPENDIX 2 - CODES OVERVIEW

Code	Categories	Subcategories
Inputs	Actor his role	Tasks
		Organisation
	Actor his capacities	Skills
		Knowledge
		Power
		Dedication (time/effort)*
	Circumstances	Local circumstances
		External circumstances
		Experienced circumstances
	Intentions	Values
		Background
		Norms
		Role models*
Characteristics	Features	Possible/impossible
		Comfortable/unsettling
		Open/determined
		Normative/scientific
	Forms	Monetized/free
		Bottom-up/top-down
		Technical/romantic
		Process/product
	Functions	Forward/backward
		Understand/change
		Evolve/reform
		Engage/control
	Content	Holistic/specific
		Far away/near future
		Small-scale/large-scale
		New/reoccurring themes
Impact	Transform	Places
		People
		Institutions
		Plans*
	Move	Tell stories
		Set goals
		Offer critique
		Align partners
		Start discussion
		Inform*
		Results*
		Collaboration opportunities*
	Inspire	Escapism
		Stimulate creativity

		Generate ideas
		Shock*
	Understand	Framing issues
		Exploring the possible
		Cultural narratives
		Making predictions
		Experiment*
		Copy ideas elsewhere*
		Process

*= New (sub)category based on the interviews

APPENDIX 3 - CASE ENCODINGS

Coding colors

The following colors were used in the coding process of the transcripts:

Inputs

Actor his role

Actor his capacities

Circumstances

Intentions

Characteristics

Features

Forms

Functions

Content

Impacts

Transform

Move

Inspire

Understand

Case 1: Duurzaam Ameland

Joey Koning = JK

Luc van Tiggelen = LT

JK: Dan is de eerste vraag eigenlijk wat je rol bij het project is en hoe ben je erbij betrokken geraakt?

LT: Met een jaar of 5 zit ik voornamelijk in de energietransitie. En het project voor het zonnepark speelt nu zo'n 3 a 4 jaar met een collega van me die werkt bij de gemeente, Jacob Dijkstra. Die is heel sterk in business cases en de techniek en ik ben heel sterk in de processen. Dus we hebben totaal geen last van elkaar en we vullen elkaar voortreffelijk aan. Dat zie je vaak bij ambtenaren, die zijn of heel sterk in een techniek of in het proces. Dan zit je elkaars vliegen af te vangen en de andere componenten neem je niet mee. Dus ik ben vanaf het begin bij het zonnepark geweest en ik doe nu alleen de energietransitie, die coördineer ik. En wat we dan samen doen. En bij Ameland help ik ook mee met het uitvoeren van de projecten. En dat kan zijn een register dat over miljoenen gaat tot bij een energieadvies om het daarover te hebben. Niet inhoudelijk, maar hoe je dat moet realiseren bij een ondernemer. En alles wat er tussen zit. Ik noem het steeds schaken op 15 borden.

JK: Haha. Net zo moeilijk als dat ook, of valt dat mee?

LT: Nee naja, dat is het wel. Je moet ongeveer weten waar je je schaakstukje gezet hebt, eh, en dan kan je weer verder. Want het gaat natuurlijk niet allemaal gelijk. De ene gaat wat verder, de ander houdt weer op. Dan moet je weer een duwtje geven de goeie kant op. Soms moet je gaan trekken, soms moet je even op de rem trappen. Zorgen dat er geen mensen vergeten worden, dat er weer de goeie mensen bijkomen.

JK: Maar je moet ook constant schakelen eigenlijk?

LT: Ja constant, constant.

JK: Want je bent 3/4 jaar geleden betrokken geraakt bij het zonnepark, maar het idee van Duurzaam Ameland bestaat al 2007 toch?

LT: Ja precies, 2007. Toen zijn er 3 dingen tegelijk gebeurd: de eilanden hadden gezamenlijk de ambitie om in 2020 zelfvoorzienend te zijn. En waarom past dat bij die eilanden? Eilanden hebben iets van: we hebben ons altijd zelf gered. We willen zelfredzaam zijn en we willen dingen samen doen. Dus dat paste perfect. En daarnaast hadden we ook nog een prachtige omgeving om het te kunnen laten zien. De eerste jaren was ik nog afdelingshoofd, zat ik niet echt rechtstreeks erbij aan tafel. We zagen natuurlijk wel dingen gebeuren die voornamelijk dan niet snel genoeg gingen, maar dat bleek ook achteraf want je had ook 5 jaar nodig om met elkaar te praten erover. Gelijktijdig hadden we ook een convenant, de nieuwe burgermeester, en die wilde kennis maken met partijen op het eiland. NAM die hadden we op het eiland, die [burgermeester] zei: waarom verduurzamen jullie eigenlijk niet? Hadden ze eigenlijk nog nooit over nagedacht. En we hebben samengewerkt met Eneco, want daar zijn we aandeelhouder van. En er kwam een bedrijf die zochten een locatie om waterstof en gas te gaan mengen om dat mee te nemen. Dat kon prima bij ons. En door die drie dingen samen heeft de gemeente gezegd: dat zijn hele innovatieve projecten, die willen we eerst uittesten op Ameland. En dat is zo begonnen. En daar is TNO bijgekomen en Aliander. We hebben heel hard gewerkt om aan een energienetwerk te komen dat zo flexibel en open mogelijk is en ook voor de toekomst toekomstgericht is.

JK: Ja en jullie werken dan ook samen met andere eilanden of doet ieder gewoon zijn eigen ding?

LT: Nee dit doen we zelf -dit laatste doen we zelf. We hebben wel een samenwerkingsverband waar we gewoon om de twee weken live bij elkaar komen en ook dingen afstemmen van hoe doe jij dit, doe jij dat? Dat kunnen we samendoen. Dat soort zaken.

JK: Ja, en die visie van jullie om zelfvoorzienend te worden, wie kwam daar eigenlijk mee toentertijd? Want het kwam van alle 4 de eilanden, maar was er een drager bij jullie op het eiland die daar heel erg mee bezig was?

LT: Ja onze burgemeester was daar heel erg mee bezig. Die zei: dat moet toch iets zijn voor ons, daar zouden we iets mee kunnen. Ja Albert de Hoop die trok dat wel heel erg, die zag daar wel een kans om heel uniek te zijn. En Texel en dergelijke zeiden ja, dat is inderdaad iets. En zo hebben we dat opgepakt. En Texel is daar heel voortvarend mee aan de slag gegaan. En die kregen ook 4.5 miljoen euro subsidie voor het project van de provincie. En wij kregen als 4 eilanden 4,5 ton van de provincie Friesland. En achteraf -op dat moment dachten we: ja jongens, wat is dit. Maar achteraf is dat heel goed geweest. Van: laat eerst maar eens zien voordat jullie het geld krijgen. En daarna hebben we regelmatig afgesproken. Als 4 eilanden kun je wel projecten samen doen.

JK: Dus hebben jullie een business case opgebouwd om te laten zien dat jullie dit konden doen.

LT: Ja eigenlijk hebben we een programma gemaakt om te laten zien wat je allemaal kunt doen, zoveel energie ben je kwijt en hier gaan we naartoe. Maar dat was nog niet echt op projectniveau, dat is pas later gekomen. Dat hebben we echt als businesscase onder het project gelegd. Dat is pas in de kern pas begonnen in 2007 of later, nee 2012/2013. Ik ben er wel van overtuigd, je moet iemand in je organisatie hebben waardoor het van binnenuit komt. Als je alles inhurt vanaf de wal, dan word het nooit van jezelf.

JK: En dat was bij jullie Albert de Hoop?

LT: Nou die [Albert de Hoop] had dat bestuurlijk, maar je had ook Jacob Dijkstra die financieel met de businesscase technisch heel goed was. Want anders dan blijft het afhangen van de wal en wordt het niet je ding. Dus Jacob kon komen praten met een ondernemer. Dat is anders dan wanneer iemand van de wal daar over praat.

JK: Ja. En ik las ergens op internet dat de directie van de gemeente jullie de ruimte gaf om met duurzaamheid bezig te gaan. Hebben jullie daar heel erg voor moeten vechten of kwamen ze daar eigenlijk vrij uit zichzelf mee?

LT: Nou die zagen wel in dat -die waren daar heel snel in- dat we onszelf kunnen onderscheiden met duurzaamheid als eiland. We hebben een mooie omgeving en dat kan ook een drager zijn voor economie, voor andere dingen. Voor een volledige circulaire economie kan dat wel eens een drager zijn. De energie is nu heel hot, maar andere dingen met zelfredzaamheid, dat kan ook richting afval, maar ook in je gebouwde omgeving, ook zelfs in je zorg kun je die duurzaamheid gebruiken. Duurzaam omgaan met elkaar en duurzaam met elkaar een fatsoenlijk leven hebben. Dat klinkt heel soft, maar het begint met die harde kant met die energie, en dan kun je langzaam naar die softte kant. Dat is dan niet meer zo stom, want dan ga je daar automatisch naar toe.

JK: Ja, het gaat dan eerst om resultaten te boeken en dan kun je daar op voort bouwen.

LT: Ja en in het resultatenboekje komt alleen maar met die harde kant. Het moet draaien en werken, het levert geld op of het kost geen geld. En dan kun je dat geld weer benutten voor andere dingen die wel iets van geld kosten om die daarmee te financieren of een touwtje te geven.

JK: Ik ga heel even inpluggen met oortjes, want ik versta je soms een beetje slecht. 1 seconde.

VANAF HIER IS ZIJN STEM NIET MEER TE HOREN IN DE AUDIO. IK HAD MIJN OORTJES IN GEDAAN OM HEM BETER TE VERSTAAN, MAAR DAARDOOR WERKTE DE AUDIO OPNAME NIET MER. MIJN VRAGEN ZIJN DUS WEL TE VERSTAAN, MAAR DE ANTWOORDEN ZIJN GEBASEERD OP HERINNERINGEN NA HET INTERVIEW

JK: Je ging zelf meedoen aan dit project 3/4 jaar geleden. Waarom vond je het belangrijk om mee te gaan doen hierbij?

LT: Duurzaamheid is een belangrijk thema vandaag de dag. Maar het kan ook heel veel betekenen voor een eiland als Ameland, waar het de economie kan stimuleren, maar ook de gemeenschap. Er zat wel een sterke praktische en financiële drive in, omdat het veel mensen in de portemonnee scheelt.

JK: En toen ben je programmadirecteur geworden van die energietransitie?

LT: Ja, dat noemen we coördinator, maar ik ben betrokken bij alles omtrent de energietransitie. Daar vond ik het vooral leuk om mee te kunnen doen aan een nieuw onderwerp als duurzaamheid. Dat gaat heel erg over pioneren, het vinden van nieuwe problemen en oplossingen en daar verder in kunnen komen.

JK: En was dat pioneren -de mogelijkheid om te kunnen pioneren, was dat heel belangrijk?

LT: Ja dat [pioneren] was heel belangrijk. Je moest op zoek gaan naar allerlei nieuwe mogelijkheden. Om zelfvoorzienend te kunnen worden moet je buiten de bestaande kaders gaan denken en verder kijken dan wat er al is. Bovendien zijn er veel wetten en regels die het vooruitlopen heel erg beperken, daar moet je omheen werken.

JK: Dus er moest heel erg los van die bestaande barrières enzo gewerkt worden?

LT: Ja. En dat doe je door risico's te nemen. Door met goede argumenten te komen waarom het nodig is en iedereen daarin mee te krijgen.

JK: Dat lijkt me wel moeilijk om dat voor elkaar te krijgen elke keer.

LT: Ja dat is het ook wel. Maar je hebt het nodig om door te kunnen gaan.

JK: Nee snap ik, maar dat betekent voor al die andere partijen dat ze dan mee moeten gaan met het nemen van risico's en ook in het diepe moeten stappen eigenlijk.

LT: Nou dat valt wel mee. Die verantwoordelijkheid legde ik vooral bij mezelf, daar hadden die andere partijen niet zoveel mee te verliezen.

JK: Ok, ja. Wat is voor jou nou de persoonlijke drive geweest om die duurzaamheid op te zoeken. Je zei zostraks dat je het wel belangrijk vindt, maar waarom? Waar komt dat vandaan?

LT: Ik vind het leuk hoe er heel veel mensen betrokken bij zijn en wat voor een energie dat geeft onder de bewoners van het eiland. Hoe je met allerlei bewonersgroepen, bedrijven, en studenten (zoals nu in dit interview) kan spreken en mensen mee kan nemen in je verhaal.

JK: Je krijgt heel veel mensen te spreken zo?

LT: Ja, ook veel buiten werktijden, 's avonds in de kroeg, bij mensen thuis, etc.

JK: Je zegt net dat het eigenlijk veel verder gaat dan andere plannen eigenlijk omdat je er de hele tijd mee bezig bent en ook buiten werktijden ermee bezig bent. Is het een soort van drive geworden voor het eiland nu waar eigenlijk alles een beetje op gericht is?

LT: Ja een beetje wel. Mensen zijn er wel veel mee bezig. Bewoners proberen inmiddels ook steeds meer zelf te innoveren en met eigen initiatieven te komen.

JK: Heb je een voorbeeld?

LT: Ja vanmiddag sprak ik toevallig nog met een man die bezig is met ... [een voorbeeld]

JK: En er komen eigenlijk allemaal veranderingen vanuit het eiland zelf?

LT: Ja ondertussen steeds meer.

JK: En hebben jullie daar lang voor moeten vechten, of kwam dat eigenlijk vrij natuurlijk?

LT: Nee daar hebben we wel redelijk lang aan moeten trekken voordat dat een beetje op gang kwam. Maar je ziet wel steeds meer betrokkenheid en draagvlak onder de bewoners.

JK: Ja, want hoe hebben jullie dat gedaan met bewoners? Zijn die er vanaf het begin af aan betrokken bij geweest?

LT: [Werd onderbroken door iemand naast hem]

JK: Zijn bewoners vanaf het begin betrokken geweest bij het project, of kwam dat gaandeweg?

LT: Wel pas nadat de ambitie was gevormd, maar we hebben ze wel vroeg in het planproces erbij betrokken. We hebben ze uitgenodigd bij inspiratieavonden en plannen uitgelegd en ze gingen ook steeds meer meedenken over projecten.

JK: Ja, maar ze praten dan ook echt mee over hoe jullie dat gaan doen?

LT: Ja, soms komen we met vragen van hoe zouden jullie dit doen, moet dit zonnepark er komen en zijn er ook mogelijkheden voor een windpark? Dus samen vinden we allerlei oplossingen voor uitdagingen die er zijn op het eiland

JK: Ja, maar daarmee zijn het wel allemaal ideeën van de bevolking, van iedereen samen eigenlijk.

LT: Ja

JK: En nu komen ze dus langzaam ook met eigen ideeën. Wordt alles daarvan aangemoedigd, of zijn er ook dingetjes waarvan jullie denken dat het er niet echt in past?

LT: Nee niet zomaar alles. Als een project bijvoorbeeld 80.000 euro kost ofzo, dan raden we ze dat af. Ze mogen het zelf doen, maar we adviseren ze om dat niet te doen. Het moet wel haalbaar zijn.

JK: Ja, en zijn het alleen de bewoners die meepraten, of worden er ook altijd bedrijven bij betrokken?

LT: Ja altijd. We nodigen altijd de betrokken partijen uit en ook stakeholders op het eiland.

JK: Ik las ergens op internet dat belangrijke waarden voor het eiland zijn rust, natuur en landschap. En dat daarom eigenlijk ook hernieuwbare energie heel goed past op het eiland. En ik vroeg me af of die twee elkaar niet heel erg verstoren. Dat zonnepark dat jullie hebben dat is best wel groot en heeft impact. Verstoort dat niet juist ook het beeld van rust en natuur?

LT: Nee niet persé, daar hebben we wel over nagedacht. Daarom hebben we er ook een dijk omheen gebouwd. Er kwam nogal wat gemor over vanuit het eiland, met voorstanders die juist trots waren op het zonnepark, maar ook tegenstanders die het afbreuk vonden doen aan hun eiland. Daarom hebben we er een dijk omheen geplaatst zodat je het normaal in het voorbijgaan niet kunt zien. We hebben wel een soort platform gemaakt vanaf waar je uitzicht hebt over het zonnepark voor diegene die dat graag willen zien.

JK: Dus het zonnepark is eigenlijk een beetje -als je het niet wilt zien, dan zie je het ook niet?

LT: Ja precies. Zodat het niet een storende factor is.

JK: En dat testen waar je het net over had, dat doen jullie op andere plekken?

LT: Gaat over het testen van bijvoorbeeld andere vormen van dakpannen die ingebouwde zonnepanelen hebben. Dat wordt getest op eigen privéterrein van mensen die met dit soort ideeën komen, om zo min mogelijk afbreuk aan het historische straatbeeld van het eiland te doen (zoals bijvoorbeeld bij de zonnepanelen mogelijk het geval was). We praten ook met veel mensen over hun ideeën en meningen. We zijn nu denk ik bij zo'n 1000 van de 1600 inwoners langs geweest.

JK: Zo, dat is een best aantal.

LT: Ja maar dat heb je ook nodig om draagvlak te krijgen en mensen mee te krijgen met je ideeën.

JK: Ja. En het zonnepark dat ligt er nu net een paar jaar. Maar aangezien het in 2007 allemaal is opgezet, betekent dat in al die tussenliggende jaren eigenlijk alleen maar plannen zijn gevormd?

LT: Nou, het plan voor het zonnepark is rond 2013/2014 bedacht en vormgegeven in de jaren daarna.

JK: Ok, dus daarvoor was het hele idee er überhaupt nog niet?

LT: Nee.

JK: En wat is er in die tussenperiode gebeurt dan? Nadat jullie die ambitie hadden opgesteld en die eerste aanzet tot een zonnepark deden?

LT: Heel veel praten. We moesten de bewoners uitleggen wat er ging gebeuren, mensen moesten hun ei kwijt en het moest landen.

JK: Ja, het had echt tijd nodig.

LT: Ja, er was eerst ook wel veel gerumoer, mensen begrepen niet helemaal waarom we dan nou hier moesten doen. Dus we hebben veel energie moeten stoppen in het benaderen van mensen en het overtuigen van de bewoners.

JK: En leidt dat op een gegeven moment ook niet tot een stukje -hoe heet dat dan- afbreuk van enthousiasme dan? Omdat het zo lang duurt?

LT: Nee, dat viel wel mee. Zodra mensen het snapt en mee konden gaan praten kwam het juist wel meer tot leven. Mensen kregen energie toen ze gezamenlijk achter een visie stonden.

JK: Dat duurzame eiland -dat helemaal zelfvoorzienend zijn- is dat bedoeld voor die 1600 mensen, of is dat ook bedoeld voor alle toeristen die elk jaar langskomen?

LT: Dat is een interessante vraag. Dat hangt een beetje af van je ambitie. In principe is het bedoeld voor die 1600 mensen, die voorzien we met het zonnepark. Dat hoeven niet persé al die 100.000'en toeristen te zijn. Kijk dat is ook een beetje gek, als we voor de duurzame stroomvoorziening van al die mensen die van elders in het land komen zouden moeten voorzien. Dat zou uiteindelijk wel kunnen, maar het heeft niet de prioriteit voor 2020. Maar we proberen wel toeristen te laten zien wat er gebeurt.

JK: Ja, maar is het uiteindelijk nog een ambitie om dat voor elkaar te krijgen?

LT: Ja kijk, het zou mooi zijn als we dat op een gegeven moment voor elkaar krijgen, maar het staat niet bovenaan ons lijstje.

JK: Nee. En al die toeristen die dan komen, die proberen jullie dus ook te inspireren met wat jullie doen zei je net?

LT: Hm, nou niet echt op een VVV-achtige manier, dat we overal reclame maken om te komen kijken en allerlei tours hebben opgezet. Maar we geven wel af en toe een rondleiding of een praatje bij het zonnepark om geïnteresseerden te laten zien wat we doen.

JK: Want zoals je zei, er was ook een uitkijkpunt over het zonnepark, maar dat is ook bedoeld voor een stukje draagvlak onder bewoners zeg maar, dat ze dat kunnen zien en dat ze er trots op kunnen zijn?

LT: Ja absoluut, dat is heel belangrijk. ...

JK: Nee haha, met goed recht. Zodra het project begonnen was zijn er allemaal bedrijven ook bij gekomen die mee gingen denken. Hoe verliep dat? Kwamen die uit zichzelf of hebben jullie die echt moeten aantrekken?

LT: Er zijn een heel aantal bedrijven op het eiland die uit zichzelf kwamen met verduurzaming. Die proberen we te helpen door een stukje promotie te maken in de Amelander Courant, dat is ons lokale nieuwsblad, zodat mensen kunnen zien wat voor aanbod er is op het eiland en om die bedrijven een eindje op weg te helpen.

JK: Want wat voor bedrijven zijn dat dan?

LT: Van alles, restaurants, vissers, hotels, veehouders, etc. Allerlei bedrijven die een kans zien om onderdelen van hun bedrijfsvoering te verduurzamen.

JK: Ok, dus dat zijn allemaal mensen die op het eiland zelf zitten, of bedrijven?

LT: Ja allemaal op het eiland zelf, 150 stuks.

JK: Zo, op 1600 inwoners. En dat zijn allemaal bedrijven die dus ook zelf gaan pionieren met duurzaamheid op het eiland?

LT: Ja. ...

JK: Wat gaaf. En dat is allemaal een beetje ontstaan door die visie van jullie

LT: Ja.

JK: En jullie profileren ze dus, jullie helpen ze met een beetje een stand te geven. En dat doen jullie ook zodat die visie ook verder gaat leven?

LT: Ja voor een deel, zo gaat die visie leven onder de mensen. Je ziet ook dat dat elkaar een beetje aansteekt, als het overal waar je op het eiland komt in het DNA van de mensen gaat zitten.

JK: Wat moet dat een energie geven, figuurlijk en letterlijk. En bedrijven die van de vaste wal komen, zoals een EnTranCe en een Eneco enzo, die zijn nu ondertussen al wat langer betrokken. Maar hebben jullie die ook echt op moeten zoeken, of zijn die uit zichzelf gekomen?

LT: Eh, Eneco was al betrokken, omdat we daar aandeelhouder van waren. Dus die hebben we gewoon gevraagd aan het begin van willen jullie meedenken? Kijk het gaat vooral om het zoveel mogelijk pakken van allerlei kansen die voorbij komen. Zo was er een groot energiebedrijf Alliander die van alles wilde gaan doen met waterstof en energie en die hebben we geprobeerd zo snel mogelijk aan ons project te koppelen.

JK: Huh, gaaf. En jullie maken gewoon heel dankbaar gebruik van dat soort kansen?

LT: Ja dat moet ook wel als je wilt blijven pioneren. Als je met nieuwe dingen wilt komen en vooraan in de energietransitie wilt lopen moet je af en toe risico's nemen en kansen pakken.

JK: Ja dat zijn alle gave nieuwe dingen natuurlijk. En hoe belangrijk denk je dat het is voor zo'n pionerend project om gewoon elke kans die je voorbij ziet komen te grijpen?

LT: Heel belangrijk. Dat zijn bedrijven die met hele unieke dingen aan komen zetten waar je zelf nooit aan gedacht zou hebben.

JK: En zijn er dan ook ideeën voorbij gekomen die dan te gek zijn?

LT: Naja, die zijn er altijd. Je moet alleen niet achter luchtkastelen aangaan. Je kunt wel dromen, maar ideeën moeten wel een beetje realistisch zijn. Ze moeten wel haalbaar blijven.

JK: Ja ok. Maar de grens tussen realistisch en dromen is natuurlijk altijd een beetje vaag. [Hoe ga je daarmee om?]

LT: ...

JK: En als je het hebt over innoveren bij jullie. Want jullie zijn een soort van proeftuin heb ik ondertussen begrepen van internet. Voor al die bedrijven die met energie van alles willen en allemaal nieuwe dingen ontwikkelen. In hoeverre krijg je daar te maken met luchtkastelen en dingen waarvan je denkt: wat, kan dat?

LT: ...

JK: Ja naja, daar hangt het hele project een beetje van af he. Maar jullie als gemeente overzien alles met alle betrokken partijen. En dat hebben jullie eigenlijk ook vanaf het begin af aan gezegd. Maar waarom was dat belangrijk voor jullie om alles te trekken?

LT: Om de belangen van het eiland zoveel mogelijk voorop te nemen. En om een sterke verbinding met de bewoners en betrokken partijen te houden. Kijk, een bedrijf gaat niet 's avonds buiten kantoortijden er nog mee bezig, maar dat heb je wel nodig om zo'n project te laten slagen.

JK: Hebben jullie ervaring met dit soort hele grote projecten zoals jullie nu uitvoeren, of is dit een hele nieuwe ervaring?

LT: Nee echt totaal niet, we hebben nog nooit iets op deze schaal gedaan. Het is allemaal proberen en innoveren, kijken wat wel en niet werkt en daarvan weer leren.

JK: Dus het is en zowel qua inhoud en qua proces compleet nieuw. En wat hebben jullie daar voor belangrijke dingen uit geleerd?

LT: Je moet zoveel mogelijk buiten de vaste regeltjes proberen te werken. Het is zo'n nieuwe branche die energietransitie dat die heel vaak beperkend werken. Niemand weet echt hoe het moet en iedereen probeert zijn eigen stappen daarin te maken. ...

JK: Het klinkt allemaal heel praktisch wel.

LT: Ja, je hebt ook echt een stuk inlevingsvermogen nodig om bewoners en bedrijven te helpen. Dat vind ik wel belangrijk, om mezelf in de schoenen te verplaatsen van mensen met wie ik werk: hoe zou ik daarop reageren, wat zou ik daarvan vinden? Dat heb je nodig om mensen het best te benaderen

JK: En dat is echt iets waar jij je ook mee bezig houdt?

LT: Ja, dat vind ik persoonlijk belangrijk in het proces van omgaan met mensen.

JK: Jullie zijn dus een soort proeftuin met allerlei experimenten en jullie hebben onlangs de experimenteerstatus aangevraagd. Maar nu vroeg ik me af waarom dat belangrijk is voor jullie.

LT: Nou niet persé voor ons, maar voor een bedrijf als Alliander is dat [experimenteerstatus] belangrijk omdat ze daardoor veel makkelijker buiten de regels en wetten kunnen treden wat betreft energie. Daardoor kunnen ze echt losgaan en veel meer van hun plannen uitvoeren.

JK: En wat bedoel je daar dan precies mee, dat ze 'los mogen gaan'? Dat ze -dan hoeven ze zich niet meer te houden aan allerlei regeltjes en wetten?

LT: Nou ja die blijven altijd wel, maar het neemt een groot deel van de belemmeringen weg voor zo'n bedrijf. Er zijn bijvoorbeeld allerlei belastingen die je moet betalen wanneer je teveel van een bepaald soort energie opwekt, waardoor het onaantrekkelijk is om daarmee bezig te gaan.

JK: Ja, dus dan kunnen ze echt zo innovierend worden als ze kunnen zijn?

LT: Ja dan krijgen ze wat meer de vrijheid om nieuwe dingen te gaan bedenken. ...

JK: Maar is er iets wat ze in hun hoofd hebben wat ze nu niet kunnen doen, maar zodra jullie dit hebben wel?

LT: Zo veel. ...

JK: En dat aanvragen van zo'n experimenteerstatus, wordt dat vaak gedaan?

LT: Nou dat doen wij niet, dat doet de NAM. Die zitten naast ons op in de Noordzee en omdat we onder hun gebied vallen kunnen we via hen makkelijker die status aanvragen.

JK: En jullie konden nu dus mooi gebruik maken van de NAM die dus in de buurt bezig is?

LT: Ja

JK: Ja, maar dat kwam eigenlijk wel goed uit dus dat de NAM daar zat, in dit geval.

LT: Ja zeker

JK: En je zei net dat je die wetten en regels meestal negeren. Zitten daar ook consequenties aan?

LT: Niet dat ik weet. Tot nu toe nog niet echt ervaren in ieder geval. Het is ook niet heel extreem wat we doen, maar we proberen wel zoveel mogelijk gedaan te krijgen en waar ze in de weg zitten proberen we er tot redelijke mate om ze heen te werken. ...

JK: Ja, maar ze controleren niet heel vaak heel streng op dat soort dingen?

LT: Nee daar doen ze niet heel moeilijk over. ...

JK: Zijn ze daar ook wat lossier in omdat het zo'n nieuw vlak is, die energie transitie?

LT: Ja dat denk ik wel. Kijk het is een heel nieuw gebied en niemand weet precies wat er moet gebeuren en hoe. Maar omdat we nu zulke grote stappen maken denk ik wel dat ze ons zoveel mogelijk willen helpen.

JK: Maar hebben ze jullie tot nu toe ook kunnen helpen met iets?

LT: Nee, niet echt. Maar we hebben eigenlijk ook nog niet echt ergens hulp bij nodig gehad.

JK: Ja, want jullie hebben tot nu toe alles zelf wel voor elkaar gekregen?

LT: Ja.

JK: En jullie lopen nu aardig wat stappen voorop met die energietransitie. In hoeverre kijken andere gebieden en andere regio's met jullie mee en proberen ze dingen van jullie te leren?

LT: Ja dat speelt heel veel. Er zijn allerlei partijen van de provincie Friesland, volgende week nog de provincie Overijssel, Groningen. Die proberen allemaal wel wat op te steken van hoe we het hier aanpakken. Zeg, dat is misschien een beetje een gekke vraag, maar ik heb niet zoveel tijd meer, hoe lang duurt dit interview nog? Mijn boot naar het vasteland gaat zo.

JK: Oh, hoe lang heb je nog, want ik kan dit wel sneller maken?

LT: zo'n 5-6 minuten.

JK: Ok, dan ga ik richting de belangrijkste vragen. Zouden andere gebieden dit ook kunnen denk je, of is dit echt een unieke kans voor Ameland?

LT: Ja, ik zou niet weten waarom niet. Dit zou in allerlei plekken en steden op het vasteland ook kunnen. Het belangrijkste is dat mensen dit in hun DNA voelen, dat ze op kleine schaal -wijk of misschien zelfs buurt- met elkaar gaan zitten en dingen bedenken en het gaan voelen. Maar wel als gemeenschap er echt mee bezig gaan.

JK: En dat is de belangrijkste drive, de mensen.

LT: Ja absoluut.

JK: En qua ruimte, zou dat op een andere plek kunnen qua ruimte?

LT: Ja tuurlijk, die ruimte is overal. Wat we hier kunnen dat kan ook op allerlei plekken op het vasteland.

JK: En jullie zijn nu los van het zonnepark met een heleboel projecten bezig, zoals die groene slimme LED verlichting. In hoeverre hebben jullie nu echt een soort kritisch perspectief gekregen op alles wat jullie doen op het eiland? Willen jullie alles veranderen?

LT: Nou nee niet alles, maar wel zoveel mogelijk om die transitie te volbrengen. ...

JK: Zijn er ook -is het project voor jou nou ook echt een soort utopie of een droom waar je naartoe werkt? Het eindbeeld van jullie project.

LT: Ja absoluut. Als we over een aantal jaren al ons eigen afval zouden kunnen verwerken, als ik mijn glaasje melk van het weiland hier op het eiland kan krijgen, als de veehouder al zijn voer niet hoeft te laten invaren, dat zou echt helemaal fantastisch zijn.

JK: Dat het echt compleet circulair wordt. En heeft het -heeft deze visie impact gehad, want je bent betrokken bij de planning afdeling. Heeft de visie impact gehad op andere projecten die jullie deden op het eiland?

LT: Nou ja wel een beetje. ...

JK: Ja, en dat is wel in een sneltrein vaart gekomen door zo'n visie.

LT: Ja absoluut, en dat kwam vooral toen het zonnepark er kwam.

JK: Ja, dus het was ook wel belangrijk dat die echt tot stand kwam uiteindelijk?

T: Ja. Vanaf toen werd het allemaal erg zichtbaar wat we aan het doen waren. Toen gingen we echt energie produceren en bezig met de transitie en dat was wel een belangrijk zetje dat nodig is geweest.

JK: Ja. Nou goed, dit waren wel een beetje de grote vragen. Volgens mij zitten die 6/7 minuten er ondertussen ook een beetje op.

LT: Ja, en als je iets tegenkomt waar je meer over wilt weten, laat het dan even weten, en dan plannen we nog even een half uurtje in.

JK: Ja heel graag. Als ik iets tegenkom waarvan ik denk dat dat onderbelicht was, dan laat ik het nog even weten.

Case 2: Holwerd aan Zee

JK = Joey Koning

JZ = Jan Zijlstra

[Interview was heel casual aan al begonnen]

JK: En hij [opname] doet het. Ok, want jullie moeten bijvoorbeeld ook veel samenwerken met zo'n waterschap, maar heb je daar dan ook nu moeite mee als die niet zo heel makkelijk meewerken?

JZ: Eh, nee -ja, eh, nee want ze [waterschappen] zijn wel van goeie wil, maar het, eh-eh, maar-maar ze denken nog wel dat ze hun eigen tempo bijvoorbeeld kunnen bepalen en-en als je bezig bent met een hele groot gebiedsontwikkelingsproject, dan is het natuurlijk zo dat je samen met andere partners -dat je meegaat in het tempo. Nou en dat tempo dat is-dat is een voorbeeld van zo'n waterschap, die zeggen van: nou ja, we zijn iets van plan, we weten nog niet precies wat, we gaan het verkennen en dat duurt 3 jaar. Ja en-en als ik 3 jaar met mensen in een dorp moet wachten op een-op een besluit van een waterschap, dat gaat niet werken, dan haken die mensen in het dorp af. Ben ik -ben- zijn we alles kwijt. En ik bedoel, dan komt na drie jaar -komt zo'n waterschap met een oplossing en dat hele dorp is afgehaakt, die mensen zijn afgehaakt. En dan loop je dus het risico dat je dan draagvlak verliest en dat die hele oplossing gewoon de mist in gaat. Nou en dat is -overheden moeten daar gewoon aan wennen en de ene is daar wat verder mee dan de andere, maar ook-ook de gemeente is daar nog niet zo ver in hoor. Ik bedoel, ja ze lachen mij nog steeds uit zo nu en dan en dan, eh, heh collega's. Bij de provincie zitten er een paar die-die snappen hoe het werkt. En je hebt ook bestuurders die begrijpen er nog niks van, heh, bestuurders zijn ook, eh, mensen die denken van: nou ja ik ben bestuurder, ik ben wethouder, ik ben gedeputeerde, dus ik bepaal wat er gebeurt. Nou en dat is natuurlijk niet zo. Dat kun je wel denken, maar, eh, Holwerd aan Zee is vorige week tien miljoen, eh-eh, nou ja niet gekregen, maar de reservering is nu in de kadernota van tien miljoen.

JK: Zo, gefeliciteerd!

JZ: Ja dank je. Eh, maar dat kon ook niet anders, want die hele Staten vonden Holwerd -die vinden Holwerd aan Zee een geweldig mooi plan, op één fractie na. Die heeft -die is niet goed geïnformeerd. Eh, ja dat is de PVV, maar dat geeft niet, die praten we nog wel eens bij. Maar, eh, ja als de hele Staten dat vinden, dan kun je als gedeputeerde van alles en nog wat vinden, maar daar ga je -dan red je dat niet. Dus, eh...

JK: Maar het is voor jullie belangrijk dat jullie zelf het tempo kunnen bepalen?

JZ: Ja, met me -als je werkt met mensen uit dorpen zeg maar, met-met van onderop, dan moet het niet te lang duren en dan moet je tempo maken. En ik heb gemerkt -ik bedoel we zijn nu vijf jaar bezig en we hebben nu tien miljoen, dat had ook eerder -in vier jaar gekund. Misschien zelfs wel in drie jaar, maar overheden zijn zo goed in van: nou ja, nou dat weten we nog niet helemaal, dan moeten we even een onderzoekje doen en dan tippen we dat even over de zomer heen en voordat je het weet ben je in het najaar en dan ben je een jaar verder. Zo gaat dat...

JK: Alles moet zeker zijn.

JZ: ... Ik bedoel als je een belangrijke vergadering hebt en die is ergens in het voorjaar, dan wordt dat al voorbereid en dan- en dan is er -ja, geen tijd genoeg meer om die vergadering om daar dan alle

stukken in te krijgen van onderzoek of wat dan ook. Nou dan wordt al gauw besloten: nou dan tillen we de vergadering naar het najaar, want ja de stuurgroepen enzo, dat komt niet zo vaak mee. Dan ben je een jaar verder. En vaak komt dat ook door -nou ja, door een kennisachterstand, of een, eh, nouja dat een ambtenaar even niet weet hoe het precies zit en dat de-de expert op dat gebied dan net even niet bij die stuurgroep aanwezig is. Nou dan ben je een jaar verder. En ik bedoel, ik vind dat [langzaam overheidsorgaan] niet erg, het is mijn werk en ik kan dit nog wel heel lang tot mijn 65e blijven doen.

JK: Maar ja, zo lang heeft het dorp niet.

JZ: Nee, dan loop je -ik bedoel, ja dan-dan loop je door het dorp en dan zeggen ze van: nou ik hoor - we horen niks meer van het- van het project, het gaat zeker niet meer door heh? En-en voor en-en een paar maanden verder dan is het van: ja, dat wordt helemaal niks meer- wordt helemaal niks meer. Zo gaat dat toch in het dorp.

JK: En dat merk je nu ook al, dat het nu ook al lang begint te duren?

JZ: Ja-ja. Als we deze -vorige week die tien miljoen niet hadden gehad, dan, eh, dan-dan weet ik zeker dat bepaalde mensen afgehaakt waren.

JK: En is het belangrijk voor het dorp dat iedereen mee blijft doen dan?

JZ: Ja, want nou ja in dit geval hebben we dus bijvoorbeeld dat agrarisch land nodig -boeren-boerenland nodig, en die moeten wel mee blijven doen. En die toezegging die hebben we wel, maar als het te lang duurt en-en mensen zijn te lang in onzekerheid enzo, ja misschien haken ze dan wel af. Nou dan kun je het vergeten, en zeker als het gaat om land en nouja, eh, als je dus, eh, bezwaren kunt krijgen, dan -het gaat om natuurontwikkeling, maar het gaat ook ten koste van natuur, nou stel je voor dat je bezwaren krijgt omdat je een stukje natuur inlevert voor een ander stukje natuur, dan, eh, dan heb je een probleem. Dan ga je voor de rechtbank al misschien wel nat en dan- en dan nou ja, dan kun je het vergeten.

JK: Inderdaad, dat ging ook heel vaak over, eh, Natura2000 gebieden enzo en-en Unesco Wereldbeschermd Waddengebied. Hebben jullie daar ook problemen mee dan? Dat het heel moeilijk is om daar iets te -voor elkaar te krijgen?

JZ: Nee. We hebben de eerste drie jaar -twee jaar gewerkt aan, eh -nee we hadden echt binnen twee jaar hadden we het complete draagvlak van alle natuurorganisaties: vogelbescherming, Waddenvereniging, ja noem maar op. Echt, we hadden het allemaal. Dus, eh, dat was opzich, eh, was dat [conflict met Natura 2000 gebieden] niet zo'n probleem nee.

JK: Dat ging juist wel heel snel ook. En hoe hebben jullie die dan weten te overtuigen? Was dat omdat jullie ook weer een heleboel natuur opleveren?

JZ: Eh, ja, maar vooral omdat -we werken aan een soort zoutovergang en dat is zo uniek, dat gebeurt eigenlijk nergens. En al helemaal niet in combinaties met agrarische -agrarisch land zeg maar, met boeren, dat gebeurt nergens. Dus die- dus die-die natuurorganisaties, die -nou ja dat -de Waddenvereniging was-was één van de eerste gesprekken. En nou, daar gingen we toch wel een beetje-beetje zenuwachtig naar toe, want ja we wilden door de kwelder heen graven twee kilometer lang en, eh, een geul. En nouja, toen we op het punt waren van: en dan gaan we door de dijk en-en, eh, ja dan maken we de verbinding, toen zei die directeur van de Waddenvereniging: ho-ho-ho, wacht even-wacht even. Toen hadden wij zoets van: oh god, nou nu komt het heh. Maar toen zei

die van: dus jullie willen door de dijk? Ge-wel-dig! Nou en toen was het één en al enthousiasme, dus ja dat was een- dat was natuurlijk ja, een belangrijk gesprek en met een goeie uitkomst. Maar wel allemaal binnen de eerste maanden, eh, na de start. Het eerste gesprek was geloof ik met [redacted] gedeputeerden, tweede gesprek was met, eh, Rijkswaterstaat, derde was met, eh, -oh nee, tweede gesprek was met Programma Rijk -nee, eh, tweede gesprek was, eh, hoe heet het ook alweer - Deltaprogramma, toen Rijkswaterstaat, toen volgens mij de Waddenvereniging. Zoiets, in die volgorde.

JK: Zo, beste partijen.

JZ: Ja. Nou ja, dat zijn wel de partijen die er op dat moment -ja, het dan wel moeten doen.

JK: Ja nee absoluut.

JZ: En als je die mee hebt, kijk dan -nou dan kun je in de volgende presentatie kun je zeggen van: nou, die staat erachter, die staat erachter, die staat erachter. Nou dan vervolgens staat de-de volgende, eh-eh, partij er dan ook achter, gesprekspartner.

JK: Dat ging wel heel snel dus in het begin.

JZ: Ja. Nou ja, elk -kijk als je-als je kijkt naar de opgave van bepaalde organisaties, en-en je kunt daar slim op inspelen door in je presentaties de opgaven al min of meer te verwerken, dan-dan denkt zo'n organisatie ook van: hm-hm, zit wel wat in voor ons ook. Dus dan krijg je al heel snel dat ze meegaan denken, eh, van over de -ja over het project, en dat ze met oplossingen komen of dat ze-dat ze -nou ja, gewoon meedenken. En-en daar komen weer vragen -dat roept weer vragen op, dat kun je uitwerken, dat roept weer een nieuwe partner op waar je naartoe kunt en daar kun je dan weer langs. En vervolgens wordt dat draagvlak dat wordt gigantisch groot.

JK: Dat is dat netwerk.

JZ: Ja en inderdaad, als je dan een netwerk hebt, dan weet je ook van -dan ken je de mensen ook al, van tevoren al. En dan -heh, ik bedoel het eerste gesprek met het Deltaprogramma, dat was, eh, natuurlijk vanwege door de dijk, heh het Deltaprogramma. Nou ja, eh, de-de projectleider van Deltaprogramma Wadden van dat moment, die kende ik al, daar had ik van daarvoor al meerdere keren contact mee gehad en-en mee gepraat in de -nou ja van die sessies heb je dan. Dus dan laat je je van je goeie kant zien en dat betaalt zich dan later terug. Want zij hadden -zij had geld, zij konden een haalbaarheidsonderzoek kon ze financieren. Nou dat heeft ze gedaan -dat was een ze, dus dat scheelt dan ook weer misschien. Maar later werd diezelfde persoon -werd bijvoorbeeld directeur bij bij Rijkswaterstaat. Nou ja en dan, eh...

JK: Dan heb je nog steeds dat linkje.

JZ: ... en dan -ja, dat enthousiasme blijft er wel.

JK: Want dat -je werkt zelf ook bij de gemeente toch?

JZ: Ja-ja.

JK: Heb je daar heel veel aan gehad wat betreft je netwerk, wat je net zei: dat nam je eigenlijk al mee naar dat project toe.

JZ: Ja. Eh, ik werk vanaf 2001 werk ik in het Waddengebied en in het Lauwersmeergebied. Ja, dat is één en al natuur en Staatbos en natuurpartijen enzo. En, eh, en dat heb ik meegenomen. Dus toen toen het dorp bij de gemeente kwam met het-met het idee van Holwerd verbinden aan de zee -het was al zo vaak geopperd, maar goed nu-nu was het een actieve groep- toen heb ik gezegd van: nou, eh-eh, we moeten met een klein groepje verder. Nou dat werden dan drie uit het dorp en ik en we moeten met die en die en die en die praten. En daar had ik nummers van en, eh, contactpersonen en ik heb gezegd van: nou, bellen, maak afspraken, ze staan jullie altijd te woord, dat komt altijd goed. En-en jullie dat werd dan ook, eh, met mij erbij. En nou ja, zo is het gekomen. Maar wel in één keer de juiste persoon en-en, nouja...

JK: Ja, want jullie hebben al die partijen nu dus uiteindelijk ook zelf opgezocht?

JZ: Ja.

JK: Want ik zag dat jullie een hele reeks aan thema's hadden die jullie eigenlijk aanpakken met dit project. Was dat dan ook gericht op het ervoor zorgen dat je bij al die partijen wat te bieden hebt waar ze op kunnen inhaken?

JZ: Eh, ja -als je koppelkansen kunt, eh, kunt benutten, dan maak je het project groter en breder - interessanter maak je het dan ook en je zorgt -je hebt financieringslijntjes in principe. Eh, de belangen -als je de belangen goed in beeld hebt, dan kun je die lijntjes leggen en-en belangen is ook geld. Vaak, niet altijd. En-en als het spel begint van wie betaalt wat, dan heeft niemand geld. Maar politiek -de politiek is zich daar wel bewust van: ok, maar dit willen wij ook. En dan is er politiek weer de lijn die dan de ambtelijke organisatie of een ministerie of een provincie ofzo aanstuurt van: ja, maar dat willen we toch met z'n allen? Dan moeten we dat ook gaan doen.

JK: Maar hebben jullie dan bepaalde hoeken of bepaalde invullingen ook juist erbij gehaald om dan maar partijen erbij te kunnen betrekken die dan ook mogelijk mee gaan financieren?

JZ: Ja-ja. Bijvoorbeeld het spoelen van de vaargeul in Ameland, dat is Rijkswaterstaat en dat is ook een -dat zou als je daar een besparing op kunt realiseren is het ook een structurele financieringsbron bijvoorbeeld. Dat gaat wel -ja, eh, breder -als je mensen hebt die-die bij het Ministerie van -ja, wat is het- I en W of LMW of weet ik -vanwege de omgevingsvisie -nieuwe omgevingsvisie- nieuwe omgevingswet bedoel ik- die daar aan werken, ja die bedenken ook allemaal van die-van die clubjes van Nederland van Morgen en-en Nederland 2050 en Nederland van Onderop. En als je daar op inhaakt, dan vinden zij jouw project heel geweldig, maar het zijn ook ambities van ministeries die je die je kunt betrekken bij het project. En dan past dat daar precies in en dan is er ook geen ministerie meer in principe die kan zeggen van: nou, eh, ja moest maar niet, of we gaan niet meebetalen, want we hebben geen ambitie ofzo.

JK: Ja. Want inderdaad, wat je zostraks ook zei, wat dat betreft is dit wel het, eh, tijdperk waarin bottom-up aangemoedigd wordt en gepusht wordt om-om maar gewoon zichzelf te laten zien. Denk je wat dat betreft dat het qua timing nu perfect is geweest jullie project? Of had het tien jaar geleden bijvoorbeeld beter kunnen uitpakken?

JZ: Nee, de timing is nu heel goed ja. Willem-Alexander die had in zijn-in zijn eerste, eh...

JK: Troonrede

JZ: ...Troonrede had die-had die het al over de participatiesamenleving. Nou ja, dat is, eh, dat kwam ons heel goed uit.

JK: Maar dat merk je nu ook, dat daar veel good will tegenover staat?

JZ: Ik denk dat bepaalde organisaties erachter komen dat de participatiesamenleving heel erg ingewikkeld is, heel erg ver kan gaan, dat het een-dat het een, eh, dat je-dat je een deel van je regie kwijtraakt. Nou dat is natuurlijk als je dat gewend bent om regie te voeren, dan-dan vind je dat maar eng. En ik-ik denk dat Holwerd aan Zee het voorbeeld is van -om te laten zien hoe ver je kunt gaan. Ik bedoel: het-het -op een gegeven moment zochten we aansluiting bij Rotterdam 2025 om de Wereldtentoonstelling naar Rotterdam te halen. Nou dat was ook zo'n initiatief van ondernemers die daarin geloven en die die wereldtentoonstelling naar Rotterdam wilden halen. Nou dat is niet gelukt, omdat het kabinet niet-niet mee wilde werken, jammer genoeg- gek genoeg. Want wij hadden in 2025 natuurlijk die wereldexpositie willen hebben en dan in combinatie ook met de opening van Holwerd aan Zee.

JK: Leuke plek om te bezoeken dan ook.

JZ: Ja en dat [Wereldexpo Rotterdam] ging over de -Nederland in de -heh, het thema was Nederland in de Delta en hoe ga je met klimaatsverandering om enzo en nou ja, daar zijn we natuurlijk goed in als waterland. Dus wij hadden al heel snel die verbinding met Rotterdam 2025 om-om dan dat ook verder -nou ja stel dat dan alles klaar was, dan kun je daar prachtig mooi op inhaken. Een wereldtentoonstelling, zoveel miljoen bezoekers, als een deel daarvan naar het Waddengebied komt, dan heb je weer een mooie -een mooi begin. Maar dat soort projecten -ja laten zien dat je dus als samenleving heel ver kunt gaan. Ik bedoel, ja straks is er iemand die zegt: nou ik wil een- ik wil een vliegveld in zee maken, en die krijgt daar geld achter, die krijgt daar ondernemers achter, die krijgt daar investeringen achter en natuurpartijen en-en Wereldnatuurfonds en dat soort grote organisaties. Nou moet je eens kijken wat je kunt bereiken. Ik weet ook wel dat is nog weer veel groter dan -maar-maar de Markerwadden is een voorbeeld van -ongeveer een vergelijkbaar voorbeeld -dat is nog qua natuur veel groter, maar...

JK: Maar is dat ook van onderop gekomen dan?

JZ: Nou ja dat is-dat is vanuit Natuurmonumenten is dat gekomen. En ja, als Natuurmonumenten, ja dat is natuurlijk ook van onderop, als die dat kan maken.

JK: Daar ga ik ook nog mee praten trouwens, met de Markerwadden. Met Roel Posthoorn.

JZ: Oh ja, goed plan. Doe hem de groeten.

JK: Doe ik. Eh, maar je zei zostraks dat het plan al-al -voor het doorbreken van de dijken- al heel vaak was geopperd?

JZ: Ja.

JK: Hoe-hoe zit dat? Er waren al heel vaak ideeën voor geweest?

JZ: Ja-ja in de zeventiger -in de tachtiger jaren, dat plan komt steeds weer terug. Want iedereen snapt wel: vroeger had Holwerd -toen lag dat buiten de dijk en had dat die verbinding met de Waddenzee, was het een aanvoerhaven, een handelsplek. En nu is het gewoon afgedreven van de zee en dat moet je eigenlijk herstellen.

JK: Dat zagen ze veertig jaar geleden ook al in?

JZ: Eh, ja-ja dat -er zijn altijd al mensen geweest die dat hebben dat zo bekeken, die hebben dat zo bedacht. En op een gegeven moment, eh -nou dat hangt er ook maar net van af wie dat dat oppakt, maar op een gegeven moment was hier een -nou had de provincie had een Atelier Fryslân en die-die waren - dat was een vrije club en die mochten vrij nadenken over de ontwikkeling van bepaalde gebieden en die kwamen opnieuw met dat plan. Nou ja dan- ja dat was het moment dat-dat het Dorpsbelang -zeg maar de twee mensen van het Dorpsbelang toen, nu niet meer want Hessel en Theo van de werkgroep die zaten daar in, die waren bij de presentatie van dat plan en die hebben gedacht van: ja, maar dit moeten we gaan doen. Waarschijnlijk ook dat ze zich niet eens gerealiseerd hebben van ja dit is al de derde of vierde keer dat het plan langskomt.

JK: Dus dat was juist het enthousiasme van buitenaf eigenlijk.

JZ: Ja, net even dat moment van die twee dorpsbelangbestuurders -nou ja en die zoeken, eh, verbinding en vervolg en zo is het ook gegaan met-met Marko, de derde, eh, werkgroep lid zeg maar, die had al heel lang contact met de-met de architecten in Dokkum, eh, Sylvester Adema [?] en-en die waren al heel lang met-met ook aan het nadenken over het plan in-in Holwerd en omstreken. Nou ja en die komen bij elkaar en, eh, ja zo- samenloop van omstandigheden en zo heb je een-een actieve groep.

JK: En daarna ben jij er echt pas vanaf de gemeente bij betrokken geworden?

JZ: Ja, zij zijn naar de gemeente gestapt en-en daar was ik, eh-eh, ja bij dat gesprek -daar was ik bij met het college en het college zei van: ja, geweldig plan, Jan Zijlstra kan jullie helpen. Nou zo is het gegaan.

JK: Want het is best wel -tenminste wat ik tot nu toe heb gezien is het vaak een ambitie van één of soms twee mensen zijn en dan groeit het van daaruit, maar jullie hebben echt een club van vier dus waarmee jullie nu bezig zijn geweest.

JZ: Ja, en dat is redelijk compact nog hoor, want vier mensen is -en dat werkt wel heel goed en-en je hebt niet- je hebt niet elke keer de terugkoppeling nodig naar de achterban ofzo. Dus het is onafhankelijk van alles.

JK: Maar heb je dan ook wel eens dat je, eh, onenigheden over dingen hebben, dat jullie andere beelden hebben bij waar het naartoe moet en waar het jullie om gaat?

JZ: Nee, dat niet. Nee dat-dat -de stip op de horizon is wel ongeveer bepaald en dat is ook het mooie, eh, een stip op de horizon die verschuift ook wel eens wat op die horizon en-en naarmate die dichterbij komt gaat die horizon -die verlegt zich natuurlijk ook weer naar achteren. Eh, wij kunnen zo werken met z'n -met z'n vieren, dat is voor ons geen probleem. Als het een beetje die kant op gaat of die kant, als er maar verbinding is met de Waddenzee, als het maar nieuwe banen en omzet oplevert, recreatie en toerisme bijvoorbeeld.

JK: Dat zijn een beetje de randvoorwaarden.

JZ: Ja en dan met natuur en dat die boeren daar zo goed mogelijk uitkomen, uitspringen. Eh, maar dat-dat, eh, wat wou ik daarover zeggen? Ja, dat die -wij durven wel te werken met een stip op de horizon die je dan ook wel eens -maar-maar heel veel ambtelijke organisaties die kunnen dat -die kunnen daar echt niet tegen. Die hebben een project en een project is, eh -dan moet iets klaar zijn

en dan weten ze ook precies wat dat dan is en nou ja, vervolgens proberen ze dan om het zo ver te krijgen.

JK: Maar dan moet het helemaal vast staan van begin tot eind?

JZ: Ja.

JK: Maar jullie -bij jullie is de invulling van het project is wel heel flexibel geweest dus?

JZ: Ja.

JK: Ja, en nog steeds?

JZ: Ja, nog steeds.

JK: Maar zoals nu, als je bijvoorbeeld, eh, haalbaarheidstoetsen doet enzo, moet je dan op een gegeven moment niet heel erg gaan vastleggen ook juist?

JZ: Ja, dat, eh, op een gegeven moment dan kom je dus in de -dan-dan-dan kom je in de trechter van nou -dan gaat de provincie zich daar actief mee bemoeien en, eh, nou ja dan -daar werk je dan mee samen en dan merk je dat de gedeputeerde die heeft wel behoefte aan vastigheid, aan-aan, eh, aan-aan goeie onderzoek enzo en ja, en dan begint vooral ook de vertraging. Tenminste, dan-dan wordt het stil voor de buitenwereld wordt het dan stil. Dan heb je dus, eh, drie jaar lang op de trommel geslagen en iedereen weet ongeveer wat er gaat komen en is op de hoogte en dan moeten er dingen worden onderzocht en dan wordt het lange tijd stil. Dan beginnen mensen af te haken. Nou dat hebben we dus gemerkt en dan komt er een keer een verkeerd persbericht in de krant. Ook weer vanuit de Provincie om dat ze zo graag volledig willen zijn. Zo graag alles willen vertellen. En dat is op zich niet erg, maar wat doet de pers? Die pakt precies dat eruit waar je niet op zit te wachten. Nou dan krijgt zo'n proces krijgt een gigantische dreun. Nou ja en dan, eh, dan gaat het wel eens -nou ja dan loop je -dan schiet het wel eens in de vertraging.

JK: Maar het was voor jullie wel belangrijk om de provincie erbij te betrekken op een gegeven moment?

JZ: Ja-ja. Heh want ik weet natuurlijk wel vanuit de -vanuit de gemeente is zo'n project te groot. En afgezien van het feit dat de meeste collega's daar absoluut niet in geloofden en sommigen nog niet, eh -dus je hebt mensen nodig die dat geloof wel hebben en-en ook die capaciteit hebben om een groot project te kunnen maken. Mensen dus die gewend zijn om-om [onverstaanbaar] om Leeuwarden en, eh, aquaducten en centrale assen te maken. Dat-dat soort mensen, die moet je erbij hebben. Ja, dat is gelukt.

JK: En in hoeverre -want je werkt dan zelf ook bij de gemeente, eh, wat betekent dat je -wat doe je trouwens binnen de gemeente?

JZ: Eh, ja ik ben officieel, eh, ja ik zit bij ruimtelijke ordening.

JK: Ja ok precies, dat was een beetje waar ik op doelde. Eh, dat betekent dat je dus ook al ervaring hebt met dat hele proces en met dingen als bestemmingsplannen.

JZ: Ja, nou ja ik weet hoe- hoe ingewikkeld het kan -gemaakt wordt vaak -kan zijn. Eh, ik weet ook dat bestemmingsplannen vaak, eh-eh, als heel belangrijk worden beschouwd. Maar goed,

bestemmingsplannen dat is niet meer dan dat je vastlegt van wat er al is. En daar gaat het helemaal niet om, het gaat natuurlijk om van waar wil je naartoe? En-en zeker in een krimpgebied-krimpgemeente, nou dan gaat het vooral om: wat zijn de kansen en waar halen we de mensen vandaan die -nou ja, die zorgen voor inkomen en banen en dat soort dingen.

JK: Ja, maar jouw begrip van het wereldje van planologie en ruimtelijke ordening, was dat- is dat heel erg noodzakelijk geweest voor het project, of had het zonder dat...

JZ: Nou nee. Ik heb altijd gezegd van: dat [kennis van ruimtelijke ordening] is helemaal niet interessant. Nee sterker nog, ik heb bewust in het begin ook, eh, ervoor gekozen om-om niet met-met collega's die verstand hebben van rondwegen of met collega's die verstand hebben van bestemmingsplannen of... niet mee om tafel gezeten, want dan -voordat je het weet- dan-dan praten wij over een stip op de horizon en die collega's die zoomen in en die gaan discussiëren over de locatie van een rondweg. En dat is helemaal niet -op dat moment helemaal niet belangrijk, daar gaat het helemaal niet om. Die rondweg die komt er wel, waar die komt is niet zo spannend, dat zien we wel. Eh, dat die er moet komen is wel duidelijk, maar het gaat eerst om dat gat in de dijk. Het gaat eerst om dat water naar binnen te brengen en dat is het -daar-daar - en voordat je het weet word je afgeleid door discussies over nou ja, over details. Of over bestemmingsplandetails, of over wegen en moet er zo'n bocht in of...

JK: En het was verder wel een redelijk gemixt gezelschap zag ik online: van een boer, een ondernemer, mensen uit de dorpsbelangen en jij. Eh, heeft dat heel erg geholpen, dat er zoveel verschillende achtergronden zaten? Dat je een beetje een soort van gevarieerd gezelschap hebt?

JZ: Eh, ja, dat [groepssamenstelling] moet wel een ideale mix zijn, want anders dan heb je een probleem. Ja en dat is het eigenlijk ook wel. Eh, de -ja de mentaliteit van de schouders eronder en-en we gaan ervoor. Ja dat zit ook vooral bij-bij-bij, eh, bij Hessel en de-de-de flair en het verkopen van het plan dat zit ook heel goed bij Marco, dat is een ondernemer en-en die is ook niet bang en-en zet ook altijd door en, nouja. En Theo is dan weer, eh, dat die...

[Korte onderbreking serveerster]

JZ: ... en Theo is dan weer, eh, nou ja die let dan weer op de details en die- en die, ja, die is ook weer de -ja de-de voorzichtige kant van het stel en dat is goed, want als het te gek gaat, ja dan, eh, als er teveel Hessels en Marco's en zo, ja dan gaat het wel eens -ja dan gaat het misschien niet goed. Heh, dus het is ook altijd goed om een goed, eh, nou ja klankbord te hebben of een goeie -iemand die goed kan relativeren en een beetje voorzichtig kan zijn.

JK: Ja, wat dat betreft wel een goeie mix van en persoonlijkheden en kwaliteiten. Want die, eh, nou ben ik de naam weer kwijt van die boer, was dat Theo?

JZ: Hessel.

JK: Hessel, die-die woonde ook in dat gebied zelf toch, wat dan over gaat lopen?

JZ: Ja. Ja [Hessel] heeft daar land en heeft ook goeie connectie met de boeren daaromheen.

JK: Ja want ik wou net zeggen: die-die -hij is het er wel heel erg mee eens -ik las online dan dat hij het wel prima vindt om het belang van het dorp boven zijn eigen boerenland te zetten, maar hoe staan al die andere boeren daar tegenover? Zijn die allemaal welwillend?

JZ: Ja ook. Kijk die-die, die zien ook hoe -toen wij begonnen stonden er meer -ja 120 -meer dan 120 woningen te koop. Dus iedereen die ziet wel, dat dorp holt achteruit, woningen staan op instorten. Ja en daar heb je dan je boerenbedrijf. In een dorp wat leegloopt. Nou dat vindt niemand leuk, en als je dan kijkt naar je opvolgers en je kinderen en die moeten dat van je overnemen, ja die gaan dat natuurlijk niet doen. Dus dan sta je daar voor nopt te werken, want ja het wordt niet opgepakt door je opvolgers. Ja, dan is alles wat je doet is voor niks. Dus we hebben ook gedacht van dan -als we daar land kunnen ruilen en we maken zo'n plan en het wordt hier een stuk drukker en mensen kunnen gewoon hun woning verkopen en-en ja dan -dat is goed voor de toekomst.

JK: Maar daar is wel eensgezindheid over? -Daar is wel eensgezindheid over dat dat vooraan staat?

JZ: Ja-ja en natuurlijk de wetenschap dat als je één keer begint te ruilen met land, dat er-dat het zo moet zijn dat die boer daar beter van wordt. Of ze krijgen hun land dichterbij de boerderij, of ze krijgen gewoon beter land. Dus-dus het zijn akkerbouwers over het algemeen, nou ja het ene stuk grond is gewoon minder makkelijk te bewerken dan het andere, nou als er dan daarvoor in de plaats veel efficiënter en goedkoper kunnen werken op andere grond, dan ja...

JK: Ja, want ik las ook dat er dan allemaal plannen zijn om-om, eh, of in ieder geval experimenten en ideeën om dingen met zilte landbouw te gaan doen en-en soortgelijke ontwikkelingen. Gaan zij daar dan ook een rol in spelen, of gaan zij ergens anders heen en dat er dan weer andere mensen voor in de plaats...

JZ: Nee er zit één boer die zit eigenlijk tegen het plangebied aan en, eh, en die heeft wel gezegd van die heeft dan Wageningen ook gedaan. Die heeft daar wel wat mee, ook met dat onderzoek enzo en studenten. Dus die heeft gezegd: nou dat vind ik wel een idee om daaraan een deel van mijn tijd in te steken. Maar Hessel is nu ook zo ver dat, eh, die-die ziet ook van wat-wat-wat kan het land opbrengen als je het onder water zet en als je het goed -nou ja de waterkwaliteit goed kunt, eh, kunt regelen, dan kun je ontzettend veel geld verdienen aan aquacultuur. Nou en Hessel is een ondernemende boer en-en is niet bang om, eh, om risico's te nemen, maar vind ook, eh, dat soort innovatieve dingen ook wel interessant. Nou en dan -dat bepaalt dat, eh, dat maakt dan dat hij zoiets heeft van: nou misschien is dat wel een kans. Als aquacultuur, als dat 30.000 euro per hectare op kan leveren, dan, eh, en-en zijn aardappelen leveren 7000 euro per hectare op -ik noem maar wat- nou dan is dat voor zo'n ondernemer natuurlijk snel klaar. Dus dan, eh, dan kun je wel wat experimenteren.

JK: Maar ik vind het wel grappig om dit te horen, want, eh, nou ja mijn ouders komen zelf uit Oost-Groningen. Ook, eh, veel-veel op veel vlakken een gelijke situatie wel. Eh, maar daar komen ze uit een boerengebied waar boeren wel echt, eh, aardig conservatief zijn qua-qua wat ze willen en wat ze doen en elk stukje land is heilig en, eh, maar denk je dat er -omdat er nu zo'n groot radicaal plan ligt, dat, eh, dat -ik zie die boeren bij mij zie ik niet zoiets heel snel omarmen, zo'n hele grote, eh, omslag.

JZ: Nou nee, ik denk dat het [nemen van risico's] wel -dat-dat in de denkwereld van die boeren wel gaat veranderen, ja. Sowieso is het namelijk zo dat die -ik weet niet waar jouw ouders dan zitten, maar de verzilting in het gebied is al enorm en die neemt alleen maar toe. Dus de water -de zeespiegel stijgt, de-de druk van onderen, van het zoute kwel, dat wordt groter en dat komt dan ook. Nou dan weet je dus dat -in de toekomst dan hebben we dus een probleem, dus dan moeten we sowieso iets met verzilting doen. En dit is een aanjager ook -want we doen ook een proef -een pilot-met-met waterschap en LTO om die boeren zelf het water te laten meten. Om die boeren te laten wennen aan het idee van: het zoute water zit overal en niet alleen in de sloot en als ik de verkeerde dingen doe, dan creëer ik mijn eigen problemen en als ik de dingen goed doe, dan gaat het

misschien wel een stuk beter. Maar dat weten ze niet, dus door onderzoek en door die boeren mee te nemen in dat onderzoek, zelf onderzoek te laten doen zeg maar, eigenlijk, ja dan wennen ze daar ook aan.

JK: En dan voelen ze de noodzaak.

JZ: Ja en het is natuurlijk zo dat als de ene boer het heel goed doet en-en-en ja, dan ziet zijn buurman dat ook en dan denkt die ook van: ja, maar dat moet ik ook. Want zo werkt dat ook. Ze zijn inderdaad conservatief, ook in Noord-oost Friesland, maar als het om geld draait en ze zien een andere boer het heel goed doen, dan komen ze wel.

JK: Dus het is ook een kwestie van leren van elkaar in dit vlak.

JZ: Ja. En daarom -maar goed- en daarom is dit project ook zo'n doorbraak letterlijk en figuurlijk, omdat je -er wordt nu anders gedacht. Ondernemers gaan anders denken over hun kustgebied -zeg maar waar ze zitten-, bewoners gaan -zien hun omgeving anders, want: oh er komen allemaal mensen naartoe, allemaal toeristen. Dus, ja dan is dat misschien toch wel mooi. Dat zien ze zelf niet meer, want ze wonen daar hun hele leven lang en ze zijn eigenlijk nooit achter de dijk en in de kwelders, dat -ze weten niet precies wat daar allemaal is, dat is van de Fryske Geie [?] of Staatsbosbeheer heh, het Groninger Landschap dan bij jullie. Eh, dus -maar- maar dat beseft dat komt dan -dat-dat komt ook, dat is ook een soort van doorbraak. Dus dat besef bij die boeren, bij de ondernemers, bij de bewoners. Ja en dan- en dan -als dat eenmaal zo ver is, dan komen die toeristen -die gaan in gesprek met de bewoners in het gebied, die bewoners zijn trots op hun gebied, die zijn veel trotser dan voorheen, en die wijzen hen op de mooie dorpjes, op de mooie oude zeedijk, de mooie kwelders en dan, eh, komen die toeristen komen thuis met een ervaring van: goh, dan ben ik daar geweest, en dan sprak ik daar met zo'n oud boertje en die zat daar op de dijk en die man die vertelde honderduit over... Nou ja, dat vinden toeristen geweldig. Dat vertellen ze thuis. Dus dan komen de burens het jaar erop ook.

JK: Maar dit is wel een beetje een soort van droombeeld wat-wat je projecteert.

JZ: Ja, dat is het ook. Maar- maar het is de realiteit dat-dat mensen in het gebied -die-die zien hun gebied niet als een toeristische trekker. Ja, wat moeten al die mensen hier? Hier is immers niks. Ja dat klopt ook, er zijn geen horecavoorzieningen. Je kunt fatsoenlijk in september op een donderdagmiddag -als het prachtig mooi weer is- kun je niet een kop koffie scoren ergens, want ze zijn allemaal dicht. Iedereen is dicht. En-en wat er dan zit, dat-dat zijn dan ook horecamensen die -ja, dat zijn ook niet de ambassadeurs. Die hebben gewoon een kroeg en dat hebben ze al 30 jaar. Ja, dat -nee, je moet een restaurant hebben in het Waddengebied met-met streekproducten en-en-en zaken uit het wad moet je op de kaart hebben en dat moet je verkopen en dat moet een belevenis zijn om dat -om ergens te eten. En dat is het nog niet, maar dat wordt het wel.

JK: Maar met zo'n groot radicaal project wat jullie dan hebben, komt eigenlijk wat er is -komt meer tot leven is wat je wilt zeggen?

JZ: Ja, en dat is ook het mooie: we hoeven eigenlijk niet te investeren. Ja, die 60 miljoen dan, maar, eh, voor de rest zijn alle kwaliteiten zijn er. Eh, we hoeven niks te doen aan de dark sky, die is er. Het is een gigantisch gezonde omgeving, schone lucht, mensen die van natuur houden en van vogelse houden. Ja die kunnen-die kunnen te kust en te keur. Dus dat-dat is er al. Nou ja, kennelijk is het zo dat ook jonge gezinnen dat heel erg interessant vinden allemaal, dat, eh, natuur en wandelen en... Wij zitten wel een beetje op de lijn van: ja het zijn vooral, eh, de-de oudere mensen die tijd hebben. Heh, deze meneer [wijst naar voorbijgangers] en die mensen -die twee die daar lopen en die daar

staan- heh, dat zijn de mensen die nu naar de Culturele Hoofdstad komen en dat zijn ook mensen die misschien straks wel naar het Waddengebied en langeafstandwandelaars en dat soort dingen.

JK: Als er wat te zien is.

JZ: Maar-maar er is iemand in Holwerd, die heeft een huisje gekocht en opgeknapt en die verhuurd dat nu. Die zegt: goh, er zijn echt heel veel jonge gezinnen met jonge kinderen die-die ook van de rust komen genieten. Dat is wel grappig, want dat is dan toch kennelijk ook een groep die de drukte van de Randstad ontvlucht en naar het gebied komt. Of dat nu Fryslân komt of Groningen, dat maakt niet zoveel uit. Maar ze moeten wel een lekker hapje kunnen eten en dat soort dingen. Dat moet wel goed zijn.

JK: En dit soort toerisme staat ook een beetje in, eh, in de focus bij Senses of Place -Sense of Place toch?

JZ: Ja. Nou, dat weet ik niet precies welke doelgroep zij zich op richten, maar dat is wel de cultuurtoerist, maar hoe die er verder uitziet, dat weet ik niet. Maar dat [Sense of Place] is wel een toeristengroepje die ontzettend goed aansluit op Holwerd aan Zee.

JK: Nu of op de plannen die jullie hebben?

JZ: Ja, eh, met de plannen die we hebben. Alleen die toeristen, dat -ja als dat mensen zijn met een goeie-goeie credit card -die willen natuurlijk ook een lekker hapje kunnen eten. En als er geen ondernemers zijn die dat kunnen verzorgen, dan komen ze of niet of ze komen niet meer terug of ze hebben niet een mooi verhaal thuis. Want eten en drinken dat is toch voor een heel belangrijk deel, eh, het verhaal achteraf van hun reis. Van -ja, dat bepaalt gewoon hoe succesvol, hoe mooi hun reis is geweest. En dat is bekend. Echt voor een groot deel bepaalt dat gewoon en-en overnachting en-en -als het eten en drinken en de overnachting gewoon niks is dan-dan kan het gebied nog zo mooi zijn, maar dan is het gewoon niet een mooi verhaal.

JK: Nee. En dat Sense of Place, in hoeverre leeft dat nu? Want jullie willen er heel veel mee in jullie plannen geloof ik, dat jullie allemaal redenen geven voor mensen om erheen te komen.

JZ: Ja, eh, kijk het sluit gigantisch mooi op elkaar aan. Eh, de-de kunstliefhebber is misschien ook wel natuurliefhebber en, eh, nou ja kwelders en kunst en natuur en vogels en rust en ruimte en -ja dat zijn mensen die daar gewoon van houden, dus dat is een hele mooie combinatie.

JK: Ja, maar zit dat Sense of Place -zit dat nu ook al -doet Holwerd daar nu ook al iets mee op dit moment?

JZ: Ja, eh, vanaf het begin is eigenlijk, eh, toen wij naar buiten kwamen met onze plannen, toen kwam Joop Mulder van -toen nog directeur van Oeral- die kwam bij ons langs en die heeft gezegd van: nou, mooi plan, maar jullie vergeten één groep, en dat is de cultuurtoerist. Want, nou ja hij kwam met voorbeelden van Nantes en Terschelling uiteraard -Oerol, maar ook andere plaatsen in de wereld waar de cultuurtoerist een gigantische boost hebben gegeven aan een bepaald gebied. Nou zo zag hij dat voor zich, toen kwam culturele hoofdstad en toen kwam sense of place en hij heeft zich daar op een hele goeie manier mee bemoeit en nou ja, dat is... Die verkiezing heeft Leeuwarden gewonnen, maar dan ook vooral Leeuwarden Fryslân -Leeuwarden Wadden kust. Ja, Leeuwarden Fryslân, maar een belangrijk onderdeel is dan met Sense of Place in de Waddenkust. En, eh, nou ja dus wij hebben gezegd: dat is een goeie combinatie. Hij heeft ervoor gezorgd dat er- dat de belangrijkste projecten van -het icoonproject van Sense of Place: 'Een Dijk van een Wif' dat dat bij

Holwerd komt. Dat is voor ons natuurlijk prachtig. Hij heeft een tijdje in ons projectbureau gezeten als stichting -met zijn stichting zeg maar. En, eh, nou ja gewoon een goeie samenwerking en-en nou ja, we kunnen elkaar versterken wat dat betreft.

JK: En dat is ook een beetje een netwerk nu toch? Van-van plekken.

JZ: Ja, eh, ja het is- kijk wij hebben 400 -400/500 presentaties gegeven -ik weet niet, maar echt heel veel.

JK: Over Holwerd aan Zee?

JZ: Over Holwerd aan Zee ja. En elke keer komt dat Sense of Place daar natuurlijk weer in terug. Als we het hebben over de doelgroep: welke mensen komen hier op af? Nou ja dat zijn die mensen, die houden ook van Sense of Place kunst. Nou dat komt allemaal heel goed uit en iedereen ziet dat ook gebeuren. En dan het verhaal van-van Nantes in Frankrijk, daar hebben ze 8 miljoen geïnvesteerd of 10 miljoen geïnvesteerd in het oude havengebied enzo. Ik ben er ook geweest, het ziet er gewoon geweldig mooi uit, maar dat heeft al 100 miljoen -binnen 10 jaar 100 miljoen opgeleverd en-en ja dat zijn, eh, berekeningen waar je wat mee kunt.

JK: Want probeer je wat dat betreft ook wat te leren van-van soortgelijke projecten? Kun je afkijken van andere projecten?

JZ: Nee haha. Nou nee, want dit is, eh, het is eigenlijk nooit -het is nooit door een dijk. Het heeft nooit- er is eigenlijk nooit iets met waterveiligheid en agrarisch land en natuur.

JK: Nou ja als ik dan weer over mijn Oost-Groningse ervaring spreek: iets als Blauwestad bijvoorbeeld.

JZ: Ja dat [Blauwestad] is dan het voorbeeld van, eh, ja hoe het, eh, ja hoe het eigenlijk niet moet. Blauwestad was een geweldig mooi plan geweest als het aangestuurd was door de bewoners zelf en de natuurorganisaties. En dat de boeren daar gelijk in mee waren gegaan. Nee Willem-Alexander die kwam op ons aflopen en die zei: nou, vertel eens -waarom is Holwerd aan Zee een beter plan dan de Blauwestad? Dat was Willem-Alexander zijn eerste vraag. Dus ja, dat, eh, ja... En dat-dat had ook een hele andere-hele andere doelstelling. Dat had de doelstelling om mensen uit de Randstad naar Groningen te halen.

JK: Dat was bij voorbaat al een beetje gedoemd eigenlijk.

JZ: Dat is niet gelukt en de tijd zat niet mee. Nou dan heb je -soms moet de tijd ook mee zitten en nou, zoals je zei -want dat zei je in het begin ook al: zo'n participatiesamenleving, ja dat begint al te komen en dan doe je dit en dan zit de tijd ons mee.

JK: En -want jullie hebben Alexander ontmoet dus? Dat is wel een dingetje

JZ: Ja. Uitgebreid met hem gepraat. Twee of drie Chardonnays langs. Ja hij dan, wij niet -ik durfde niet te drinken wat ik dacht: ja, dan sla ik steeds een modderfiguur. Nee we waren in het -we waren uitgenodigde, eh, om, eh, een symposium bij te wonen met nog 120 mensen hoor, in het Paleis op de Dam en daar waren -nou Beatrix was daar, Maxima, Willem-Alexander, die waren met z'n drieën.

JK: Maar het ging puur over Holwerd aan Zee?

JZ: Nou dat zou nog net iets te mooi zijn, maar het ging over, eh, krimp en de aanpak van krimp.

JK: Ah ja, en jullie zijn dan een voorbeeld van hoe je met krimp om kunt gaan eigenlijk?

JZ: Nou, eh, ja. We kregen in ieder geval wel de ruimte en de tijd om uitgebreid, eh, in een workshop iets te vertellen en plenair voor de hele groep mochten we ook 5-10 minuten vertellen. Dat was op zich wel een hele bijzondere ervaring, want nou ja, Willem-Alexander zit daar, Maxima en Beatrix. En, eh, en ja zo staan Theo en ik -Marco die- Marco die wilde niet en Hessel was in Canada, maar zo stonden Theo en ik dus tegen die -in zo'n hele statige zaal. Nou daar zaten die drie hoor, moest in het Engels allemaal ook nog, dat was allemaal wat spannend. Maar tijdens het diner mocht, eh, Theo die mocht bij Beatrix aan tafel zitten, dus die had een hele uitgebreide gesprekken met Beatrix.

JK: Ja, maar dat is ook wel, eh, een stukje belangstelling wekken voor het project ook natuurlijk.

JZ: Ja. Ja, nee joh -dus voor dat- voor het diner stonden we dus een glaasje te drinken en toen kwam Willem-Alexander en voor we het wisten stonden we echt 20 minuten met Willem-Alexander te praten over Holwerd aan Zee. [Onverstaanbaar] stond er ook bij. Die had zo iets van: jeetje -want het was echt een heel leuk gesprek met hem en, eh, ja, eh, iedereen stond er echt zo omheen te kijken van: zo, nou, die mannen van Holwerd aan Zee die hebben het voor elkaar. Maar ja goed, hij kwam op ons af en hij was geïnteresseerd en we konden ook wel merken aan-aan hem, maar ook vooral zijn moeder, die was -die wist gewoon van waar het om ging. Dus die hebben we ook gelijk uitgenodigd om langs te komen.

JK: Maar nog niet gedaan?

JZ: Ja, ja maar dat kost altijd wat tijd. Maar we weten in september of die langs gaat komen, dan krijgen we een mooie brief.

JK: Gaaf! En jullie zijn ook bij minister Schultz geweest bijvoorbeeld om-om verhaal te doen. Zoeken jullie dit soort partijen helemaal uit jezelf op of worden jullie op een gegeven moment gewoon nu uitgenodigd ook voor dit soort gesprekken?

JZ: Eh, ja we sturen er altijd wel op aan. Want ik heb -we weten wel van: ambtenaren zijn er soms niet altijd, eh, ambtelijke organisaties die -nou ja die gaan niet altijd in ons tempo mee en dan is -helpt het als je dus draagvlak van onderop hebt, zeg maar vanuit de ambtelijke hoek, maar dat je ook een beetje druk hebt vanaf het hoogste niveau.

JK: Ja, want ik wou net zeggen: dan loop je meteen -niet-niet gewoon top-down, maar echt helemaal tot het hoogste...

JZ: Ja-ja maar, eh, kijk als je alles bij elkaar optelt, dan is dit -en dat zegt iedereen dan, van: ja maar dit is wel -dit is gigantisch innovatief en een gigantische doorbraak. Eh, ja als dat dan zo is dan, eh, dan-dan ja dan zijn dan dus ook de hoogste mensen, eh, geïnteresseerd. En als die erachter staan, ja dan-dan gaat dat een stuk sneller. Dus ja dan -ja. Zoals laatst hebben we een gesprek gehad met een directeur op het ministerie van L&V en die zegt van: nou dit is een geweldig plan en jullie moesten eigenlijk ook met de minister praten. Nou dan zijn we natuurlijk -stappen we -ik dan -stap ik in de pen en dan klim ik in de pen en dan maak ik een prachtig mooi wervende brief of, eh, email. Die was vervolgens door Marco verstuurd vanuit de stichting. Nou dan stuurt dat dorp stuurt een brief aan de minister en dan zegt de minister: nou, kom langs. Alleen nu is het dan niet de minister geworden, maar de secretaris-generaal, maar goed, dat is de ambtenaar die-die tegen de minister aan zit. Dus dat is op zich ook prima, de hoogste man bij zo'n ministerie. Nou dan zit je dus -vervolgens heb je

een gesprek met zo'n SG met twee/drie directeuren erbij en dan nemen we de gedupeteerden ook nog mee. Heh dus dan -die zegt ook van: ja, ik ben gedeputeerde, maar dit zijn de mannen die doen het woord. Dus ik heb daar een presentatie gedaan en, eh, ja die gedeputeerde die zit er bij en knikken en geeft zijn enthousiasme weer en nou ja, eh, steunt het project.

JK: Ja. En levert dat ook meteen wat op, of is het meer een soort van vlammetje wat langzaam gaat groeien?

JZ: Nou ja, bij LV speelt nu die regio envelop, die 950 miljoen die ze tot hun beschikking hebben. Hebben we al wat van uitgegeven, dus er is twee keer 200 miljoen van over. En ze zoeken dus projecten van onderop, integraal, met de regio, uitvoerbaar, binnen deze kabinetsperiode, grootschalig, nou noem maar op. Dat hebben ze gewoon toegeschreven aan Holwerd aan Zee volgens mij. Ze waren gewoon ontzettend moe van ons waarschijnlijk, al dat gelobby in Den Haag enzo.

JK: Haha, dat is ook een strategie.

JZ: Ja. Dat past daar prima in en ik heb daar gezegd van: nou het kost 60 miljoen. De regio betaalt 25 en ministerie van L&V, jullie betalen ook 25 miljoen. Nou dat heb ik daar neergelegd. Ik heb nog even na die sheet heb ik nog even stil -ben ik nog even stil -stilgeweest want ik denk: nou dan komt er wel een reactie. Nee. Later -dag daarop stond in de krant dus dat-dat L&V een bijdrage van tussen de 5 en 40 miljoen kan, eh, kan geven voor goeie projecten. Nou ik heb 25 gevraagd en dat is mooi bescheiden denk ik, ik had ook 35 kunnen vragen. Maar ja, dat-dat is niet helemaal realistisch, we hebben nu, eh, 10 miljoen vanuit de provincie, we koersen aan op geld uit de gemeente. We zitten nu in een herindeling, dus we mogen niks reserveren, maar er is wel een motie aangenomen vorige week om een stuk geld te reserveren. Nou dan koersen we aan op 15 miljoen, dat is co-financiering vanuit -van het Waddenfonds, daar kan ook zomaar 10 tot 15 miljoen vandaan komen. Dat is dan weer co-financiering voor de bijdrage vanuit de MKV [?] en dat is voor andere fondsen dan weer reden om-om-om misschien aan te haken bij ons project en bijdrage te geven net als bij - Markerwadden heeft een, eh, bijdrage gekregen van de-van de Droomfonds. Nou zo hopen wij ook op een bijdrage van het Droomfonds. Dat weten we volgend jaar. Nou dan weten we ook of het, eh, ministerie van L&V 25 miljoen schuift. Nou en dan, eh, zitten we ongeveer op 60/65 miljoen.

JK: Maar is het dan nu voornamelijk wachten tot al die beslissingen worden genomen of...?

JZ: Nou we moeten nog stukken indienen voor het Droomfonds, we moeten nog stukken indienen voor L&V. Dus, eh...

JK: Ja. Dus veel rapporten schrijven enzo.

JZ: Ja nou ja. Dat [werven] begint dan eerst met een, eh, two-pager dat is een -nou ja beperkte -dat is een -die moet gewoon een heel project samenvatten in twee pagina's, maar goed. Nou ja en dan is het na de zomer zoveel mogelijk die lobby op Den Haag richten denk ik. We gaan ondertussen nog met Brussel bezig, zijn we ook geweest, hebben we een goed gesprek gehad met de hoogste vertegenwoordiger van de Nederlandse regering in Brussel. Eh, dat was een plaatsvervanger maar dat maakt niet uit. En -dus-dus proberen die 60 miljoen rond te krijgen, de druk op Den Haag. Heh, dat-dat zo'n ministerie die 25 miljoen geeft, en dan gaan we ondertussen met Brussel verder en dan kijken of er... En dan volgende fases voor Holwerd aan Zee: we hebben nog meer ambities, en dan Brussels geld gebruiken.

JK: Dat-dat kan grote bedragen opleveren lijkt me?

JZ: Ja, dat hoop ik wel ja.

JK: He, ik ben door mijn uur heen, maar ik weet niet hoeveel tijd jij nog hebt?

JZ: Nou ik moet om half twee heb ik een volgende vergadering, maar daar moet ik me wel op voorbereiden.

JK: Ja snap ik. Ik zal, eh, een beetje op de belangrijkste vragen nog focussen en dan, eh... Hoe, eh, want jullie kwamen op het idee toen met z'n vieren. Eh, hoe hebben jullie -hoe brachten jullie dat verhaal naar de dorpingen toe? Want hun enthousiasme winnen was heel belangrijk neem ik aan, om het te laten leven, maar hoe brachten jullie dat verhaal? Hoe reageerden ze erop? Hoe zorgden jullie dat het dorp...

JZ: Ja positief, en met applaus. We hebben een-een avond -een dag georganiseerd -volgens mij 's middags voor de professionals en 's avonds voor de dorpsbewoners. Twee keer een volle zaal van 250/350 mensen. En, eh-eh, we hebben gewoon gezegd van: ja dit is de situatie nu, dit is waar het naar toe gaat. En we wisten toen al, eh-eh, wat het ongeveer -dat was in 2010 onderzocht wat het gaat kosten als je niets doet. Nou dat loopt echt in de tientallen miljoenen. Dus iedereen hebben we gezegd van: nou dit is Holwerd nu, dit zijn de panden, zo staat het leeg, zo zakt het in -ja het stort gewoon in...

JK: En dat voelde iedereen ook wel?

JZ: ...En-en dit is wat we van plan zijn. En iedereen was enthousiast ja.

JK: Maar dat komt ook dus omdat je-omdat je -omdat het al zo zichtbaar was?

JZ: Ja.

JK: Denk je dat het ook allemaal had gewerkt als het allemaal normaal was geweest? Als-als -nou normaal, als er geen leegstand was, geen krimp...

JZ: Nou ja dan gaat het iets minder makkelijk, maar als je hele goeie onderzoeken hebt die en-en trends laten zien wat er-wat de toekomst is voor een bepaalde plek, een dorp of een gebied of regio, nou dan heb je wel een goed verhaal. Eh, en-en als iedereen denkt van: nou ja goed -ik bedoel als je niet over de rug van mensen praat, maar je praat met de mensen en de boeren doen mee en er is niemand in principe die bezwaar heeft, dan is er ook niemand die op gaat staan in zo'n zaal en zegt van: ja, moest maar niet. Want dan denkt iedereen van: nou, dit lukt nooit. Heh, de groep denkt: dit lukt nooit, dit duurt nog wel 30 jaar, dit maak ik niet meer mee of-of geweldig, want er is niemand die zegt: dit gebeurt volgende week al en ik ben ontzettend tegen. Nee.

JK: Ja, hadden jullie dat wel verwacht?

JZ: Ja dat was wel even spannend.

JK: Omdat het zo radicaal was en uit de lucht kwam vallen een beetje.

JZ: Ja. Hoog luchtkasteelgehalte. Eh, maar ja zoals ik zei: in het begin werd ik uitgelachten, maar zo zal ongetwijfeld 80% over hebben gedacht toen. Dat kan toch nooit, je kunt toch niet door een dijk, je kunt niet een gat maken in de dijk, dat kan allemaal niet. Ah, die boeren zijn toch tegen. Er zijn

genoeg redenen om te denken: dat wordt toch nooit wat. En als je daar niks van aantrekt dan, eh, haha...

JK: Maar het is nu heel belangrijk om ze erbij te houden? Op de hoogte te houden en...

JZ: Ja-ja. Ja nu-nu zie je ook -ik ken dan één tegenstander, dat is Hessel zijn vader.

JK: Ok, dat ook nog haha

JZ: Haha. Nou goed, die laat het wel gebeuren, maar, eh, nu was er dus zaterdag was er iemand die was ook tegen. Die was met een groepje met Joop Mulder mee naar het-naar het -nou dan hebben we daar een brug gebouwd en er staat een kunstwerk van Sense of Place staat -met onze afbeelding staat er bij de dijk. Nou en Joop Mulder daar bij langs met een groep mensen en-en er was één persoon die vond het maar niks. Die vond agrarisch land veel mooier dan water en-en natuur. Dus nu het realistischer en completer wordt en dichterbij komt -nu beginnen er wat mensen te sputteren.

JK: Ik denk dat je dat wel vaker krijgt hoor, dat als het echt gaat landen -dat hoe het impact gaat hebben op het landschap, dan -want jullie hebben ook van die impressiebeelden laten maken toch, waarin je kunt zien hoe het eruit ziet?

JZ: Ja-ja.

JK: Ik kan me dan wel voorstellen dat het dan dichtbij komt ofzo. Dat mensen dan wel zoiets hebben van: oef...

JZ: Ja nou ja we hebben die beelden -die laten we -die worden dan gemaakt door onze-door onze architecten in Dokkum die al heel lang contact met Marko heeft dan. Die sponsort dat. En we hebben altijd gezegd van: ja zo kan het eruit zien, maar dat kan nog wel 100 keer anders en dat gaat ook nog wel 100 keer veranderen. Ja, maar nu -nu wordt het- ja nu is er 10 miljoen -er ligt toch wel een soort ontwerp, ja nu begint iedereen zich wel te realiseren: ok, dit gaat waarschijnlijk wel zo ongeveer worden. Dus nu -ja nu is het de vraag hoeveel mensen zijn er nu nog voor? Maar kijk als je dus geen belang hebt en je hebt geen koopwoning die je moet verkopen binnen zoveel jaar, ja dan kun je makkelijk tegen zijn. Maar mensen -over het algemeen draait het toch altijd om geld. Iedereen heeft wat dat betreft een belang.

JK: En, eh, er werd gezegd dat jullie heel erg, eh, de problematiek in het dorp hebben kunnen aanstippen met het project. Is het daardoor meer gaan leven denk je? Is het een grotere rol gaan spelen voor iedereen of deed het dat al heel erg?

JZ: Nee iedereen ziet zelf wel hoe het [de [problematiek] allemaal gaat. Ja, je kunt erop wijzen, maar dan -en als je dan een oplossing voor dat probleem hebt, ja dan gaat het snel natuurlijk. Dan is iedereen zo ineens enthousiast. Daar hoeft je niet zoveel voor te doen. Kijk-kijk dat werkt dan beter dan dat je zegt van: goh, er zijn nergens in die hele Waddenkust is er een zoet-zout overgang. Heh, vismigratie hier. Nee, dat landt niet, daar hebben die mensen niks mee, dat maakt hun, eh, helemaal niets uit. Dat zijn weer natuurboys die weer helemaal enthousiast en warm worden van zo'n plan. Maar het gaat vooral om waardedaling, om werkeloosheid, om vergrijzing in zo'n dorp dat jeugd wegtrekt. Dat zijn nou problemen die er toe doen.

JK: Dus jullie hebben heel bewust nagedacht over boodschap die naar elke, eh, groep betrokken toebrenkt.

JZ: Ja, ja dat klopt.

JK: En heeft het project nou ook heel erg invloed gehad op, eh, andere plannen waar de gemeente nu bijvoorbeeld mee bezig gaat? Kun je al -kun je zien dat ze hiermee rekening houden, of...?

JZ: Nou nog niet echt, nee. Vorige week waren er nog collega's van mij in een ander overleg, die hebben gezegd: nou dat moeten we nog maar zien of dat er komt, dat Holwerd aan Zee. Oh ja dat ging om, eh, om de twee scholen -ja Holwerd is een heel apart verhaal, maar Holwerd is een dorp van-van Christelijk en niet-Christelijk en een gigantische strijd altijd geweest. Tot een paar jaar terug hadden ze nog elk een eigen dorpsfeest, maar nu is het helemaal -is allemaal anders nu. Nu gaan die twee scholen ook fuseren, dus de openbare en de Christelijke school wordt één school. Dus toen is tegen de gemeente gezegd van: nou dan moeten we daar naartoe, naar dat multifunctionele accommodatie, en dan moet die ingang, die moet niet die kant op, maar die moet die kant op, richting Holwerd aan Zee, want daar komt dat water en dan moet het daar in gaan. Dus toen hebben ze gezegd van: nou dat Holwerd aan Zee, dat moeten we nog maar zien of dat nog doorgaat haha.

JK: Maar je ziet nu dus al wel dat er mensen over praten.

JZ: Ja in het dorp [leeft het] wel. Het geloof is er wel en, eh, ja misschien was dat nog net voor die 10 miljoen hoor, dat weet ik niet. Dat maakt natuurlijk wel een gigantisch groot verschil.

JK: Wat-wat zijn voor jullie nu de belangrijkste lessen geweest uit dit project? Wat hebben jullie -als je terugkijkt en je zou het nog een keer doen, wat zou je anders doen?

JZ: Nou ik zou niet zoveel anders doen. Eh, nee. Gewoon de hoofdlijn, de stip op de horizon, de focus op de stip op de horizon eigenlijk, geen detail discussies, niet te vroeg dat bij een gemeente of bij een provincie neerleggen, maar gewoon zelf lekker bepalen waar je naartoe wilt. Het-het is -eigenlijk is het gewoon allemaal zo gegaan als we van tevoren min of meer bedacht hebben. En de valkuilen - gewoon om de valkuilen heen die we- nou ja die ik dan nog ken.

JK: Ja en zou het wat dat betreft dan ook in al die andere Friese Waddendorpen kunnen werken denk je? Of is meer dan één dijkdoorbraak te veel van het goeie?

JZ: Nou ja het werkt in elk dorp, alleen je krijgt niet overal een investering van 60 miljoen. Dus dat is - dat gaat niet- dat komt niet goed. En-en ik-ik denk dat het in Holwerd drukker wordt, omdat dat een magneet wordt zeg maar, waar veel mensen op af komen. Je hebt dan daarnaast heb je ook dorpen nodig waar het wat rustiger blijft, waar mensen voor de rust komen. En dat is dan de kwaliteit van dat dorp -van die dorpen. Nou ja en-en dus je moet ook niet overal hetzelfde willen.

JK: Maar dan zijn jullie al de aantrekker voor de regio en dan waaiert het wel uit.

JZ: Ja-ja. En die beeldvorming heh, dat-dat denken over -het zelfbeeld zeg maar over het gebied van de bewoners, ja dat verandert ook.

JK: Ik denk dat ik het hierbij ga laten. Dat is een best interview geweest.

JZ: Ja.

JK: Eh, heel erg bedankt voor het meewerken!

Case 3: Blauwestad

JK = Joey Koning

RP = René Perton

[Begon al met vertellen en pas na halve minuut opname gestart. Daarin vertelde hij dat hij bestuurskundige als achtergrond is en zichzelf ook gespecialiseerd heeft in ruimtelijke ordening]

RP: ...Ontwikkelingen die te maken hebben met ruimtelijke ordening, dus ook echt die planologische kant. Dus, eh, binnenstad Winschoten een oppepper gegeven de afgelopen jaren, daar was ik verantwoordelijk voor. Maar ik ben ook verantwoordelijk voor wat achter jou hangt, eh, dat Lead Oost-Groningen. Ik ben verantwoordelijk voor het hele plattelandsbeleid, eh, van Oost-Groningen en daar is een Europese subsidie aan gekoppeld. En door die combinatie dan is het dus wel heel erg leuk, eh, dat je -je kunt het verschil gaan maken in jouw regio. Ik ben hier geboren en getogen in Bellingwolde, ik woon hier ook weer. En, eh, ja dan is het gewoon heel leuk, die combinatie, als je zo'n subsidieprogramma hebt die juist probeert plattelandsontwikkeling te bevorderen en aan de andere kant één van de grootschaligste veranderingen in je platteland in Oost-Groningen, om daar ook nog leiding aan te mogen geven, ja dat is natuurlijk een hele leuke combinatie. Ik moest wel twee keer nadenken, want ik heb natuurlijk ook de geschiedenis, eh, wel meegekregen van Blauwestad: moeilijk-moeilijk. Maar ja, het is -ik zeg wel eens oneerbieding, eh: een stukje gewoon gezond onder- eh, een gezonde kijk op dingen en dan zorgen dat je, eh, ja gewoon vol met -ik noem het wel eens even boerenverstand, dan kom je een heel eind. En we hebben hier te veel naar mijn gevoel gehad, eh, ja een beetje over de top dingen. Blijf gewoon normaal, kijk wat zo'n gebied nodig heeft en kijk hoe je daar met elkaar mee omgaat. En dat je dus, eh-eh, nou je hebt toevallig nou geen kop koffie, maar als je die kop koffie hier had gehad dan kreeg je een kopje die uit Zwitsers porselijn -dat vind ik altijd het toonbeeld van hoe het niet moet, dat je dus eigenlijk, eh, je organisatie verheft ten opzichte van het belang van de regio. En ik draai het altijd om, eh: het belang van de regio staat centraal en dan probeer je met de omgeving samen iets te ontwikkelen en, eh, ja dat betekent dat je ook oude waarden en heilige huisjes van het verleden gewoon los moet laten. En ook binnen zo'n team die we hier hebben zitten; ja er zijn een hele hoop mensen zijn in het verleden, eh, ja er zijn ook contracten gewoon niet verlengd, juist om te zorgen dat we hier een team kregen die wel slagvaardig genoeg is.

JK: Ja, maar ook om een beetje te breken met-met die oorspronkelijke ideeën die gewoon heel erg afweken van wat de verwachtingen waren?

RP: Hm, ja en nee. Eh, kijk -het is denk ik een illusie om te zeggen dat-dat Blauwestad, eh-eh... Kijk er zijn twee dingen -Blauwestad zie ik eigenlijk in twee opzichten: je hebt Blauwestad qua gebied en je hebt Blauwestad het woningbouwproject. Die onderscheid maak ik altijd. Eh, kijk ik naar het gebied en wat voor impact het heeft op-op onze regio hier, ja dan zeg ik: dan is Blauwestad ontzettend, eh, geslaagd. Eh, het is vooral voor dorpen als Midwolda, Oostwold een extreme impuls gegeven aan die dorpen, ook met nieuwe functies en boerderijen en, eh, nieuwe horeca, nieuwe eh-eh recreatieve voorzieningen. Die hier tot dan toe niet waren. En die je ook nooit en te nimmer zou hebben gekregen als we hier geen meer hadden, eh, gekregen. Dus ja en-en als je kijkt naar natuur en mogelijkheden voor recreatie, ja is dat gewoon heel erg goed. Dat kun je ook wel zien aan de getallen van bijvoorbeeld, eh-eh, één van de havens hier verderop, eh-eh, Reiderhaven [?] is dat. Dat was vroeger een boerenbedrijf, meneer Molema, en meneer Molema die had achter zijn boerderij kwam het water langs en die dacht van: weet je wat, ik ga een particuliere haven beginnen. Die man die heeft zijn haven inmiddels keer op keer uitgebreid en onlangs weer een stuk grond van ons gekocht en daar komt nog een stuk haven bij. En hij heeft al tig panden, eh, aangeschaft waar hij bootopslag

doet. Nou en op basis van die aantallen kun je zien dat de recreatie en vooral de vaarrecreatie hier een enorme boost heeft gekregen de afgelopen jaren. Nou dat is ontzettend goed, eh, voor het gebied. Nou en dat zie je dus ook dat-dat gewoon voor onze regio heel waardevol geweest is.

JK: En omwonenen kunnen heel erg veel aansluiten op me-niet alleen die-die boerderij daar, maar ook meer projecten kunnen gewoon aansluiten op wat Blauwestad heeft gedaan?

RP: Nou ja, kijk ik zeg altijd: je hebt de randvoorwaarde gecreëerd voor nieuwe ondernemerschap, eh, toen met het aanleggen van het water en de natuur natuurlijk. Eh, aan de andere kant, eh, ja wat ik persoonlijk wel vind is dat, eh, het had nog wel wat meer, eh, de blik naar buiten toe moeten doen. Kijk, Blauwestad is heel erg intern gericht. Eh, hier moest het gebeuren, hier had je je woningbouwgebied. Dus is er een dijk omheen en wat daar buiten die dijk gebeurt, dat maakt niet zo heel veel uit. Dat besef is op den duur wel gekomen van dat dat dorpen ook mee moesten en dat is eigenlijk waar ik zelf ook heel erg op zit te worstelen, is van dat je die koppeling met je omliggende dorpen, dat je die nog meer versterkt. Dat er nog meer geprofiteerd kan worden van de aanwezigheid van, eh, of een vaarverbinding die ergens loopt, of het meer. Dat is, eh, dan kunnen die dorpen zich nog beter ontwikkelen.

JK: Ja. En-en -want wanneer ben je er officieel bij gekomen? Bij het project?

RP: Ik ben, eh, in november '15 ben ik, eh...

JK: Ja, dus vanaf het moment dat die omslag een beetje ontstond?

RP: Ja. En in, eh, 2015 was eigenlijk een beetje het verhaal van: nou, eh, wat moeten we eigenlijk nog met de Blauwestad? Oneerbiedig gezegd, gaan wij op dezelfde toer door, ja of de nee? Eh, of gaan we toch een radicaal andere koers varen? Nou dat radicale, laat dat woord maar een beetje achterwege, want zo radicaal is het ook weer niet. Maar we hebben wel veel meer gekeken, geluisterd van: waar is nou eigenlijk behoefte aan in onder andere de woningbouwsector, eh, de typologie woningen, eh, enzovoorts. Kijk we hebben natuurlijk ooit een -dat was de Zwarte Hond, die heeft, eh, beeldkwaliteitsplannen gemaakt voor, eh, elk woonwijkgedeelte van de Blauwestad...

JK: Ja, ik heb ze hier zien liggen ook.

RP: Precies-precies. Nou die hanteren wij ook nog steeds. Echter, eh, de klant van tegenwoordig - want we zijn natuurlijk wel 12/13 jaar verder- de klant van tegenwoordig vraagt veel meer om maatwerk. Dus die zegt van: ja ik vind -heh, je hebt me op de kavelkaarten staan, een kavel van -ik noem maar iets- 1500 meter, eh, maar ik heb eigenlijk aan 1200 wel genoeg. Is dat mogelijk? Nou het antwoord is altijd 'ja, mits'. En dat mits is dan bijvoorbeeld dat je, eh, dan moeten er meerdere kavels nog liggen op een rij, dat je bijvoorbeeld het stuk wat je er af haalt bij de buurkavel weer op kunt plussen. Dus je moet altijd -dus dat betekent gewoon een verschuiving. Maar aan de andere kant betekent het ook dat je door die aanpak, dan kun je een hogere ruimtelijke kwaliteit krijgen. Want het was tot in die begintijd heel erg gefocust van: zoveel mogelijk grond, eh, aan de man brengen. Dus dat betekent heel erg op elkaar, eh, ja -uit mijn ervaring van de afgelopen 18 jaar dat ik bij de provincie ben, eh, heb ik ook eigenlijk altijd gezegd van: je moet zorgen dat je ook ruimte qua tijd heel erg in het oog houdt. Dus zorg voor die doorkijken, zorg dat het wat ruimtelijker, eh, opgezet wordt. Dan heb je het ook het gevoel als gebied dat het al veel voller is als dat het is, maar de eerste twee straten: Meerkoet en Watersnip, die-die-die zijn volgens het oude stramien nog neergezet. Ja, dan heb je gewoon huis-aan-huis-aan-huis. Ik zei: -dat is een beetje oneerbiedig ten opzichte van de bewoners- maar ik zei in het begin van, ik kwam hier rondkijken: nou, bestel maar

een shovel, en haal om en om maar en huis er tussen weg. En zet die huizen maar weer op een eiland verder weer terug, dan had je al een heel stuk extra gehad.

JK: Ja, want wat je daar net zag inderdaad, was heel sterk die faseringen die bedacht waren, van: eerst hier en cluster en dan daar een een cluster. Maar daar zijn jullie wel redelijk van afgestapt?

RP: Dat is helemaal weg -helemaal weg. Kijk, eh, natuurlijk er zit een soort fasering nog altijd wel in, maar eerst -toen ik hier aan het roer kwam heb ik gezegd van: het belangrijkste is van: waar nu al gebouwd is, zorg dat die gebieden, eh, dat er inbreiding plaats vindt, dat je dus die lege plekken kwijtraakt en dat je het gevoel hebt: hey, het is hier af. En zo zijn we begonnen. Dus de verkoop begon aan te trekken en toen hebben we eigenlijk gezegd: nou die plekken gaan we eerst doen. Dus dat betekent voor zo'n Meerkoet nou die had bijvoorbeeld nog maar één kavel. Nou die zijn we gelukkig kwijtgeraakt, dus die straat is nu ook helemaal af. Watersnip die heeft nu nog drie kaveltjes, nou hopelijk krijgen we die nog weg. Eh, Kanterel in Het Park bijvoorbeeld, eh, we hebben heel veel kavels niet bebouwd. Nou langzamerhand -en dat was dan die eerste fase- en in de eerste fase op 3 of 4 na helemaal vol. En we hebben nu de tweede fase die ooit als tweede fase bedacht was, die hebben we erbij geschakeld. Nou daarvan is de helft inmiddels ook al weer weg. Dus dat betekent dat je langzaam zo'n straat ook helemaal af kunt krijgen. En dat is het uitgangspunt, want dan heb je ook het gevoel: hey, ik kom niet in een woonwijk en daar staat een woninkje en daar staat een woninkje. Nee, je wilt eigenlijk het gevoel hebben: ik zit hier in een gebied die nog wel in ontwikkeling is, maar aan de andere kant al heel veel kwaliteit en uitstraling heeft en ook gewoon af is. En dat betekent ook dat je wel een trendbreuk maakt met betrekking tot het civiel-technische werk dat we in het verleden was het zo, en dat is mooi voorbeeld bij de Grutto, daat stond één woning aan toen we die bouwden. Die mensen woonden er 10 jaar en 10 jaar lang bouwden ze - woonden ze aan een bouwweg, dus een vrij slecht asfaltweggetjes, berm niet heel netjes afgewerkt. Er stonden wel wat knotwilgen bij langs, maar dat was het dan eigenlijk ook. Eén van de eerste dingen die ik hier gedaan heb, is dat ik opdracht gegeven heb van: jongens, wij moeten uitstraling creëren, kwaliteit. En mensen hebben hier relatief gezien veel geld voor gegeven om hier aan een goeie omgeving te wonen. Eh, natuurlijk het watergebied enzo is allemaal wel prima, maar dat betekent ook de openbare ruimte moet je op een hoogwaardiger niveau krijgen. En dat betekent dat ik -en dat was wel een trendbreuk, en ze hebben mij, eh-eh, civiel-technische mensen moesten daar erg aan wennen, dat -want die waren gewoon gewend: we maken een bouwweg, we wachten totdat alle woningen er staan en dan werken we het af. Maar ik heb het omgedraait: ik maak eerst alles af, dus er komt een mooie, eh, klinkerbestrating bijvoorbeeld in, of een asfaltweg met-met wat molgootjes erlangs. Komt -de beplanting wordt direct aangelegd, de lantaarnpalen worden direct geplaatst. Alles tiptop voor elkaar, en waarom? Tweeledig: enerzijds, verkoop technisch aspect van: mensen zien wat ze kopen en dat willen ze tegenwoordig ook. Ze willen niet, eh, ze kunnen moeilijk er doorheen kijken van: oh zo is het plaatje, zo gaat het ooit eens worden. Aan de andere kant: je hebt door die versnipperdheid van die eerste 10 jaar van overal staan wat woningen, heb je gewoon dat, eh-eh, mensen ook eigenlijk vind ik persoonlijk het recht hebben om nou eindelijk eens een keer aan die weg te gaan wonen waar ze ooit voor gekozen hebben. Nou dat is de afgelopen 2 jaar in rap tempo hier veranderd. Dus er zijn laanbeplantingen aangelegd, eh, er zijn compelte straten over de kop gegaan en opnieuw ingericht en dat doen we ook met alle nieuwe ontwikkelingen. We werken het direct af. En dan zeggen -die civiel-technische collega's zeggen van: ja, maar dat betekent dat je ook schade kunt hebben. Ik zeg: ja dat klopt, er zal een keer een stuk straat uitgedraaid worden door een vrachtwagen die te krap draait of een lantaarnpaal omgereden of een boom die sneuvelt. Maar uiteindelijk weegt dat niet op ten opzichte van het woongenot van de mensen, dan wel de uitstraling die zo'n straat dan op dat moment al geeft. Ondanks dat er dan nog weinig bebouwing staat. Nou ja en dat is wel een heel erg verschil in denkwijze ten opzichte van de eerste 10 jaar, dat we dus daarop gefocust hebben. Dus je ziet ook dat we steeds meer -nou ja, eh, op die manier aan de gang zijn hier. Maar ook bijvoorbeeld, eh, ik ben ook heel erg van het hergebruik van-van materialen, eh, dat is ook

anders dan in het verleden. Eh, doordat ik aan de andere kant plattelandsontwikkeling doe vanuit het Europese Leader programma voor plattelandsontwikkeling, kom ik ook overal. En bijvoorbeeld hier aan de havenkom, achter het gebouw hier, daar staan allerlei leidendes [? =boomsoort] en die leidendes zijn meer dan 25 jaar oud, dus dat geeft een hele robuuste uitstraling af. Die bomen zouden bij een ander project waar ik bij betrokken was vanuit de subsidiekant van het programma, zouden die bomen, eh, in Blijham in dit geval, zouden ze gekapt worden. Dat vond ik zonde, eh, en ze waren, eh, of ze hadden nog de mogelijkheid om herplant te worden. Dus ik met de gemeente - toen nog Bellingwedde- in conclaaf. Nou zegt de gemeente Bellingwedde, je mag ze om niets hebben, alleen het transport en dergelijk moet je dan maar regelen. Nou goed, ik heb budget om de openbare ruimte in te richten, dus wij hebben al die bomen op het transport die kant op gedaan. Is ook heel leuk dronefilmpje van gemaakt, maar die havenkom ziet er nog uit alsof het er -weet ik hoe lang- al zo bij ligt. En kijk dat zijn die kleine details die zo'n gebied ineens heel anders aan doet. Die bomen die aangeplant zijn, zijn niet die hele kleine boompjes, nee we hebben gekozen voor bomen die net zo oud zijn als het gebied ook al is. Dus eigenlijk de achterstand die je hebt in groei van de afgelopen 10 jaar -omdat de bomen er toen nog niet stonden, die haal ik in door een grotere slag bomen te doen. Maar het past bij het gebied, waardoor je dus veel meer, eh, eenheid creëert. En je kiest dan ook assortimentbomen die dus, eh, ja weer wat bijzonder is. Want ja, je hebt natuurlijk steeds meer te maken met -doordat wij heel erg eentonig met aanplant in den lande bezig zijn, dus dan krijg je essentaksterfte, kastanjebloemziekte en zo kun je wel een tijdje doorgaan met bomenziektes. Eh, de truc daarbij is om meer variatie aan te brengen. Dus ik heb bijvoorbeeld bomen hier nu gekozen die straks hele mooie herfsttinten geven, of, eh, bijvoorbeeld plantanen die verliezen hun bast op den duur heh, dat-dat geeft ook een heel apart gezicht. Of bijvoorbeeld een hele variatie -echt een straat met allemaal verschillende bomen. Die uitstraling dat zul je nu nog niet zien, maar ik ben ervan overtuigd, als we 10/20 jaar verder zijn, dan is Blauwestad een heel ander type -nou dorp noem het maar even voor het gemak, dan bijvoorbeeld de bestaande dorpen hieromheen. Want je grijpt een beetje terug op de geschiedenis zoals het in het verleden ging, van 200 jaar terug bijvoorbeeld, ja toen ging natuurlijk niet één straat -werd niet één type boom aangeplant, maar er was heel veel variatie. Nou en dat is wat mij nu ook voorstaat, om hier nu ook veel landschappelijke kwaliteit in aan te brengen. Kijk en door dan in combinatie wat ruimtelijker te gaan bouwen, geef -krijgt Blauwestad straks een hele andere uitstraling, en dat is niet in de oorspronkelijk plannen zo beoogt. Dus dat is wel een trendbreuk inderdaad.

JK: En dat is ook wel een-een deel van de stra-het idee om alles eerst af te maken, dat is ook wel deels om de reputatie om te zetten van Blauwestad?

RP: Neuh, eigenlijk -nee dat is eigenlijk pas later gekomen. Eh, de reputatie is eigenlijk -ja dat is ook tweedelig: je hoort mensen over het algemeen -als ze het meer en dergelijke zien nooit negatief over het recreatie aspect of het landschappelijke aspect van van Blauwestad. Dat vindt men allemaal wel heel erg mooi, vooral als ze op het water zitten. Eh, het woningbouw project daarentegen, dat wordt heel vaak -werd heel vaak negatief geassocieerd. Toen ik hier kwam -dat vergeet ik nooit weer- in december, ik was in november gekomen, december hadden we hier de NOS met Eén vandaag en dan, eh, pakten ze, eh, de fractievoorzitter hier van de Communistische Partij en die stond hier om -voor 9 uur 's ochtends bij de burens, voor het horecapand aan de deur van 'ja, het is hier ook allemaal dicht' en hadden ze shots gemaakt van het gebied vanuit die toren hier dat -het was allemaal maar kaal en hoe mislukt was het wel niet. Ja, dat is dan heel zuur op dat moment, terwijl je gewoon weet: dit gebied heeft potentie. Later -en dat is heel grappig- want bijna een jaar later, eh, toen het enorm weer aan de gang was, toen kwam toevallig het NOS journaal, van die had gehoord -die zag overal positieve berichtgeving over Blauwestad. 'Hoe kan dat? We hebben net een rapportage gemaakt va dat het zo slecht ging, laten we toch maar eens weer kijken. Dus gedeputeerde Henk Staghouders (?) hier op de hoek bij de havenkom neergezet met de woningen die hiernaast -ook schakelwoningbouw in beeld- hartstikke leuke rapportage gemaakt. Nou en waar

eigenlijk een positieve trend uit kwam. Nou en dat probeerde we wel, dat we steeds proberen uit te stralen van: we kijken niet teveel terug wat er gebeurd is, maar je moet naar voren kijken en ook laten zien wat hier gebeurt. En feitelijk gebeurt hier heel veel. En dat is nu langzaam wat opgepikt in den lande, en je verneemt ook niet echt meer een negatief sentiment. Natuurlijk heb je allemaal mensen die hier nooit geweest zijn en denken van: het is niks en het wordt niks en het zal ook nooit wat worden, beetje de -ik zeg wel eens oneerbiedig- de Groninger houding wel eens. Maar, eh, zo zit ik hier absoluut niet. En als ik dan ook zie dat wij dus ruim 100 kavels in 2 jaar tijd hebben weten te verkopen, ja dan denk ik ook van, eh, dan zitten we wel weer -dan hebben we de goeie flow weer te pakken.

JK: En hoe denk je dat dat gebeurd is, dat er in één keer meer kavels verkocht worden?

PH: Eh, ook weer tweedelig -ja het woord tweedelig komt misschien vaak in de -op je bandje straks voor- enerzijds, eh, natuurlijk de economie die begon aan te trekken vanaf 2015, dus dat is natuurlijk wel een hele belangrijke. Lage rentes, eh, mensen die krijgen hun woningen weer verkocht, dus ze willen wat nieuws. Aan de andere kant, eh, wij zijn -en dat heeft ook een beetje met de trendbreuk van weleer te maken- in 2015 hebben we gezegd van: wij willen eigenlijk ook projectmatig ontwikkelen en de huidige klanten willen eigenlijk een kant en klaar product hebben. Die willen dus eigenlijk gewoon een woning kunnen kiezen van nou ik wil die woning en die en die opties wil ik hebben, zet me die er maar in. Daar kunnen mensen eigenlijk beter erdoorheen kijken -eigenlijk zijn dat mensen die niet door een-een bouwproces heen kunnen kijken, die zien een kavel en die kunnen zich geen voorstelling ervan maken wat er op moet. Maar als je ze dus iets aanbiedt, eh, projectmatig -we zijn toen met twee typologieën van woningen begonnen, dat was van, eh, de Blue Emotion en de Vienna van, eh, Zethogen Bouwgroep [?] en Extenzo [?] uit Groningen. Dat waren de eerste twee projectmatige, eh-eh, partijen waar we mee in zee zijn gegaan. En die hebben gewoon een eiland gepakt en daar hun product op gesitueerd en we hebben dus ook de openbare ruimte ermee ontworpen. Dus dat die hoge kwaliteit er weer in kwam, ja en dat, eh, sprak tot de verbeelding. Dus, eh, je ziet nu ook als je kijkt naar verkoopgetallen, dat ongeveer -nou het houdt zich redelijk in balans, ongeveer 50% van de woningen die verkocht zijn, zijn projectmatig, maar wel steeds weer van die hogere kwaliteit, dus die zijn allemaal onder architectuur nog wel aangelegd enzovoort -of ontworpen enzovoort. Eh, maar wel in serie worden ze gebouwd, maar iedere woning is toch net even anders. Dus je ziet dat het broertjes en zusjes van elkaar zijn, maar het is niet een 12 in het dozijn verhaal. Nou en dat, eh, is dus in de verkoopcijfers terug te zien dat ongeveer 50% is nu vrije kavel verkoop en 50% is projectmatige verkoop. Ik denk dus dat als wij die omslag niet hadden gemaakt, hadden we nu maar ongeveer de helft van de verkoop gehad. Dan was het ook nog goed geweest ten opzichte van de jaren daarvoor, maar dat heeft wel die extra plus gegeven. Nou daar is dus in '16/'17, eh, het-het geschakelde aspect nog bijgekomen. Dus, eh, kiezen voor een projectmatige ontwikkeling, maar met geschakelde woningbouw. Beetje à la de stad dat je -als je de voordeur uitstapt, direct op de straat staat, maar wel een tuin, energieneutraal het liefst, mooie omgeving qua openbare inrichting. Dus dat spreekt ook tot de verbeelding. Dus daar zie je dus ook dat je andere doelgroepen krijgt. Dus feitelijk kun je stellen: we hebben het productaanbod veranderd en we hebben heel erg gekeken naar de doelgroepen: wie wil je hierheen halen? En persoonlijk is voor ons het belangrijkste dat we hier jongeren heen krijgen in het Oldambt en dat zie je nu dus ook nu de woningmarkt in Groningen helemaal overspannen raakt, dat we steeds meer starters of jonge gezinnen krijgen die bijvoorbeeld hiernaast in, eh, plan Geefkes [?] zoals we dat dan noemen, eh, een woning kopen. Het grappige is toen met de, eh, examenuitslagen, dat was mij nooit -tenminste, dat was mij nooit eerder opgevallen- maar hingen er in één keer drie vlaggen uit van van mensen die geslaagd waren, dus dan weet je: hey, daar wonen jongeren. Of gezinnen met jongeren -relatief jonge kinderen nog. Dus, eh, dat is een heel positief effect. Ja het is -dat plan dat stond wel heel erg op een gespannen voet, eh, want de gemeente Oldambt, ja die had de houding van: nee, eh, dat moeten we hier niet willen, want -ja we willen toch hier voor-voor het wat hogere segment

hier houden. Eh, want dit soort typologie woningen kunnen concurreerbaar zijn voor onze dorpen. Ja mensen die hier -onze visie daarachter is altijd: mensen die bewust kiezen voor Blauwestad gaan niet naar Beerta, Finsterwolde of weet ik wat welk dorp hier omheen. Eh, maar dat is wel elke keer met elke ontwikkeling die hier gaande is, is dat een spagaat. Eh, en vooral een politiek spagaat, ambtelijk valt het -is het heel goed samenwerken. Maar goed, ik snap het wel. Eh, kijk wij zitten natuurlijk in een krimpende regio en ze zijn ook dat er leegstand ontstaat. Eh, aan de andere kant is mijn visie -dat is echt mijn persoonlijke mening-, eh, dat als je niet nieuw ontwikkeld, ook in de dorpen, dus dat je in -kleinschalige inbreiding doet dan wel, eh, vraag en aanbod combineert. Als er jongeren zijn die willen bouwen en er is niks, je kunt niet bouwen in je geboortedorp bijvoorbeeld, ja dan boor je uiteindelijk achteruit. Want ik denk -als je nu -en zeker in een economisch hoogtij- dat je op vernieuwing van de woningbouw, eh, voorraad gaat, dan heb je straks als het economisch slechter gaat, kun je de oude woningvoorraad opruimen tegen een veel goedkopere prijs. En nu hou je kunstmatig ook de prijs van oude woningen heel hoog, waardoor ook jongeren niet snel meer een- een kluswoning gaan kopen. Ja en dat is een balans -maar ja, dat is politiek, eh, dat zijn afwegingen die de heren/dames politici, eh, moeten maken, maar waar ik hier wel wat last van heb, want Blauwestad wordt nog wel eens gezien als zijnde een concurrent van het grote gebied Oost-Groningen en dat geloof ik helemaal niet in.

JK: En kunnen ze het je lastig maken dan? Op politiek vlak?

RP: Ja-ja-ja. Het is, eh, dat is het, eh-eh, wel eens een- een strijd, van als we weer een nieuwe ontwikkeling hebben -we hebben nu de afgelopen week in de stuurgroep vergadering gehad met twee nieuwe producten, projectmatig. Eh, omdat wij ook weer door moeten ontwikkelen, omdat de projectmatige eilanden zijn nagenoeg vol. Eh, dus dat betekent dat we ook nieuwe productie moeten doen. Ja en dan is het toch elke keer weer een- een behoorlijke discussie van: ja moeten we dit doen? Wij zeggen -zeker als ontwikkelaars, zeker als provincie: moeten we doen, is goed voor het gebied. Gemeente zegt: ja, maar onze dorpen. Nou chargeer ik natuurlijk heel erg, ik zet het even heel zwart-wit neer, maar dat is wel een beetje de- de- de -het gevoel.

JK: Ja, maar je hebt niet alle vrijheid hier om te ontwikkelen los van de gemeente? Je hebt nog steeds wel de -het-het draagvlak van de gemeente nodig?

RP: Wij werken in een stuurgroep verband en daar zit de gemeente in en wij hebben ook ambtelijk coördinatieoverleg, bouwteams en dergelijke. En gezamenlijk ontwikkelen we dit. Wij zijn als provincie verantwoordelijk voor de hele ontwikkeling en feitelijk, ja, zou je het liefst helemaal, eh, los willen ontwikkelen. Eh, maar nee het werkt hier nog echt met een -in een samenwerking. En op zich vind ik dat ook goed, want uiteindelijk is het ook de gemeente die het gebied helemaal overneemt. Dus alles op het gebied van openbare ruimte, dus je moet het ook goed afstemmen vind ik. Eh, aan de andere kant ben ik er wel van overtuigd dat ik Blauwestad nog sneller zou kunnen ontwikkelen als wij veel meer nog op die doelgroep kunnen gaan mikken. Dat kan best betekenen, en dat is -wat ik nu zeg is, eh-eh, dat-dat -de gemeente staat daar dus niet -zeker niet- achter. Bijvoorbeeld, eh, er is heel veel vraag naar 2-onder-1-kap, voor starters. Kijk ik streef eigenlijk een- een- een- een, eh, een samenstelling na in dit gebied die eigenlijk representatief is voor de opbouw van je bevolking. Eh, dus je moet eigenlijk voor al je doelgroepen hier, eh, kunnen bedienen. Nou dat kan dus niet. Eh, wij kunnen dat nu deels doordat wij die havenkwartier hebben -voor elkaar hebben gekregen, geschakelde woningbouw, dus dan heb je al wel die goedkopere prijs categorie onder die twee ton. Maar het merendeel ligt boven de 3 ton.

JK: Ja, ik zag het ook net op die borden daar.

RP: Ja. Dus dat is, eh, dat is wel een-een, ja, spagaat. Kijk ik zou heel graag in bepaalde gebieden -en dat hoeft niet eens -kan ook midden in Het Park zijn, of gewoon -al is het maar een keer een paar blokjes, dat je wat 2-onder-1-kaps neerzet of ja, een-een bepaalde categorie woning die betaalbaar is voor een hele andere doelgroep. Bijvoorbeeld voor die starters, ja dat is gewoon goed. Ja en dat mis je. En dat vind ik wel -ja dat is wel-wel, eh, waar wij nu steeds wat proberen, eh, ook de gemeente van te overtuigen. Maar het is wel weerbarstig.

JK: Ja en-en werk je nu ook meer bottom-up met dat soort groepen om ze hierheen te krijgen en...?

RP: Ja nou goed, wij werken ook veel samen met, eh, wij hebben hier en belangen, eh-eh, -of nee hoe noem ik dat dan, dat heeft net een nieuwe naam gekregen- eh, stichting bewoners -of vereniging bewonersbelangen Blauwestad, zoiets is het. Eh, daar zit ik wel geregeld een keer om tafel. Gewoon als een klankbord van: jongens, wat speelt er, wat loopt er, enzovoort. Dus je-je klankbord -en vergeleken met vroeger veel meer met de bevolking ook al. Eh, er worden ook dopgsschouwen gehouden door de gemeente, dus dan weet je ook wat de, eh, knelpuntjes zijn en dergelijke. Dat zijn over het algemeen kleine dingen. En, eh, nou ja we doen-we doen ook wel wat aan marktonderzoeken. Dat we dus echt kijken wie vanuit de makelaars zeg maar, van: goh, waar is nou eigenlijk behoefte aan? Wat voor vragen komen er nou eigenlijk binnen? Wat-wat zien wij voor trends? Eh, typologie woning hetzelfde? Eh, dus bijvoorbeeld vraag naar -wij noemen dat bijvoorbeeld single balkons danwel patiowoningen, of bungalows. Eh, daar is een doelgroep die daar heel erg belang bij heeft. Nou dat past weer hier binnen dit gebied. Dus we hebben net een ontwikkeling, eh, positief beoordeeld dat hier dus van die patiowoningen komen. Dus het kan best zijn dat hier dan volgend jaar ineens patiowoningen staan. Dus zo probeer je daar met, eh, met en over die doelgroepen heen, eh, toch een beetje lijn in te krijgen.

JK: Ja, maar het is niet zo dat je de bewoners ook echt betreft bij het maken van plannen voor nieuwe gebieden en uitbreidingen?

RP: Nee, want dat kun je eigenlijk niet. Eh, want als je dat zou -tuurlijk je wilt zo veel mogelijk met elkaar doen, zeker met plannen als ontwikkelingsprogramma leader. Dan ben je altijd bottom-up aan de gang, het zijn initiatieven vanuit bewoners -bevolking. Eh, op gebied van openbare ruimte kun je daar nog wel, eh, een-een eind komen, maar je moet het ook puur commercieel zien. Eh, je kunt niet iedereen het naar de wens maken -naar-naar de zin maken. En als jij dus op dat vlak -dus dat je elk plan eerst helemaal moet afstemmen met, ja dan kom je hier niet verder. Dan kom je niet verder, want kijk je hebt natuurlijk een deel van de bevolking dateert uit helemaal het begin. Die hebben bepaalde beelden bij Blauwestad gehad, die hebben nieuwe bewoners die hebben een bepaald beeld. En dan heb je ook nog het -ik noem het even de oud-bewoners van het gebied voordat Blauwestad ontwikkeld is, die heb je hier ook nog wonen. Ja dat is een mengelmoes, daar kom je niet uit. Dus je moet eigenlijk -kijk daarom hebben we ook gezegd van: we hebben de koers nog steeds binnen het tijdsplan, voor elke wijk is het hetzelfde. Tuurlijk we hebben een landelijke wet- en regelgeving die-die sommige regeltjes uit die beeldcatalogusplannen overrulen. Bijvoorbeeld schuurtjes bouwen achter het huis wouden we in het verleden niet of in een bepaalde stijl. Eh, en toen hadden we ook nog dat consortium van bouwbedrijven die er achter zaten. Nou dat is allemaal weg. Eh, maar overall wet- en regelgeving schrijft voor: ja alles beneden bijvoorbeeld 3 meter nokhoogte is vergunningvrij. Ja dan kun je nog zoveel willen met je beeldcatalogusplan, maar daar is de burger vrij in. En dat vind ik ook goed hoor, je moet het ook niet te strak willen regiseren. Geef die vrijheid. Dus er zijn al regels genoeg en het bestemmingsplan en ook, eh, andere zaken die geven voldoende houvast om daar strakke, eh, toetsing in te doen. Maar dat is des gemeentes, dus daar zitten wij ook niet bij.

JK: Ja. En die omdraai in het project, zeg maar die, eh, andere aanpak. Zou je durven zeggen dat jij een belangrijke reden bent geweest toen je erbij kwam? Of zou het ook gebeuren als jij er niet bij was geweest?

RP: Nou ja, dat vind ik lastig...

JK: Nee snap ik, maar ik ben -ik probeer een beetje te vissen van: heeft het te maken met bepaalde, eh, personen, bepaalde eigenschappen zeg maar die-die je nodig hebt om zo'n project in een andere baan te leiden?

RP: Ja-ja. Het is eigenlijk al begonnen met, eh-eh, Johan Koopmans, dat was de directeur Blauwestad. Die is dat ook nog steeds, alleen Johan werd op een gegeven moment, eh, kreeg promotie binnen de provincie en werd hoogste directeur van de ambtelijke organisatie. Eh, hij zat hier, maar ik werk al heel wat jaren met Johan samen. Ook de binnestadontwikkeling Winschoten viel, eh, onder zijn verantwoordelijkheid, en hij heeft mij het vertrouwen toen gegeven van, eh, René ga jij dat dan maar doen. Dus -en kijk wat goed is voor Winschoten. Jij kent het gebied. Dus zo is dat eigenlijk gekomen. Nou toen Winschoten goed en wel -nou alles aan de gang was, ja is mijn taak een stuk minder. Eh, je bent een soort regiseur zeg ik wel eens. Doordat mijn werkgebied sowieso al jaren Oost-Groningen is en ik heb -ik kom hier vandaan en dat je het gebied goed kent, ja dan weet je gewoon heel snel te schakelen. Je hebt hier gewoon je netwerk, je hebt je kennis van het gebied en dat is wel een heel groot profijt. Eh, dus ja in dat opzicht ben ik daar een-een variabele in ten opzichte van mijn voorganger. Eh, Johan heeft eigenlijk het projectmatig allemaal in gang gezet. Dus die is eigenlijk -die heeft dat -die visie al gehad van: hey, we zouden daar eens wat meer op andere doelgroepen moeten gaan, eh, mikken. Nou dat heb ik daarna veel meer uitgebreid, we hebben nu ook 5 ontwikkelaars hier, eh, die verschillende producten aanbieden. Dus -en het verhaal van de ruimtelijke kwaliteit, ja dat is echt een ding van mij. Dus dat komt hier wel weg. Het verschil zit hem er ook in dat het team helemaal aangepast is. Eh, je zag toch wel best wel veel dat team uit het verleden mensen waren van buiten dit gebied. We hebben nu veel meer mensen erin zitten die a) een hele duidelijke lijn hebben met de provincie, dus, eh, uit het provinciehuis komen, dus sowieso de provincie goed kennen. Maar b) ook veel al een affiniteit hebben met het platteland. En ja dan zie je gewoon dat doordat wij een samenstelling zijn van mensen die uit de provincie komen, dat je ook heel anders naar zo'n gebied kijkt. En wij gaan niet echt hoogdravend de dingen doen. Je doet gewoon je ding en dat is al goed genoeg en, eh, we willen vernieuwende aspecten in-in de Blauwestad doen, dus we zitten ook heel erg op innovatie. Bijvoorbeeld we hebben hiervoor een, eh, oplaadpunt, eh, voor fietsen gekregen. Dat is op zich niet zo bijzonder, maar alleen het bijzondere is is dat dit de eerste -het is een proefopstelling die we hierheen gehaald hebben dat er dus in het fietspad zonnepanelen zitten. Nou in de kast zit een accusysteem, eh, gebaseerd op zeezout. Dus dat is een heel apart systeem, hebben ze in Israel ontwikkeld en dat is de eerste in Nederland die staat hier. We krijgen hier binnenkort een 3D-geprinte brug. Eh, dat is ook de eerste.

JK: Oh wauw, dat is die hele grote die over de...

RP: Nee dat is de Blauwe Loper. Dat is de grootste van Europa, eh...

JK: De grootste brug?

RP: De grootste brug van -fiets-wandelbrug van Europa. Dus dat is-dat is ook weer een bijzonder iets. Nou die 3D-geprinte brug, dat wordt wel de eerste die als verkeersbrug aangelegd wordt, maar dat wordt een proefopstelling, dus je mag belast worden tot en met en, eh, maar goed...

JK: En waarom -waarom doen jullie dat soort dingen? Dat soort innovaties?

RP: Nou omdat ik vind dat dit gebied -kijk je had het over-over, eh, trendbreuk heh? Kijk dit gebied had dit soort dingen niet. Eh, ook niet voordat Blauwestad hier kwam. Blauwestad an sich was al een trendbreuk in deze ontwikkeling, want het was natuurlijk landbouwgebied. Eh, dat heeft natuurlijk qua draagvlak is dat heel moeizaam gegaan, heeft ook jaren geduurd. Maar aan de andere kant, ik vind ook dat je nu ook weer naar voren moet kijken, van waar wil je over een x aantal jaren staan? En als je dan de kans krijgt dat je, eh, vernieuwende aspecten die nu vernieuwend zijn, hier als eerste kunt implementeren in je projectontwikkeling van Blauwestad, ja dan krijg je wel een heel bijzonder verhaal. Kijk slaagt die 3D-brug, kan het best zijn dat we hier -dat is nog een grote dam hier -dat daar straks een hele grote 3D-geprinte brug komt, wie weet? En zo proberen we dat soort bijzondere dingen hierheen te halen.

JK: Maar het is ook gewoon deels bedoeld om meer ogen naar Blauwestad te krijgen?

RP: Ook-ook. Ja ook. Maar ook bijvoorbeeld: stel het slaagt wel zo'n-zo'n proef, nou ja wij leggen hier straks ook weer nieuwe fietspaden aan. Misschien moeten dat wel allemaal zonnepanelen worden in plaats van een betonnen fietspad. Ja dat-dat kan best een-een-een hele omslag in denken ook weer zijn, zo probeer ik juist dat soort dingen te vervlechten. En dat vind ik leuk om te doen.

JK: En zo'n mindset dat heerst hier nu wel zeg maar onder jullie allemaal?

RP: Ja-ja, we zijn heel gefocust op vernieuwing. En ook gas heh. Natuurlijk per 1 juli, eh, is sowieso wettelijk verplicht dat er geen gas meer bij nieuwbouw gebruikt mag worden, maar eigenlijk waren wij al een slag eerder. Wij hadden, eh, Kaap de Goede Hoop in ontwikkeling op dat moment, en dat zou hier het eerste gasloze eiland worden van, eh, de provincie. Maar wij gaan nog een stap verder. Onder de grond zijn we eigenlijk met een grid structuur al bezig, dus dat er een soort netwerk van kabels en leidingen komt, dat er voorop het eiland mogelijk een gebouwtje komt te staan, misschien wel met die zeezout accu's wat ik net zei, of een ander accusysteem. Maar dat eigenlijk dat hele eiland zelfvoorzienend wordt. Dus compleet op stroom, de daken worden ook volgelegd met zonnepanelen, maar die zijn zo weer architectonisch ontworpen die woningen dat er -er zit een soort rand dat je eigenlijk die zonnepanelen vanaf de grond niet ziet. Eh, maar het kan best zijn dat er een overcapaciteit straks is qua stroom, nou dan gaat dat eerst naar het eigen energieopslagpunt gaat en dat ze daar eerst dan 's avonds of 's nachts of wanneer dat ze stroom nodig hebben, eh, het er van af kunnen halen, en dan pas vanaf het net. Maar zover is die techniek nog net niet. Dus wij zijn daar eigenlijk al op het voorsorteren dat we dus dat soort dingen hier voor elkaar krijgen.

JK: Terwijl dat nog niet eens mogelijk is, wauw. En-en, eh, kijken er dan ook allerlei partijen en andere projecten mee naar wat jullie aan het doen zijn wat dat betreft?

RP: Ja, die fietspunten is-is ontwikkeld in samenspraak met de provincie Noord-Holland en, eh, dus daar wordt ook vaak een keer naar gekeken. Eh, nou ook dat natuurlijk dat-dat gasloze en dat-dat, eh, energieverhaal dat ik net vertelde, ja ook. Dus 3D-brug wordt ontwikkeld met de, eh, is dat Wageningen of Delft, ik haal ze altijd door elkaar. Ik denk Wageningen.

JK: Maar wat dat betreft wordt Blauwestad een beetje een-een proeftuin ook voor dit soort ontwikkelingen.

RP: Ja, maar ik zie Blauwestad sowieso als een proeftuin. Kijk, wie had nou ooit bedacht om hier een groot meer aan te gaan leggen met natuur en weet ik het allemaal niet. Dan moet je toch echt wel een beetje visionair zijn geweest in mijn perspectief. Eh, eigenlijk vind ik -ja, alles wat hier ontwikkeld wordt is nieuw ten opzichte van wat hier ooit geweest is. Dus je -daar mag je best op

doorborduren dat je ook weer nieuwe dingen toevoegt in deze tijdslaag die we nu hier hebben na 10 jaar. En dat ze over 10 jaar zeggen: goh, die hebben daar destijds wel goed over nagedacht. Grappig dat ze dat gedaan hebben. Of dat sommige elementen er nog zullen zijn over weet ik veel hoeveel jaren. Maar dat is het leuke, dat je eigenlijk -ik zeg altijd: je landschap, je gebied zit in bepaalde lagen. Je hebt natuurlijk de historische laag, heel vroeger -dan pak ik altijd die kaart erbij, eh, die ik daar heb hangen. Want daar staat eigenlijk -er is heel mooi uit te leggen waarom dat daar, eh, of waarom dat hier juist het Oldambtmeer ontstaan is. Daar zie je dus een meer opstaan dat heet Hunningameer en dat was een verland, eh, stukje meer dat op een gegeven moment dus veen geworden is en dat hebben ze ontgonnen dus dat werd landbouwgebied, etc. En dan werd het een soort polder. Maar het heeft altijd een komvorm gehad. Dat hier dus dat meer aangelegd is, is helemaal niet zo onlogisch. Eh, tussen die zandruggen van die dorpen daaromheen.

JK: Want het is er al ooit geweest?

RP: Het is hier al altijd geweest. Kijk maar eens op de kaart, kan ik er wel even bij pakken.

JK: En het lag ook wat dat betreft laag toch in het gebied?

RP: Ja, dit was een laagte. Dit is een kaart van ongeveer rond, eh, 1700, misschien iets eerder, want je ziet langzamerhand dat het veenkoloniale gebied is in de maak. De kanaalstructuur zie je. En dan zie je hier dus heel duidelijk het meer nog liggen. Het Hunningameer.

JK: Ja, wauw. Het is echt moeilijk te herkennen wel sommige delen. Ja inderdaad je herkent de plaatsnamen enzo. Hier ligt Tripscompagnie ergens.

RP: Ja, dat klopt, dat werd toen net zo'n beetje ontwikkeld denk ik. Maar de veenkoloniën bestonden toen nog niet, want het heette toen ook het grote Oldambt en de heerlijkheid Westerwolde. En dat waren -dat was eigenlijk het gebied Oost-Groningen, meer was er niet.

JK: Haha, wat tof!

RP: Maar deze kaart geeft heel mooi nog het Hunningameer aan, en op latere kaarten zie je dus dat er staat: verlandt. Dus dat het eigenlijk al -nou ja geen water meer in staat.

JK: Maar het -Blauwestad is veel groter dan het Hunningameer op deze kaart.

RP: Correct. Als je Blauwestad er overheen zou leggen nu, dan ligt het Hunningameer ligt eigenlijk in het grootste, eh-eh, nou meergedeelte ten noorden van hier. Dus eigenlijk tegen Midwolda aan. Daar lag het Hunningameer, en dat kun je ook zien: want als je daar met een boot met een dieptemeter over gaat, dan zit je daar op bijna 3 meter diepte.

JK: Ja, terwijl het hier veel ondieper is.

RP: Hier is het ongeveer 1,40. Dus dat is wel heel grappig om-om te zien, maar -dus het oude meer kun je eigenlijk nog steeds terugvinden.

JK: Ja. Had het wat dat betreft ook op een andere plek gekunt überhaupt?

RP: Nou ja kijk het oorspronkelijke plan was natuurlijk om het, eh, nog veel groter te maken. Dat zou ook grotendeels betekenen dat je tot aan de Dollard zou ontgraven. Gigantisch meer van maken. Ja, eh, daar is toen natuurlijk niet voor gekozen, want het Oldambt is natuurlijk ook nog steeds de

graanschuur van Europa om maar zo te zeggen. Tenminste, ik mag het een beetje groot denken. Maar in ieder geval zeker van Nederland.

JK: Is de reputatie.

RP: Ja en, eh, het is -ik denk -nee ik denk dat was een brug te ver. Eh, kijkend naar andere gebieden... Ja kijk ga je naar het zuiden, dus richting Ter Apel, daar wordt het alleen maar hoger. Dus, eh, qua water is dat gewoon heel lastig. Eh, misschien -de enige plek waar het zou kunnen dat is eigenlijk zeg maar het gebied Danermeer [?] dus richting Slochteren, die kant op.

JK: Ja, maar dit was ook aangewezen als een soort van, eh, gebied waar iets moest toch? Met die vierde nota van toen.

RP: Ja nou ja, het probleem was dat wat je zag eigenlijk al in de jaren '80 dat de landbouw hier -of eigenlijk de landbouw, eh, in heel Europa ging het slecht mee. Eh, je had regelingen als de McSherry regeling en noem allemaal maar op. Dat betekent, eh, grootschalige braaklegging en dat gewoon boeren zoveel procent van hun areaal gewoon maar in, eh, nou laat maar groeien en dat is dan -daar krijg je dan wat compensatie voor en dat was het. Eh, dat deed je als boer natuurlijk niet op je beste gronden. Dus wat zag je? Dit was natuurlijk veenachtig, er zit wat potklei hier en wat zand. Het was een mengmoes van van alles en nog wat. Dus dit gebied lag ook grootschalig braak. Eh, parallel daaraan zag je dat, eh, de dorpen eromheen heel grootschalig begonnen te verpauperen. Eh, dus mensen trokken weg, leegstand, verpaupering. Ja en heel Oost-Groningen ging daardoor, eh, ging het gewoon slecht mee, dus toen is, eh, zijn er een aantal pioniers opgestapt en die zeiden: ja we moeten hier iets mee. En eigenlijk -ik weet het niet zeker, maar ik kan mij voorstellen dat zoals ik dat net vertelde over die kaart, dat iemand dus ook dacht: hey, daar heeft een meer gelegen, misschien moeten we daar wel iets mee. Zoiets. Een grootschalige recreatieplas aanleggen die groter is dan het Snekermeer. Nou en zo is dat, eh, dan is dit in principe de meest aangewezen plek. Wat ik jammer vind, eh, en dat had ik -ik ben daar heel erg op tegen. Ik denk wel eens in gelaagdheden. Kijk je-jepakt nu de laag van dat oude Hunningameer, maar daarna heb je het landbouwgebied natuurlijk gehad. Hier stonden ook heel veel huisjes en boerderijtjes en dat soort spul in het gebied. Maar alles is bijna gesloopt. Eh, voordat ik bij Blauwestad kwam heb ik nog met de gemeente Scheemda, eh, weten te regelen dat aan de noordzijde -daar stonden nog twee gemaaltjes. Eh, als knipoog naar het oude poldergebied om dit gebied droog te houden. De gemaaltjes zijn blijven staan gelukkig. Daar hebben we wel even over moeten praten, en inmiddels wordt eentje omgebatterijd tot een soort bed & breakfast idee. Eh, dat is heel erg leuk. Die staan er nog beide. Eh, voor de rest is bijna alles gesloopt wat het oude land betreft, behalve dan in Meerland en, eh, het Eedkamperweg [?], die gebieden zijn geïntegreerd in het Blauwestad gebied. Er ligt nog een middenin, dat ademt echt die sfeer van weleer nog uit. En dat vind ik ook belangrijk, dat wat je nog hebt, probeer dat dan te behouden als knipoog naar het verleden van dat -van die geschiedenis, want anders weten we straks helemaal niet meer wat dit ooit was. Nou en dat is ook de reden dat we bijvoorbeeld -toen ik hier kwam -er staan twee boerderijen nog bij de A7 daar, aan het oostereinde. Eh, met hele grote schuren oorspronkelijk er nog bij. Nou en ik heb gezegd van: wat gaan we daarmee doen? Ja ik ben met de sloop bezig zei één van de [onverstaanbaar]. Nou een ander zat nog te kijken naar herbestemming, ik zei: nou zo gaat dat niet werken. Als je ze sloopt betekent dat houd je stukje grasland over, nou wat is de economische waarde daarvan? Want je hebt wel de saneringskosten. Maar je kunt ook andersom redeneren: wat als je ze nou herstelt? Dan heb je wel kosten voor het herstel, daar is 10/15 jaar niks aan gedaan, maar uiteindelijk -het is wel je entree en als je dan over de A7 rijdt en je ziet die 2 boerderijen die er dan nog staan en je ziet op de achtergrond het Oldambtmeer, ja dan is dat wel een knipoog naar het verleden. Eh, plus dat er nog wat grond omheen zat. Dus ik heb uiteindelijk in de afgelopen 2 jaar die beide boerderijen helemaal hersteld. Dus die zijn nu bijna klaar. Eh, alle moderne schuren zijn er om weg, dus asbestsanering, vierkelders

eruit, etcetera. Dus het gebied is eigenlijk weer ingedeeld zoals het vroeger was. Nou en zo probeer ik eigenlijk in dit gebied die overgangen tussen oud en nieuw en-en, eh, helemaal nieuw dus innovatie en dergelijke, te combineren met het plan Blauwestad.

JK: Ja, en dat is dat meer naar buiten kijken wat je zei wat vroeger miste?

RP: Ja-ja. Het gebied moet eigenlijk meer geïntegreerd nog worden vind ik.

JK: Ja, want wat-wat dat betreft zet je wel heel erg af tegen wat er vroeger steeds als een soort van leidende draden zijn geweest, maar je had het er zostraks over dat je zo weinig mogelijk probeert om terug te kijken en vooral vooruit te kijken. Maar je moet toch ook wel heel veel juist terugkijken om dit soort dingetjes te leren en-en...

RP: Zekers. Ik zeg altijd: de basis ligt altijd in-in het verleden. Eh, en die moet je nooit vergeten. Ik ben ook groot fan van geschiedenis, dus, eh, wat dat betreft is dat wel leuk. En, eh, maar ja je kunt -kijk laat ik het zo stellen: het is niet om-om dingen van het verleden helemaal aan de kant te schuiven, maar het is wel zo van: je leeft alweer in een andere tijd, een andere generatie, andere denkbeelden. En dat was een beetje het gevoel toen ik hier kwam van: dat de ogen nog heel erg gericht waren op de doelgroepen van weleer, en ik denk: nee, je moet -daar moet je wat van af. Je moet eigenlijk naar voren kijken van: wat is nu de behoefte? En ik denk dat die aanpak werkt op dit moment.

JK: Ja, want ik zag gisteren dat, eh, die documentaire van Andere Tijden, eh, over Blauwestad. En daar zeiden ze heel erg dat het grote project tot -nou ja tot het opgenomen was- dat er gewoon een heel groot verschil zat tussen de tekentafel en de werkelijkheid en dat er heel lang is vastgehouden aan die beelden van de tekentafel en dat het een soort van geprobeerd is om dat er maar doorheen te forceren.

RP: Ja-ja.

JK: Eh, maar jullie zijn nu wel heel erg bezig met het aanpassen van die tekentafel op basis van de werkelijkheid zeg maar.

RP: Ja. Ja. Ik denk dat de huidige, eh, mensen die er zitten veel meer vanuit de realiteit redeneren in plaats van hoe het ontwerp oorspronkelijk was. Maar -ja dat zie ik eigenlijk een beetje als een dynamisch proces. Want je kunt niet vanaf de tekentafel alles, eh, naar je hand zetten. Dat kan wel, maar die tijd is geweest. De tijd dat je, eh, nou laten we het zo zeggen de-de traditionele VINEX-wijken nog had, eh, want feitelijk kun je sommige straten hier ook wel als zo typeren. Eh, gewoon huppakee, plemp maar vol en klaar. Eh, dat is geweest. Sterker nog, dat wil je zelfs niet eens meer. Eh, en toch hou je op sommige onderdelen nog vast aan die oorspronkelijke verdeling, want ja: je kunt ook niet het gebied helemaal rigoreus op de schop gooien. Maar alles wat nieuw ontwikkeld nog moet worden, daar probeer je juist die kwaliteitsslag te doen of een andere, eh-eh, invulling te geven. En aan de andere kant hou je dan nog vast aan wat ooit als basis ontworpen is zoals de oorspronkelijke indeling van Het Park en De Wei enzovoort. Maar dan krijg je straks wel een veel meer een gemeleerde, eh-eh, gebied. Omdat je niet -alles wat nieuw ontwikkeld moet worden, dat je niet dan vasthoudt aan het verleden. Dus eigenlijk houd ik aan de ene kant wel vast aan het verleden nog een beetje, zeker met dat beeldkwaliteitsplannen, maar aan de andere kant -met de nieuwe ontwikkeling, zeker projectmatig, dan laat je eigenlijk helemaal los wat je oorspronkelijk bedacht hebt. Want dit -dat projectmatige zat er totaal niet in.

JK: Maar dat is wel echt een leerproces geweest zeg maar om dat soort dingetjes, eh, op te pikken.

RP: Ja. Of het echt een leerproces geweest is -ja tuurlijk het is een leerproces geweest, maar aan de andere kant, het is ook gewoon puur de realiteit. Eh, de realiteit is: als wij hier geen woningen meer verkopen, dan ga je op een gegeven moment zeggen: jongens, we stoppen ermee. Dus, eh, het was nu ook gewoon een kwestie van: de economie gaat aantrekken, we moeten nu iets, we moeten het ook over een andere boeg gooien en dat kan ook innovatie zijn, kan ook vernieuwende bouwconcepten zijn. Graag zelfs. Dat je echt iets bijzonders hier neerzet. Eh, maar dan moet je nu wel de knop omgooien. Dus dat is eigenlijk -het besef was heel duidelijk aanwezig bij de heren dames bestuurders en ook bij, eh, de managers van: jongens, we moeten nu iets. Als we het nu niet doen, en we laten deze economisch positieve kant, eh, varen en dat we gewoon op de oude toer doorgaan, dan verkoop je heus wel wat. Maar bij lange na niet wat er nu gebeurt. En dat is wel -ja het verschil in aanpak. Dus het is denk ik meer ook, ja, kijk ik zeg wel eens oneerbiedig: kijk geld speelt daar wel een rol in -we zitten natuurlijk als provincie hier financieel heel diep in dit project, dus je wilt uiteindelijk ook weer een keer wat terugverdienen. Dus het was erop of eronder.

JK: Ja. En-en denk je dat het -dat het -was het heel erg belangrijk dat het in die tijdsgeest van toen gebouwd werd, Blauwestad? Had het nu ook gekund, zo'n-zo'n groot meer aanleggen, zo'n radicaal grootschalig project?

RP: Nee-nee.

JK: Want wat is er anders?

RP: Eh, a) de landbouw floreert. Dus, eh, als je kijkt naar de grondprijzen van nu ten opzichte van 12/13 jaar terug, dan kun je bijna wel zeggen: die zijn over de kop gegaan. Eh, dus eigenlijk alles wat landbouwgebied, eh, wat toen braak lag is allemaal op een gegeven moment weer in gebruik genomen. En tuurlijk worden ook vergroeningseisen gesteld aan agrariërs en dergelijke, eh, 5% vergroening. Maar feitelijk kun je dat ook in je gewassen neerleggen. Eh, dus het is heel anders. Dus a) de landbouw is heel anders geworden. Eh, ik denk als je het nu zou moeten doen, dat het voor een aantal dorpen gewoon te laat geweest zou zijn. Dus ja, dan is de vraag: voor wie doe je het dan nog? Eh, ja en-en natuurlijk in die tijd, eh, laat ik ook zo zeggen: het speelde ook gewoon financieel een rol. Er waren toen ook financiële potjes uit onder andere Europa, eh, ja die toch wel heel erg bijgedragen hebben in de ontwikkeling van het meer en alles. Dus ja, ik weet niet of -ik zit aardig in de subsidies, maar ik weet niet of dat nu nog herhaalbaar was geweest, van deze omvang.

JK: Ja, maar dat was toen om-om die krimp weer tegen te werken?

RP: Nou niet eens zozeer de krimp -want dat-dat -dat woord is eigenlijk een-een-een trendwoord ook van de laatste paar jaar. Maar zeg maar het-het achteruit hollen van het gebied an sich en ook wel de leegloop en de verpaupering, dat had men heel goed door in die tijd en ik denk dat je dat dus erg duidelijk ziet van: ja dat was toen heel hard nodig. En ik denk dat ze net op het juiste moment zijn geweest. En tuurlijk, je trapt tegen heilige huisjes en je offert, eh, volgens eigen zeggen in het gebied dan, eh, goeie grond op -dat valt nog maar te bezien-, maar, eh, ja het heeft wel wat voet in de aarde gehad. Mensen raken hun huis kwijt, hun tuin kwijt, eh, complete straten zijn verdwenen. Het heeft wel impact gehad. Het heeft wel impact gehad.

JK: Ja. Ik heb eigenlijk nog één laatste vraag. Eh, merk je nu -want je had het over dat-dat ze hier in dorpen hieromheen bang zijn dat mensen hierheen trekken. Eh, plus je bent veel meer bezig met naar buiten toe trekken nu. Merk je dat omliggende dorpen en-en gemeentes hier ook, eh, hun-hun plannen -hun planning aanpassen zeg maar, omdat Blauwestad er is gekomen en-en op een andere manier omgaan met ruimtelijke ordening?

RP: Ja-ja-ja, zekers wel. Ik denk -als je kijkt even naar bijvoorbeeld Oostwold en Midwolda, eh, dan zie je gewoon dat op een gegeven ogenblik, eh, niet alleen zeg maar -nou ja je hebt altijd de pioniers in zo'n gebied heh, die zeggen: goh, doe mij maar zo'n oude boerderij of een oud gemeentehuis of wat dan ook en ik ga er wel iets leuks van maken. Eh, die heb je gehad, maar op een gegeven moment zag je heel duidelijk dat de, eh, gemeenten -toen Scheemda -dat was toen Scheemda nog onder andere- dat die heel duidelijk ook gingen investeren in de openbare ruimte. Dus dat ze nieuwe wegen gingen aanleggen, gewoon de oude rotzooi eruit, compleet nieuw inrichten dat het eigenlijk past bij, eh, nou eigenlijk de ontwikkeling van Blauwestad. En ik denk zelf dat misschien, eh, Oostwold en Midwolda daar misschien nog wel het meest positieve voor wilden zijn, want nou ja ook-ook het feit dat de gemeenten met elkaar gezegd hebben van -of gemeente gezegd heeft van, eh: eigenlijk moeten we komen tot één centrale school, en die zetten we precies in het midden van de dorpen Oostwold en Midwolda aan het Oldambtmeer, voor die oude gemaaltjes waar ik het net over had. En we maken -en die doen we met een knipoog qua stijl en architectuur in de vorm van zo'n grote Oldambt boerder. Prachtige voorbeelden, maar daar zie je wel dat ze echt bewust zijn, eh, dat ze daar iets moeten. Eh, nou en dat zag je heel duidelijk -dat zeker de oude gemeente Scheemda, die had een vooruitziende blik, Reiderland had dat ook wel, maar Reiderland had gewoon -was gewoon te armlastig, eh, in die tijd, om echt het verschil te gaan maken. Dat zie je dus nu wat komen. Dus dorpen als Beerta en Finsterwolde, ja die zie je dus nu eigenlijk langzamerhand ook bijtrekken, maar daar kun je nog wel heel duidelijk een kwaliteitsimpuls krijgen.

JK: Ja, dus dan was het Oldambtmeer eigenlijk een soort kans waar ze op in konden spelen.

RP: Ja ik denk dat je het zo moet zien en -sterker nog, zelfs dorpen als Nieuwolda profiteren er nu van, omdat bijvoorbeeld Nieuwolda ligt, eh, aan de nieuwe vaarverbinding naar, eh, Termunter toe. Kijk daar had je al een vaarcircuit, alleen de verbinding naar het Oldambtmeer was er niet. Dus door de -ook door de komst van dat soort verbindingen zie je gewoon dat ook dat soort dorpen aangepakt worden. Dus de gemeente Oldambt kijkt ook naar dat soort ontwikkelingen. Maar ja, het zijn gigantische kosten, eh-eh, gigantische kosten mee gemoeid, dus het-het kan niet in één keer. Eh, ik zou het ook liever sneller zien, maar ja goed dan moet je een-een-een scheep met geld hierheen laten komen.

JK: Maar wat dat betreft heeft-heeft de Blauwestad dus wel gezorgd voor een soort van impuls in het gebied in de bredere zin.

RP: Absoluut. Het heeft een -persoonlijk zeg ik: Blauwestad heeft een ontzettend positief effect gehad op heel veel dorpen en inwoners hieromheen. En ook voor een aantal heeft dat gewoon geleid tot nieuwe -echt nieuwe-nieuw werk die hier tot dan toe niet was. Kijk en dat was natuurlijk -de werkeloosheid was natuurlijk ook heel erg hoog in die tijd. Nou en dat is nu nog steeds wel wat zo, maar, eh, ik wil zeggen: door die nieuwe economie -zoals, nou we hebben hier bijvoorbeeld een haventje nu en die havenmeesters hebben weer personeel in dienst. Nou en daar zie je gewoon: er komt een nieuwe dynamiek in het gebied. Je hebt in één keer allemaal, eh, bedrijfjes die-die-die op onderhoud van boten komen te zitten. Nou toen het nog een landbouwgebied was, had je misschien, eh-eh, landbouwmechanisatiebedrijven, maar geen, eh, bootservice achtige dingen.

JK: Nee-nee, ondenkbaar.

RP: Dus je ziet gewoon het komt -en zelfs in dorpjes als Heiligerlee hoor zitten van dat soort bedrijfjes nu. Dus het heeft een-een veel bredere impact dan alleen pur sec de-de-de directe omgeving van Blauwestad. En ik denk ook van, eh, waar wij niet losgelaten hebben in het verleden is van: ja, kijk de voorzieningen zouden altijd in de dorpen moeten blijven. Wel kleinschalige dingen

zoals ijssalon of wat horeca en dat soort dingen, dat mag hier wel komen. Maar als je echt grootschalig wilt, moet je naar Winschoten, moet je naar Finsterwolde naar de supermarkt of weet ik veel waar. Kijk en dat, eh, die houding hebben we wel overgenomen uit het verleden: dat we wel recreatief, eh, recreatieve bedrijvigheid stimuleren hier in het gebied. En dat is vooral hier in het havenkwartier.

JK: Maar ook dingen zoals podia enzo en evenementen.

RP: Ja, dat vindt hier wel plaats. Maar, eh, voor de rest vooral dus de dorpen eromheen. En ik ben er van overtuigd dat als volgend jaar hier de Blauwe Loper, de grote brug, de langste van, eh...

JK: Europa.

RP: ...Europa er zal zijn, eh, dan profiteert Winschoten er ook nog optimaal van. Want ik-want die koppeling met de binnenstad Winschoten vind ik heel belangrijk. Want Winschoten lag altijd wat geïsoleerd door de A7 en Winschoterdiep enzovoort. En dat is nou eigenlijk -dat wordt straks dus opgelost. Dus je krijgt snellere verbindingen -ik denk dat dit -ja veel meer als uitloopgebied van Winschoten gaat gelden. Maar aan de andere kant, je zult denk ik ook zien dat mensen sneller hier gaan wonen omdat ze -nu hoeven ze -straks over de brug, hier paal achter straks, en dan sta je al in een woonwijk van Winschoten waar ook de scholen en de voorzieningen zijn.

JK: Dan wordt het meer een suburb bijna.

RP: Ja-ja, misschien wel. Maar misschien is dat ook helemaal niet gek.

JK: Dat zie je ook wel bij Meerstad in Groningen.

RP: Ja. Alleen Meerstad vind ik -één ding vind ik heel jammer: eh, op zich hele goeie ontwikkeling daar, alleen Meerstad heeft toen in de economisch slechtere periode voor gekozen om juist heel erg in te zetten op de goedkopere bouw. Veel rijtjeswoningen en dat soort dingen. Eh, ik vraag mij af hoe zij straks de kwaliteit van de uitstraling van hun gebied, eh, nou weer een samenhangend geheel van creëren. Hier is bewust gekozen om dat niet op die manier te doen. Hier hebben ze steeds gezegd: hier moet die kwaliteitsuitstraling overeind blijven. Nou dat is nog steeds. Het mag wel een beetje flexibeler op sommige punten wat ik al aangaf, maar toch denk ik dat dit een heel uniek project blijft. Ook in de toekomst.

JK: Ja. Dat is wel een mooie afsluiting haha. Hey hartstikke bedankt voor dit interview, ik ga hem stopzetten.

RP: Graag gedaan.

Case 4: De Peinder Mieden – Interview 1

JK = Joey Koning

JS = Jentje Steegstra

JK: Ja, u wou net wat vertellen over hoe je begon met, eh, de bestemmingsplannen.

JS: Ja, toen wij met het plan begonnen. Je moet je voorstellen, toen hadden wij een kaart van het gebied. En toen hebben we ook vastgesteld in welk gebied de woningen zouden moeten komen. Heh, we hebben te maken met een hindecirkel van het milieu -een hindecirkel vanuit Drachten- heh, er ligt een industrieterrein...

JK: Wat is een hindecirkel?

JS: ... en binnen die cirkel mag je niet bouwen. Dat heeft te maken met geur en geluid. Nou binnen die lijn mag je niet bouwen. Nou, één van de grenzen is dat kanaal dat we hier zien. En we mochten van de provincie eigenlijk niet verder dan boomsingel x in het oosten. Nou en met de Hegewij achter ons had je in feite een afgekaderd gebied wat ongeveer een-een kwart was van het totale 87 hectare. Toen zijn we met die mensen gaan wandelen en we hebben ze allemaal een monopolie huisje gegeven...

JK: En wie zijn dan 'die mensen'?

JS: Dat waren de-de kopers -heh, de leden van toen -die zich toen hadden opgegeven om dit gebied mee te ontwikkelen. Dat waren de pioniers.

JK: En waar kwamen die vandaan?

JS: Die kwamen eigenlijk, eh, nou eigenlijk vanuit Noord-Nederland, maar, eh, eigenlijk verreweg het merendeel -dus ik denk 80%- komt wel uit deze gemeente.

JK: Ja, maar was er één iemand die zei van kom laten we dit doen en die heeft mensen bij elkaar verzameld?

JS: Ja, ik.

JK: Ok haha, maar je wist dat dit vrijkwam -of dat hier nu iets mee gedaan moest worden?

JS: Ja dat wist ik, want ik zat toen en ook later nog in het dorpsbelangen hier. Dan krijg je al vrij vroeg krijg je wel van de gemeente te horen dat hier een ontwikkeling op handen was. En, eh, toen zag ik ook privé hier wel mogelijkheden om hier te gaan wonen, maar ook meehelpen met ontwikkeling, want ik doe dit dus pro deo. Heh, maar dat heeft te maken met dat ik hier ook zelf een kavel koop. Eh, en toen ben ik ook er een beetje ingerold als een soort trekker van dit project. Dus ik heb de mensen gemobiliseerd, toen hebben we eerst een soort trekkergroep opgericht. Dat was een, eh, groepje van vijf die, eh, wat dingen voorbereid hebben. Heh, we moesten een vereniging oprichten, we moesten naar de notaris, we moesten kijken hoe we de ledenwerving gingen opzetten.

JK: Alle formele dingen.

JS: Ja, alle formele dingen. Je moet het neerzetten.

JK: En die vijf dan, dat deed je gewoon een beetje van mond tot mond om je heen vertellen over de ideeën?

JS: Ja dat [eerste mensen mobiliseren] ging, eh, via de krant. En de gemeente die heeft op vierentwintig januari 2013 hebben ze een bijeenkomst belegd, een soort kickoff, van wat gaan we doen? En dat is ook in de krant geweest en daar waren toen denk ik wel een 20 belangstellenden. Nou en uit die 20 heb ik dat zo aangesteld van wie wil in die trekkergroep en wie wil meehelpen om dit op poten te zetten?

JK: Ja, maar er werd geholpen door de gemeente dus?

JS: Ja, want die had een belang. Heh, die was eigenaar van deze grond -gronden- en die heeft gezegd: wij willen dit project doen en die heeft gezegd: we gaan dit faciliteren. Dus we hebben uiteindelijk wel heel veel samengewerkt met de gemeente. Nou en als je dan dat plangebied ziet en je wandelt hier en je geeft mensen allemaal zo'n miniatuurhuisje en die zet je op een plek waar mensen wel zouden willen gaan wonen. Dan krijg je automatisch al wel wat clusters. Een aantal plekken -kijk want dit is wel een hele aantrekkelijke. Dan zit hier een kavel, erachter zijn nog twee, waar dat onkruid staat en die grote bult modder.

JK: Maar aan het water...

JS: Ja, aan het water. Een hele mooie plek. En hier is ook water gegraven, dat is ook allemaal nieuw. En dan zie je dat dat toch hele aantrekkelijke plekken zijn. Heh, want die hindecirkel, even voor jouw beeld, dat ligt ongeveer aan de zuidkant van die uitgegraven poel. Dus zuidelijker konden we toch niet bouwen.

JK: Nee, dat mag niet.

JS: Dus toen hebben we er eigenlijk misbruik van gemaakt door te zeggen: we gaan er meer water in brengen. Eh, uiteindelijk hebben heel veel mensen hun huis eromheen gezet en vanaf dat plan is, eh, ook nog in de verkaveling en de wegenstructuur bedacht. En dat was -daar hebben we tien schetsen van gemaakt en nummer elf dat was hem.

JK: Ja, dus dat was eerst op zoek naar de ideale plekjes om te wonen en daarna alle dingen die daarbij komen kijken.

JS: We hebben ook rekening gehouden, want er stonden ook drie huizen hier -vroeger waarschijnlijk boerderijtjes, maar dat zijn nu allemaal woonfuncties. En we hebben ook gewoon gezegd: we gaan met de passer een cirkel tekenen. Dat betekent dat we komen niet dichterbij dan 200 meter bij die mensen. Dus we hebben de kaders vastgesteld, maar ook gekeken van wat zit daar nu, een gebied.

JK: Ja want inderdaad, ik zag ook op die kaart zostraks dat er overal wel in het gebied -nou ja overal- maar her en der wel op meerdere plekken huizen zijn die er al staan nu.

JS: Ja, nou ja daar hebben we rekening mee gehouden.

JK: Ja, maar dat zit dan toch ook in die bestemmingsplannen, wat al vaststaat. En daaromheen zit dan die groene vlek [hadden we het kort voor het interview over, het hele Peinder Mieden plan is op het bestemmingsplan alleen maar als één grote 'natuur' functie plek bestempeld].

JS: Precies. Als je de bestemmingsflacatie [?] -dat zijn al die bestaande percelen. Dat zijn -die zijn ook als wit aangegeven- die vallen nog onder het oude bestemmingsplan, dus die hebben ook andere spelregels.

JK: Ja, en-en-en je gingen dan met z'n allen om zo'n kaart heen zitten zoals je net eigenlijk ook zag, en dan ging je daar dus gewoon met miniatuur huisjes dus neerzetten en-en kijken en wat verschuiven enzo.

JS: Ja, en dan ging ik kijken van -er waren ook wat mensen die vroegen toch redelijk onmogelijke dingen. Eh, soms -je kunt ook niet overal en -soms waren er ook mensen die wilden helemaal los wonen van 'ik wil eigenlijk ook niemand zien'. Maar dat is ook niet de bedoeling. Je kunt niet in je eentje helemaal in the middle of nowhere, want dan moet je ook heel veel leidingen betalen, want je bent wel aangesloten op de riolering. Dus we hebben wel af en toe wat corrigerend moeten optreden in die zin van, eh, we gaan met elkaar wonen, maar het is niet de bedoeling dat iedereen aldoor maar overal maar... Heh, zoals je ook in het wilde westen had, dan ging je ergens naartoe, je sloeg een stokje in de grond en daar ga ik wonen.

JK: Nee, maar toen had je ook nog geen leidingen nodig ook.

JS: Nee.

JK: Maar het is dus- dat is het motto van het hele project of niet, dat je dus wel vrijheid hebt, maar het is wel vrijheid tot in redelijke mate -tot in wat redelijk is zeg maar.

JS: Ja-ja. Het is ook niet, eh, dat alles zomaar kan. Eh, en natuurlijk daar adverteren we wel mee, want het is al onvoorstelbaar dat je in het buitengebied dit allemaal kunt doen. En, eh, maar natuurlijk, het moet ook betaalbaar zijn. Eh, want daar ben je met elkaar ook weer verantwoordelijk voor. Heh, je bent CPO, heh, Collectief Particulier Opdrachtgeverschap. Heh, je doet het met elkaar. Dat betekent ook dat je een verantwoordelijkheid hebt om het te laten slagen. Eh, daar moet je ook met elkaar aan werken. Als je alleen maar voor je eigen gewin en voor je eigen een mooi plekje gaat... Ik was bijvoorbeeld ook verantwoordelijk dat ook mijn buurman een mooie plek krijgt en goed uitzicht. En zo kijk je naar elkaar en dat is ook totaal anders dan nu de planologie, want tegenwoordig met het bestemmingsplan -plankaarten- dan maak je wat en er zit een ontwikkelaar of er zit een gemeente. En het enige wat ik als koper kan doen, eh, ik wil nummer vier hebben. Nou dat vinden we hier absurd, want we hebben onze eigen plek bedacht. Nou en dat maakt het veel meer - het zit in je DNA, het is helemaal van jou, je hebt het zelf bedacht en de gemeente en de, eh, de landschapsarchitecten die hebben daar natuurlijk ook wel een mening over gehad en natuurlijk het boetseren van hoe leggen we die clusters bij elkaar. Daar moet je ook weer een kundig persoon bij hebben die-die dat op een goeie manier neerlegt. Maar uiteindelijk -de basis van die verkaveling is uit de kopers gekomen. Nou en dat vind ik heel bijzonder. Zullen we er zo omheen?

JK: Ja en stel nou je hebt er heel veel geld voor over om echt een plekje voor jezelf te hebben, ver weg van de rest, en je wilt al die rekeningen wel prima zelf betalen, dan nog kan het niet?

JS: Nee-nee. Omdat je toch naar het collectief moet kijken, eh, want kijk als je echt helemaal apart gaat wonen dan zegt dat iets over jou. Over hoe je wilt wonen. En als je je niet wil laten zien dan denk ik van ja, die persoon gaat misschien ook niet helpen met de vereniging door, eh, zitting te nemen in de werkgroep of, eh, die gaat zelf initiatieven nemen, die komt zelf met vragen.

JK: En met het beheer van het gebied ook.

JS: Ja, want die gaat echt -die-die zie je niet meer. En als ik hier thuis kom zie ik die mensen in de tuin aan het werk of ik, eh, je ziet ze, je steekt een hand omhoog. Het is een soort minidorpje. Het is- het is een soort enclave, maar toch wel op een hele vrije manier.

JK: En dat is ook wel echt belangrijk voor jullie, dat gemeenschap gevoel?

JS: Ja, ja.

JK: En is er wat dat betreft dan ook een soort van selectiecommissie? Want wat je net zei: zo iemand wil je dan eigenlijk niet, die dan heel erg ver weg gaat wonen, die niet meedoet, maar ja... weren jullie wat dat betreft dan ook mensen die dat soort dingen willen?

JS: Nee-nee, het is -de, eh, ik denk dat het plan op zich en de informatie die ik jou stuurde, heh, zo'n brochure, eh, dat is al -dat werkt al een beetje als een selectie. Want ik heb ook wel mensen gehad die zeggen 'het plan is geweldig, maar wat jullie daar omschrijven dat wil ik helemaal niet en dat past helemaal niet bij mij'. Dus op zich, de filosofie en de visie achter dat hele verhaal, dat geeft eigenlijk al, eh, een beetje een soort selectie aan van wat mensen aanspreekt. Want er zijn ook mensen die door dat verhaal juist zijn aangehaakt. Die zeggen: nou dat is iets waar wij op zitten te wachten.

JK: Ja, en je komt alleen maar als dat verhaal jou aanspreekt.

JS: Ja, ja.

JK: En nog weer even terug naar dat begin. Jij bent dus één van die trekkers geweest en ik zag ergens dat jij ook een achtergrond hebt in stedenbouw en in, eh, ontwikkeling...

JS: Ja.

JK: ...Heeft dat denk je heel erg geholpen?

JS: Ja, zeker. Kijk ik ben bouwkundige, dus ik heb mijn opleiding ook, eh, gehad met natuurlijk een basiskennis van planologie, eh, bestemmingsplannen. Heh, dus die terminologie die ken ik. Ik ben natuurlijk geen stedenbouwkundige, maar ik kan wel zeg maar met iemand daarover spreken. Ik kan wel een tekening lezen. Ik kan wel in die zin, eh, meepraten over, eh, heh dat ik kan zien: dat is een goed plan of niet. Of waar zitten de storende factoren? Ja dat heeft zeker geholpen.

JK: Ja, want-want, eh, ik las dan ook ergens dat het-het doel van het project was om de biodiversiteit in het gebied te vergroten en, eh, het landschap wat integraler- wat één geheel te maken wat meer in plaats van allemaal gefragmentariseerde dingetjes. Speelde dat voor jullie ook heel erg een rol dan? Voor jullie zelf als bewonersgroep die daar wilden gaan wonen?

JS: Ja. Ja want eigenlijk, eh, spreken wij ook van -het is geen ontwikkelproject -dit is geen woningbouwproject, maar het is natuurontwikkeling, dat heet de Peinder Mieden. En binnen die natuurontwikkelingen kan er gewoon worden. Dus wij staan een trapje lager. De paraplu blijft de natuur, de biodiversiteit en ook al die mensen die nu een kavel hebben, die vinden dat ook heel belangrijk dat ze -doordat ze hier gaan wonen en dat is een beetje een, eh, paradox, doordat je hier gaat wonen en de grond gaat benutten, heh, de vroegere landbouwgrond, kun je wel de agrarische functie van al die landerijen die kun je eraf halen, waardoor daar juist de biodiversiteit... Dus je doet een beetje een ingreep, dit ook, dat zijn ingrepen, maar je zorgt er tegelijkertijd voor dat al die andere gebieden in één keer tot bloei komen en dat je die weer teruggeeft aan de natuur.

JK: Ja, en dat maak je dan mogelijk met die woningen.

JS: Ja, anders dan had dat nooit gekunt. Een gemeente die kan de waarde -die hier nu onder zit, eh, als zij hadden gezegd ok we gaan niet meer maaien, dan hadden ze nog steeds dat moeten afboeken. Wij betalen iets van 7 miljoen, 7.6 miljoen euro voor al die kavels en, eh...

JK: Dat doen jullie samen met z'n 45'en?

JS: Ja, ja. Dat zijn de kavels. Heh, je wordt eigenaar van je eigen, eh-eh, gebiedje. Heh, dus overall waar die terpjes liggen daar komen huizen te staan, maar je wordt ook eigenaar van 20.000 vierkante meter wat hier in de natuur ligt. Alleen dat is fictief. Heh, dat is- dat ben je met elkaar, eh, ben je eigenaar van de natuur die overblijft. Nou goed, en als je dat afrekent dan ben je ongeveer op die, eh, op die 7 miljoen en dan is het de gemeente die, eh, mogen geen winst maken. Dus die grond die heeft een boekwaarde. Nou en dat is ook de waarde die wij met elkaar betalen de komende jaren. Nou we zijn ongeveer halverwege, ik heb gisteren nog op het gemeentehuis de lijst helemaal doorgenomen, dus ik weet precies wie tekent en wie al betaalt heeft. Dus dat houden we met elkaar bij.

JK: Ja, en daar zit ook een bepaalde deadline aan neem ik aan.

JS: Ja, kijk we hebben -om het wat ingewikkeld te maken- we hebben twee fases: fase een is, eh, is nu vol en dat is ook qua bestemmingsplan is dat nu ook ingericht. Daar zit, eh, zit tweederde van het totaal van mensen zitten in die eerste fase. En die is weer onderverdeeld in Groninger acte [?] en reguliere acte. Heh, Groninger acte -ik weet niet of je die term kent- dat houdt in dat je de grond tegen agrarische waarde koopt en je betaalt een surplus voor bouwrijp maken. Je betaalt dus geen bouwrijpe grond, dat doet fase één regulier. Dus fase één dat zijn dan die twee dingetjes, dat is klaar. En fase twee dan moet de gemeente, eh, nog een paar percelen aankopen. Dan moeten ze toestemming van de raad hebben. Nou dat is nu allemaal in werking en dat lijkt ook allemaal goed te komen en als die is aangekocht, dan gaat die procedure in werking. Nou dat duurt een half jaar. Dus stel, het is volgende week geregeld met die eigenaar, nou dan heb je aan het einde van het jaar heb je ook dat stuk erbij en dan kunnen ook die mensen die geormerkt zijn voor die fase twee, dat zijn er 14 van de 45, dus eenderde, die kunnen dan ook gaan starten. Dus het-het is- en als-als je zegt: nou wanneer is het nou eindelijk klaar? Nou het is nu 2018, we denken dat dat wel 2020/2021 dan zou het eigenlijk ook echt klaar moeten zijn, dan staan de huizen er.

JK: Er staan nu ook al een paar toch? Tenminste ik las iets van vijf...

JS: Nee, kijk het enige wat er staat dat zijn die bestaande huizen hier. En daar achter die bomen zie je nog een klein rood huisje, en deze. En er staan verderop nog een paar, eh, dat zijn de huizen die er nu staan, dat zijn bestaande percelen, eigenaren, dus die vallen niet onder het bestemmingsplan. En, eh, nee we kunnen nog niet beginnen want het is nog niet bouwrijp opgeleverd. Kijk de aannemer, de infra, die is nog druk bezig. Heh, er wordt hier water ingelaten want de vorige keer toen ik hier was -dat was vrijdag- toen stond het water nog een meter lager. En ze gaan nu vanaf, eh, waar we net doorheen liepen -je kon ook wel merken dat het wat zachter was- dus ze laten nu voorzichtig wat water instromen. Heh, dit krijgt het peil van het kanaal zodat je hier ook met een bootje in kunt varen.

JK: Dus het komt nog een halve meter hoger ofzo.

JS: Ja, hij komt nog een beetje hoger dan die nu is en dan, eh... Kijk en dat is de infra, want deze bulten moeten ook nog weg en dan wat het nog vlakker gemaakt en daar wordt het ingezaaid bij alle

kavels. Heh, zoals je hier ziet, heh, die worden omzoomt -heh, je ziet hier de hoekpunten- die worden omzoomt door, eh, door rasters. En dat zijn houten palen met draden om de koeien tegen te houden. En dat is wel heel grappig want kijk normaal gesproken als je boert en je hebt beesten, dan zet je beesten in een perceel met een raster eromheen, want je wilt niet dat die beesten eruit komen. Wij doen het andersom. Wij zetten de mensen in het raster. En die beesten kunnen overal komen. Die lopen over de wegen, die lopen over het fietspad. Die kun je tegenkomen als je thuis komt, dat is helemaal geen probleem. De mensen worden opgesloten.

JK: Maar wel- maar wel bij de uitgangen neem ik aan dat er iets van afkadering is?

JS: Nee daar zitten veeroosters.

JK: Ah ja -goh dat is echt...

JS: En die wereld op z'n kop, heh dat wij binnen die rasters zitten, dat vind ik op zich wel een hele mooie wending.

JK: Haha ja. En dit soort ideeën dan, zoals bijvoorbeeld de koeien die rond gaan lopen. Waar komen die vandaan?

JS: Nou die-die komen uit de beheerskant van -kijk wij worden eigenaar van het gebied en het moet wel beheerd worden. Als je dat niet maait of je doet er niks mee, nou dan krijg je op een gegeven moment bos. Heh, dan gaat het vanuit -heh, dan verbost het. Daar is ook in het land veel ervaring mee gedaan en toen zeiden de opstellers van het beheerplan, die zeiden al: ja eigenlijk zou je dat met runderen -heh, wat veel meer gebeurt in natuurgebieden- die houden het niet zo mooi kaal zoals je het hier ziet, maar die kunnen wel zorgen dat het niet verder verbost. En dan kun je misschien met één keer per jaar het misschien nog een keer maaien, dan ben je ook klaar. Nou die koeien die lopen er al, die lopen iets verder. Dat zijn blaarkoppen, heh, die kunnen ook het hele- de hele jaar door buiten blijven. En, eh, op een natuurlijke manier: er lopen -heh, de helft koe, de helft stier. Dus op een natuurlijke manier worden kalfjes geboren. Eh, en die worden -die beesten worden dus niet gemolken, eh, en door dat natuurlijke evenwicht -die kalfjes blijven erbij lopen- krijg je ook sterke kuddes. En die sterke kuddes, ja die moeten dan helpen om de boel een beetje-beetje kaal te houden. En dat, eh, we denken dat dat lukt. Dus-dus het beheer -we gaan een beetje achterover leunen, we zien wat de natuur zelf doet.

JK: Ja, dat is wel heel on-Nederlands.

JS: Ja! We kunnen er zo omheen.

JK: Want ik las dan ook dat -als bewoner ben je verantwoordelijk voor 1/45e deel van het gebied, maar in hoeverre- in hoeverre moet ik dat serieus nemen dat je ook echt als bewoner voor het gebied gaat zorgen? Moet je dan naast die koeien ook nog bij gaan knippen en gaan grasmaaien?

JS: Nee. Nee-nee dat [iedereen zelf laten onderhouden] is niet haalbaar, want dan zou je, eh, dat heel erg moeten gaan organiseren terwijl hier natuurlijk ook mensen wonen die overdag gewoon hun werk hebben en die hebben hun kinderen en die hebben hun hobbies. Eh, dus we hebben gezegd: we besteden alles uit aan mensen die er echt verstand van hebben. Dat is een, eh, ondernemer die speciaal een soort samenwerking heeft gezocht. Het is een boer met iemand die heel handig is met, eh, ja met vee en met maaien enzo. Dus die hebben samen een plan gemaakt en die hebben dat op veld gezet en dat wordt dan een soort ondernemer, speciaal voor de Peinder Mieden. En, eh, het beheer -de-de kosten- de eerste vijf jaar, eh, die zijn voor de gemeente. En na

die 5 jaar worden wij echt eigenaar en dan moeten wij het doen. Dus die eerste 5 jaar dan gaat het natuurlijk raar heh, met de begroeiing. Dat gaat enorm, eh, omhoog, want er zijn zoveel -er zit zoveel fosfaat in de grond. Maar de eerste 5 jaar doet de gemeente dat, en die betaalt dan ook. En dan doen ze al wat ervaring op en na die 5 jaar doen ze dat voor ons. Nou en dan moet het gaan lopen.

JK: En dat is gewoon precies dezelfde manier gaat dat dan door na die 5 jaar als dat het voor de gemeente ging.

JS: Ja. We gaan wel monitoren dus, eh, stel dat in het beheerplan nu iets staat over iets waarvan je zegt: nou dat blijkt in de praktijk toch niet haalbaar te zijn, dan wordt het bijgesteld.

JK: Want wie-wie heeft dat beheerplan voor het gebied gemaakt dan?

JS: Dat is het bureau Stroming. Eh, Stroming die zit in het midden van het land. Eh, ergens in de buurt van Nijmegen, en die hebben ook heel veel ervaring, eh, bij de grote rivieren waar ze in de uiterwaarden ook, eh, natuurprojecten hebben opgezet. En die hebben ons ook geholpen en geadviseerd om dat beheerplan, eh, goed neer te zetten. Maar we hebben ook advies gevraagd bij Staatsbosbeheer, eh, Het Friese Geer [?], want die weten heel veel van de natuur, maar ook, eh, die grondsoort- heh, dat grondsoort dat je hier hebt. Er zijn heel veel partijen die hebben meegedacht.

JK: Maar steeds als uitgangspunt weer terug naar die wilde natuur.

JS: Ja.

JK: En waarom was dat eigenlijk? Waarom wilden jullie wilde natuur weer terug?

JS: Omdat je bij, eh, de biodiversiteit er vanuit gaat -want er is eigenlijk maar één goeie natuurbeheerder en dat is de natuur zelf. Als je teveel ingrijpt, dan blijf je ook ingrijpen en dan blijf je kosten maken. En dat is hetzelfde als wanneer jij in je tuin onkruid hebt: je moet wel elke week schoffelen.

JK: Als je het netjes wilt houden...

JS: Ja precies. En daar denken we met elkaar over na. Heh, wil je het heel netjes hebben? Nee dat hoeft niet. Willen wij dat de natuur zoveel mogelijk dingen doet? Ja. Heh, overal waar heel veel bloemen staan, eh, daar gaat het gras ook minder snel groeien. Nou en zo kun je ook de natuur zelf mee laten helpen in je hele ontwikkeling.

JK: Ja, maar dat was uiteindelijk ook...

JS: Alles wat je hier dus ziet, heh, die kale vlakken. Dat zijn allemaal kavels. Hier in het midden ligt één, hier liggen er twee. Heh, daar tussendoor -want die, die persoon kijkt dan tussen die twee kavels weer door naar die vrije percelen. En dat hebben ze gewoon allemaal zelf bedacht.

JK: Door met die huisjes te spelen?

JS: Ja. En, eh, we hebben ook geen rooilijn. Dus mensen die hier komen -dat is zuid, dat is west- dus als iemand zegt van: goh, ik heb met die hoge boomwal, ik moet niet teveel naar die kant. Die zal zijn huis verder aan die kant zetten om zoveel mogelijk zonopvang te krijgen. Nou en zo is iedereen aan het puzzelen met zijn eigen kavel.

JK: Doet me heel erg denken aan een camping waar je allemaal caravans neerzet en inderdaad zo ver mogelijk weg van de boomlijn wilt. Heel herkenbaar. Maar dat -dit is dus één kavel, alles tussen deze paaltjes?

JS: Ja tussen die witte kopjes, dat is één kavel van 1000 vierkante meter. En dan heb je daar nog een, heb je hier nog een. Mijn kavel zit daar achter die zwarte bult met dat -met dat zand, die zit daar. Ik koop twee kavels, dus ik heb 2000 vierkante meter.

JK: Ja, omdat je er toch mooi op tijd bij kon zijn...

JS: Ja, haha.

JK: En dan kan er dus een huis op met een kleine tuin er nog omheen en-en de rest van de natuur is natuurlijk gewoon om je heen.

JS: Ja en er zijn heel veel kopers die zeggen, ja ik ga ook niet echt spreken van een tuin. Ik laat mijn erf overgaan in de natuur. Eh, die harde overgang die hoeft er helemaal niet te zijn, dus dat gras dat er buiten je kavel groeit, dat groeit ook in jouw kavel.

JK: Ze zijn nog best wel ver uitgespreid die kavels, best wel een groot gebied.

JS: Ja, maar dat [de schaal] zie je niet als je op een kaart kijkt he? Nee daarom was het ook goed om hier af te spreken, want nu ervaar je het ook he? Het is huge, het is enorm.

JK: Ja, en dat is natuurlijk ook de charme een beetje. Dus dat zijn ook allemaal mensen die heel graag landelijk en groots willen wonen?

JS: Ja. En die ook allemaal een-een klap hebben meegekregen, eh, van de biodiversiteit... Want het gaat ook afval, heh, om afval beperken, het gaat ook om de manier waarop je tuiniert, eh, duurzaamheid in je huis. Heh, je gaat niet een huis bouwen met een lage, eh, isolatiewaarde omdat je hier -iedereen doet ook erg zijn best om het huis, eh, zo goed mogelijk te laten presteren en om het zo mooi mogelijk in de natuur over te laten gaan. Er zijn ook mensen hier even verderop, die bouwen een huis van-van stro waarbij het gras -het maaiveld- als het ware een beetje, eh, opgolfd in de woning.

JK: Wat gaaf! Wat creatief!

JS: Ja, geweldig!

JK: Maar dat -die trek je dus ook aan, dat soort mensen die dat soort dingen willen via die brochure ook?

JS: Ja, want dat [creatieve bouwen] kan nergens. Want in heel veel bouwplannen daar staat dat je een goothoogte moet hebben en dakplannen van die kleur. Nou, dan moet je eens een keer bij hen met een grasdak komen, dat gaat je niet lukken. En hier wel.

JK: Ja. En als je nou hele andere ideeën hebt? Die iets minder in het landschap, eh, kunnen passen?

JS: Noem eens wat?

JK: Wat zei je?

JS: Noem eens wat?

JK: Nou ja een betonnen doos ofzo, een betonnen vierkant.

JS: Ja dat kan ook. Kijk ook daar kun je een verhaal bij houden dat een -ook een betonnen kubus, dat kan hier best passen als je dat met de-de zeg maar de vormgever een inpassing van jouw erf in de natuur -dat kan ook een betonnen kubus, die kun je daar best laten passen.

JK: Als je maar een soort van verhaal eromheen hebt.

JS: Als je maar geen catalogus woning of dat je zegt: ik heb iets in een boekje bij de aannemer, eh, doe mij het type Gaudi. Dat zijn dus dingen die we hier niet zullen tegenkomen denk ik.

JK: Ja, want je achtergrond als stedenbouwer -zostraks ook met die fasering waar je het over had, dat klonk best ingewikkeld en dan kan ik me voorstellen dat dat heel nuttig is. Maar in hoeverre, eh, heb je ook heel veel creativiteit nodig gehad?

JS: Eh, creativiteit dat zat vooral in de- want ik was een beetje een soort spil tussen de kopersvereniging aan de ene kant en de adviseurs en de gemeente en, eh, ook het ministerie met adviseurs vanaf de andere kant. Maar ook viscaal heh, de belastingdienst.

JK: En merkte je daar sterke verschillen tussen ook? Was bijvoorbeeld die kopersvereniging heel idealistisch en-en die overheid heel afremmend, of vul ik nou allemaal dingen in?

JS: Eh, nou we hadden het voordeel dat- het was voor iedereen heel erg nieuw. En in het begin zag je dat -de ambtenaren die gingen heel erg op de tour van: ja maar we doen het eigenlijk zo. En daarvan hebben wij gezegd van: ja, maar dat gaan we hier dus niet doen. En dan moet je wel de juiste mensen aan tafel hebben, eh, die ook- die ook mee willen denken en die ook zeg maar wat ze ooit hebben gedaan ook een beetje aan de kant schuiven. Eh, en kijk als je naar die spilfunctie kijkt, dat was dan wel wat lastig, want dan hoor ik van de ene partij: we hebben liever dat jullie het zo doen. Maar dan ging ik weer terug naar de kopersvereniging en dan zei ik: nou ik hoorde dat, hoe gaan we daarmee om, hoe vullen we dat in? Nou soms ging dat prima, maar soms hoorde je ook veel weerstand: ja maar dat willen we helemaal niet. En, eh, dat- en dat schuurde af en toe wat. En, eh, maar er was laatst een journalist en die zei ook van: ja maar hoe voelt dat dan? En ik zei: ja als je erin zit dan voelt het rot. Je hebt ook wel eens slapeloze nachten, maar nu je achteraf kijkt wat we hebben bereikt en wat we met die opmerkingen hebben gedaan, dan denk ik dat we door dat schuren we wel een veel mooier plan hebben en uiteindelijk is die band met al die partijen er ook een stuk sterker door geworden. Want je hebt het met elkaar meegemaakt.

JK: Ja, maar het was wel altijd zoeken naar oplossingen die iedereen, eh, kon waarderen?

JS: Ja, dus wij konden niet zeggen: nou dit willen we niet, maar we hadden wel zoiets van: mwah, mag het ook zo? Eh, en die flexibiliteit die vroegen wij ook van andere partijen. Van: jullie snappen waar die pijn zit, maar kunnen we ook met elkaar een oplossing bedenken? Nou ik kan nu zeggen, want nu is het klaar, dat we ook altijd die oplossingen hebben kunnen vinden. En dat is dan die creativiteit: als het niet op die manier kan, hoe doen we het dan? Alleen de hakken in het zand, dat los je niet op, En dat is ook -denk ik ook voor de planologie van de toekomst -want ik heb ook wat meegepraat met de nieuwe omgevingsvisie- en dan zeggen overheden van: ja, maar hoe moeten wij dat anders doen? Wat is het leermodel vanaf de Peinder Mieden? Nou het enige wat ik daar altijd op

zeg is: ga met elkaar aan tafel. Ga niet vanuit de overheid bepalen van we gaan het zo doen en jullie mogen alleen een kruisje zetten bij het kavelnummer, maar ga met elkaar om tafel, want de mensen die hier komen, die kennen het gebied het beste. Dat zit in hun DNA en iemand die hier op het gemeentehuis zit, die fietst hier een keer langs, maar die is dat -het-het is niet van jou. En als het van jou voelt, dan moet je de mensen ook serieus nemen en laten meedoen. En dan krijg je de mooiste plannen. En geef elkaar ook de ruimte en spreek, eh, goed af waar de ruimte zit, wat je rol in het hele verhaal is. Dus-dus ik ben heel positief over die ruimtevisie, mits de overheid de burgers gewoon meer erbij betreft en ook eerder.

JK: Maar is dat een kwestie van meer betrekken, of -want bij jullie was het -klinkt het alsof jullie het heel erg gepusht hebben ook, alsof jullie heel erg...

JS: Ja dat klopt wel.

JK: ... Dus is het dan niet ook belangrijk dat een inwonersgroep dat echt heel graag wil en echt daarvoor gaat vechten, of is het alleen maar meer betrekken?

JS: Ja beide. Het is- het is heel erg informeren. Stel dat je, want kijk in onze groep -ik wist natuurlijk wel een beetje hoe de- hoe die hazen lopen. Maar als je een groep hebt die totaal geen kennis heeft van, eh, van ruimtelijke ordening, dan wordt het heel lastig. Dan kun je ze erbij betrekken, maar je moet ook dingen leren. Eh, ik zeg ook wel eens in een groep: wij hebben er ook van geleerd -ik ook, iedereen- maar ook op het gemeentehuis. Daar zeggen ze ook: zonder de kopersgroep had dit -was dit nooit zo tot stand gekomen. En, eh, maar ook daarin moet je openstaan en moet je zeggen: dat weet ik even niet, leg eens uit. Waarom kan het niet zo? En dan zit het vaak in hele stomme dingen, maar dan denk je: oh zit dat zo, nee ok, dan snap ik het. En dat is ook heel belangrijk: stel je ook een beetje als schoolmeester op soms, dat, eh, ja zo gaat dat. We kunnen die kant op weer teruglopen.

JK: Ja, dus we hebben eigenlijk meer planologen nodig ook onder burgers.

JS: Wat zeg je?

JK: Dus we hebben eigenlijk ook meer planologen nodig onder burgers.

JS: Ja.

JK: Dus je zei dat je als overheid dan meer ruimte moet geven aan burgers, maar ze hebben wel een aantal randvoorwaarden gesteld voor dit project toch? Tenminste ik zag een heel lijstje staan met randvoorwaarden.

JS: Ja, ja. Maar die randvoorwaarden waren minimaal, want dan bedoel je de voorwaarden van heh, we hebben 1000 vierkante meters voor die kavels, je mag niet meer dan 300 vierkante meter bouwen, heh dat staat ook in het bestemmingsplan. Nou dat waren die randvoorwaarden, maar dat was ook heel logisch, want iedereen die hier gaat ontwerpen die moet een beetje handen en voeten hebben. Maar dat ging om 300 vierkante meter niet dichterbij dan 3 meter van de erfgrans en, eh, je mag niet hoger dan 10 meter. Dat waren de belangrijkste. Nou dat vinden wij helemaal niet erg. Eh, dat is ook een beetje om mensen een beeld te geven dat er nog steeds heel veel kan.

JK: Maar dat was ook samen afgesproken met de provincie -dat zijn een soort van de overeenkomstige randvoorwaarden waar jullie allemaal uit zijn gekomen?

JS: Ja.

JK: En, eh, kijk als bewoner heb je dus heel veel te zeggen over je eigen woning -of eigenlijk alles. Eh, maar hoeverre mag je als bewoner ook meepraten over het gebied? Waar je met het gebied heen wilt?

JS: Oh, maar dat is heel sterk, want dat, eh -kijk want we zijn ondertussen een vereniging van eigenaren en je mag inderdaad meepraten mits, eh, en je mag ook wel dingen veranderen, mits dat maar past binnen die randvoorwaarden. Dus als wij met elkaar besluiten -want we willen eigenlijk, eh, twee percelen verderop waar we nu zijn- willen we eigenlijk een soort voedselbos gaan aanleggen...

JK: Ja precies.

JS: ... Nou dat is dan zo iets van: dat willen we graag met elkaar. Nou en we laten dat ook even toetsen en daarvoor zitten we ook met de gemeente aan tafel om het te laten toetsen, van: nou waar gaat het mis als je dat doet, of wat zijn de kansen? Nou en daar heb je het met elkaar over, maar dat zijn wensen die komen uit de vereniging. Het type brug dat we hier willen hebben, daar praten we ook over. Het type verharding wat er uiteindelijk komt, daar praten we ook over. Eh, dus die vereniging van eigenaren is gewoon een hele sterke club.

JK: Het is allemaal collectieve beslissingen. En heeft dat ook nadelen? Is het dan -maakt dat het niet ook heel langzaam? Het proces van alles kiezen, maar ook over alles willen praten.

JS: Het maakt het wat langzamer, maar daardoor heb je wel dat het zorgvuldig gebeurt. Als je dat niet zou hebben, dan zouden een paar mensen als een soort dictator die zouden alles bepalen voor de rest. En dat is voor een vereniging superslecht. En dat maakt het ook kwetsbaar, want als er iets niet goed is, dan zeggen ze: ja, maar dat komt bij jou vandaan. Dus we geven jou de schuld.

JK: Ja, dat snap ik. Maar heb je dan niet altijd dat er een paar mensen zijn die het er niet mee eens zijn en dat je dan, eh, altijd een paar mensen teleur stelt met bepaalde beslissingen?

JS: Ja, je hebt natuurlijk altijd wel een -maar dat gaat om enkelingen hoor- maar dat mensen zeggen: nou ik ben ontevreden over iets. Eh, wij zeggen - we hebben ook een hekel aan stemmen heh. We gaan-we gaan eerst erover -we gaan het erover hebben. En pas als er hele grote verschillen zijn, dan zoeken we de mensen thuis op, of we nodigen ze uit. En je moet met elkaar op speaking terms blijven -we kunnen hier eruit.

JK: Dus je gaat altijd richting een consensus?

JS: Ja, dat [consensus] vinden we heel belangrijk. Want als je dat niet doet en je drukt het door, dan heb je altijd verliezers.

JK: Ja, dit doet me trouwens heel erg denken nu aan het programma Utopia ook, waar je met z'n allen iets op gaat bouwen ook... dat past hier wel heel erg bij.

JS: Ja haha. En dit is ook -kijk deze samenwerkingsvorm is ook niet zozeer: kijk je houdt elkaar in de gaten en je controleert elkaar, maar je helpt elkaar. En dat hebben we bij de gemeente ook afgesproken: eh, zij gaan niet een houding hebben van toestemmen of kijken van -met een papiertje erbij van hou je je wel aan de richtlijnen? Nee het is meer van helpen, van ok we komen een discussiepunt tegen, hoe kunnen we dat oplossen? Wat kan de gemeente doen? Wat kunnen wij doen? En dat is ook een focus die de meeste gemeenten op dit moment niet hebben.

JK: En hebben jullie dan heel erg mazzel met jullie gemeente denk je?

JS: Ja. Ja zonder meer. Dat is ook -want [belang van risico's nemen:] kijk dit is ook een project waarbij de gemeente toch een risico loopt. Want stel nou dat we heel ver waren gekomen, maar uiteindelijk toch niet genoeg kopers. Dan hadden we de stekker eruit moeten halen, maar dan had de gemeente wel veel geïnvesteerd. En imagooverlies, want dan denkt iedereen: ja, die gemeente wil van alles, maar zie je wel, het lukt niet.

JK: Maar ze waren nu wel bereid om dat risico te nemen?

JS: Ja.

JK: Op basis van die betrokkenheid? Die samenwerking?

JS: Ja, want ze zagen op een gegeven moment ook wel dat er een hele sterke vereniging lag. En dat wij dat niet los zouden laten. Heh, dat is -op een gegeven moment merk je van: nou dit gaat gewoon lukken.

JK: Maar omdat jullie ook een stukje passie ervoor hadden?

JS: Ja. We hebben wel -en daar zit ook weer verschillen als je het hebt over de gemeente. Je hebt zeg maar het college met ambtenaren en je hebt de gemeenteraad. Eh, college ambtenaren dat ging op zich mooi, ook al schuurde dat af en toe wel, maar wat ik net zei daar ontstaat ook wel weer wat moois. Maar vooral de gemeenteraad overtuigen dat was heel lastig, want wat ik nu even in een kwartiertje vertel, dat is enorm veel informatie en ik heb nog vier van deze mappen. En het is wel lastig om iemand die even snel de materie tot zich neemt, om die de essentie uit te leggen en dat je moet gaan uitleggen waarom ze geen risico lopen en waarom ze dat moeten doen. Nou en dat, eh, dat vergde wel heel veel inspanning. Om de raadsleden te overtuigen met kennis en dat ze met die kennis ook het-het goeie doen. Nou en dat was nog lastiger dan zeg maar op het gemeentehuis op zich, heh, bij het college en ambtenaren.

JK: Ja, want ook- eh, want zodra jullie ook hen overtuigd hadden, toen was er ook groen licht en kon alles wat jullie bedacht hadden uitgevoerd worden en...

JS: Ja, want uiteindelijk, dat groene licht kwam dat, eh, de raad moest op een gegeven moment stemmen gaan vaststellen. Eh, nou en dat was voor ons een belangrijk eikpunt. Dat de raad zei: ok er ligt nu een bestemmingsplan, er komen bezwaren, maar we vinden wel dat het door moet gaan. Nou ja, dan gaat de vlag uit, want daar heb je een paar jaar zeg maar voor zitten vechten en, eh, ja dat was wel een supergevoel dat je dan merkt dat je dan wel de raad kunt overtuigen van de goeie bedoelingen en dat je hen ook wilt ontzorgen van risico's. Maar je kunt dat nooit helemaal wegnemen, want zelfs nu -heh als je nu zegt -de helft heeft een handtekening gezet, ja wat is zeker? Niets is zeker.

JK: En, eh, het hele idee is, eh -las ik online- onderdeel van het concept De Nieuwe Marke...

JS: Ja.

JK: Hoe zat dat? Want dat was een concept ontwikkeld door iemand en dat hebben jullie overgenomen?

JS: Ja, ja. Eh, we zijn in 2008 begonnen met -dat heette 'Wij bouwen een wijk', dat was, eh, een project dat door de gemeente werd opgezet om te kijken: is er belangstelling voor om met burgers zo'n project vorm te geven? En dat ging met, eh, crowdsourcing, dat ging via internet.

JK: Maar daar komt die welwillendheid om jullie aan het roer te laten natuurlijk ook...

JS: Ja, precies, dat [welwillendheid voor burgerparticipatie] komt daar vandaan. En toen was ook via die crowdsourcing hebben we ook gezegd van: nou waar is, eh, waar is er [langsrijdende auto] en dat begon toen met 15 hectare, dat zat tegen dat kanaal aan, maar dan een veel kleiner gebied. Maar dat lukte niet, want via internet heb je wel heel veel ideeën, maar dat vliegt alle kanten op, dat zijn allemaal losse blub, maar er was geen samenbinder in de zin van bestemmingsplan: hoe ga je dingen doen? We kunnen hier wel langs de weg teruglopen hoor, we gaan weer terug.

JK: Oh ok, ja.

JS: Eh, dus dat was- dat was lastig, maar op een gegeven moment toen zei de gemeente: dit krijgt niet een lekker gevolg. Toen kwam Urbanodam [?] uit Hogendam, dat was een CPO adviesbureau. Die had een afspraak bij de gemeente en die kregen daar lucht van en die zeiden van: waarom gaan we niet een keer met het ministerie van EZ om tafel, want die hebben dat Nieuwe Marke principe. Van grote gebieden in één keer overdragen aan kopers, je mag woningen bouwen, eh, en je mag maximaal 5% van de kavels mag je uitgeven. Nou daar is, eh, er zijn mensen van EZ op het gemeentehuis geweest en toen hebben ze gezegd: ja maar die 15 hectare is veel te weinig, je moet body hebben. Je moet een, eh, robuust natuurgebied kunnen creëren met vee en dat kon met beheer en dat moet ook ergens over gaan. En toen hebben ze gezegd van: ok, dan pakken we het hele stuk tot aan Drachten toe, heh dat was toen krap 90 hectare. En daar is toen die Nieuwe Marke formule op losgelaten. Dus 5% van het totaal is uitgegeven als kavel.

JK: Ja, en jullie waren de eerste ook toch, waar dat gebeurde?

JS: En wij waren de eerste.

JK: Maar dat was bij EZ dan ook wel een mooie manier om te experimenteren met, ok hoe gaat dat nou in de praktijk?

JS: Ja, ja.

JK: En zijn er ondertussen ook- oh sorry, ga maar...

JS Ja, nee en ook daar zie je dat ook die mensen -want dat was voor hun ook een experiment. Eh, sowieso in Friesland, heh, want hier wonen allemaal hele koppige mensen zeggen ze wel, haha, maar het is- het is voor hen zeker een experiment geweest en ook daar, eh, hebben ze heel veel moeten leren. Van, eh, je kunt dan wel een visie op papier schrijven, maar hoe werk je dat dan in de praktijk uit? Want uiteindelijk -aan het einde van het lijstje gaat het om de mensen. En die mensen kopen een kavel en die gaan huizen bouwen. Die gaan een droom realiseren en vanuit de ambtenaren kant van achter je bureau heb je dat idee niet zo. Nou en dat komt dan heel mooi samen, dus, eh, ja ik denk dat dat uiteindelijk goed heeft uigepakt.

JK: Maar die hebben ook vaak -die zijn ook vaak langsgeweest om te kijken hoe het ging en-en wat ze eruit konden leren?

JS: Ja, ja.

JK: En nu het klaar is, zijn er -of nou ja, niet klaar is, nu bezig is en nu het groen licht heeft- zijn er ook andere projecten die hiermee bezig willen, met dat Nieuwe Marke?

JS: Nou ik heb laatst nog een lezing gehouden voor, eh-eh, burgemeesters en wethouders van verschillende gemeentes in het kader van de nieuwe omgevingsvisie. Eh, ik ben toen benaderd door twee gemeentes en die zeiden: goh, dit is zo'n mooi verhaal. Dit willen we ook wel eens proberen, leg eens uit. En kom eens het verhaal doen, gewoon bij ons. Ik zit volgende week donderdag weer bij een groep, weer een lezing. Ook mensen die zeggen: we hebben er van gehoord, en wat zijn jullie daar allemaal aan het doen? Nou dan ga ik ook verhaal houden.

JK: En jij bent dan degene die dan het woord gaat doen?

JS: Ja.

JK: En dan kun je vertellen over alles wat jullie qua pijnpunten hebben gehad, wat jullie hebben geleerd, wat er nodig is.

JS: Ja dat hangt natuurlijk helemaal van de vraag af van degene die mij uitnodigt. Soms dan gaat het, heh, zoals in jouw geval heel erg over de planologie. Een ander die wil meer weten over: wat is de rol van de overheid geweest? Een ander die wil weer, eh, de kracht van de burgers zien. Het Mynskyp zoals ze dat hier noemen.

JK: Ja, maar dat hangt er natuurlijk van af of het een overheid is die het vraagt of een burgergroep die zo iets wil.

JS: Ja, precies. Iedereen heeft een invalshoek en ik heb een, eh-eh, powerpoint presentatie gemaakt. Dat zijn allemaal hele korte beelden van dingen die we meegemaakt hebben. Heh, om ook meteen het proces aandacht te geven. En, eh, die, eh, dat zijn 75 plaatjes en daar ga ik in een kwartier, eh, stamp ik dat er doorheen en dan krijg je wel een heel mooi verhaal waardoor mensen ook heel erg mur worden van de informatie, maar ze lopen ook allemaal weg en ze zeggen allemaal unaniem: wat is dat geweldig dat dat zo gaat.

JK: Het inspireert mensen heel erg.

JS: Ja, om vrij te denken en eens een keer wat nieuwe dingen, eh, te-te durven doen. Want dat is ook iets, heh, je moet het durven. En je moet er tijd voor hebben. Je moet de-de -het-het nut en de noodzaak ervan inzien. Je moet er ook echt voor gaan.

JK: En is het voor jou zelf ook een -nou ja een utopie? Een droom plek, een droom plan?

JS: Dit helemaal? Ja, jazeker. Ja en dit is nou toevallig in mijn achtertuin, want ik woon vlakbij. Eh, dus in die zin is het een uniek project en ik vind het dan ook wel weer een eer dat ik hier zeg maar aan mee kan werken, om het tot een goed einde te kunnen brengen. Ja en uiteindelijk, als je kijkt naar al die jaren en de uren die erin zitten. Ja dat -weet je, dat staat dan in geen verhouding tot zeg maar de euforie die je nu ziet van als het klaar is.

JK: Ja. En de plannen voor je eigen huis liggen ook klaar?

JS: Ja. Ja, die liggen klaar. Aannemers zijn aan het rekenen. En, eh, als het klaar is in september. Ja, als ik er een beetje snel uitkom met de aannemer, dan gaan we ook in september bouwen.

JK: Zo, en dan staat die er met een half jaar of een jaar...

JS: Ja.

JK: Oeh, dat komt dichtbij!

JS: Ja. Dus, eh, rond de jaarwisseling kun je al heel wat zien.

JK: Wat gaaf!

JS: En, eh- want dan mag je wel weer eens langskomen

JK: Ik zou het een eer vinden. Is het ook een uniek model, dat doorgaat met een dak tot de grond?

JS: Nee, ik heb wel een uniek model in de zin van energieopvang. Het is een passief huis met een extreem, eh, lage warmte-emissie en zware muren, veel isolatie. Het is een lessenaarschap [?] waarbij ik aan de voorzijde de zon vang met het lessenaarschap. En de rest van het dak -kijk het is niet een pindak zo, maar een beetje exentrisch ligt ie op de [onverstaanbaar].

JK: Ja, dus niet perfect symmetrisch.

JS: Nee, hij ligt net een beetje eigenwijs, een beetje zo scheef. Maar alles heeft een reden, omdat je via die schuin [onverstaanbaar] de optimale zonopvang hebt. Dus ik zeg wel eens: mijn woning is niet ontstaan uit esthetica, maar in feite heeft de omgeving de woning ontworpen. Ook weer zo'n verhaal.

JK: Ja. En, eh, want je had het zostraks over rekenmodellen. Want ik zag dat de over- of de provincie is dan wel 30 jaar bezig met checken of het aan die randvoorwaarden voldoet en kijken of alles nog haalbaar is en duurzaam en dat daar allemaal wel rekenmodellen voor is.

JS: Ja. Nou kijk rekenmodellen -ja er zijn rekenmodellen, zeker voor het natuurbeheer. Eh...

JK: Want dat is in het belang van de provincie dat dat ook op peil blijft?

JS: Ja. En uiteindelijk zitten wij nog steeds -want de eerste rekenmodellen zijn gemaakt toen we net aan tafel zaten. Dat ging over, eh, het aanleggen van de infra. Nou ja en ik kan nu wel zeggen dat we zitten nog steeds binnen dat -binnen die totaalpost. Heh, er zijn geen grote overschrijdingen. Dus dat hebben we met elkaar -dat hebben we ook met elkaar gedaan. Om te kijken dat we niet, eh, allemaal plannen hebben die niet, eh, die onbetaalbaar blijken.

JK: En stel, eh, het gaat niet volgens wens? Hebben ze dan mogelijkheden om in te grijpen?

JS: Noem eens een voorbeeld? Wat zou kunnen?

JK: Nou, eh, nou het is meer dat -omdat er dus bepaalde randvoorwaarden zijn, en ik zag dan op internet dat er expliciet stond van -nou ja en die zou de overheid of de provincie de komende 30 jaar bijhouden- stel die randvoorwaarden worden op een gegeven moment niet gehaald, of daar wordt een beetje overheen gestapt. Is er dan iets wat zij zouden doen om in te grijpen of hebben jullie het daar gewoon nooit over gehad?

JS: Ja, als het- als het zo is dat je moet ingrijpen omdat je niet aan die randvoorwaarden kunt voldoen, dan gaan we met alle ontwerpende partijen om tafel. Ook de mensen die voor ons het beheer doen, en dan ga je met elkaar duiden van: nou waar gaat het over en waarom gaat het mis? En hoe kun je het oplossen? Nou en die monitoring is ook vastgelegd dat we dat gewoon gaan doen. Het beheerplan is ook niet in beton gegoten.

JK: Dus het is ook een doorgaand proces eigenlijk?

JS: Precies. Het is een dynamische -heh zoals de natuur het ook dynamisch doet, want elk jaargetijde is anders en elk jaar is ook weer anders. Want volgend jaar zal het heel anders gaan groeien dan dit jaar, dit eerste jaar. Eh, en dat- dat blijven we monitoren met elkaar en als we een kink in de kabel vermoeden, nou dan gaan we direct met mensen om tafel.

JK: Ja, om het te herstellen.

JS: Ja, en dat kan gaan op het vlak van hoe ga je dingen doen? Hoe ga je dingen juist niet doen? Of als je het doet -en wat kost dat? Heh, want alles is natuurlijk weer terug te herleiden op, eh, op geld heh.

JK: En jullie blijven gewoon met z'n allen alle kosten delen.

JS: Ja, want één van de dingen -wat wel even aardig is om te vertellen, wij, eh, heh er is bijvoorbeeld geen, eh, kabel bij de woningen te zien, want het is geen normale nieuwbouwwijk in dat, eh, wat vrij is in dat witte gebied. Zoals ze het daar hanteren. Nou we hebben met elkaar -er zitten ook ondernemers, ik ben zelf ook ondernemer, van nouja, er moet eigenlijk wel glasvezel in. Want we hebben niks meer aan de oude systemen.

JK: Ja, en het is buitengebied...

JS: Ja, dus we hebben zelf de aanbesteding georganiseerd en daar is KPN als goedkoopste uit gekomen. En die heeft de opdracht en die begint volgende week met de kabels te leggen. Dat is ook zoiets, zelf het initiatief nemen, niet gaan wachten of piepen van er is niks. Nee gewoon meteen zelf mensen uitnodigen.

JK: Ja. En jullie stimuleren ook dat er heel veel van dit soort initiatieven vanuit de mensen komen die hier willen gaan wonen?

JS: Ja. Ja we stimuleren ook erg, eh, de eigen ideeën. Heh, we hebben elke maand hebben we een kopersbijeenkomst. Dan-dan treffen we iedereen en dan aan het bestuur vertel je even de nieuwe dingen heh, die spelen. Want die heb je altijd, dat gaat over de voortgang, of het gaat over dingen die iets aangepast moeten worden. Dus dan praat je ze bij en voor de rest is het ook aan de kopers zelf. Dus wij vragen ook van: nou wie wil voor de volgende keer, eh, de bijeenkomst organiseren en bepaalt de onderwerpen? Dus ze komen naar mij toe met een onderwerp, nou en ik zet het in de nieuwsbrief. En dat maakt een rondje langs alle leden en, eh, dus ook heel veel initiatieven uit de leden zelf. En dat begint te komen. In het begin was het allemaal een beetje afwachten. Eh, ja moeten we alweer? Ja nee het gaat -het is elke maand heh, dus wij doen wat en de keer daarna doen zij het, en dan wij weer, dat wisselt elkaar af. Dus ik zeg: ja nu zijn jullie weer aan de beurt. Ik zei: ik heb het dorpshuis besteld, we hebben koffie en cake en de rest doe jij maar. Nou en dat gaat tot nu to gaat dat prima.

JK: En, eh, ik zag dat, eh, dat er iemand van de gemeente heel belangrijk was? Hoe heet ze... Ketelaar?

JS: Niekse Ketelaar? De wethouder.

JK: Ja, zit die er nog steeds ook? Zou ik die ook kunnen benaderen?

JS: Nee, nee die zit nu, eh, heh dat heeft ook weer met de verkiezingen en met andere dingen te maken. Die zit nu volgens mij in de gemeente Tynaarlo.

JK: Ah ok, en wat is dan nu het contactpersoon van de gemeente?

JS: Evert Visser. Dus die zou je ook kunnen vragen om een interview of een, eh, even, eh, even praten.

JK: Ja, want ik zoek nog naar een paar -soort van initiatieven van andere groepen die hiermee bezig zijn ook en, eh, ik zag dat Nico Beun is één van die initiatiefnemers geweest ook samen met je?

JS: Ja die zit aan de kant van het Innovatienetwerk, heh, dat viel toen onder het ministerie van EZ. Het Innovatienetwerk bestaat niet meer en hij zit nu ergens anders. Hij zit nu met een werkgroep die zich bezighoudt met peilverhoging van het IJsselmeer. Is ook weer in het nieuws.

JK: Ja, een stukje verderop ook.

JS: Stukje verderop, maar in zo'n groep zit hij dus. En, eh, Nico Beun van het Innovatienetwerk was samen met het bureau Stroming, heh is Wim Braakhekker, heh, die naam kom je ook tegen, die hebben samen dat concept uitgewerkt, eh, op maat van dit -van deze locatie.

JK: Ja, dus die zijn echt gaan tekenen enzo.

JS: Ja die zijn -die zijn -die hebben ook een soort schets gemaakt. Dat was ook wel grappig, want die hadden een-een schets gemaakt en op de eerste kopersbijeenkomst hebben we gezegd: ja, nee dat willen we niet. We gaan het zelf doen. Nou dat was wel iets wat ook schuurde, want zij hadden een plan bedacht waarvan zij dachten: nou dat hebben we heel mooi gedaan.

JK: Ook veel tijd in gestopt...

JS: Veel tijd ingestopt en dat was ook heel grafisch. Dat waren, eh, hoe noem je dat? Dat-dat zie je ook wel in Afrika, dat waren van die kleine gehuchten als het ware. Kleine clusters heel dicht bij elkaar, want het idee daarbij -als je nou dicht bij elkaar gaat wonen, dan hou je heel veel natuur over. Zeg maar, wij zeiden: we gaan niet voor twee ton een, eh, kavel kopen terwijl ik mijn achterbuurman nog steeds, eh...

JK: Ja, dat je van die cirkeltjes krijgt zeg maar, communities.

JS: Ja en dat wouden we dus persé niet. Dus je hebt ook wel elkaar, nu we dat even gelopen hebben, het ligt heel erg uit elkaar. Maar het is ook niet zo dat je elkaar niet meer ziet.

JK: Maar is er ook een soort van centraal punt waar jullie bij elkaar komen?

JS: Nee.

JK: Want het zijn alleen maar woningen ook he? Geen gemeenschapshuis?

JS: Nee, we hebben geen gemeenschappelijke voorzieningen. Eh, waar we net zijn begonnen, dit noemen we het [onverstaanbaar]. Eh, dan heb je midden en oost, heh, daar zijn we net weer uitgelopen. Dat zijn in feite de drie clusters en als je op de kaart kijkt kun je dat ook wel een beetje herkennen. Oost dat is weer zo'n-zo'n plukje woningen en in het midden bij het water en die westen ligt ook half wat aan deze kant van die- van die [onverstaanbaar]. Nou ja en dat zijn die drie clusters met daartussen voldoende ruimte en zichtlijnen om het niet helemaal aan elkaar te laten klonteren, want dat kun je ook nog weer hebben. En dat wouden wij nou persé niet. Nou toen is het idee van die clusters bedacht. Nou en zij hebben dat wat meer vorm gegeven over een aantal kavels die echt aan elkaar grenzen. Je kunt ook wel een aantal duo's zien, dat zijn twee en soms drie die wat aan elkaar klonteren. Nou dat hebben we ook in overleg -want als je alles heel erg apart zet, dan wordt het ook weer heel ver wijd open met heel veel kosten.

JK: Ja, maar dan moet je elkaar wel mogen.

JS: Ja, maar je zit eigenlijk nooit, eh, meer dan één -er zijn een paar kavels die hebben aan twee kanten burens, maar, eh, je hebt wel altijd heel mooi uitzicht op een bepaalde plek. Heh, je zit nooit met je voorkant en je achterkant en je zijkant tegen burens aan te kijken.

JK: En, eh, en het dorp? Hoe reageert die erop?

JS: Nou in het begin heel afwachtend, want het was nieuw, het was onttrekken van agrarische grond. En hier zitten natuurlijk heel veel mensen die die gewoon heel erg waarderen dat je hele mooie landerijen hebt en het is heel mooi strak gemaaid en dat de boeren daar hun werk doen. Want hier hebben ook nooit koeien gelopen, heh, en er komen toch koeien voor het gras in. Maar die hadden wel zoiets van: nou we moeten het eerst nog maar eens zien. En er waren mensen die waren er erg op tegen, want die vonden dat wij de natuurwaarden vernielden. Maar goed, daar kun je heel veel over zeggen of het inderdaad zo is. Maar ik vond dat -maar je ziet nu een kanteling. Eh, nu het zo gebeurt en je laat het zien en je ziet ook wat er-wat er met die waterpijn zie je wel dat de waardering toeneemt.

JK: Maar dat is ook belangrijk dan, om te laten zien en transparant te zijn?

JS: Ja, gewoon laten zien wat je doet. Dus we hebben ook in het dorp regelmatig bijeenkomsten gehad, tekeningen op tafel: zo gaat het worden. En dan niet in de zin van: je kunt meepraten, want dat is natuurlijk -dan beloof je iets wat je niet kunt waarmaken, maar wel een meenemen en in -dat wij -dat dit niet een soort kangeroo [?] buurt wordt met heel veel rijken. Want ik ben niet rijk, maar ik werk hard en dat is wel een verschil. En daardoor verdien ik geld. Nee maar dat geldt voor de meeste mensen hier, die, eh, dat zijn harde werkers en die zien hier een kans. Maar die doen er ook veel voor en die laten er ook veel voor. Dus dat zijn -dit zijn net zulke mensen zoals je hier ook ziet. Zoals die hier ook in een huis woont, precies hetzelfde. Alleen het is een andere tijd en dan moet het dorp ook zeg maar een nieuw initiatief een kans geven. Van: zie nou maar eens wat er gebeurt. Je kunt er heel erg op tegen zijn, maar op een gegeven moment moet je het ook loslaten en zeggen: nou ok, zij willen dat, ze betalen ervoor, ok doe maar.

JK: Want het is ook open voor iedereen om te bezoeken toch? Om er doorheen te lopen over wandelpaden en...

JS: Ja, dat is openbaar toegankelijk. In die zin is het geen landgoed, ook, eh, fiscaal niet. Want dan

had je hier een hek neer kunnen zetten en zeggen: nou dat is, eh, afgesloten en het is echt voor de rijken.

JK: Ja, dan wordt het echt een gated community.

JS: Ja, dat wilden we dus absoluut niet. Dus het is, eh, het is openbaar toegankelijk. We gaan ook paden uitmaaien. We hebben nu eigenlijk maar een-een kwart van het hele gebied bekeken. Nou en dan -de gebieden verder weg daar gaan we ook, eh, paden uitmaaien, dat worden wandelpaden en, eh, je kunt daar koeien tegenkomen en, eh, maar je kunt hier zo een wandeltocht van tien kilometer lopen.

JK: Ik wou net zeggen, het feit dat we nu drie kwartier hebben rondgelopen en dat dat maar een kwart van het hele gebied is, dat zegt ook wel wat.

JS: Ja, ja.

JK: Maar die andere driekwart, dat is dus ook vooral recreatiegebied eigenlijk?

JS: Nee, natuur.

JK: Ja ok, maar daar kun je doorheen wandelen?

JS: Ja daar kun je doorheen wandelen en als je zegt: ik voel dat als recreëren, dan is dat prima...

JK: Ja nee, dat bedoelde ik.

JS: ...ja maar het is geen recreatiegebied in de zin dat wij er bankjes neerzetten. We laten dat heel erg aan de, eh -heh we zeggen ook van mensen die komen, die zijn te gast. Onze beesten en de flora en fauna, eh, die bepalen wat jij doet. Dus we zeggen ook van, langzaam rijden en als het een keer nat is, dan moet je niet mopperen van: wat is het hier nat. Nee, dan zeg je: oh wat is dat mooi, dat de natuur dat zo regelt. Het is een totaal andere focus.

JK: Ja, en je mag er ook niet met de auto in heh?

JS: Nee, nee. Wij wel, eh, maar, eh, bezoekers -heh, we gaan op een aantal plekken -heh, hiernaast kun je zien waar de keet staat, daar hebben we een soort pleintje en dat wordt straks verhard. Nou daar kunnen straks een keer acht auto's staan. Eh, en daar komt ook één ondergrondse grijze container. En voor de rest, eh, zoekt iedereen het maar uit. Iedereen brengt gewoon zijn eigen vuil weg. En dat stimuleert ook weer om zo weinig mogelijk afval te hebben, want dan loop je elke dag met dat zakje hier naartoe, en dat hoeft helemaal niet.

JK: En-en die bewoners die hier nu komen te wonen die -dat is voor een deel mensen uit het dorp toch?

JS: Nee, ik ben op dit moment de enige die hier in het dorp woont. En de rest dat is, eh, nou god, Drachten, Garyp, Oosterwolde. Groningen heb ik er ook bij, maar ik heb ook Amstelveen, Veenendaal, Amersfoort heb ik er één.

JK: Maar hoe-hoe komen die dan aan dit nieuws? Hoe horen die hierover?

JS: Nou die horen het vaak, eh, of, eh, via hun netwerken of dat ze op Google zoeken naar bouwkavels Smallingerland. En dan kom je hier ook op.

JK: Dat is wel vrij specifiek om te Googlen. Maar jullie hebben geen reclame gemaakt op nationale schaal?

JS: Nee, ik heb hier wel een keer een radio gehad, eh, we hebben ook een stuk in de Telegraaf gehad, vooral toen het begon. En, eh, ja maar dat zijn ook incidenten -dat was meer in het begin ook om naamsbekendheid te krijgen. Maar we hebben wel gemerkt, de-de tam-tam werkt het beste lokaal, gewoon ook in de lokale kranten en je laten zien op duurzaamheidsbeurzen. En gewoon je hoofd laten zien. En ik had ook een vaste colum in de, eh-eh -in Smallingerland geeft de gemeente een krant uit en daar had ik elke twee/drie weken had ik daar een colum in. Dus daar schreef ik in over hoe het ging, en hoeveel leden we hadden, dat mensen lid konden worden. Daar hebben we ook best wel veel respons op gehad. Maar soms ook via makelaars, want alle makelaars die wisten het ook. Dus als mensen bij hen kwamen van: goh, ik zoek iets... Maar je ziet ook heel veel -dat zijn vrienden en kennissen heh, dat zijn mensen die hier komen en die vertellen op een verjaardag aan een buurman van: goh, nou ben ik hier bezig... Oh ja joh? Nou vertel!

JK: Maar dat is ook echt dat enthousiast maken van...

JS: Ja, je ziet -heh, dat trekje heb ik ook- heh, je probeert het verhaal enthousiast te doen en daar komen ook heel veel mensen en dat schijnt ook weer... Ik heb ook een vader en een dochter, ik heb een vader met vier dochters die komen hier te wonen, en ik heb een, eh, heh dat zijn vrienden van elkaar. Die hebben via de kerk elkaar ontmoet. Dus je komt van allerlei verbanden kom je tegen. Dat is wel heel grappig.

JK: Maar dat is ook wel weer iets dat jij in gang hebt gezet met die radio en in de kranten. Zou dit project hebben kunnen werken zonder jou? Niet om heel erg te pronken ofzo haha

JS: Haha, een beetje een rare vraag, maar ja... Je kunt het natuurlijk niet van jezelf zeggen, maar de mensen om me heen die zeggen wel: zonder-zonder zo'n trekker wordt het niks. Ik hou ze bij elkaar. Ik heb vandaag ook weer een nieuwsbrief naar iedereen toe gedaan, omdat ik weet wat voor nieuws er speelt, dus ik typ wat en dan stuur ik iedereen en iedereen neemt het ook gewoon voor waar aan en dat bindt. Dus bij zo'n project moet je gewoon één -ja ik wil niet zegen kapitein, maar je moet wel één hebben die zich verantwoordelijk voelt en die dag en nacht nadenkt van: hoe kunnen we de boel bij elkaar houden, hoe brengen we de juiste verbindingen tot stand en wanneer moet ik wat doen? Ook timing: wanneer moet ik weer de gemeente bellen van hoe ver is dit, hoe ver is dat? Want je moet wel constant de mensen wakker houden. Nou en dat-dat: kijk ik ben manager, dus ja...

JK: Dat is wel een specialty zeg maar.

JS: ... Dat is wel iets wat ik doe, ja.

JK: Ik-ik moet nog heel even kijken, want ik had een lijstje met vragen die ik nog wilde stellen naar aanleiding van, eh, van de verhalen. En ik heb een heel aantal gehad hoor, maar even checken dat ik niet eentje -een belangrijke vergeten ben. [Zoekt door aantekeningen naar vragen] Volgens mij hebben we alles wel zo'n beetje gehad. Oh ja, er is ook zo'n - er is zo'n werkgroep toch die, eh, -las ik tenminste op internet weer- die de kennis van iedereen wil bundelen en dat een soort wil uitwisselen zodat jullie met z'n allen één groot kennisplatform zijn om ook van elkaar te leren. Nou vroeg ik me af of jullie bijvoorbeeld -want er zijn meer dorpen die-die op een soort bottom-up

manier zoiets zelf hebben georganiseerd. Eco-dorpen enzo. Hebben jullie daar ook naar gekeken, om te kijken wat voor lessen je daar ook uit kon leren? Of zijn jullie echt helemaal vanaf nul begonnen?

JS: Nee we zijn helemaal vanaf nul begonnen, want je kunt natuurlijk van een ander leren, maar dit is zo'n eigenwijs nieuw project. Eh, je moet gewoon zelf je -die ontdekkingstocht doen. En natuurlijk, we zijn ook wel op excursie geweest. We hebben dingen bekeken. Maar je komt erachter: iedereen heeft zijn eigen verhaal en dat zeggen ze daar ook: je moet gewoon, eh, je moet gewoon je eigen -nee je moet gewoon je eigen weg daarin vinden. Eh, je moet je eigen vragen stellen. We hadden ook andere partijen erbij, de visie en missie ligt net even op een ander vlak. Dus je kijkt er wel naar, maar het is heel erg -en kijk over die groep van kennisdeling, dat is meer -er zit natuurlijk binnen zo'n groep van, eh, ik heb nu 39 leden, daar zijn ook bijna allemaal mensen -mensen en vrouwen- die ervaring hebben of die door werk een-een specifieke kennis of kunde hebben. En die haal je er ook bij. Dus iemand die veel van websites, die vraag je voor het digitale gedeelte. Iemand die weer veel van groen afweet, die haal je bij een werkgroep. Nou en zo wordt iedereen er ook een beetje bij gehaald en dat is ook met die kennisdeling -want er zijn ook mensen die totaal niet weten hoe je dat moet aanvliegen met een aannemer of een architect, nou daar kan ik iets over vertellen. Dus-dus iedereen heeft wat. En dat is wel heel mooi, dat mensen elkaar ook opzoeken. Heh, er ontstaan ook vriendschappen. Eh, burens -heh want ik zeg ook van: jullie moeten elkaar opzoeken, want ik wil graag weten wat jij bouwt, want als jij naast mij zit -hoe hoog en hoe ver ga je naar voren. Nou dan gaan ze bij elkaar aan de keukentafel zitten en dan ontstaan er -en dat merk je dan: bij de eerstvolgende kopersgroep zitten ze ook naast elkaar. Nou daar kan ik zo van genieten.

JK: Dan kennen ze elkaar en dan worden ze vrienden.

JS: Ze kennen elkaar. Nou ik zei: in welk plan kom je tegen dat je voor je gaat bouwen je burens al kent. En de kinderen zoeken elkaar op en dat vind ik geweldig, heh, dat dat op die manier ook al een beetje die-die cohesie erin komt.

JK: Dat is ook wel nodig denk ik, om er straks ook een leuke buurt van te maken.

JS: Ja, en we hebben ook eigenlijk nooit -we hebben wel eens een keer dat iemand een beetje moppert, van ja goed, dat gaat niet helemaal lekker, maar over het algemeen -mensen zijn wel hartstikke enthousiast. En het is echt een wonder dat het zo gaat, ook onderling weet je wel. Want er hoeft maar niks te gebeuren of je hebt, eh, gedonder in de tent.

JK: Ja, en-en die talenten of die skills die jullie allemaal hebben, staat dat ergens op internet, van als je iemand zoekt voor een website, contact Marcus. Zeg maar op die manier? Dat je een soort catalogus hebt van...

JS: Nee, ik heb een ledenlijst -van heh, je moet heel erg om denken ook met de privacywetgeving- ik kan dat niet publiek maken, wat iemand voor werk doet. Want als iemand ook bijvoorbeeld werkeloos is, nou dat vind je ook niet leuk als je dat terug ziet op een lijst. Dus ik heb daar een afgeschermd lijst. Ik weet wat de mensen doen.

JK: Dus als mensen dan een vraag hebben van: he, ik zit met een website die ik wil bouwen, ken jij iemand in het dorp die dat kan? Dan kun jij diegene weer helpen en op pad sturen.

JS: Ja en als ik het niet weet, dan stel ik die vraag gewoon bij de kopersclub. Want er kan ook een hobbyist zijn die daar heel veel van af weet, die dat niet voor zijn werk doet. Maar die het wel ontzettend leuk vindt om daar, eh -want ik heb wel meegemaakt, we heb met bepaalde functies, eh, waarbij iemand vraagt: volgens mij zit jij in de financiële wereld, kun jij ook even helpen met

penningmeesterschap ofzo? Kun je ook iets uitzoeken? Nou en dan, eh, nou een beetje verlegen in het begin. Heh, niet zo nadrukkelijk aanwezig. En die krijgt die rol en die bloeit in een keer op. Je krijgt verantwoordelijkheid. Ik zei van: goh, wat jij kan, dat kan ik ook niet, ik vind het een wonder wat jij allemaal uit je pen krijgt. En die-die groeien, die groeien helemaal in hun rol en dat is zo geweldig om te zien. In het eerste jaar zitten ze achter in de zaal en ze komen steeds verder naar voren. Ja, dat vind ik mooi.

JK: En dan kent iedereen op een gegeven moment elkaar ook en dan krijg je ook al dat iedereen vooraan gaat zitten en met elkaar meedoet.

JS: Ja ik krijg steeds meer het enthousiasme en meedenken en ook lol met elkaar hebben. Heh, we hebben afgelopen december -wij doen ook in december altijd een jaarafsluiting, nou dan hebben we wat borreltjes, en mensen maken zelf wat... Weet je, het is ook heel erg ongedwongen, we laten het heel erg, eh, de kracht van de groep spreken. We leggen het niet allemaal voor -we zeggen van: nou het zou mooi zijn als iemand even wat bakt of iemand maakt even wat en dan komt het ook uit de groep. Dus, nee over die groepsvormen ben ik heel enthousiast.

JK: En al die mensen die hier komen die zijn tot in bepaalde mate hebben ze ambities en als je een droomhuis kunt gaan bouwen, dan gaan ze nadenken en dan komen ze met hele gekke ideeën. Zijn er hele gekke ideeën tussen, dat je dan -worden die ideeën al een beetje bekend gemaakt en gedeeld met elkaar?

JS: Ja, die worden bekend gemaakt en daar zitten niet -als je zegt -nou hele gekke ideeën met hangende tuinen of paalwoningen, die heb ik nog niet gezien. Want uiteindelijk -iedereen denkt natuurlijk wel heel verstandig over, eh -kijk je bent jong, maar je wordt ook ouder, hoe ga je dan wonen? Het moet toch een beetje een levensloopbestendige woning worden. Sommige hebben kinderen waarbij ze dan nadenken van: nou stel dat die kinderen uit huis gaan en sommigen denken na over een bed and breakfast. Eh, maar je denkt natuurlijk ook heel erg na over de waarde van je huis. Als je nu drie ton investeert en je gaat over twintig jaar verhuizen, dan moet je huis wel een beetje die waarde houden. Als je paalwoningen hebt die je aan de straatstenen niet kwijt kunt, dan heb je wel een heel bijzonder huis, je staat in de bladen, maar je hebt er niks aan.

JK: Ja, dus ze houden het iets conventioneeler dan...

JS: Ja. Maar als je kijkt naar het materiaal, het is, eh, wel heel veel hout, eh, houtskelet. Daar worden wel hele mooie dingen gemaakt. Met schuurwoningen met heel veel glas, metselwerk zie je bijna niet meer, omdat het ook tegenwoordig eigenlijk met de isolatie-eisen mensen waren - ja dat is eigenlijk een beetje not-done, heh, dat is een beetje lastig allemaal. Dus je ziet -je hebt hele mooie dingen, maar vooral de combinatie van, eh, van hout -van ruw hout, heh, iets wat je gewoon -de stam met de schors. Je ziet hele mooie ontwerpen voorbij komen, maar ook heel strak met stucwerk, beton.

JK: En kopen mensen dan ook -gaan mensen dan ook krachten bundelen? Dat je dan bijvoorbeeld als je al een keer iets van materiaal gaat bestellen dat je dat dan in bulk gaat doen, zodat je dat samen kan doen?

JS: Ja. Ja, we hebben, eh, de solderingen van het huis -dat weet je heh, een soldering?- die-die -dat hebben we ook al een keer gedaan. Dus we hebben, eh, vier charges gehad en dan elke dag ongeveer 4/5 huizen -daar kon je je voor opgeven- en dat is 50% van de kosten. Want als je het normaal doet ben je 600 euro kwijt, en nu was het 300 euro. Want dan deed zo'n soldeerhouder die

deed 75 op een dag. Dus dat hebben we ook collectief gedaan. Ook daar hadden we een werkgroep voor...

JK: Die dat dan plande een beetje.

JS: ... Ja, die hadden contacten met dat bedrijf en, eh, die zeiden: nou we hebben weer, eh, vijf en die moesten dan, eh, een tekening aanreiken, die moesten, eh, van hun constateur aangeven waar die solderingen moeten komen: in de hoeken, of, eh, weet ik veel waar -iets waar veel krachten naar beneden komen. En, eh, al die gegevens stuurde die werkgroep naar het bedrijf toe. Nou als ze dan weer vijf hadden, nou ik zei: we gaan er weer een serie inplannen. En we hebben na de vakantie nog een paar van fase twee, dat komt dan weer wat later. Maar die fase één, nou ik denk dat er maar twee ofzo niet meegedaan hebben en de rest allemaal.

JK: Gaaf.

JS: Dus ook daar zoeken we elkaar mee op. En dat gaat zo soepel als wat, ik hoor er niet een wanklank over.

JK: Ja dat klinkt allemaal heel idyllisch hoe het tot nu toe gaat eigenlijk.

JS: Ja geweldig heh?

JK: Ja, is wel inspirerend nogmaals.

JS: Ja, ja het is vernieuwend en het is iets waar je ontzettend veel van leert. Maar nogmaals, de rode draad is: je hebt elkaar nodig, dus je kunt niets zonder de overheid want uiteindelijk -de overheid en de provincie die bepalen heel veel, dus daar begint het mee. En-en wij vullen de hokjes in.

JK: Ja en nu ondertussen komt het los van de gemeente en de overheid, en komt het meer op jullie aan toch?

JS: Ja, ja. En uiteindelijk merk je ook wel, want ik heb afgelopen jaar heel veel tijd aan besteed. Nu-nu het zover is en, eh, er zijn geen discussies meer over de uitvoering, eh, dan zit je- dan zit er voor mij ook veel meer, eh, veel minder tijd in, minder vergadering, eh, omdat -ja het ligt er en straks als de aannemer weg is dan gaan mensen beginnen en dan wordt het nog rustiger, want dan is het - ieder gaat voor zich eraan bouwen.

JK: Ja en dan woont iedereen gewoon en dan heb je al helemaal niks meer eigenlijk, behalve af en toe dan de ontwikkel...

JS: Ja, maar je hebt altijd dingen of vragen van mensen, dat hou je altijd. Maar deze fase is wel -en dat is ook wel fijn hoor, dat het nu een beetje rustiger is. Want we hebben echt hectische dagen gehad.

JK: Dat kan ik me heel goed voorstellen.

JS: Ja, ja. Maar nogmaals: terugkijkend dan is het, eh, ik had het niet willen missen. Echt niet. Het is geweldig om te doen en ook geweldig om te zien dat het lukt. Want uiteindelijk als je dit ziet, en die enorme omvang, denk je: ja dat hebben we met mekaar toch even voor elkaar gebracht.

JK: Dat is vrij zeldzaam toch, dat er zo'n project van zo'n schaalniveau ook tot -nou ja op zichzelf gaat lopen nu.

JS: Ja. En dat -en dat eigenlijk de schetsen die ook door de bewoners zijn gemaakt eigenlijk naadloos op die manier ook worden uitgestrooid. Dat vind ik ook een wonder.

JK: Ja, maar dat is die vrijheid die jullie kregen, of eigenlijk hebben gemaakt.

JS: Ja. Nou heb je genoeg?

JK: Ja ik wou net zeggen, ik ben door mijn stof heen volgens mij. Nogmaals hartstikke bedankt voor dit interview!

JS: Ok, graag gedaan.

Case 4: De Peinder Mieden – Interview 2

Evert Visser = EV

Joey Koning = JK

EV: De-de eerste visie bij Opeinde was van: er moet in ieder geval een woonwijk erbij komen, want de oude, eh, of de eerste uitbreidingsplannen, of het tweede of derde, dat weet ik niet meer precies, was vol. Dus dan vindt de volgende plaats, nou de zone is dan toch -dat je de Hegewij over moet, want dat zijn toch allemaal van die barrières die-die gevoelig, eh, liggen.

JK: Wat is de Hegewij?

EV: Dat is zeg maar de weg waar je-

JK: Ah ja, tuurlijk

EV: Ja, aan de weg waar je van, eh, aan de -nee waar is het- zuidkant van Opeinde ligt en dan ga je net naar de andere kant waar nu de Peinde Mieden wordt, eh, gerealiseerd. Wij hebben-hadden en hebben in feite het grootste gebied van -agraris gebied- tussen Opeinde en Drachten in eigendom. Nou je weet ook in 2008 is er het nodige gebeurt waar er toch ontwikkelingen anders eruit komen te zien dan, eh, dan daarvoor. En, eh, wij hebben hier in Drachten het principe van shared space. Je kent dat, dat is met name op verkeersgebied waarbij, eh, we eigenlijk zoveel mogelijk willen, eh, geen borden meer toe willen laten. Eh, fietsen weer voorrang, mensen kijken je ook weer aan en weten dat ze dat met elkaar moeten omgaan. Dat is natuurlijk niet alleen voor, eh, voor het verkeer zo, maar dat kun je natuurlijk ook in de planologie heel erg goed, eh, toepassen. Ik bedoel we hebben ook, eh, nou presentaties bij ABN Amro, die, eh, in feite zeggen van: ja, dat idee van zo'n -minder regels, dat spreekt natuurlijk iedereen aan. Nou kunnen we dat dan niet in het bankwezen, eh, toepassen. Nou in mijn beleving is dat niet helemaal gelukt, maar vooruit haha.

JK: Nou ja ik kom vanochtend uit Oosterwold in Almere. Nou ja dat is -daar is het ook helemaal losgelaten dat concept. Dat is inderdaad -wordt ook op ruimte toegepast.

EV: Ja. Dus we hebben toen het project Nieuwe Marke opgericht. Nou dat is eigenlijk wel een-een verhaal vanuit dit huis, vanuit met name de wethouder Nyske Ketelaar van de Partij van de Arbeid die, eh, daar wel een groot voorstander van was. Ook een groot voorstander van dat shared space, eh, verhaal. Nou daar zijn wat ontwikkelingen uit voortgekomen, eentje was daar direct bij als een voorzitter van, eh, van het dorpsbelang. En, eh, nou op die manier is het eigenlijk ontstaan. Jentje moet je zeker, eh, de credits geven voor de manier waarop hij het gedaan heeft, want het is een terriër, en dat houdt in dat hij heel erg vasthoudend is en dat heeft wel er toe geleid dat in feite dit project nu ook daadwerkelijk tot uitvoering nu is gekomen. Anders was dat waarschijnlijk niet gelukt, maar het is gewoon een- een heel lang-langdurig project en alles is anders, alles moet je anders, eh, benaderen. En dat is toch voor heel veel partijen, ook binnen dit huis bij onze eigen collega's, maar ook voor de gemeenteraad gewoon wel een hele lastige, omdat, eh, om dat een plekje te geven. Wat men kan het niet aanvliegen zoals onze traditionele bestemmingsplannen en uitbreidingsplannen gerealiseerd.

JK: Dat is vanwege dat Nieuwe Marke concept?

EV: Ja, dat is vanwege dat Nieuwe Marke concept, het is anders dan anders. Alles is anders. Dat is wel heel bijzonder, we hebben vanmorgen de eerste paal geslagen voor de eerste woning.

JK: Oh, wat een timing.

EV: Ja, nou ja haha. En, eh, daar werd dat natuurlijk ook wel een beetje duidelijk, want die mensen waren -nou ja mensen van het eerste uur, die zijn wel vier jaar lid van, eh, van, eh, de kopersvereniging en bouwen dus nu eindelijk hun eerste woning. Nou is dat al altijd een traject, maar vier jaar is wel heel lang.

JK: En-en dat Nieuwe Marke concept dat hebben jullie toen samen met dat -hoe heet dat?- InnovatieNetwerk hebben jullie dat opgericht?

EV: Ja precies.

JK: Wat toen nog van het Ministerie van EZ was.

EV: Ja klopt, dat InnovatieNetwerk bestaat niet meer, maar dat was toen zeker het, eh, dat was eigenlijk het Innolatie-InnovatieNetwerk, nou dorpsbelang/Jentje/kopersvereniging en de gemeente hebben dat samen in feite uitgewerkt tot het principe van, eh, de Peinder Mieden zoals het er nu ligt.

JK: Ja, en waarom was dat voor jullie interessant, dat Nieuwe Marke?

EV: Het was ou-omdat het nieuw is, gekoppeld aan dat shared space, eh, idee, dus minder regels enzovoort-enzovoort. Maar wat natuurlijk ook meespeelde en dat is heel plat, maar dat is gewoon economisch: we hadden daar heel veel grond liggen waar we niks mee konden, eh, en als dat een plek krijgt -en we hebben dat ingebracht voor de agrarische waarde, dus dat is -we hebben er ook geen winst aan-aan over gehouden, eh, nou ja dat. En het was een -nou ja wat ik al zei, het was iets nieuws, plus het feit dat ook landbouwkundig het gebied eigenlijk niet zo interessant was. Het was veel te kleinschalig. Nou je kent tegenwoordig die nieuwe boerderijen wel, dat zijn allemaal grote trekkers en grote, eh, maaiers en weet ik veel wat. Nou ja die kunnen eigenlijk op zo'n klein landbouwgebiedje niet uit de voeten. Dus ook daar was het voor ons niet interessant om het aan bijvoorbeeld aan agrariër te verkopen.

JK: Dus werd het maar aan bewoners weggegeven?

EV: Ja-ja, met het idee van: wonen in de natuur, want dat is wel-dat is wel één van de voorwaarden, eh, alleen ik weet niet iet of Jentje dat verteld heeft, 5% van het gebied wordt uitgegeven, er is totaal 90 hectare, 95% is natuur en dat wordt ook onderhouden door, eh, natuur, of door de kopers.

JK: Ja, eerst door jullie en dan...

EV: Ja, wij doen dat nog 5 jaar, maar dat is meer om even de, eh, de pot van de VVE wat op peil te krijgen en daarna moeten ze dat zelf organiseren.

JK: Ja. Maar dat was dus een heel nieuw traject, zo'n Nieuwe Marke en daarmee ook -vermoed ik- wel risicovol omdat het nieuw is.

EV: Nou ja het-het risico zat hem er in dat het, eh, om één of andere reden bij instanties -en daar bedoel ik ook mee onze eigen gemeenteraad- nou ja, best wel eens om zeep geholpen kon worden. Maar eigenlijk zat het helemaal niet -in feite, eh, nadat bestemmingsplanmatig, want dat is ook één van die punten: in het bestemmingsplan moet je natuurlijk regelen dat het haalbaar is. Nou ja, dat-

dat is in dit concept wat minder makkelijk. En wat de raad op een bepaald moment gedaan heeft, die heeft gezegd: voordat we het gaan ontwikkelen, moet je ervoor zorgen dat er tweederde van de kavels ook daadwerkelijk verkocht is. Nou dat is uiteindelijk gelukt met heel veel hangen en wurgen. Maar dat is natuurlijk niet gebruikelijk, want wij nemen over het algemeen bij uitbreidingsplannen - nemen we gewoon zelf het risico. Van nou -daar houden we financieel wat rekening mee, maar het risico ligt natuurlijk wel hier. Terwijl hier eigenlijk het risico door die, eh, interventie van de raad - door te zeggen van: nou jullie moeten tweederde verkocht hebben voordat je zo überhaupt de bestemmingsplannen goedgekeurd krijgt- was natuurlijk het risico redelijk beperkt. Ja misschien wel het imago wat dan, nou ja, een mislukt project van de gemeente, dus... Nou ja, dat kan ook vervelend zijn.

JK: Ja inderdaad. Maar ik neem aan dat jullie ook heel veel politiek draagvlak nodig hadden vanuit de gemeenteraad?

EV: Ja.

JK: Eh, en het lijkt me ook dat zoiets dan moeilijk is om te overtuigen, omdat het zo nieuw is.

EV: Ja, wij hebben echt tot aan twee dagen voordat het bestemmingsplan in de raad vastgesteld zou worden, gewoon nog dingen gedaan om hun maar te overtuigen van het feit van: nou jongens, wij geloven erin, we hebben er vertrouwen in en we gaan ervoor dat het gewoon, eh, door gaat.

JK: En vanuit de gemeente ook?

EV: Vanuit de gemeente, ja.

JK: Zo erg geloofde jullie in de plannen?

EV: Ja. Wij waren -wij zijn- en zeker omdat je gewoon ook op bepaald moment gewoon harde overeenkomsten had. Er zitten natuurlijk altijd nog [overstaanbaar] in, want die koper koopt het met de kans dat -het met, eh-eh, de bindende voorwaarde dat ze hun eigen woningen verkocht moeten hebben. En onder binnende voorwaarde dat hij de financiering rondkrijgt. Nou dat -daar zit natuurlijk een risico aan en het bijzondere is en dat is natuurlijk wel leuk als je dan kijkt dat er op - nou ik meen, eh, 21 december het bestemmingsplan onherroepelijk is geworden, dat dat het moment is om, eh, waarbij anderen dus denken van: oh, dus de gemeente gelooft erin, dan geloven wij er ook in.

[Korte onderbreking door telefoon]

JK: Eh, ok maar hoe-hoe hebben jullie ze weten te overtuigen. Gewoon door ervoor te gaan staan zeg maar? En-en...

EV: Ja. Proberen om alle -dus laat ik het zo zeggen: heel goed luisteren van welke vragen, eh, er zijn. En dat is altijd het lastige inderdaad, want het is natuurlijk ook een politiek verhaal voor een-voor een deel. Eh, we hebben in de vorige coalitieperiode was het toch wel zo van dat die coalitie zich redelijk vasthield. Nou op het moment dat je dat hebt, dan heb je natuurlijk, eh-eh, in de raad ook een meerderheid, alleen die-die raadsmeerderheid -ik bedoel maar één en dat is natuurlijk redelijk risico, want je hebt dus de kans dat als iemand ziek is, dat je plan dus niet doorgaat of niet het bestemmingsplan vastgesteld kunt krijgen zoals je het graag zou, eh, zou willen. Dus dat maakt het wel lastig, maar met name -nou ja, we hebben er ook heel veel energie in gestoken in, eh, nou, eh, uitleggen, nogmaals uitleggen, presentaties houden, om hen te overtuigen van het feit dat het risico

voor de gemeente er natuurlijk wel was, maar dat het ook financieel afgedekt was. Daar kun je natuurlijk best wel wat- wat dingen voor verzinnen. Maar het blijft lastig, want het gaat dan ook nog een keer -er worden allerlei argumenten bedacht in zo'n raad die niks met het plan te maken hebben, maar die wel geroepen worden en daar moet je daar maar weer een antwoord op hebben. Er wordt ook bijvoorbeeld -ja er wordt weer grond aan de landbouw onttrokken. Ja, dat klopt, maar wat is nou de daadwerkelijke waarde van die landbouwgrond? Is die nu inderdaad zo hoog als, eh, op de meest ideale situaties, of is het een landbouwgebied met gewoon wat mindere waarde? Nou dat kan.

JK: Maar wel allemaal heel erg pragmatisch en-en praktisch gericht?

EV: Ja-ja-ja.

JK: Want dat lijkt me ook wel iets lastigs. Eh, kijk voor Jentje en-en de bewonersgroep is het allemaal heel erg idyllisch. Wat je zostraks ook zei: ze blijven er vier jaar bij betrokken, ondanks dat er nog niks is. Eh, wat wel aangeeft hoe gepassioneerd ze erover zijn. Eh, maar bij jullie om het te laten landen is- zijn er dit soort pragmatische redenen nodig. Botst dat ook wel eens?

EV: Nou in tempo, laat ik het zo maar formuleren. Zij hebben natuurlijk -ik heb ook best wel een aantal keren wat noodgrepen moeten uithalen om, eh, hun werk op de juiste -want ik bedoel: wij gaan dit doen en we vinden het mooi enzovoort, ja daar heb ik natuurlijk niet zoveel aan. Ik bedoel we hebben op een bepaald moment toen dreigde dat het bestemmingsplan, eh, er niet door zou komen, hebben we gezegd van: nou kopersvereniging, dan is de opdracht nu aan jullie om te zorgen voor 31 verkochte kavels, of in ieder geval handtekeningen en koopovereenkomsten. Ja en dan wordt het natuurlijk best wel -ook voor hun, want dan is het minder idyllisch meer, want het idee is heel leuk, maar als er een handtekening onder staat waarin aangegeven wordt: jij koopt een kavel, wel met een tweetal ontbindende voorwaarden en als je er van afziet ben je 10% van die-van die grondprijs kwijt, dat is wel 20.000 euro. Dus je moet-je moet- we moesten er dus voor zorgen dat, eh, kopers overtuigd werden van het feit van: ja jongens, nu moet je ook daadwerkelijk, eh, instappen. Je hebt nu niet meer, eh, de situatie van nou, eh, god wat mooi en leuk en natuurlijk wil ik meedoen, maar er moet nu een handtekening en dat was voor ons een kracht om ervoor te zorgen dat die gemeenteraad eigenlijk -oh goh, als er nou 31 van de 45 daadwerkelijk verkocht zijn, dan wordt het risico natuurlijk best wel minder groot.

JK: Ja-ja. En dat tempo waar je het over had, hoe bedoelde je dat?

EV: Nou tempo is -ja wij-wij -je zit in een, eh, een organisatie die gewoon gewend is om -of nee, een deel van deze organisatie is het gewend om gewoon te toetsen. Om te kijken van: klopt het, is het juist, voldoet het aan de maten, enzovoort. Zekerheid. Die zetten vinkjes en dan is het klaar. Ja, dit is een traject -ja daar kon je misschien twee vinkjes kwijt waar je er tien nodig hebt. Dus je moet op een andere manier daarover nadenken. Dus je moet niet alleen, eh, de raad overtuigen, maar je moet ook voor een deel je eigen colleges overtuigen van het feit -ja doen we er nu wel goed aan op deze manier? Of is het toch, eh, niet, eh, niet juist.

JK: Dus dat wiel hebben jullie een beetje moeten uitvinden nu?

EV: Ja. Terwijl -en toen was ik er nog niet bij betrokken hoor, maar twee collega's van mij hebben zich echt het vuur uit de sloffen gelopen om dat voor elkaar te krijgen.

JK: Nynke Ketelaar waarschijnlijk ook?

EV: Nynke Ketelaar was onze raadslid, eh, Hennie Bruinzeel [?] was onze stedenbouwkundige, en Jeltje van den Berg dat was mijn voorganger.

JK: Dus je bent er in de loop van het project bij gekomen?

EV: Ik ben in de loop van het project erbij gekomen.

JK: En-en hebben jullie daar nou ook veel van kunnen leren van het project wat dat betreft?

EV: Ja-ja, je merkt nu toch dat -zie je hebt nu de omgevingswet, dat vraagt natuurlijk ook nadrukkelijk een andere invulling hoe wij denken en hoe we met mensen, eh, omgaan. Nou eigenlijk deden we dat al in dit project. We doen het al 5/6 jaar. Ja, alleen voor dit project, maar ja je merkt toch dat langzamerhand, eh, nou ja binnen dit huis ook, eh, nou ja toch ook wat andere manieren gedacht wordt over, ja, zou het ook anders kunnen? Dus voor een hele -het is voor een aantal mensen best wel lastig, want er zijn natuurlijk -ik heb best wel in, eh, onze stedenbouwkundigen hoek zie ik daar best wel enige stagheid, want nou ja een beetje -nou chageer [?] ik heel erg hoor, maar een beetje van: wat nou, wij weten wel wat goed voor je is. Wij weten wel hoe de wereld eruit moet, eh, -een beetje zo'n maakbare wereld. Ja, als mensen dat niet vreten om het maar even zo te zeggen, ja dan vind ik het heel leuk, maar dan verkoop je het niet. En dan, eh, gebeurt er dus niks en daar moet je-daarmee sla je ook heel vaak, eh, initiatieven van mensen dood. Want die lopen hier tegen dingen aan, eh, die ze niet verwachten. En aan de andere -andere kant geldt dat voor de kopers ook heh. Die moeten natuurlijk ook een slag gaan maken, want wat je zegt: idyllisch en alles kan...

JK: Maar het moet ook realiseerbaar zijn.

EV: ...En nu moet het ineens realiseerbaar zijn. En je ziet toch wel dat er een aantal plannen zijn -nee dat moet ik anders zeggen: je ziet nu ook dat degene van het eerste uur dat heel erg sterk hebben, maar de mensen die nu toevoegen, ja die hebben dat hele traject niet meegemaakt. Dus die stappen in en die denken van: joh, mooi voor elkaar die 1000 vierkante meter. Nou, dat lijkt me wat, midden in de natuur, wat wil je nou nog meer? Nou dan bouw ik dit en dit. Ja we hebben wel zo weinig mogelijkheden, het is niet-niet gekoppeld aan welstand, maar we hebben wel natuur en [onverstaanbaar] geëist, dus wij bepalen wel van, nou, het moet landschappelijk inpasbaar zijn, zo duurzaam-gebruik van duurzame materialen, gebruik van natuurlijke materialen.

JK: Maar dat hebben jullie samen allemaal bepaald.

EV: Ja dat hebben we samen met de kopersvereniging bepaald.

JK: En, eh, want ja dit is verder een heel erg participatief en bottom-up proces, zo klinkt het. Eh, kunnen jullie nou ook door dit project, eh, beter omgaan met andere initiatieven hier in, eh, ja hier in de buurt?

EV: Ja, dat-dat schat ik in van wel.

JK: Maar op wat voor manier? Heb je een voorbeeld?

EV: Nou je ziet wat wij bijvoorbeeld bij één van de projecten die ik ook gedaan heb, daar hebben we dus -hebben we dus heel veel druk geredeneerd van de andere kant. We hebben op een bepaald moment gezegd van: eh, wij willen daar dat project. Het is een weg van A naar B die voor het functioneren van draagvlak heel belangrijk, eh, is, en we hebben gezegd van: wij gaan nu vanaf -

anders stapt iemand in en dan hebben we al geschetst, hebben we al ideeën enzovoort-enzovoort. Nu hebben we heel nadrukkelijk gezegd van: wij hebben daar ideeën over, dat gaan we niet uitwerken, maar wij gaan wel benoemen welke problemen wij op dit moment zien. Dat is een weg, eh, een splitting -ik weet niet of je hem kent, langs een, eh, langs een leerpark waar, eh, 7300, eh, leerlingen zitten. Aan beide van een woonwijk, een hele drukke weg naar het centrum van Drachten, ja daar komen al die dingen wel samen. Dus we hebben niet gezegd van welke problemen constateren wij nu, maar ook nadrukkelijk: dit zijn onze problemen die wij zien, hebben jullie daar nog aanvullingen op? Nou die zijn er best wel gekomen. Die ingenomen en op basis daarvan, eh, een uitwerking gemaakt ook met een aantal varianten. Dus niet zeggen van: dit wordt het, want dat vinden we ideaal. Nee, een drietal varianten, dat is nog redelijk lang weg vaak, dus drie groepen van gemaakt, eh, drie keer met die mensen overlegd, drie keer hun gevraagd: wat vindt u ervan? Nou en dan zie je dan toch dat het plan gewoon een andere vorm krijgt dan dat we in eerste instantie hadden bedacht.

JK: Als waar je zelf mee zou komen

EV: Waar we zelf mee zouden komen. Nou dat is alleen maar, eh, mooi, want als het goed is dan functioneert dat. Er zijn natuurlijk -het blijft, dat was hier ook zo. Er is gewoon één of twee personen -of een paar personen- die zijn het er niet mee eens. Ja, dat hou je toch. Je maakt het nooit iedereen naar de zin, want iedereen kijkt heel snel -men-men -je ziet ook dat zo'n omgeving daar gewoon heel erg aan moet wennen, want men is gewend dat de gemeente komt met een plan en daar zeggen we wat van en dan gaat het terug en dan passen ze dat wat aan en dan is het klaar. Het is twee dingen voor hun lastig: twee jaar-eerste is, eh, tijd, want je bent gewoon -daar moet je eerlijk in zijn- tegenwoordig met projecten en-en planologische procedures ben je zomaar drie jaar onder de pannen in de voorbereiding. Dat vindt men lastig, want men komen daar en dan denken we: nou volgend jaar dan is het wel zo ver, ondanks het feit dat we dat natuurlijk wel 20 keer gezegd hebben dat dat niet het geval is. En het tweede is dat mensen het toch wel heel lastig vinden om op dat niveau mee te denken. Want men krijgt heel snel die postzegel waar men woont -goh, wat voor gevolgen heeft dat voor mij? Dat zie je nu in de Peinder Mieden, eh, ook. Dat wordt gasloos gebouwd, eh, maar dan -ja daar zal toch in verband met de ondergrondse infrastructuur een drago [?] moeten komen. Heh, die moet ergens komen. Nou dat is- die drago's zijn [onverstaanbaar], daar kan ik niet zoveel aan veranderen. Er is ook geen -ja er is vast wel een ontwerper aan ten grondslag gelegen, maar ja die past natuurlijk niet in zo'n gebied. Nou ja dan maken ze hem groen, dan scheelt het en dan is het gewoon heel lastig voor mensen, want waar die dan komt -die zeggen: ja, maar daar had ik helemaal niet op gerekend. Heh, maar hij zal toch ergens moeten. En we hebben hem ingepast -ja maar hij blijft daar. Ja en nu staat ie er, dat is ook altijd bijzonder, -nou, was dit nou alles? Ja haha. Ze maken het heel groot van tevoren. En we hebben er best wel discussies over gevoerd, maar ja dat maakt het toch lastig.

JK: Ja, maar dat zijn dan van die praktische dingetjes waar je dan...

EV: Ja-ja en dat ideal-die ideale bouw past dat natuurlijk niet dat je dan, eh, ergens een drago ziet. Dat is dezelfde discussies over bijvoorbeeld nu, eh, we hebben gezegd van -en dat is ook in de raad opgenomen- wij doen geen-we doen een halve verharding. Dus dat zijn in feite sintels, daar kun je een aantal varianten mee bedenken -'ja maar dat stuift wel'. Ja haha, dat stuift, ja klopt. Dus er komt nu ook de roep van: kunnen we ook een betonweg? Onderhoudstechnisch is dat natuurlijk veel aantrekkelijker.

JK: Maar dat zijn allemaal vragen die zij dan aan jullie ook stellen.

EV: Ja, die-die dan -dan is dat ideale-ideële beeld is dan toch blijkbaar te idealistisch en dan ziet men dan pas de praktische kant ervan.

JK: Ja, maar komen ze dan ook bij jullie met dit soort vragen of is dat vooral dat ze dat intern...?

EV: Nee dat komen ze ook -zie, we hebben een-een systeempje bedacht dat, eh, we hebben een soort afstemmingsoverleg tussen de kopersvereniging, VVE van Eigenaren en, eh, we leggen het ook aan. Dus we hebben zitten malen en op een avond komen dan dit soort dingen aan de orde. Nou ja en dat heeft natuurlijk ook een financiële consequentie. Ik bedoel -daar ben ik eerlijk in- het is een bewuste keuze van de raad geweest om halve verharding toe te passen. Dat is één. En twee: het is ook een financieel verhaal. Als je halve verharding toepast, dan ben ik ongeveer 25% van de kosten kwijt dan op het moment dat ik beton ga toepassen.

JK: Ok, maar ik had -want ik had het idee gekregen dat dit soort keuzes heel erg in de handen lagen van die -van de bewoners zelf, maar dat is ...

EV: Nou ja wel binnen -ja wel binnen de-de financiële kaders, want wij-wij leggen het aan, wij, eh...

JK: Ja precies, maar de gemeenteraad moet het dus over zulke keuzes ook eens zijn?

EV: Ja, nou ja in deze toevallig. Er zijn ook heel veel keuzes waar ze- [gemeenteraad] waar ze buiten staan, maar dit is wel een hele essentiële omdat we hem ook zo benoemd hebben, met name ook vanuit die kopersvereniging die toen nog een heel ideëel beeld had van: nou, landelijk en niet teveel. Maar ja, zo moet je als je auto langs komt rijden en stuift, dan hebben andere mensen daar last van.

JK: Ja. En-en is dat dan niet lastig, dat ze dan soms met ideeën komen waarvan jij dan denkt: nou ok, maar dat is niet...?

EV: Nou ik pareer ze [onpraktische ideeën] altijd heel simpel: financieel gezien, eh, kan ik niet zoveel en ik wil -we hebben ook en dat is op zich ook wel een bijzondere afspraak, we hebben ook de afspraak gemaakt, eh, - wij hoeven er geen geld aan te verdienen. Ik bedoel we hebben natuurlijk al heel veel bouw-, eh, uitbreidingsplannen gemaakt, we hebben -nu minder, maar de periode daarvoor waar we gewoon geld aan verdienden, waar heel veel dingen voor geregeld, eh, werden. Dus dat maakt het ook, maar de-de aanbesteding was geweest. Nou ja, die was redelijk gunstig, maar ja dat zegt mij niet zoveel, ik moet aan het eind van het traject kijken van: is er dan nog geld over? En ik ben bereid om de raad voor te stellen van: nou -er komt liever beton dan-dan puin. Nou wat kost dat? Dan kun je kijken van of dat inderdaad haalbaar is.

JK: Ja. En-en is er nou door zo'n project als deze, is daar meer vertrouwen in-in dit soort ideeën gekomen? In het bottom-up?

EV: Hm, lastig. Ik merk dat nog niet zo heel veel.

JK: Dat is nog steeds wel moeilijk?

EV: Ja dat blijft lastig, en dat vind ik ook wel aan -een beetje bij de omgevingswet. Want wij zijn natuurlijk heel erg bezig als ambtenaren en partijen die ermee bezig zijn om te organiseren, van we moeten die omgeving er meer bij betrekken enzovoort, maar wil die omgeving dat ook? Ik bedoel er zijn natuurlijk best wel een aantal mensen die-die dat, eh, prima kunnen, die daar ook wel gevoel bij hebben, maar er zijn ook wel die zeggen van 'ja...'. Als je kijkt wat er op informatieavonden komt, nou dan denk ik -en dan moeten ze ook nog meedenken, het kost ook tijd en dat moet je wel willen.

JK: Het komt wel echt vaak op 1 of 2 mensen aan die dat...

EV: Ja, kijk Jentje is -wat ik net al zei- dat is een terrier. Die houdt gewoon vast en daar moet je -daar moet ik mee omgaan. Nou wat ik -ja Jentje, leuk dat je dat wilt, maar op dit moment heb ik daar geen tijd voor. Maar men denkt ook van: nou, die projectgroep is alleen maar met één project bezig. Ja, ik heb nog 20 waar ik ook mijn aandacht aan moet schenken. En hij vraagt ook vaak dingen die -ja die pas over 5 maanden nodig zijn, ja daar ga ik dan niet over nadenken nog. Dat zie ik dan wel.

JK: Ja, want zo'n project kost dan wel meer tijd omdat het zoveel interactie is?

EV: Ja, tijd -ik bedoel we hebben de tijd van zeven jaar geleden tot nu niet berekend, maar daar word je helemaal niet goed van ben ik bang.

JK: Hoeveel dat heeft gekost.

EV: Hoeveel dat heeft gekost en dat soort dingen. Nou wij schrijven onze uren niet. Heh, wij maken wel uren en we schrijven ze ook wel, maar ze worden niet op projecten geboekt. Daar zit gewoon een soort omslag over, dus dat is niet helemaal zichtbaar. En dat is ook niet erg, want daar - uiteindelijk gaat het daar ook niet, eh, niet om.

JK: Nee. En ik ben heel erg aan het zoeken nu naar wat de impact is geweest van het project, maar vinden jullie bijvoorbeeld het Nieuwe Marke nu een succesformule die jullie vaker willen gaan gebruiken?

EV: Nou het lastige is dat, eh, de provincie hier ook een stem in heeft, met name in -want het is niet bebouwde kom, het is gewoon buitengebied- eh, en die zegt van: nou het is een pilot en of die pilot nou wel goed gaat of niet goed gaat, dit is wel de pilot en daarmee houdt het op. Want er zijn heel veel gemeenten die zeggen: oh, dat willen wij ook wel, hier in Friesland dan met name. Nou daar wordt niet aan meegewerkt, omdat men heel zuinig is met het buitengebied. Dat snap ik ook wel, maar aan de andere kant verzoeken ze ook van: we moeten financiering vinden om, eh, om dat buitengebied -en om natuur te onderhouden. Ja en dit is wel- dit is zo'n methode.

JK: Ja, want vaak is een pilot wel een soort van testcase om dan vaker gebruikt te worden.

EV: Ja-ja. Nou -er is best wel heel veel overleg geweest met de -tussen de wethouder en de gedeputeerde om-om dit voor elkaar te krijgen. Nou uiteindelijk is dat gelukt. Nou ja en nu wordt het ook nog gerealiseerd, we hebben natuurlijk ook wel -nou ja die -we hebben natuurlijk zelf diverse, eh, projecten van het InnovatieNetwerk bekeken, je ziet nu ook dat er, eh, vanuit de landen wel, eh, vragen bij ons komen van nou: wil je eens presenteren hoe je dat gedaan hebt enzovoorts, enzovoorts. Er zijn projecten die zijn eerder begonnen als die bij ons en die zijn helemaal nooit van de grond gekomen. Nee-nee, omdat er toch -ja heel -ja alles is anders. Een voorbeeld, dat is heel simpel: iemand wil financiering voor z'n woning. Dat is heel gebruikelijk tegenwoordig, dat is altijd al gebruikelijk, maar dat is al heel lastig. Er zijn niet veel banken die dit willen financieren. Triodos is zo'n bank die dat dan redelijk doet, Rabobank stelt heel veel aanvullende eisen en omdat zij risico's zien gaan ze natuurlijk die rente omhoog schroeven, want daarmee dekken ze die risico's af. En vanmorgen met de eerste paal slaan met onder andere met, eh, Marjan van Slaten- dan gaat het om de bewoonster van die eerste woning- ja die zegt: dat is best wel lastig om hen duidelijk te maken. Ze snappen het gewoon niet. Want je koopt dus een kavel van 1000 vierkante meter en daar zit bij, eh, nou het-het 1/45e deel van een natuurgebied, wat niet -wat je nu kunt zeggen van nou dat is dat stuk of dat stuk, want het is onverdeeld. Ja, hoe-hoe-hoe moet ik dat duiden, wat moet ik daarmee?

Dus dat is ook voor die banken zoeken. Nou en als ze dan risico's zien -en die zie je natuurlijk altijd op het moment dat je niet precies weet hoe het, eh, in elkaar zit. Ja zeggen ze, dan doen we, eh, 5 procent, of, eh, 4.5 -nee een halve of 16e of 17e procent bij de rente op. Om op die manier dat risico af te dekken. En zie vaak is het dan -bij die banken- eh, op-op regionaal niveau bijvoorbeeld regelen, want dat hebben die banken tegenwoordig ook zo -bij de Rabo bij elke moet altijd naar het hoofdkantoor en daar moeten een definitief vinkje gegeven -ja die hebben nog nooit Opeinde en, eh, dit soort financieringen gehoord. Dus die denken -die bekijken dat van: huh...

JK: Ja, ik snap het ook wel, want als je investeringen maakt als een bank, dan kun je of deze pakken of eentje wat veel zekerder voor winst is.

EV: Ja natuurlijk, ja dat klopt.

JK: Maar daarom een beetje-beetje -want dat is ook het lastige aan zo'n soort van utopie en ideaal natuurlijk, dat je wel een beeld hebt van dat het fantastisch kan worden, alleen dat het heel hard is - heel moeilijk is om hard te maken bij andere buitenstaande partijen.

EV: Ja, klopt. Dat is ook zo. En dat bedoel ik ook: toen dat bestemmingsplan goedgekeurd werd - daarom is die raad van ons ook zo belangrijk- gingen er allemaal deuren open die, eh, waarbij men steeds die gebruikte om te zeggen van nee. Ja en nu, toen-toen dat bestemmingsplan goedgekeurd was, toen constateerde men eigenlijk ineens van: oh, als die gemeente dus vertrouwt, nou dan moeten wij dat nog eens even nader naar kijken, want eigenlijk wilden ze daarvoor helemaal niet eens -werden ze heel vaak afgeschreven van: oh ja nou, die gemeenteraad moet eerst maar eens - dat is men gewend heh: je bouwt een nieuwbouwwijk, de gemeenteraad -daar liggen gewoon kavels. Hier was ook nog niks, want het was allemaal landbouwgrond.

JK: Maar jij had er dus wel vertrouwen in, want jij was dan degene die dat uiteindelijk voor elkaar heeft gekregen bij de gemeente.

EV: Ja.

JK: En wat zorgde ervoor dat jij er wel vertrouwen in had?

EV: Nou door voor mezelf in ieder geval een aantal zekerheden in te bouwen, waarvan ik denk -waar het college en de raad van denkt van nou, daar hebben ze vertrouwen in. Dus je weet natuurlijk hoe dat normaal werkt, dus je moet proberen zo ver -zo dicht mogelijk te benaderen waar ze gewend zijn om over te besluiten. Nou zekerheid geven over die 31 kavels bijvoorbeeld was op een bepaald moment -want ik heb gewoon gezegd: nou, op het moment -wij nemen niet eerder een besluit -of we gaan niet eerder naar -of nee, het college neemt niet eerder het definitieve besluit dan dat er 31 kavels een koopovereenkomst van is.

JK: Ja, en dat was een zekerheid.

EV: En dat was een zekerheid, ja. Hoe licht ook hoor, want er waren een aantal die zeiden van: ja, koopovereenkomst, die kun je altijd nog ontbinden. Ja, dat klopt. Maar ik bedoel, je kunt ook niet - want dan wordt er gevraagd: ja kun je niet een akte op laten maken? Ja, maar ik zei: de waarde van de grond wordt natuurlijk bepaald met wat je ermee mag. Op het moment dat het alleen agrarische grond is, ja dan is de waarde anders dan dat je er een woning op mag bouwen. Dus er is niemand die dat a) financiert en b) die dat risico durft te nemen. Dat zou ik ook niet doen. En niets is wispelturiger dan de politiek.

JK: Ja. En-en, eh, want jullie moesten redelijk de teugels loslaten op een gegeven moment, dat ze zelf mochten bepalen waar de huizen kwamen, hoe dat eruit kwam te zien. Dat was ook heel nieuw denk ik voor jullie?

EV: Ja, maar dat hebben we wel heel nadrukkelijk samen met het InnovatieNetwerk ook de, eh, landschapsdeskundige van de provincie heeft daar aan mee gedaan. Dus wel met elkaar bepalen - het is niet zo dat-dat, eh, de kopersvereniging zegt, dat de ene zegt: ik wil daar wonen -ik wil -dat-dat is niet het geval. Er is wel -past het in het landschap en ook kijken naar -om zo weinig mogelijk infrastructuur aan te leggen. Want ja op het moment dat iedereen in alle 4 hoeken mensen wonen is het natuurlijk lastiger -en ook financieel gewoon lastiger om het voor elkaar te krijgen.

JK: Ok, want hier hoorde ik bij Jentje bijvoorbeeld dat ze gewoon met monopoly huisjes, eh, aan het plaatsen waren en aan het zoeken waren naar hoe...

EV: Nou ja, zie, ze hebben natuurlijk geen -ze zochten natuurlijk ook -zie wij -onze mensen zijn professioneel, die zijn gewend om dat op de goede manier -Jentje heeft dat ook, want die is natuurlijk vanuit huis is hij bouwkundige, dus die weet ongeveer hoe dat werkt. Maar ik denk dat die Kopersvereniging al spelende wijze -om het zo maar te zeggen- ook heeft gezegd van: wat zou nou een mooie verdeling, eh, kunnen zijn? En, eh...

JK: Maar als het dan op een definitieve verdeling aankwam, werden jullie wel weer een soort van erbij betrokken?

EV: Ja, dan wordt er gezegd van: dit zou kunnen en dit zou kunnen en dit zouden we niet willen want om die en die redenen. Want je moet ook gewoon -je moet ook -dat-dat vraagt het van ons dan natuurlijk ook, heh. Je moet dan ook argumenten bedenken waarom je het niet wilt.

JK: Ja, maar het was wel een soort van- de teugels waren wel los, maar wel in je handen zeg maar.

EV: Ja-ja-ja. Laat ik het zo -ik noem het altijd van, eh, nou -jullie mogen alles roepen, maar wij hebben het potlood vast. Haha.

JK: Ja, mooi. Eh, ja want jullie hebben nu dat gebied dus 5 -de komende 5 jaar in... ja, dat gaan jullie ontwikkelen zeg maar. Hebben jullie daar dan ook met z'n allen een soort van overlegd van: zo gaan we het gebied eruit willen laten komen te zien?

EV: Ja dat is wel -we hebben een beheerplan laten maken, dat hebben we samen gedaan met InnovatieNetwerk en een aantal landschapsdeskundigen, van hoe kun je daar het beste mee, eh, mee omgaan? Eh, en zo'n beheerplan is natuurlijk niet in beton gegoten, want het is toch altijd anders dan het is. Want het moet een natuurgebied worden. Nou als je kijkt hoeveel fosfaat er, eh, in die grond is gepompt de afgelopen jaren. Dan word je er akelig van. Dus we hebben wel dat beeld bij moeten stellen. En wij hadden dat wel in de gaten, maar voor de kopers niet, want die waren er - op een bepaald moment zijn die een aantal folders getoond, van: nou zo komt het eruit te zien. Dat klopt ook wel, maar dat is die eerstkomende 10 jaar niet het geval. Maar dat heeft gewoon -ja, tijd nodig.

JK: Ja, het moet een beetje resetten zeg maar.

EV: Je moet een beetje resetten en je moet gewoon wel een reëel beeld, eh, schetsen. Wij zijn ook op excursie geweest op een aantal plekken om te laten zien van -nou, dit is een gebied dat net begonnen is en dit zijn een aantal stappen. Dus ik heb ook de doelstelling om in het, eh, najaar in

ieder geval, te tonen van: nou wat zijn nou de-de beelden die je mag verwachten de komende, eh, 5 tot 10 jaar?

JK: Ja, maar dat is ook belangrijk om -want waarom-waarom doe je dan zo iets?

EV: Doen we ook met name om de verwachtingen wat te managen. Dat men niet het idee heeft van nou, vanaf -we gaan straks bouwen en dan is de bouwer weg en dan woon ik in een natuurgebied.

JK: Het is meer een beetje de realiteit terug...

EV: Ja-ja, precies. Want je moet natuurlijk toch wel wat maatregelen nemen -want zie je, het doel is dat -inderdaad blaarkoppen die het gras kort houden, maar op dit moment dan -nou dan mag je wel 1000 van die beesten hebben om al dat eten dat er los komt, om dat op te eten. Dus dat -dus je moet maaien en je moet -en dat zie je nu ook gebeuren.

JK: Ja. En-en, dus het zit dus naast een bestaand dorp en er zitten zelfs een paar huizen die al staan in het gebied. Is iedereen er blij mee?

EV: Nee.

JK: Dat heb je al gehoord ook?

EV: Ja, dus we hebben natuurlijk ook wel met bezwaar gecommuniceerd. We hebben wat dingen gehad waarvan je constateert van ja, dat snap ik wel. Ik bedoel als iemand in dat gebied -midden in dat gebied gewoond heeft, ja en dan komen er plotseling, eh, 45 mensen omheen te wonen, ja dat is toch een ander beeld dan, eh, dan je nu hebt of dat je toen had. Dus dat snap ik ook wel, dat heb ik ook altijd gezegd. En we hebben daar natuurlijk ook wel maatregelen tegen genomen om die overlast zoveel mogelijk te beperken, maar het blijven -het is anders dan het nu is. Of nu- of nou ja nu niet meer, maar in ieder geval net voor, eh, vorig jaar was, omdat je nu aan het bouwrijp maken bent en er activiteiten zijn.

JK: Maar dat is gewoon altijd het geval als er iets gebouwd wordt.

EV: Ja-ja, en dan is het natuurlijk jammer -we willen zekerheid over hoe het dan -ja, dat is lastig te geven, want we weten ook niet wat voor huizen er komen. Iedereen heeft daar- is daar vrij in.

JK: Ja, want dat vroeg ik toen ook, eh, want ja inderdaad, je hebt dus complete controle over wat voor soort huis je er in gaat zetten, dus je kunt er ook gewoon een betonnen blok neerzetten of...

EV: Ja. Nou ja dat is toch anders altijd dan -ik ben -dat is volgens mij wel 10 jaar geleden ben ik bij een vergunningsvrije wijk in Leeuwarden geweest, en dan heb je in het begin de veronderstelling van: nou dan bouwt iedereen naar zijn eigen, eh, ideeën. Het eerste-het eerste wat er komt is gewoon een standaard, eh, woning uit de catalogus.

JK: Ja, terwijl je verwacht dat mensen helemaal in het wilde weg gaan bouwen.

EV: Ja-ja, ja. Maar het is gewoon een catalogus woning bij VBM of Van Wijnen of weet ik veel wat. En die staat dan naast een -nou een heel ander huis wat -ja dat is ook wel eens wat.

JK: Dus daar waren jullie niet zo bang voor ook?

EV: Nee, je moet-je moet daar ook niet te -waar wij heel nadrukkelijk hebben gekeken naar: het moet inpassen in het landschap, het moet geen hoge gootlijn en dat soort-dat soort dingen, daar kun je veel beter in regelen. Dan kan het nog steeds een standaard woning zijn. En er is ook niks mis met een standaard woning, maar je moet niet het idee dat bij een welstandswijk dat alle architecten daar op los gaan.

JK: Nee precies, maar jullie hebben dus wel een paar randvoorwaarden gezet.

EV: Ja, ja.

JK: En hebben jullie die zelf dan moeten ontdekken, of hebben jullie dat van dat soort vergunningsloze wijken over...

EV: Ja, die komen voor een deel daar vandaan en met name hier. Maar je hebt niet zoveel welstandswijken in het natuurgebied of op het platteland, dus daar moeten wel wat aanpassingen in plaatsvinden en één van de aanpassingen is ook heel gebruikelijk: het moet duurzaam zijn. Duurzame materialen, natuurlijke materialen, want dat is dan een voorwaarde die natuurlijk in een natuurgebied thuishoren.

JK: Ja precies. En, eh, wanneer is het project volgens jou succesvol?

EV: Ik vind het eigenlijk op dit moment al succesvol.

JK: Omdat het gaat komen?

EV: Omdat het gewoon gaat komen en er gewoon, eh, 31 -nou ja we hebben -op een bepaald moment zijn, eh, er zijn 12 kavels -12 van de 45 verkocht, 31 ligt een koop- nou ja ondertussen 35 ligt er een koopovereenkomst voor. Dus dan denk ik van: ja, nou ik maak me niet zo druk meer over de laatste kavels, dat komt wel. En je ziet ook -wat ik ook zei, na dat bestemmingsplan hebben we nu een wachtlijst van een 70 man. Nu weet ik niet -ik bedoel, eh, als je belangstelling hebt geeft nog niet aan dat je bouwt, maar ja je kunt beter in een situatie zijn dat je-dat je 70 op de wachtlijst hebt dan twee, want ja de kans dat 70- dat 1 van die 70 of een paar van die 70 iets gaan doen is groter dan van die twee hebben.

JK: Ja, maar wat je ook zei: van mensen zijn nog steeds betrokken bij het project en Jentje gaf ook aan dat het -er bouwt gewoon al een communitie op zonder dat ze er überhaupt wonen al.

EV: Ja, nou zie je wel dat met name dat vanuit de oudgedienden, eh, speelt. Ik zie dat bij inloopbijeenkomsten zie ik dat ook wel -die weten gewoon al -die hebben alles al een paar keer gehoord, dus die weten hoe het, eh, hoe het werkt en die nieuwelingen -niks ter nadele daarvan-die staan daar soms toch net iets afstandelijker en iets anders in.

JK: Ja. En is er dan nog ook iets wat je-want je bent nu een paar jaar erbij betrokken geweest. [Telefoon gaat weer] sorry, het is bijna klaar hoor. Eh, zou je iets heel anders gaan doen als je het nog een keer had kunnen doen? Zou je willen dat er een andere rol-dat de gemeente een andere rol nam?

EV: Nee. Ik denk dat -zie deze situatie doet zich nooit weer voor, dus het zal nooit exact, eh, gelijk zijn, maar ik denk wel dat we daar gewoon, eh, -het is maar goed dat ik niet vanaf het eerste begin bij het project was, dat is ook zo'n -daar moet je ook wel eerlijk in zijn. Ik ben heel pragmatisch en die had je ook nodig om gewoon die, eh, kopersvereniging in de stokken te houden. En Jeltje was,

eh, nou ja die-die voelt meer voor die overleggen en kijken naar -van welke mogelijkheden nou mogen, nou daar ben ik wat korter in de bocht door. Nou dat is een goeie verdeling.

JK: Ik wou net zeggen, dat is eigenlijk -in de goeie fases zijn de juiste mensen...

EV: Ja-ja, toegevoegd en ook veranderd indien dat noodzakelijk was- nou was dat geloof ik bij Jeltje zo omdat ze een burn-out had, dus dan moet het gewoon. Maar ik denk ook dat het wel verstandig was geweest -en dat doen we overigens ook wel bij meer projecten hier hoor, van, eh, het is soms niet verstandig om iemand, eh, van A tot Z bij te betrekken. Ik bedoel ik heb -in mijn vorige bana wel wijken ontwikkeld waarbij de ontwikkelaar, eh, het idee ontwikkelde, maar eigenlijk ook de sleutel wilde overhandigen aan de bewoners. Nou en daar is die op failliet gegaan gewoon, want hij is heel goed in het ontwikkelen van concept en idee, maar daarna moet je het gewoon zeggen van- nou en de rest daar ben ik niet zo goed in, dan moet je het wel goed wegzetten -dan moet je het regelen van dat het goed vastligt en dat het aan de kades vastligt, maar daarna moet je eigenlijk zeggen van: vinkje erachter, nou dat heb ik gedaan nu ga ik nieuwe projecten doen, want dat vindt hij ook het leukste.

JK: Ja, maar dan moet je eigenlijk ook gaan kijken naar -van welke mensen je op welke plek wanneer zet?

EV: Ja, dat klopt.

JK: Doen jullie dat nu ook meer?

EV: Wij deden dat eigenlijk altijd al, eh, maar het -je -het maakt je bij dit soort projecten wel bewust van het feit dat dat soms wel heel slim is om dat te doen, dat dat gewoon voordelen biedt en voor het project beter is. Maar ja er is geen projectleider die afscheid wil nemen van zijn project, zo simpel is het ook. Want dat is dan toch een beetje zijn -nou kindje is misschien wat te veel gezegd, maar het is wel zijn, eh, zijn ding.

JK: Ja en nu is dat bij Jentje zo zeg maar.

EV: Ja, die vindt dat lastig om dat los te laten, en dat snap ik ook wel. En zeker vanuit zijn situatie.

JK: Ja, want hij gaat er ook wonen.

EV: Ja, en zo moet je soms dan ook juist omdat je er gebruik van maakt -hebben we ook wel verzoeken van hem gehad waarvan ik zeg: ja jongen, dat moet jij niet vragen, dat mag iedereen vragen maar jij niet. Haha. Want dan komt toch dat eigenbelang en dat eigen-eigen plekje, komt dan toch even bovendrijven. Hebben we ook -en dat zijn wel meer hoor, die in het bestuur hebben gezeten, waarvan ik zei: dat moet jij niet vragen. Ik heb deze vraag niet gehoord haha. Nee die moeten zichzelf in bescherming nemen, want dat is natuurlijk een vereniging en je zit in een community en ze moeten het samen doen. En ik bedoel: je moet voorkomen dat je in zo'n community op een bepaald moment tot de conclusie komt van: ja, maar hij zat in het bestuur en hij kreeg toen dat wel voor elkaar en ik krijg het niet.

JK: Ja, dus het is ook nog wel bijna een soort van -jullie taak om een beetje goede orde te houden.

EV: Ja-ja, beetje de scheidsrechter te spelen. En sommige dingen kunnen zij maar beter zeggen dan dat zij ze zeggen.

JK: Ja. Goed, ik ga het hierbij laten.

Case 5: Meerstad

Jan = Jan Kleine

Joey = Joey Koning

Joey: Nou dan is mijn eerste vraag eigenlijk altijd, eh, ja wat -wie ben je en wat is je rol in het project geweest?

Jan: Eh, Jan Kleine, ik ben betrokken sinds, pff, weet je -ja dat weet ik niet precies, ik denk -nee, 2003, eh, toen had je, eh, toen was het-toen was het project al opgezet hoor en, eh, toen was het-het -er werd al gewerkt aan een, eh, een-een structuurvisie en -met een vrijwillige MER eraan gekoppeld, dat was ook al in PPS verband, dus er waren wel, eh, gronden aangekocht en toen, eh, hadden ze bij de gemeente Groningen een projectleider nodig. Dus ik ben toen projectleider bij de Gemeente Groningen geworden en een jaar later ben ik, eh, toen was er een tijdelijk projectbureau - ben ik even, ja, projectleider of directeur of hoe je het wilt noemen van de tijdelijke samenwerking geweest. En mijn taak was om-om er een samenwerkingsovereenkomst te maken. Dus toen die samenwerkingsovereenkomst gesloten werd toen ben ik weer, eh, is er een andere -nou is er een bedrijf opgericht, heh, de GEM [?], die, eh, er nog steeds is. Dat was 2005. Toen ben ik betrokken gebleven -kijk ik -weet je ik werk voor mezelf, dus ik wil geen fulltime functies, eh, ik heb mijn eigen bureau. En-en directeur van zo'n club is een fulltime functie, dus ik heb sowieso gezegd: dat word ik niet. Toen ben ik betrokken geweest met de-bij de planologische procedures, dus hoe gaan we nou, heh, bestemmingsplannen, oneigeningsprocedures, eh, alles. Dat heb ik tot 2008 gedaan en 2000-januari 2008 ben ik toch directeur geworden van de GEM. Ik kreeg toen de opdracht -omdat alles was klaar, eh, om naar 500 woningen per jaar te gaan in januari 2008, heh, en eind 2008, eh, brak de crisis helemaal uit. Dus ik heb de ombouw van, eh, van een-een PPS naar de gemeentelijke exploitatie die het nu is, heb ik, eh, als directeur meegemaakt. En ik ben er in 2000- toen-toen alles weer een beetje rustig was en de bouw weer begon aan te trekken ben ik er mee opgehouden in -ik denk 2 jaar geleden, 2016.

Joey: Toen was de uitdaging, eh, van het herontdekken een beetje weg?

Jan: Nou ja dat en -kijk, eh-eh, ja-ja dat was het wel. Het-het stond wel weer, het werd een wat normalere grondexploitatie en dan is het ook tijd om -als extern, ik bedoel ik zat er toen al 16 jaar bij, om eens een keer wat anders te doen.

Joey: Ja dat snap ik, maar toen je erbij kwam toen was het -het idee was al opgezet?

Jan: Ja. Ik heb -kijk want ik vertelde je net over Blauwestad en eigenlijk is het idee van Meerstad speelt ook al -dat is al van eind jaren '80. Weet je in-in de jaren '80 had je die grootschalige braaklegging. Echt grote problemen in de landbouw: overproductie in Europa, eh, melkplassen, graanschuren, nou weet je, al dat soort dingen. En, ja Europe had toen -laten we zeggen- twee, eh, twee pijlers in het beleid, dat was het marktbeleid en het structuurbeleid. Nou het structuurbeleid ging heel erg over hoe -hoe pak je -er was toen een trend om het landelijk gebied steeds meer te zien als niet monofunctioneel landbouw, maar veel meer geïntegreerd. Maar goed, daarnaast het prijsbeleid was heel erg, eh, Europa speelde heel erg met die marktoverschotten, dus als er teveel overschot was, dan ,eh, kregen boeren een premie om niks te doen. Eh, en als er dan te weinig geproduceerd werd, dan kregen ze weer een premie om wel wat te doen, dus zo probeerde Europa die overschotten te reguleren. Maar goed, het gevolg hier was dat met name de akkerbouw ontzettend de, eh, heel veel oppervlakten braak lag. Dus boeren kregen betaald om niks te doen. Nou dat stuitte heel veel mensen tegen de borst. Tegelijkertijd was er in Groningen een discussie

van: hoe-hoe, eh, nou of twee discussies eigenlijk tegelijkertijd: de ene is hoe krijgen we de gebieden waar het minder gaat -ik zal niet teveel uitwijden over de vierde nota enzo, maar, eh, -maar hoe krijg je het in gebieden aan de rand van Nederland, hoe krijgen we daar impulsen?

Joey: Vinex?

Jan: Nou dat is begonnen met -eigenlijk, he, Paulis Huigen [?] heeft toen een, eh, studie gemaakt in de jaren '80: Achterkant van Verstedelijkt Nederland. Ik weet niet, heb je Paulis nog meegemaakt als, eh, hoogleraar? Nee? Geen les van gekregen? Want die is volgens mij net met pensioen bij jullie.

Joey: Maar wel aan de FRW ook?

Jan: Ja-ja-ja. Nou Paulis Huigen, die was plattelandsgeograaf. Die had een studie gemaakt Achterkant van Verstedelijkt Nederland en die liet eigenlijk zien dat, eh, eigenlijk Nederland steeds meer uit elkaar dreef. Dat je gebieden had waar het alleen maar minder ging, bijvoorbeeld Oost-Groningen, de Achterhoek, Limburg. En gebieden waar het steeds beter ging. Dat is opgepakt toen door, eh, volgens mij was het zelfs Hans Alders als minister toen. En toen is er in de Vinex is er, eh, is er onder andere het -nou ja, aanpak van de dagelijkse leefomgeving gedaan. Goed, dat gaf een kader toen om Blauwestad op te pakken, maar tegelijkertijd speelde al -dus niet alleen in die gebieden een discussie van hoe gaan we dat -maar ook bij de stad Groningen: hoe vangen wij de suburbanisatie op? En, eh, en daar komt eigenlijk Meerstad vandaan. Laten we zeggen -de analyse was al: eigenlijk willen wij, eh, nou ja compacte stad, maar Groningen groeit. Eh, omdat Groningen onvoldoende kwaliteit van woningbouw aanbiedt -vond de provincie- trekken mensen naar Zuidhorn, Leek, Roden, Assen, eh, en met name Leek, Roden, Assen, eh, Haren, enorme druk op de woningmarkt. Dus al die dorpjes die explodeerden. Eh, Zuidhorn en- Zuidhorn wat minder, maar vooral die omgeving. Terwijl tegelijkertijd was Noord-Drenthe is een heel kwetsbaar gebied, heh, landschappelijk. En twee, ja het- het verplaatst het probleem naar mobiliteit. Dus die wegen -elke keer weer investeren in wegen, eh, nou toen-toen was er al een discussie in de jaren '80 al: hoe maken wij, eh, Groningen aantrekkelijker om te wonen? En toen werd er al naar omgeving Engelbert en verder gekeken. Eh, en ik herinner mij nog een Keuning congres in 1993/94 denk ik, eh, waarin toen Ypke Gietema [?] samen met Henk Koop en Adriaan Geuzen -onze wereldberoemde landschapper ondertussen, maar die begon net- een heel plan lieten zien van hoe je eigenlijk vanuit Groningen dat hele gebied een soort merengebied kon maken wat uiteindelijk aan zou sluiten bij Blauwestad, maar dat je daar een heel merengebied van kan maken en dat je dat -en dat is denk ik de essentie van Meerstad steeds geweest, dat je een hele grote combinatie van, eh, van doelstellingen kan bereiken. Dus èn realiseren van Ecologische Hoofdstructuur -er was heel erg het gevoel van we versnipperen heel Nederland, we leggen EHS aan, we doen woningbouw, maar de mogelijkheid om Ecologische Hoofdstructuur aan te leggen, om nieuwe woonmilieus te bieden waardoor mensen niet meer naar Noord-Drenthe gaan, maar tegen de stad aan blijven wonen. Eh, er was toen al een hele discussie over waterberging. Het Groninger museum stond geloof ik ook blank, dat liep nog onder, het Groninger Museum -nou die hele ommelanden is heel belangrijk ook geweest voor de stad, maar het Groninger Museum liep onder. Eh, dus-dus het werd voor iedereen steeds duidelijker dat er veel meer waterberging nodig was.

Joey: Wel ironisch dat er nu watertekorten zijn juist.

Jan: Ja, nu wel. En er was dus een landbouwprobleem, heh. En-en eigenlijk is dit ook het slechtste deel van, eh, van Groningen. Dus dat gebied bij Meerstad dat was gewoon ook landbouwkundig was het, eh... Nou ja, dus toen al was het -nou weet je we zijn gek dat we alles los van elkaar zien. Ik bedoel, als we dat nou combineren, dan kunnen we al die doelstellingen halen.

Joey: En was dat ook zo'n plek waar-waar de boeren dus premie kregen voor niks doen? Dat al dat grond een beetje...

Jan: Ook. Ja, ook-ook maar ook dit was wel heel suboptimaal, eh-eh, ik ken iemand die legde leidingen in die tijd voor, eh, voor de NAM heh, eh, voor de Gasunie en dit gebied -als je daar een leiding moest aanleggen, dat groef je niet, dan ging je leidingen indrijven. Dat is -de grond was zo slecht, heh, veen en moeras, er zijn gewoon -er zijn complete kraanmachines verdwenen. Dus dat, eh, het was ook -de opbrengst was niet zo groot. Er liep een beetje koeien hier en daar, een beetje akkerbouw, het was ook niet zo, eh, dus het was ook niet erg rendabel. Maar goed in die tijd, dus de jaren '80 al, toen is voor-voor dit dus -aan de ene kant dat idee van we moeten wat doen met al die - met EHS en-en de landbouw en mobiliteit. En, eh, ja aan de andere kant, het kan dus een probleem voor de stad opleveren. Wat -de provincie zat daar heel erg achter moet ik zeggen.

Joey: Als aanjager?

Jan: Als aanjager. Eh, met name vanuit dat besef dat, eh, nou ja besef -dat idee van ja weet je, alles loopt-alles loopt naar Noord-Drente en, eh, dat zijn onze bewoners moet je maar zo... In die periode is ook -begin jaren '90 is ook het project -het hele project Groningen-Assen gestart. Heh, dus de samenwerking -ik weet niet of je dat tegengekomen bent?- Samenwerkingsverband Groningen-Assen.

Joey: Dat heeft ook een naam toch?

Jan: Regio Groningen-Assen, RGA. Ja, maar dat stamt ook uit die tijd. Dat is toen heel erg begonnen met verkeer, vanuit verkeersoptiek van hoe-hoe...

Joey: Die T, eh...

Jan: De T-structuur, ja de T-structuur dat, eh, nou ja ik zal niet te vaak zeggen 'dat hebben wij bedacht' maar dat-dat komt echt uit -kan ik je ook nog laten zien: Perspectief op de Auto, 1992. Nou ja, goed. Eh, ja. Maar het belangrijke was eigenlijk dat, eh, heh dus inderdaad de concentratie op dat gebied. Laten we het niet over Groningen-Assen hebben, want daar zit nog een heel ander verhaal achter, maar het was met name de provincie die er achter zat en in die tijd had je een gedeputeerde Beukema. En Beukema komt uit Winschoten en Beukema keek dat aan en die zag al die plannen, die zag dus, eh, Meerstad -eerst -dat heette geen Meerstad, dat heette toen... Weet ik veel -Woldmeer, nee ook niet, dat is het nu geworden. Nou ja, misschien vind ik hem nog, maar er kwamen dus plannen om daar die suburbanisatie op die manier op te lossen en doelstellingen te combineren. Tegelijkertijd speelde Blauwestad en, eh, de provincie heeft echt expliciet de keuze gemaakt om te zeggen 'wij gaan nu -begin jaren '90 nog niet aan de gang met Groningen-Slochteren' -ik heb toen, ik was toen projectleider Streekplan bij de provincie Groningen - we hebben toen nog zelfs een uitwerkingplan gemaakt, GroSlo heette dat toen, Groningen-Slochteren. Ik meen in 1992/93 ofzo. Waarin we al wel een streekplan uitwerking maakten om dat mogelijk te maken dat er woninguitbreiding en water en dat soort dingen kwam in het gebied. Toen heeft Beukema gezegd 'weet je als we dat allemaal tezamen gaan doen, dan weet ik één ding: dan gaat het bij de stad wel lukken en in het Oldambt lukt het nooit. Dus we doen eerst Blauwestad en als dat eenmaal een beetje loopt, dan gaan we met Meerstad aan de gang.'

Joey: Ja, want dat was voor de provincie was dat ook een hele fikse investering geweest en -om nou met elkaar te gaan concurreren...

Jan: Ja-ja, ja en toen was er nog niet eens geïnvesteerd, maar toen was het ook wel duidelijk dat -kijk als je de markt zijn gang liet gaan... Begin jaren '90 trok het weer wat aan heh, we hadden toen natuurlijk de ellende van de jaren '80 gehad, begin jaren '90 trok het weer wat aan, marktpartijen wilden wel en, eh, zo rond '95/'96 nou ja toen is ook in Blauwestad zijn ook partijen ingestapt. Ja en Beukema had zoiets van: ja maar als ik ga bouwen rond de stad, dan, eh, dan komt Blauwestad er nooit. Dus eerst Blauwestad, dan dat. En dat kon hij toen niet zo lang volhouden trouwens, eh, want toen werd er al redelijk -begin jaren '90 werd er al redelijk op grote schaal ook gekocht rond, eh, de stad, en met name Twentse bouwers. Die kochten steeds meer.

Joey: Ja, omdat die markt ook aantrok.

Jan: Ja. En, eh, nou ja en de ruimtelijke ordening is, eh, of in onze wetgeving is, eh, zelfrealisatie is, eh, groot goed heh, dus als de overheid een bestemming op je grond legt mag jij als eerste je grond - je bestemming zelf realiseren. En pas als je dat niet doet, dan kun je onteigenen. En dat leidde ertoe dat al die- dat die Twentenaren -mensen met veel geld kochten grond en als er dan woningbouw op kwam wilden ze het wel zelf doen, als het groen werd wilden ze het niet zelf doen. En dat betekent dat de overheid met de kosten zat en de ontwikkelaar met de opbrengsten. Eh, maar die Twentenaren waren fors aan het kopen, dus die hadden eigenlijk alles tussen -als je zo kijkt, de weg naar, heh, de hoofdweg, dus dat is de weg naar, eh, Harkstede, en de bedrijventerreinen, die hele zone met Engelbert, Middelbert enzo, was grotendeels eigendom van Twentenaren. Dat zagen de overheden ook gebeuren en, eh, zo midden jaren '90 was toch iets van: ja weet je, maar op termijn zal Meerstad -of Meerstad heette het toen nog niet- maar zal zo'n plan wel nodig zijn en toen -ik weet niet wanneer dat precies begonnen is- maar toen zijn langzamerhand ook eind jaren '90, eh, ging de overheden toch ook van: ja weet je, we ontkomen er niet aan willen we die hele mobiliteitsvraagstukken en die ecologische vraagstukken en... oplossen, dan moet er zoiets komen als wat nu Meerstad is. Dus toen-toen zijn overheden gaan kopen en ook, eh, marktpartijen die, eh, die ook wel wilden samenwerken met de overheden, zijn toen flink gaan kopen in dat gebied. En uiteindelijk weet je, ja dan ontstaat er zo'n soort dynamiek dat ik zeg van: ja gaan we kopen, maar we moeten met elkaar ook een plan maken. Dus eind jaren '90 is toen echt de planvorming opgestart en gezegd van: nou dan gaan we een structuurschets maken. Dus zo rond 2000 zijn geloof ik de eerste gesprekken -maar goed...

Joey: Dus dat idee om een meer aan te leggen dat ontstond toen ook pas? Of was dat er al?

Jan: Nou ja weet je, dat idee van water en dat soort dingen, dat-dat-dat zat echt al begin jaren '90 zat dat al in de ideeën, dus dat was toen al. Heh, niet alleen Blauwestad, maar Meerstad dat-dat -of ja sorry, bij Groningen-Slochteren... Nee dat idee van water dat was al duidelijk, omdat het wel vanaf het begin ging om een soort combinatie van doelstellingen en die waterbergingsdoelstelling en - maar tegelijkertijd, eh, ik-ik -Meerstad had je toen op een bepaald moment -in die structuurschets begin 2000 toen is heel duidelijk gezegd van: er zijn ook wel plaatjes van -we willen, eh, er zijn rijksprogramma's groen in en om de stad. Daar is geld voor, GYOS heette dat toen, daar was geld voor. Dat was een apart rijksprogramma. Dus, eh, daar zijn allerlei mensen aan het kijken: waar maken we groen, hoe maken we ommetjes rond de stad, hoe bevorderen we stedelijke recreatie, heh, allemaal stedelingen die vastzitten in zo'n huisje. Hoe zorgen we dat de recreatie komt tegen de stad aan? Aparte programma's. Je had ook aparte programma's Ecologische Hoofdstructuur. Dat waren weer niet recreatiemensen, dat waren ecologen die aan het nadenken zijn: hoe maken wij nieuwe natuur? Daar was veel geld voor, er werd veel gekocht. Er waren allerlei bronnen, rijksbronnen en geldbronnen die apart waren. We hadden, eh, nou ja we hadden gewoon locatiebeleid, eh, woningbouw dat was ook gesubsidieerd, woningbouwuitregeling. We hadden, eh, die waterbergingsopgave, dus er werd rondgekeken: moeten we niet grondwater kopen om water te bergen? Nou en juist vanwege die combinatie en ook die water -als je dat bij elkaar gooit, dan kun je

al die-dan kun je ook al die middelen bij elkaar stoppen, en dan koop je- of dan -en dan-dan bereik je 5 doelstellingen tegelijkertijd. Je bundelt de middelen, want dat was natuurlijk wel de vraag: waar komt het geld vandaan? En, eh, en dan kun je zo'n plan realiseren.

Joey: Ja, dus dat was ook deels van-van de reden om het zo uitgebreid te maken, dat je een heleboel potjes kan halen eigenlijk?

Jan: Ook-ook, ja.

Joey: Om het haalbaar te maken?

Jan: Ja, maar vanuit-vanuit de-de analyse dat, eh, wij als land zo versnipperd, heh, hadden ingericht inmiddels dat, eh, ja dat de oplossing suboptimaal was. En dat je-dat je met zo'n plan als dit dat je dan, eh, allerlei doelstellingen bereikt, maar tegelijkertijd veel meer voor de collectiviteit doet. Heh, dus $1+1=3$, laten we maar even [handgebaren]

Joey: Dus heel praktisch bij elkaar gezocht allemaal om er één geheel van te maken?

Jan: Ja-ja.

Joey: Werd dat als heel radicaal gezien toentertijd?

Jan: Nou weet je, Blauwestad was een beetje voorgegaan, heh, in die radicaliteit. Eh, en daar heb overigens ik als directeur heb ik er ook vreselijk veel last van gehad, want, eh, zelfs toen alles in de verkoop ging, uiteindelijk 2010/2011, stond je op woonbeurzen en dan liepen mensen langs en dachten ze: oh, dat is Blauwestad en dan liepen ze door. Dus de radicaliteit van het, eh, echt -kijk bij Blauwestad, ik heb krantenartikelen uit, eh, Zambia, waarin, eh, staat 'Dutch turn the history on their head' en dan wijzen ze naar Piet -heh, naar die jongen die -hoe heet die- Brink, die zijn vinger in de dijk zette. Dus de gekkigheid van landbouwgrond uit productie nemen, daar is Blauwestad wel als eerste geweest. Maar Meerstad was wel een volgende daarin.

Joey: Maar die naamsbekendheid, die schok zeg maar die daarmee kwam, die hebben jullie niet meegekregen zoals Blauwestad dat kreeg?

Jan: Hoe bedoel je?

Joey: Nou ja, wat je zei, die-die artikelen, ik heb inderdaad ook uit New York enzo allerlei verhalen gelezen over Blauwestad, dat ging wel de wereld rond zeg maar met hoe radicaal dat was. Maar bij jullie was dat schokeffect minder, omdat het er al was.

Jan: Klopt, het was-het was al een keer -dus die echte-echte, eh, dat landbouwgrond uit productie halen en er water van maken, ja dat -daar is -inderdaad, dat was niet radicaal. Wat wel -laat ik zeggen de schaal en, eh, en toch ook nog steeds die combinatie en dat dicht tegen de stad aan, dat was wel uniek. Ik bedoel nergens in Nederland werd dat gepresteerd en, eh, dus in die zin -in Nederlandse schaal was dat wel uniek.

Joey: Ja nou is Winschoten ook een stad, maar...

Jan: Ja, maar goed. Het was ook, eh, in die tijd waren er overal in Nederland van die PPS en GEM en dat soort dingen. Ik zat ook in zo'n directeursberaad. Ja, dat was vooral qua schaal -niet zozeer aantal woningen. Ik bedoel dan, eh, dan kwam je -als je in het westen ging dan, eh, dat ging om

10.000'en woningen. Maar qua schaal en gebied was het wel uniek. En qua concept ook. Heh, met name die geïntegreerde doelstellingen.

Joey: Dat was bij Blauwestad minder?

Jan: Eh, nou Blauwestad werd heel erg gezien als een, eh, laten we zeggen als een plattelandsproject. Eh, beetje grootschalig, beetje groot uitgevallen, maar een poging om een regio uit de slop te halen. Eh, dit was echt wel -dit-dit is een-een soort alternatieve suburbanisatie die, eh, heh dit was echt een sub-sub-een urbanisatie-suburbanisatie strategie, die elders nauwelijks werd toegepast. Het enige voorbeeld wat we destijds voor Blauwestad hadden was het Wieringameer, het Wieringarandmeer, dat speelde toen ook. Dat waren ook wel heftige discussies. Maar iets Meerstadderigs -tegen een grote stad aan- ja Groningen is -ik bedoel toch met 200.000 inwoners behoort in Nederland toch wel tot de grotere steden- dat kennen we niet.

Joey: Maar, eh, had je dan bij Meerstad ook dat je echt moest nadenken over hoe je, eh, niet afzette, maar hoe je je uniek maakte ten opzichte van Blauwestad? Of was die aantrekkingskracht van de stad Groningen, was dat al groot genoeg om daar niet over na te hoeven denken?

Jan: Ja, ja. Geen enkele concurrentie. En dat was op een bepaald moment ook wel de reden waarom de provincie het ook wel aandurfde om beide tegelijk te doen. Want, eh, het zijn zulke verschillende segmenten, zulke, eh, -maar ook met de aantallen. Hier spraken we toen over ik geloof 15.621 -ik weet niet meer hoeveel woningen, 1500 -ik ben het getal kwijt. In ieder geval dat waren -nee ik geloof 10.621 woningen geloof ik was de eerste grondexploitatie. Vooral die ene woning was erg belangrijk natuurlijk. Terwijl Blauwestad begon met, eh, 800. Dat zijn er later 1200 geworden, dus dat was een hele andere schaal. En een hele andere, eh, weet je mentaal heb je -heb je Pellenburg nog les van gehad?

Joey: De naam zegt me wel wat, maar...

Jan: Nou Pellenburg die heeft heel veel onderzoek gedaan naar vestigingsplaatsen, naar overwegingen. Die heeft ook laten zien hoe de mental map van ondernemers en mensen eruit ziet. En-en die heeft daar ook wel eens kaartjes van gemaakt. Weet je, dan is 40 kilometer, is, eh, fysiek lijkt zo, maar als je dat mentaal bekijkt, dan is dat een -echt, dan ligt Groningen bijna dichterbij Utrecht dan dat het bij Winschoten ligt. Dus de stap om naar Blauwestad te gaan en om te wonen als suburbanisatie, we zagen dat toen niet zo -gebeurt nu wel trouwens heb ik gehoord. De prijs in de stad die rijzen wel zo de pan uit op dit moment dat er wel degelijk stadjes nu zijn die in Blauwestad een hele mooie woning voor weinig kunnen krijgen.

Joey: Ja, maar krijg je dan niet weer dat uitspreid effect naar Leek en Roden enzo?

Jan: Nou ja kijk als de stad zijn, eh, doelstellingen in de woningbouw nu onvoldoende doet, dan -dat begint, ja.

Joey: En-en het werd bijna tegelijkertijd opgezet en het waren allebei van die PPS projecten...

Jan: Nou in de volgorde was Blauwestad was eerder hoor. In 95 werd dat al een heel -Stichting Blauwestad werd er al opgericht en toen was dit -probeerde men -dit is echt in de tweede helft van de negentiger jaren begonnen.

Joey: Ja, maar heeft dat er dan ook voor gezorgd dat die bedrijven die dan meegingen in Blauwestad, dat dat een soort van, eh, leidde tot minder bedrijven die dan nog met jullie meegingen, omdat ze al met iets meegingen?

Jan: Nee-nee-nee, dat was een heel ander segment, een hele andere markt. Nee-nee.

Joey: En, eh, want je bent bij beide projecten betrokken geweest. Eh, heb je -ja ik doe het ook een beetje over de Blauwestad omdat ik dat toch ook nog ga bekijken, dus dan kan ik mooi ook... Eh, merkte je bij beide nou ook heel erg, eh, verschillen ook in de manier waarop er gewerkt werd aan aan het project wat ze...?

Jan: Nou weet je, kijk, eh, nou Meerstad was ten eerste veel grootschaliger. Eh, misschien niet door de oppervlakte, maar wel door de, eh, door-door-door de aantallen woningen en dichterbij de stad. Het zat veel meer in een soort logische ontwikkeling. Dus, weet je mensen -er was een vraag in de stad naar wonen en iedereen had zoiets van -er was nog steeds de vraag: gaan mensen dat doen, heh, die stap maken? Want dit is ook al ver. En wat er absoluut geleerd is van, eh, van Blauwestad toen al is dat -is dat Meerstad veel meer gefaseerder is aangepakt. Kijk bij Blauwestad was toen iets van: ja weet je, we kunnen -dat-dat was echt proberen om de geschiedenis op z'n kop te zetten. Eh...

Joey: Om te pioneren.

Jan: Ja, nee, maar daar was er toch iets van: ja weet je, als wij zeggen van je kunt hier komen wonen en daar loopt een koe, maar straks vaart er een bootje, dat gelooft niemand. Dus dan moet je radicaal die omgeving veranderen. Dus de keuze om echt alles in één keer aan te leggen en te zorgen dat het water er is, die is in Blauwestad echt bewust gekozen vanuit de strategie. In-in -bij Meerstad was dat niet nodig. Wij zeggen van: ja als je -dus elk beginstapje -en daarom is dat nog steeds, ontwikkelt het meer zich per stapje. Eh, dus die hele strategie en ontwikkeling, daar hebben we van geleerd van Blauwestad. Ja en verder was er -ja Meerstad is-is -ligt meer in de markt, lag toen en nu al helemaal meer in de marktbelangstelling, dus het was wat, eh... En-en in -qua projectstructuur vele malen ingewikkelder met, eh, uiteindelijk was er -weet je, het punt was: zoveel mensen hadden er een belang bij, dat iedereen ook mee wilde doen. Dus, eh, toen die-toen GEM werd opgericht, de Grond Exploitatie Maatschappij, 2005, ja toen moesten al die bedrijven die grond hadden -die werden aandeelhouder, want alle -dat was ook anders dan in Blauwestad trouwens, Blauwestad hebben we, eh, tot op het allerlaatste moment vaag gehouden waar gebouwd werd om ook speculatie te voorkomen en heeft de overheid alles aangekocht. Dus we hebben een soort - Blauwestad heeft een planstrategie en een, eh, aankoopstrategie hebben we parallel laten lopen. Eh, bij Meerstad was die aankoop eigenlijk al begonnen voordat de plannen gemaakt werden en zijn er heel veel bedrijven -eh, AM heeft ingekocht, eh, BPF, een belegger... Nou, alles was al gekocht. Dus toen die ontwikkeling moest starten, toen wilde iedereen er ook van mee profiteren. En -heh, want-want die bouwers hebben grond gekocht, maar willen ook de revenue ervan. Dus toen die, eh, een heel model en honderden juristen en hou maar op, ellende. Eh, en toen is er zo'n PPS gebouwd en op het moment dat, eh, er is een bedrijf opgericht, en op het moment dat het bedrijf opgericht werd, toen werden alle gronden werden in dat bedrijf gestopt. Maar goed, in ruil voor het feit dat ze hun grond verkochten, want het is verkocht aan-aan die BV, willen de, eh, bouwers ook ontwikkelrechten hebben. Nou dat hebben ze onder andere gekregen door -heh, dus ze hebben ontwikkelrechten gekregen en ze zijn lid -of ze zijn aandeelhouder in het bedrijf geworden.

Joey: Maar al die verschillende stukjes die gekocht zijn, zijn door verschillende mensen nu ontwikkeld eigenlijk?

Jan: Nee wat uiteindelijk gebeurd is, is dat al die verschillende stukjes die gekocht zijn door, eh, dus even die Twentenaren vergeten -nee, niet vergeten. We hebben toen ook gesprekken gehad met die Twentenaren van doen jullie mee? Dus wat we dan doen is dan stoppen we alle gronden in één pot, dus iedereen -we kopen de grond ook voor de kostprijs. Je bent je grond kwijt, maar je doet mee in het bedrijf. Nou op termijn kan wellicht het bedrijf, eh, winst maken en tegelijkertijd krijg je ontwikkelrechten daarvoor terug. Dus die 10.621 woningen, die zijn verdeeld -651- die zijn verdeeld over die al die-al die gene die meededen. Eh, nou wie deden mee? De gemeente Groningen deed mee. Oorspronkelijk hadden in de-in de eerste onderhandelingen, had de gemeente geen productierecht, maar dat is later teruggedraaid door, eh, huidige directeur Dirk Poppen [?]. Dus de gemeente Groningen werd aandeelhouder en kreeg ontwikkelrecht. Eh, AM, nouja BPF, nou goed dat kun je wel in stukken -maar vier bedrijven, Heymans zat er in, Koop zat er toen ook nog in. Die hebben ook hun grond verkocht, kwam in de GEM, dat is eigendom van de GEM en kregen ontwikkelrechten. Het Rijk die had zoiets van: ja, maar we vinden dit zo'n interessant project, we willen daar subsidie in stoppen. Eh, jullie krijgen van ons geld om de Ecologische Hoofdstructuur te regelen, jullie krijgen van ons geld om groen in en om de stad te regelen, weet ik veel 25/26 miljoen, ik weet niet hoeveel het was. Maar in ieder geval, jullie krijgen van ons middelen -het bedrag is echt uit de lucht hoor, dus vergeet dat ook maar weer- maar jullie krijgen van ons de middelen, maar we willen wel erop toezien dat het goed gaat, dus wij willen ook aandeelhouder worden. Dat heeft -tot in de Tweede Kamer is dat discussie geweest, want dat deed het Rijk nooit, aandeelhouder worden in zo'n bedrijf. Maar goed, dus uiteindelijk is dat via Staatsbosbeheer, maar, eh, maar ingewikkelder kon -nee DLG, Dienst Landelijk Gebied, is toen aandeelhouder geworden. En toen stond de provincie wat aan de kant, en eigenlijk wou de provincie er niet in stappen en -oh nee, even terug, maar -en het Rijk zei: en wij hoeven geen ontwikkelrechten, wij zitten niet in de woningbouw, dus, eh, wij doen gewoon mee, maar wij zien er op toe dat in het plan die ecologische doelstellingen worden, eh, gehandhaaft en, eh, gouden regels: één hectare groen, één hectare rood. Dus dat was hun belang. En toen stond de provincie wat aan de kant. De provincie wou eerst niet meedoen, want die hadden natuurlijk in Blauwestad al risico gelopen en ook de Staten die voelden er eigenlijk niet zoveel voor om weer in een project te stappen. Eh, en toen is uiteindelijk tegen de provincie gezegd: nou prima, maar dan heb je ook geen invloed meer op het project. Nou dat was tegen het zere been en dus is de provincie erin gestapt met een, eh, en die hoefde ook geen ontwikkelrechten, maar wel met een maximum risico. Dus het enige -bij de provincie is gezegd van: ons risico loopt tot zoveel miljoen, en later -toen de hele boel uit elkaar plofte en, eh, en heel veel partijen scheuren aan de broek liepen- is de provincie dus ook weggelopen -weggegaan met dat gelimiteerde probleem. Dus met name de Gemeen Groningen heeft toen heel veel moeten afboeken. De provincie had dat keurig in het contract, eh, geregeld. Dat heeft nog wat scheve gezichten opgeleverd.

Joey: Ja. Maar dat was voor al die bedrijven die erbij zaten, was dat dan ook niet een heel groot risico, dat je van tevoren al die grond koopt, zonder dat je zeg maar weet...

Jan: Nou ja, weet je, grond -kijk Nederland -de analyse van die bedrijven was en is dat Nederland blijft groeien, eh, grond blijft zijn waarde wel houden. Grond -als je geld hebt, eh, grondprijsstijgingen, ach weet je daar val je geen buil aan. Dan, eh, -want-want wat die Twentenaren bijvoorbeeld vooral deden was niet zozeer aankoop als wel hele ingewikkelde optiecontracten met boeren sluiten. Dus wat die deden, die gingen bij zo'n boer langs en die zeiden van: jongen, jij hebt het moeilijk, heh, ze kwamen elkaar vooral tegen op paardenmarkten en, eh, echt koehandel, heh, zo ging dat. En zei van: nou weet je, straks gaan ze hier bouwen, dan, eh, overheid betaalt je niks, wij betalen heel veel. Eh, maar het bestemmingsplan is er nog niet, dus weet je wat, je krijgt van ons nu 100.000 euro -pvrw, mooi- en dan sluiten we een optiecontract. En dat waren een soort wurgcontracten, daar kwamen die boeren pas later achter. Er werd pas gekocht door die Twentenaren op het moment dat er een woningbouwbestemming op zat. Eh, dus zo'n boer die werd lekker gemaakt met: nou weet je, ik krijg straks als er woningbouw is krijg ik -ik noem maar wat-, eh,

200.000 euro per hectare. Nou landbouwprijs, eh, 20, dus nou dat tikt lekker aan. Eh, alleen, eh, dat kreeg je pas op het moment dat het bestemmingsplan veranderd was. En wij gingen dat bestemmingsplan niet veranderen, dus dat gaf steeds meer -en toen later bleek ook steeds meer boeren die, eh, hun grond wilden verkopen, dat kon helemaal niet als je op wilde houden. Maar goed, dat is een ander verhaal, maar goed... Maar die Twentenaren die vonden het risico om in een GEM te stappen, vonden ze te groot. Die hadden zoiets van: ja, maar wij zijn er om huisjes te bouwen, niet om gebieden te ontwikkelen. Dus wij doen niet mee. Dus ze zijn wel uitgenodigd, ze hebben ook meegedaan aan de structuurvisies zelfs, alleen toen begon het al een beetje, eh, nou ja - die Twentenaren hadden zoiets van ja... Maar goed, in ieder geval, ze vertrouwen het niet helemaal. Die zijn er toen uit -die zijn toen niet meegegaan, de anderen zijn toen wel meegegaan. En toen hadden we dus -alle gronden ten zuiden van de hoofdweg zaten niet in de Grond Exploitatie Maatschappij, ten noorden wel. Dus we hebben ook altijd het verwijt van Twentenaren gekregen dat wij, eh, als overheden alleen maar daar begonnen zijn waar de eigendommen zaten, maar dit was ook de enige logische plek voor een meer. Dat kon niet ten zuiden van de stad. Dus dat moest ten noorden van de stad. Dus de keuze om daar te beginnen is wel vanuit dat, eh, inhoudelijk gemotiveerd geweest.

Joey: Ja. En wat ik tot nu toe heel veel hoor bij projecten, eh, is dat overheden die zoeken altijd heel veel zekerheden op en proberen heel veel risico te vermijden, wat je nu ook zag bij de provincie. Hoe ging dat bij dit project? Ging het allemaal -was het allemaal heel erg berekend enzo, met qua hoeveel woningen er gingen komen, hoe het opgezet werd?

Jan: Ja-ja, zeker-zeker. Ja hoor, vergis je niet. Maar ook bedrijven hoor, zijn ook niet gek. Dus er zijn allemaal analisten en risicotoetsers en, eh, weet je er werd -om die grond te kunnen kopen, is er geloof ik 200 miljoen geleend van de- van de bank Nederlandse Gemeenten. Die doen dat ook niet zomaar. Dus die business cases zijn doorgerekend, er is naar demografische ontwikkelingen gekeken, eh, zijn die aantallen woningen zijn die realistisch? Zijn de onderbouwingen voor hoeveel het moet kosten realistisch? De berekeningen, weet je -nee wees gerust, dat is allemaal heel erg, eh, doorberekend. Maar ik weet nog wel -heh, dus dan heb je allemaal planeconomen en-en, eh, maar toen wij de samenwerkingsovereenkomst sloten, heh dat -kijk, afspraken maken gaat over het algemeen ook over waar leg je het risico neer? Eh, dus-dus met al die risten hebben we heel veel discussie gehad over, eh, is er nou -zijn dit nou verantwoorde risico's of niet? Ja, op een bepaald moment kreeg je scenario's van, eh, stel nou: niemand wil meer wonen, wat gebeurt er dan? Wat gebeurd is heh, achteraf. Maar goed, ja toen -ik weet niet wie dat was, er was een jurist die ons hielp die zei toen: ja weet je, maar dat zijn de -dat noemen ze dan de Blauwehoedscenario. Heh, als de hemel naar beneden komt, dan hebben we allemaal een blauwe hoed. Dus op een bepaald moment is gezegd: nou weet je, als het -we hadden een soort getraptheid in de samenwerkingsovereenkomst. Als het echt vreselijk tegenzit, dan is iedereen zijn geld kwijt en kan hij ook nog aangeslagen worden voor een deel van het risico. Nou dat was al een soort worst-case scenario, waarvan niemand dacht dat die ooit zou gebeuren. En verder was er een soort afscheidsscenario dat als het nou echt uit de hand liep, maar daar kun je geen afspraken op maken. Dat noemde we dan het Blauwehoed scenario en nou dan -weet je dan is iedereen zijn handel kwijt, ze worden aangesproken op een deel en ja, het rest risico ligt dan bij de gemeente. Nou ja, uiteindelijk is dat in 2008 gebeurt. Maar in 2005 was nog steeds het idee, heh er is-is...

Joey: En heeft zo'n gefaseerde aanpak die jullie nu hebben gehad -heeft dat jullie denk je een beetje gered na die economische crisis?

Jan: Zeker-zeker. Nee wat-wat we, eh, toen het -eind 2008 toen brak de pleuris uit, ook bij -eigenlijk al eerder hoor, signalen waren er al eerder, maar eind 2008 ging het echt, eh... En toen kregen we een hele discussie, ook me die ontwikkelaars van: is het een, ja -we hadden een discussie over het

LVW -ik weet niet of jou dat wat zegt, maar is het een L, oftewel het daalt heel snel en het blijft laag, of is het een V, het daalt snel maar het stijgt ook weer, of is het een W, het stijgt snel, daalt snel. En de overheden -je ziet, de overheidsland L't altijd na. Dus, eh, bij de overheden was er zoiets van: ja weet je, ja misschien waait het wel over. Het is wel even verveledn, maar als we volhouden, dan... Kijk, maar die bouwers die voelden het direct in hun portemonnee. Die hadden zoiets van: joh jongens, dit gaat helemaal mis. Dit gaat nog jaren duren. Nou dat waren dan de onheilsprofeten en bij de overheid hadden ze zoiets van: ja die praten alleen maar over hun eigen hachie, want dan willen ze nu niet investeren. Maar dus -wij wilden door heh, wij wilden door. Nou dus-dus in 2008/2009 was dat vooral nog een discussie, maar toen werd steeds duidelijker dat, eh, dat het mis ging. Nou dus toen hebben we gezegd, het moet op een totaal andere ontwikkelingsstrategie. Personeel ontslaan heb ik ook gedaan, we hadden een groot apparaat, het kon allemaal niet werken. Maar ook onze strategie moet anders, en toen is er wel gezegd: wat is er nou wezenlijk aan-aan Meerstad? Dat is, eh, de combinatie van doelstellingen, dus wat er ook gebeurt, we houden groen groen, blauw, rood bij elkaar. Dat-dat -anders dan verliezen we dat. Eh, overigens ook -dat was toen al, hadden we toen al afgesproken weet je, dat is totaal ruisloos gegaan, maar Meerstad is gewoon gasloos heh. En maar ik vind het wel heel bijzonder, dat was best ook in die tijd al een hele radicale keuze. Maar, eh, je hoort er nooit iemand over.

Joey: En was dat dan een beetje vanuit een idealistische reden?

Jan: Ja ook wel naar de toekomst toe praktisch. Ook praktisch, want gasleidingen aanleggen en dat soort dingen, maar ook heel duidelijk zo van: maar jongens, dat is de toekomst zonder gas, dus, eh, vanaf het begin is er gekozen -of 2008 zal dat geweest -bestemmingsplan 2010, ja vanaf het begin is gekozen we doen alles gasloos. Dus geruisloos is dat -dus toen hebben ze gezegd: daar houden we aan vast, we houden vast aan dat soort -want er waren natuurlijk ook mensen die zeiden: nou ga dat nou maar traditioneel doen, dan verkoop je je woningen wel. Nee dat doen we niet, dus we houden vast aan dat concept. Maar we houden vast aan de water, ruimte combinatie en ook de overtuiging dat mensen zoeken ruimte rond de stad. Maar ja dan -moet je dan bieden dan moet je water bieden en het belangrijkste was een, eh, nou we hebben gezegd vaarverbinding, dus zorgen dat er een vaarverbinding komt, dat je weg kan. Zorgen dat er een busverbinding komt, dat je naar de stad kan, en voor de rest zeggen we tegen iedereen van: en wat u ziet is wat u krijgt. Eh, en als het zich verder ontwikkeld, dan is het mooi en is het niet zo, dan heeft u in ieder geval een mooi plekje.

Joey: Maar hebben jullie, eh, plannen nou ook heel erg moeten aanpassen aan de hand van die crisis?

Jan: Nee we hebben de -we hebben dus in -ja uiteindelijk, eh, kijk in die eerste plannen zat een enorm stedelijk -hoogstedelijk gebied zat zo in dat water.

Joey: Echt een uitbreiding van de stad?

Jan: Ja echt een soort IJburg-achtig, eh-eh, ja dat bleek toen al wel dat was volstrekt onhaalbaar. Dus in die zin is het plan wel aangepast. Eh, maar het belangrijkste is geweest dat we het hebben opgeknipt in stukjes en elke keer ook iets hebben van, eh, hij-hij klinkt symbolisch, maar hij was voor ons toch ook wel belangrijk: we hadden, eh, bij Meerstad een maquette staan, die was twee keer zo groot als deze tafel. En dan was het hele gebied was daarin met-met een soort -nou ja, was een heel gebied was daar ingetekend en -nou dus dat was ons plangebied. Bokito heh, groot-groot. En wat je klassiek doet is, eh, dan ga je inkleuren wat je hebt bereikt. Nou ja we hadden al heel gauw, dat is wel verrekte sneu. Dus we hadden zo'n enorm plan en-en we waren hele kleine stapjes aan het maken en we bevestigden daarmee de aandacht alleen maar op alles wat er nog moest komen. Dus we hebben dat ding kapot gezaagd en we hebben gezegd van: weet je wat, we hangen gewoon de

kaart van Nederland, gewoon een topografische kaart en we kleuren daar in wat er veranderd is. Dan zie je langzamerhand dat er dingen veranderen. Dat er een stukje meer -dat er al een stuk meer gegraven is, dat er al huizen staan, dat er een vaarverbinding is en komt. En-en-en we hebben ook tegen mensen gezegd: dit is het, dit garanderen we je en voor de rest -nou dat is best een omslag geweest hoor in de hele manier van aanpakken.

Joey: Ja, want er kwam nu meer een focus op wat er al is geboekt qua resultaten zeg maar.

Jan: Ja-ja-ja. Je laat gewoon zien van: joh, maar het is al hartstikke mooi wonen. Het is een klein stukje van het meer, maar het is al heel mooi wonen. En als iemand het tegen mij zegt van: ja maar ik wil van jou de garantie dat dat meer er komt, want anders kom ik hier niet wonen. Dan zei ik: nou ja sorry, maar dan kom je er maar niet wonen, dat kunnen we je niet geven.

Joey: Maar die strategie daarachter was om mensen aan te trekken zeg maar?

Jan: Nou de strategie erachter was om, eh, om -iedereen was ervan overtuigd -die discussie heb ik met mijn aandeelhouders heel intensief gehad: kloppen onze doelstellingen nog? Wonen bij de stad, nou al die dingen. Nou en iedereen zei die zijn nog steeds geldig, dat is niet veranderd in de crisis. Dus die doelen die blijven nog hetzelfde. Nou dan was het middel een grootschalige uitbreiding en flink uitpakken en dat kon niet meer. Welk middel past er dan bij? Nou dat was -later is dat allemaal organisch genoemd enzo, heh weet je, organische ontwikkeling, maar er is gezegd: dat betekent stapsgewijs, maar wel -en dat is wel, wij moeten wel als overheid investeren in, eh, ook een aantal elementen die ook aan-aan toekomstige bewoners duidelijk maken dat we ook zelf het serieus nemen. Dus door investeren in natuur, maar ook door investeren in water, maar bescheiden, maar ook een vaarverbinding aanleggen. Wat -bedrijven hadden dat nooit gedaan, want er was geen inkomsten. En dat kan een overheid wel dan, voorinvesteren. Dus laten zien dat je er zelf in geloofd en vervolgens dan inderdaad... En ook wel geloven in het plan dat het een doelgroep zal trekken die er altijd wel is. Ik bedoel we zijn wel bij, eh -ja ik weet niet, ben je daar recent nog geweest?- het is, eh, dit jaar zijn er al -er zijn nu over de 100 kavels verkocht, dus dit jaar denken ze nog wel meer dan 200, nou dat is voor een plan als dat is dat, eh, dat trekt lekker aan. Maar dat geeft ook wel aan dat in het begin dachten we aan meer dan 500 woningen per jaar. Maar dat is nog nooit gepresteerd.

Joey: Maar er wordt nog steeds dus heel snel getransformeerd in dat gebied nu ook?

Jan: Ja, zeker. Er worden stukken -er worden steeds weer wijken aangelegd en dan een stukje water gegraven en dan zo...

Joey: Ja, en dan per keer wordt gekeken: wat gaan we nu weer doen qua uitbreiding, hoe gaat het eruit zien?

Jan: Ja.

Joey: En-en-en, hoe, eh, -dat wordt samen met bewoners gedaan ook? Of is dit heel erg top-down?

Jan: Ook. Nee hoor nee, er-er-er komen steeds zittende bewoners. Want we zijn nu ook in gesprek met bewoners, want we zijn nu weer van plan om wat verder uit te breiden. Daar wonen mensen, dus dat is wel in gesprek met die bewoners. Maar, weet je, top-down/bottom-up, eh, het vervelende van water en dat soort dingen aanleggen is: je kunt niet ergens omheen, want dat water denk van, heh, in de hoogte. Dus ja er zullen ook wel weer bewoners zijn die, eh, nu de boodschap krijgen dat na al die jaren ze toch weg moeten. Ja maar die discussie hebben we in het bestemmingsplan al gehad heh. Dus uiteindelijk is er, eh, in 2000- daarom duurde het ook zo lang voordat we konden

bouwen, want in 2005 zijn we ook meteen begonnen met het bestemmingplan. Dat is toen in procedure gebracht. Nou toen kwam de crisis, 2008. Het bestemmingsplan liep door, en in 2010 is er pas met -de Raad van Staten heeft pas goedkeuring verleend. En daarom zijn er ook veel woningen gewoon weggepoetst. Dus dat was best een heftige, eh, periode. Ja.

Joey: En-en-en die organische bouw van jullie, die-die gefaseerde stijl, was dat redelijk nieuw voor die tijd of was dat iets wat...?

Jan: Dat kwam overal. Langzamerhand, weet je dat was-dat was noodgedreven vanuit de, eh, vanuit de crisis. Eh, maar ja het paste heel erg in die tijd. Eh, maar goed we waren daar wel één van de voorlopers in om dat, eh, om dat te doen.

Joey: Ja en die bokito waar je het zostraks over had, die grote kaart zeg maar. Waar kwam dat vandaan, waarom-waarom leefde dat zo?

Jan: Nou dat was toch denk ik wel een soort trots op, eh, de grote schaal waarop dit werd aangepakt. Kijk wat-wat Groningen heeft is, eh, ik weet niet of dat nou voor het verslag is of niet, maar, eh, de netwerken in Groningen zijn dun. Eh, heh dus -dat zie je overal, dat zie je economisch, dat zie je bestuurlijk -in het openbaar bestuur, dat zie je bij ondernemers. Mensen kennen elkaar al heel gauw. Nou dat kan-dat kan, eh, nadelen hebben. Heh, dat betekent dat voor als het netwerk gaat om: ik ken jou, in plaats van kwaliteit, dan, eh... Maar het kan ook -het heeft ook heel veel voordeel: je kunt heel snel schakelen. Nou wat-wat in Groningen wel bestuurlijk en ondernemers in dit soort-dit soort dingen, omdat bestuurders en ondernemers elkaar kennen en elkaar daar ook in vertrouwen, kon je dit soort dingen doen. Kon er heel snel konden we toch met elkaar -heh, mensen bij elkaar en we gaan dit doen en iedereen zet zich er voor in. Eh, nou ja dat gaf ook wel eens zoiets van: goh, maar dat krijgen wij toch maar mooi voor elkaar. En dat was best trots ook op die doelstellingen en dat ecologische -nou ja dan ga ik alles herhalen, maar de EHS en alles gecombineerd. En ook het Rijk vond het allemaal machtig interessant. Dus ja, weet je, dan wil je dat graag laten zien.

Joey: Ja, maar dat is ook een soort van trots en enthousiasme creëren.

Jan: Zeker-zeker. Ja, nee, ik bedoel Meerstad is nooit in die zin echt omstreken geweest. De naam trouwens -die naam was al gegeven toen ik begon in 2003, maar we hebben talloze pogingen gedaan om dat-om die, eh, weer om zeep te helpen, maar dat is nooit gelukt. Even los van de-de Lord of the Rings, eh, associate, maar het woord Blauwestad, Meerstad, dat lag veel te dicht bij elkaar, maar goed. Maar nee, Meerstad is nooit zo controversieel geweest wat dat betreft. Het was veel meer, eh, nou interessant: hoe doen jullie dat en, eh...

Joey: Ook voor omwonenden toentertijd? Tenminste, bij Blauwestad zag je toen dat heel veel mensen weg moesten en dat...

Jan: Ja nou. Dubbel. Kijk, eh, in het oorspronkelijke -in de structuurschets -Harkstede wilde niets met die ontwikkeling te maken hebben. Dus je ziet ook dat in de oorspronkelijke plannen is er een dikke ecologische verbinding tussen Harkstede en het meer. Toen het eenmaal duidelijk werd dat het doorging toen kreeg Harkstede heel veel spijt. Want verdomme, dan hadden we aan het water kunnen liggen. En dus later zijn er nog weer plannen toegevoegd, over een jachthaven bij Harkstede en, eh, dus toen had het dorp zoiets van: dat is eigenlijk niet slim, eh, geweest. Dus in het begin was het wel heel erg van: megalomaan -ik heb heel veel -nou ja uiteraard ook mensen die er wonen gewoon, ik bedoel je, eh, -maar ook omwonenden die allemaal zoiets hadden van: nou ga toch weg met die, eh... Maar inmiddels is het zo, kijk, eh, Engelbert, nou de hele bevolking -ze hebben daar

een fietspad gemaakt richting Meerstad. Eh, er gaan ook -die gebruiken de scholen ook, eh, gaan daar ook zwemmen. Dus voor de omgeving wordt dat wel beter.

Joey: Eh, ik heb volgens mij nog heel eventjes -10 minuutjes max want dan had je de volgende afspraak toch?

Jan: Ah ja zeker, maar die komen vanzelf binnen.

Joey: Ah, goed. Ik moet nog een paar dingetjes weten over de impact van het project. Eh, heeft het nou uiteindelijk heel erg, eh, want het is op een gegeven moment een suburb geworden van de stad Groningen. Heeft het de plannen van-van de stad in die zin heel erg, eh, beïnvloed op de lange termijn?

Jan: Eh, ja. Kijk-kijk, eh, ja wat je zou kunnen zeggen is dat -heb je de -want Groningen heeft net zijn nieuwe visie, eh, omgevingsvisie gepubliceerd...

Joey: Heb ik nog niet gezien.

Jan: Nee? Nou Next City. Dus Groningen -ja Groningen heeft net-net, eh, moet je maar even kijken, dat is de nieuwe omgevingsvisie. Is eigenlijk de structuurvisie voor de stad. Ja en wat je dan ziet is dat-dat zeker in -wat je ook terecht zegt: een grote suburbane ontwikkeling, dat is Meerstad. En de stad kiest er nu verder voor om, eh, ook aan de westflank niet meer uit te breiden, maar in te breiden. Dus, eh, Suikerfariëk, Eemskanaalzone, Driebond, allemaal herstructureringsprojecten. En nog een beetje afmaken van de Held, heh, want daar zit nog -maar Groningen heeft heel erg gezegd van: nou dit is onze belangrijkste suburbane ontwikkeling, het echte ruime wonen, het echte groene wonen, dat moet je daar doen. In het westen hebben ze dat ook een beetje hoor. Ik ben ook projectleider Suikerfabriek sinds januari.

Joey: Gaaf, met die PloegID3 ook.

Jan: Ja die doen het voorterrein, ik moet zorgen voor de permanente ontwikkeling. Nou daar komt ook wel groen wonen in, maar niet van de schaal van Meerstad, want er -kijk er zijn mensen die, eh, die willen gewoon -ervaring is dat mensen verhuizen over een kilometer of vijf, want dan kunnen ze nog naar school en dat soort dingen, dus in de westrand is ook nog wat behoefte aan groene milieus, maar het accent van de suburbane ontwikkeling zit echt allemaal in Meerstad. En daar kun je ook -er zit -de kaart van -in feite is daarmee de kaart van de stad veranderd. Dus, hm, zal ik even opzoeken. Je kunt hem onder Next City kun je het wel vinden en, eh, ja.

Joey: En-en, eh, ja, wat-wat -het heeft een, eh, vrij grote impact op zo'n gebied. Zou dit overal kunnen, of was dit wel een perfecte locatie? En dan bedoel ik bij andere steden in Nederland.

Jan: Ja-ja, ja-ja-ja. Nou wat ik net zei is, eh, ik denk dat het technisch overal kan. Eh, maar daarom gaf ik net aan dat qua bestuurscultuur, eh, dat dit toch wel heel Gronings was. Blauwestad, Meerstad, eh... Dus het is -het zou dan vooral een organisatievraag zijn. Ja, plus dat, eh, ik-ik ben eens een keer betrokken geweest bij een plan ergens bij Utrecht ofzo. Daar hadden ze ook van dit soort discussies. Ja, weet je en dan is het grondeigendom zo versnipperd, dat is -dat het bijna zo'n enorme -hebben wij hier toch het voordeel dat we met een paar boeren en nog niet allemaal aangekocht enzo, dan kun je grote stappen maken. Dus dat-dat -grondeigendom maakt het wel moeilijk. Maar ja, in principe moet het kunnen. Ik zou -het is een organisatievraag denk ik vooral.

Joey: Maar dat is wel leuk dat die cultuurcontext zo sterk bepalend is in dit geval. En, eh, in hoeverre hebben jullie dan geïnnoveerd eigenlijk nog met dit project. Want Blauwestad wat je zei: dat was al het project met het meer. Was dan bij jullie de innovatie die-die stedelijke combinatie van rood-groen en blauw? Met een stukje duurzaamheid ook nog?

Jan: Ja-ja. Ja, dat is veel meer dat -inderdaad, dat zorgen dat al die sporen die anders bij elkaar langs liepen dat het bij elkaar zat en dat het in één, eh... Maar vergis je niet hoor, de discussies die dat gaf, ook bij het rijk. Echt, die-die combinatie voor de helse deuren bij het Rijk ook weg moeten halen, want, eh, een beetje ecooloog wil dat er helemaal geen mensen komen in, eh, in dat gebied. Dus het feit dat recreatie, ecologie, waterberging -ja waterberging is minder spannend, gebeurt in de ommelanden ook wel. Maar het feit dat dat bij elkaar moest dat is- dat was best, eh, best ingewikkeld.

Joey: Ja, en hebben jullie daar, eh, is daar veel belangstelling voor geweest vanuit andere gebieden in Nederland? Die daar van alles over wilden leren?

Jan: Ja hoor, ja-ja. Busladingen vol altijd rondgereden. Ja hoor, zowel voor als na de crisis.

Joey: En weet je dan ook of dit projecten heeft geïnspireerd die ergens anders...?

Jan: Jawel, zeker. Ik heb, eh, ik ben zelf ook wel gevraagd om mee te werken -maar goed, lang niet alles is er van gekomen. Daarom kijk ik even lager op de kaart -bij Almelo zijn ze op een bepaald moment bezig geweest met Waterrijk. Eh-eh, zijn wij ook wel -zijn zij ook bij ons langsgeweest op excursie om eens te kijken: hoe doen jullie dat daar en, eh... Nee zo zijn er wel -Waterrijk ken ik nou toevallig nog vanuit Almelo, maar, eh, nee ik kreeg veel meer bezoek vanuit andere gebieden.

Joey: En waar zijn ze dan vooral geïnteresseerd in? In de inhoud, of het proces, of alles bij elkaar?

Jan: Ja, inhoud, maar nogmaals daarvan moet je altijd naar je eigen omgeving vertalen hoe dat zit. Maar het is inderdaad, nou de ambitie -kijk dat is wel zo, je merkt bij dit soort plannen dat mensen uiteindelijk... Ik heb met Blauwestad -ik zeg ik, sorry -ik mocht de Gouden Piramide in ontvangst nemen bij de Blauwestad. Heh, dus, eh, Blauwestad heeft de -dat is de prijs voor inspirerend opdrachtgeverschap. Heh, de landelijke, eh, dat wordt nog steeds elk jaar uitgereikt. Heette ooit de Gouden Bever, maar is nu de Gouden Piramide. Die wordt nu geloof ik tweejaarlijks uitgereikt. Nou, die hebben we in 19- of in 2000 -2003 -ik denk 2003, kan ook 2005 zijn- hebben we in ieder geval de rijksprijs voor inspirerend opdrachtgeverschap gewonnen. En toen hebben we gewonnen van IJburg en van een heleboel -mooi juryrapportje enzo.

Joey: Terwijl het toen nog niet gebouwd was.

Jan: Nee, maar dat ging over opdrachtgeverschap heh, inspirerend opdrachtgeverschap. En je merkte dat met name daar -wat aansprak was, eh, je hebt een idee die haaks staat op de autonome ontwikkeling, maar-maar wat uiteindelijk wat logica in zich heeft, dat, eh, en de volhardendheid in de organisatie. Dat-dat er toch een club is geweest, bestuurders, mensen, je hebt een paar man die zeggen: ok, hier gaan we voor, maar dat dan ook vasthielden. En dan door alle juridische, planologische belemmeringen heen toch uiteindelijk daar aan vasthielden. Blauwestad is begonnen in '89, en heeft de prijs in 2003 gekregen. Dus die lange adem -dus de lange adem en, eh, het feit dat je het anders wilt doen dan, eh, zoals het geweest is, dat sprak aan. Dat inspireerde wel. [Gerumoer buiten]

Joey: Ik zal er een einde aan maken.

Jan: Maak er een einde aan, ja is goed.

Joey: Hm, nog één vraag eigenlijk. Als je nu dit nog een keer zou mogen doen, zo'n project, zou je het dan anders aanpakken? Zouden er bepaalde dingen zijn in het proces die je -waarvan je nu terugkijkt en denkt van: ok dat hadden we anders moeten doen?

Jan: Nou ja, kijk -nee-nee. Eh, we hebben in een ander project hebben we daarna geëxperimenteerd met, eh -weet je, we kopen helemaal niks aan, we doen aan zelfrealisatie. Nou ja dan loop je tegen allerlei ingewikkeldheden aan dat je zo'n -dat je-dat je, eh, publieke structuren niet kunt doen. Ik denk wat we anders gedaan hadden nu, is-is dat we, eh, ik denk dat het publieke en private meer uit elkaar gehaald hadden en hadden -en beetje schoenmakersbeleid: blijf bij je leest. Dus ik vind zelf dat de overheid wat dat betreft in-in de -nou ja bijna een soort ruimtelijk raamwerk en de- en veel meer kan zeggen: nou dan neem ik dat als mijn verantwoordelijkheid en dan organiseer ik met de markt vervolgens dat ze daar, eh, op voortborduren. Ik denk dat ik dat meer uit elkaar gehaald had, eh, dan nu.

Joey: Ja. Neem je dat ook mee naar andere projecten? Zoiets?

Jan: Jazeker, ja-ja-ja. Zo kijken we bij de Suikerfabriek, eh, nu ook. Kijken van: wat is aan de overheid, wat doe je aan voorinvestering, ga je niet een keertje samen met de markt? Maar waar kun je de markt beter zijn werk laten doen? Niet mee bemoeien, laat de markt het doen en waar zitten een soort tussenstapejs, dat je zegt: weet je, dat doen we gezamenlijk omdat je er niet uitkomt? Ja, dat hebben we wel ervan geleerd.

Joey: Ja.

Jan: Ja? Dat was hem?

Joey: Yes, hartstikke bedankt!

Jan: Graag gedaan.

Case 6: Trips' Salt Beach

JK = Joey Koning

FG = Frans Goorman

FG: Ik hoop dat het voldoende duidelijk is zo. Eh, nee, het, eh, project is begonnen met name ook vanuit de Veenkoloniën en wat kunnen we nog meer met de Veenkoloniën doen? Nou dat is eigenlijk al een discussie die denk ik wel 20 jaar loopt, misschien nog wel langer. Heh, van hoe kunnen we het gebied versterken en wat zijn nou ideeën, eh, die gedaan kunnen worden? Eh, en op basis daarvan, eh, is er een soort, eh, nou brainstormsessie geweest.

JK: Met wie?

FG: Eh, nou verschillende gemeentes. Zeker gemeente Veendam. Ab Meijerman destijds burgermeester van Veendam, dat was eigenlijk ook de trekker van dit project. Eh-eh, nou dan heb je Stadskanaal, ik denk Pekela, heh en-en daar is gekeken van: wat zijn ideeën? Eh, er was onder andere een idee om ook een soort, eh, zoutgrot of zoutmuseum te maken ergens in Stadskanaal, zoiets heh, dat je in zo'n zout dome kunt.

JK: Ja. Een grot, joh.

FG: Nou ja, een grot, of-of een soort, eh, nou ja dat is het niet geworden. En dit zoutmeer was ook één van de ideeën. Eh, en als je kijkt en, eh, dat maakt zeker denk ik kans, want, eh, wij leveren bijvoorbeeld zout aan Sechstal Minerals. Dus ik weet niet of je-of je dat kent?

JK: Ik heb het wel voorbij zien komen.

FG: Sechstal Minerals is-is een behoorlijk groeiende activiteit en dan heb je niet alleen Sechstal Minerals, maar ook Sechstal in Veendam. En je ziet dat het zout, eh, magnesiumzout is zuiver wat we uit de grond halen. Is best wel uniek. Het is zuiverder dan het zout in de Dode Zee en het is ook absoluut gezond. Heh, mensen met pseudo-chiasis [?] of andere aandoeningen, eh, die hebben er baat bij om bijvoorbeeld, eh, in-in de Dode Zee te gaan liggen. Eh, nou dan hoef je -als je hier een zoutmeer hebt dan hoef je niet naar Israël toe. Eh, dat is één. En je ziet ook de laatste jaren dat het beseft dat magnesium een positief effect heeft op de gezondheid, dat zie je steeds meer toenemen. Wij laten onderzoek doen door de Universiteit van, eh, Groningen, UMCG. Eh, die zien dat, heh, mensen hebben een bepaalde voorgeschreven dosis dat, eh, de Regular Daily Allowance heet dat, heh, de RDA waarde van hoeveel magnesium zou een menselijk lichaam dagelijks moeten innemen? Eh, en je ziet dat in voeding, eh, nou voeding wordt het heel veel gedaan om kwantiteit, maar niet zozeer om kwaliteit van voeding. Heh, dus je ziet dat de gronden worden armer, er wordt bijgesuppleerd, maar de gewassen krijgen soms onvoldoende mineralen. Dus dan zou je kunnen zeggen, dan kun je bijsuppleren en dat heeft een functie. Je ziet ook dat die supplementen, dat dat behoorlijk groeiende is. Nou de vraag is dan altijd: is dat werkelijk -heeft dat een positieve bijdrage of is dat -nou ja een beeldvorming of imago? Maar je ziet dat de voorgeschreven dosis is over het algemeen laag, omdat ook gezondheidsraad niet wil zeggen van: nou mensen moeten allemaal een veel hogere dosis hebben, dan zou iedereen verplicht aan de supplementen moeten. Dus, eh, de relatief -Regular Daily Allowance is relatief laag, maar als je dus bijsuppleert dan is extra magnesium heeft gewoon een positief effect op het menselijk lichaam. Positief op de gezondheid. Eh, nou dat is -je ziet als -de laatste jaren dat er steeds meer, eh, wetenschappelijk bewijs komt. Radboud Universiteit doet daar behoorlijk wat onderzoek aan, UMCG. Wij sponsoren ook een onderzoek dat in een breder consortium ondersteund wordt, onder andere door de nierstichting. Dus kortom, eh, het beseft dat magnesium -dat groeit. Nou dat wil niet zeggen dat dat zoutmeer een primaire

behoefte was van de gezondheidsaspect, maar het is wel iets, eh, wat een trekker zou kunnen zijn in de regio om, eh, de toeristische activiteiten en economische activiteiten te stimuleren. Eh, want nou je ziet Bad Nieuweschans, maar Bad Nieuweschans, heh, nou ja dat-dat maakt wel gebruik van zoutbaden, maar niet echt magnesium. Heh, dus magnesium zoutbad dat zou echt uniek zijn. En nu was het idee om daar een soort openbaar bad van te maken, eh, maar daar moet dan een ondernemer gaan instappen. Nou wij zijn niet een ondernemend bedrijf dat in-in wellness en zwembaden gaat, dus er zou een andere ondernemer moeten instappen. En, eh, nou ja dat is geprobeerd, om te kijken van: nou als dat nou, heh, het project een klein beetje op gang geholpen kan worden. Nou dat is de stimulerende rol die de gemeente heeft, eh, gedaan. Kunnen we dan ondernemers trekken? Nou dat -uiteindelijk is dat niet gelukt. Eh, of nog niet gelukt, heh. Misschien komt dat ooit wel. Eh, nou maar wij hebben als Nedmag wel gekeken: zou je later iets kleins kunnen doen in een soort experience centre? Nou dat, eh, daar zijn we nog over aan het nadenken, eh, maar dat zou kunnen. En als je kijkt naar Veendam heeft nog best wel interesse, want als je kijkt naar het gebied bijvoorbeeld rond Borgerswold en de voormalige stortplaats heb je een heel groot gebied, ik geloof wel 400 hectare, waar je best wat mee zou kunnen doen.

JK: Dat is ook een link natuurlijk.

FG: Ja het concept is er nog steeds en er is zelfs een mooie brochure gemaakt. Ik zal straks nog even kijken of ik die, eh, kan vinden. Maar dat was het idee, heh, eigenlijk een-een-een, eh, een-een, eh, zoutmeer, een soort bronnenbad, eh, en dan zou je kunnen zeggen: dat was wel het idee van de gemeente Veendam. Je moet niet alleen maar een hoog wellness, maar ze zou ook iets openbaars willen hebben wat relatief laagdrempelig is.

JK: Ja, en openbaar als in dat iedereen er gewoon bij kan?

FG: Dat iedereen er bij kan en-en-en tegen een redelijk tarief. En, heh, nou dat-dat was het idee. Eh, en dan zou je dus altijd misschien nog wel kunnen specificeren. Nou dat idee heeft een tijdlang heeft het wel, eh, is verkend geweest. Eh, alleen dat heeft nog niet echt geleid tot een, eh, tot een investering.

JK: Nee. En-en waarom dan -waarom in Tripscompagnie?

FG: Nou ja, kijk als de gemeente Veendam het stimuleert, ja dan willen ze het ook graag binnen de gemeentegrenzen hebben. En-en toen was het idee ook nog een tijdje in Buitenwoel, dus op een gegeven moment een, eh, een nieuwbouw en dat was best wel groot tot aan Muntendam toe. Nou en dat is uiteindelijk -dat gebied was uiteindelijk te groot om allemaal nieuwbouw te plegen, want - nou ja goed, je weet wel dat de regio, eh, laat maar zeggen eerder krimpt dan, eh, groeit. Dus ze hadden al wel gezegd van: nou er is een groot gebied waar we woningbouw willen hebben en daar zou dan bijvoorbeeld ook -omdat daar ruimte was- daar zou je bijvoorbeeld ook een zoutmeer kunnen doen. Dat, eh, dus dat was het idee en beginnen en dan kijken of daar een investeerder, eh, wil komen.

JK: Ja, en waarom deden jullie hier aan mee als Nedmag?

FG: Nou ja wij zouden het leveren [onverstaanbaar]

JK: Ja precies, maar wat is voor jullie het-het belang zeg maar?

FG: Maatschappelijk belang-maatschappelijk belang. Niet zozeer dat wij denken: nou we gaan een heleboel pekkel leveren waar we een heleboel geld aan kunnen verdienen. Maatschappelijk belang heh, kunnen wij iets doen, heh, wat-wat ook in een bredere maatschappelijke context waarde heeft?

JK: Ja, ok. Want toen ik het las, toen ik het las over het project, toen -nou ja zag je van alles over dat wellness en dat er ook zo'n centre naast komt, en toen had ik in gedachte van: is-is dit nou een commercieel project, of is het -maar het is echt een soort van, eh, meer in het regionale belang zeg maar dit project?

FG: Ja, maar er zou best, eh, kijk je zou bijvoorbeeld zeggen van: er is een-een beperkt, eh-eh, een soort gemeentelijk openbaar bad. Dat zou kunnen. En daar zit een meer commercieel wellness gedeelte aan vast, heh, dat zou je best als een soort module kunnen zien. Heh, waarbij de gemeente dan niet in dat commerciële wellness deel stapt, maar misschien wel dat eerste deel zou stimuleren. Zo'n concept zou wel logisch zijn. En het idee is -waarom ook bij Tripscompagnie? Nou ja, als je -de pekkel komt warm uit de grond, dus als jij, eh, niet echt warmte wil toevoegen met energie, dan zou je de warme pekkel kunnen gebruiken, eh, als voeding. Heh, dan hoeft je daar niet extra energie of veel energie aan toe te voegen.

JK: Ja, en dat kan daar mooi naast de fabriek eigenlijk.

FG: Ja, dat was het idee dat je niet, eh, want als je dat 50 kilometer ver weg doet, dan werkt dat niet. Maar als je dat in een redelijke afstand doet, dan is het transport makkelijker dan, eh, nou dan moet je dat misschien ook -op een gegeven moment dan moet je dat misschien wel verversen. Nou misschien kun je die pekkel dan wel weer terugbrengen ondergronds. Dus, nou dat zijn globale gedachten. Dat is niet helemaal uitgewerkt in een concept, maar dat waren wel wat overwegingen om het in de buurt te hebben. Dus de gemeente Veendam wil het uiteraard graag binnen de grenzen hebben, hoe kun je de Veenkoloniën stimuleren, nou en de koppeling met, eh, met Nedmag. Dat was eigenlijk het idee.

JK: Ja, en hoe ver zijn jullie eigenlijk gekomen met het project? Was het, eh, was het al behoorlijk concreet geworden, of is het nog heel erg losjes?

FG: Nou het is, laten we zeggen, wij zijn niet echt de trekker geweest. De gemeente Veendam is de trekker geweest en de gemeente Veendam heeft een soort, eh, brochure gemaakt eigenlijk om te kijken of ze investeerders konden trekken. Nou dat laatste is niet gelukt en daarmee is het ook, eh, ook gestopt.

JK: Ja en waarom-waarom financierders-financierders er niet in stappen?

FG: Ja dat weet ik niet. Ik ben er op zich niet bij geweest, maar ik-ik denk dat, eh, ik denk als je iets wilt, dan moet je al een -iets moois en luxe en echt een wellness ding neerzetten. Eh, ja dan moet je kijken of dan deze regio daarvoor geschikt is heh. Je moet kijken of je voldoende mensen kunt trekken. Nou ik denk als je iets moois hebt en iets goeds neerzet, dan kan dat denk ik nog steeds, maar ja, dat vergt wel een behoorlijke investering. Dat, eh...

JK: En het is redelijk afgelegen ook, een deel van de context van deze locatie.

FG: Ja-ja. Nou ja je zou kunnen -en dat is het idee ook, misschien kun je dat combineren met de golfbaan, eh, met wellness. Je moet eigenlijk zien dat je wat versterkende activiteiten kunt, eh, vinden. Heh en dat, eh, nou ja dat kan misschien nog steeds een keer.

JK: En daar is ook wel actief naar gezocht, naar die koppelingen eigenlijk met het gebied?

FG: Eh, ja er is denk ik wel wat gezocht naar die koppelingen. Ik weet niet hoe hard er naar gezocht is en, eh, ik weet ook niet, eh, hoeveel de gemeente -kijk er is ook het idee, eh, als je ook naar Duitsland kijkt, daar doen ze gradierwerken, dus waar je dus zeg maar een soort zoute omgeving hebt in de buurt van wellness, dus een soort zeelucht heh. Eh, en, eh, als je kijkt naar de oude kuuroorden, dan werd er wel zout verneveld over takkenbossen of andere structuren. Nou dan krijg je een soort mistnevel van zoute deeltjes. Nou en dat heeft wel een, eh, een kuuroord of een positieve werking. Dat, eh, nou ja dus je moet al -ja je moet een behoorlijk concept neerzetten en nou dan kun je er best wel wat moois neerzetten. Alleen dat is best een risico denk ik om dat te doen.

JK: En denk je wat dat betreft dat als dit op een andere plek in Nederland was geweest, meer in het centrale gedeelte van Nederland, dat het dan meer kans van slagen had gehad?

FG: Zou kunnen, maar als je kijkt naar Limburg, heb je thermen 2000 bijvoorbeeld, hoewel -ik denk dat Bad Nieweschans ook wel best wel, eh, best wel is, maar dat heeft denk ik ook wel best de nodige jaren geduurd. Maar ik denk dat als je echt het concept van magnesium, dat zou je best kunnen -heeft best een waarde. Alleen dat moet iemand zien en dat moet een investeerder zien, eh, je ziet dat in Assen bijvoorbeeld, eh, daar worden nu ook wel baden met zout water -dat heet het Love in Assen [?], eh, en-en -dus er zijn best wel wat-wat, eh, wat combinaties mogelijk. Eh, en ja ik denk dat dat er nog steeds best wel, eh, kansen voor zijn.

JK: Ja. En-en je had het zostraks over die onderzoeken die jullie hadden laten doen. Was dat in het kader van dat zoutmeer of waren er...?

FG: Nee-nee. Dat [onderzoeken] was al veel -dat is pas eigenlijk nu gestart. Ik denk dat zoutmeer -ik weet niet je hebt artikelen gezien, 5/8 jaar geleden denk ik?

JK: 2009.

FG: Ja.

JK: En wat is eigenlijk precies jouw rol geweest in dit hele proces?

FG: Eh, nou -ik heb-ik heb wel bij wat -nou ja bijvoorbeeld bij zo'n intergemeentelijke discussie gezeten. Eh, nou we hebben wel gekeken van -er is zelfs wel wat gerekend door een bureau van: kunnen wij, eh, warme pekkel leveren? Kunnen wij warmte uitwisselen met, eh, met de pekkel? Dus ook aan de technische kant. Maar aan de commerciële kant heeft het met name bij de gemeente Veendam gelegen.

JK: Ja en in het uitdenken van die eerste ideeën, was dat een soort van gezamenlijke brainstorm?

FG: Ja er zijn een soort-soort gezamenlijke brainstormen geweest en ik-ik-ik weet niet, eh, in zo'n provincie overleg, ik weet niet eens hoe dat heette, misschien kan ik dat nog vinden. Maar, eh, daar is wel een overleg -kijk dan krijg je zo'n stuurgroep, bijvoorbeeld voor de Veenkoloniën willen we wat bedenken. Nou dan worden er verschillende mensen uitgenodigd, dus ik heb daar een keer bij gezeten. Ik moet zeggen dat dit wel een van de meest concrete ideeën was, waarvan je ook zegt: nou dat zou nog best haalbaar kunnen zijn.

JK: Ja, en daarvoor zaten jullie daar ook eigenlijk bij, om dat ook in de gaten te houden?

FG: Ja en-en-en faciliteren of stimuleren. Heh, ik bedoel als zo'n zoutmeer er komt, eh, ja dan-dan-dan moet de zout-dan heb je pekkel nodig. Nou, eh, kun je leveren, welke temperaturen, wat moet je doen? Kijk als dat-dat ververst moet worden, ja je kunt daar niet zo het riool in laten lopen zo'n hele plomp vol zout water. Nou goed, misschien kun je een deel terugnemen, eh, weer ondergronds pompen. Heh, dus voor dat soort technische zaken -nou zover is het uiteindelijk niet gekomen. Er zijn wel wat warmteberekeningen gedaan en er is een, eh, zeg maar het-het conceptueel is het uitgewerkt zodat het klaar was eigenlijk voor, eh, voor investeerders om het op te pakken.

JK: Ja. En, eh, op een gegeven moment bereik je het nieuws zeg maar. Eh, hoe -wat voor reacties kregen jullie op dit?

FG: Nou wij niet zo heel veel hoor. Ik bedoel ik denk dat het in het algemeen dat het wel mooi was. Kijk bij de gemeente was er Jos Kraan en, eh, die zit nu -die is nu directeur van Van Berensteyn, dus misschien kun je hem nog wel spreken daarover hoor, als je daar, eh, -kan best zijn dat die daar nog wel iets concreter -iets meer van afweet. Dat, eh, dus die zat meer aan de -hoe noem je dat, eh- economische ontwikkelkant van-van de gemeente. Eh, dus samen met Ab Meijerman hebben ze gekeken van: kunnen we dat stimuleren, kunnen we dat -nou dan wordt er een onderzoekje gedaan, nou dan wordt er een mooie brochure gemaakt om te kijken of potentiële investeerders, eh, daar iets mee kunnen en willen.

JK: Ja, maar ik bedoelde nu meer het-het draagvlak in de-in de regio eromheen. Eh...

FG: Ja nou dat-dat heeft ook niet heel erg bij -wij zijn ook niet degene geweest die het concept heel erg hebben uitgebracht. Wel als wij er vragen over krijgen, ja wij hebben dat-dat positief ondersteun. Eh, dat-dat was eigenlijk onze rol daarin.

JK: Ja, ok. En-en, eh, even kijken, wat-wat -ja waar staat het project nu eigenlijk? Het is dus -het is toen eigenlijk niet doorgedaan vanwege die financierders.

FG: Ja eigenlijk is het gewoon in de la beland en, eh, met-met nog een brochure die overgebleven is. Eh, dat is het eigenlijk. En op een gegeven moment is, eh, Ab Meijerman ook, eh, vertrokken als burgermeester en-en daar is het eigenlijk -ja het is toch eigenlijk blijven liggen. Eh, ja tot iemand weer op het idee komt en het oppakt heh. We hebben ook nog gekeken: zouden we een soort experience centre kunnen neerzetten, heh, heel kleinschalig, samen met Mineral Sechstals. Waarbij je gewoon baden hebt en waar je ook het gezondheidsaspect kunt benadrukken van magnesium, heh, want als je kijkt naar de regio de Veenkoloniën, de levensverwachtingen van de Veenkoloniën is lager dan in de rest van Nederland. Eh, dat heeft met voeding te maken, dat heeft met opleiding te maken en, eh, nou dus wij hebben gezegd van: nou misschien kunnen we die maatschappelijke rol in het kader van zo'n experience centre nog wel wat vormgeven, en dan kunnen we wat voorlichting geven op het gebied van magnesium. Dat hoeven we niet zelf te doen, wij zijn niet deskundigen, maar we zouden dat wel kunnen faciliteren. En het idee was: als je nou zo'n experience centre zou kunnen doen, is dat misschien wel weer een begin van iets-iets groters. Nou uiteindelijk -nu ligt dat even stil gewoon, omdat wij als Nedmag gewoon even met andere dingen bezig zijn. Ik weet niet of jij het nieuws volgt, maar we hebben, eh, even wat andere prioriteiten, eh, moeten we even zien met nieuwe vergunningen, etc-etc.

JK: Ja, maar dit wellness centre, dat is dan ook nog in dat samenwerkingsverband, of is dat meer jullie eigen project?

FG: Dat is ons eigen project, dat zouden wij bijvoorbeeld met Sechstal Minerals kunnen doen.

JK: Ja, maar wel ergens gebaseerd op het zoutmeer?

FG: Nou niet het zoutmeer, dat is meer een soort voorlichting, eh, Sechstal Minerals levert, eh, magnesiumchloride. Zij zouden met hun klanten dat kunnen doen, je zou fysiotherapeuten, eh, bijvoorbeeld kunnen zeggen van: jullie gebruiken ook magnesium, eh-eh... Wij zouden een rol kunnen spelen. Je kunt misschien wat onderzoek laten doen. Je kunt-kunt -laten we zeggen- wat groepen uit de omgeving eens uitnodigen -buurtverenigingen of andere verenigingen- en zeggen: goh, kijk eens, dit is nou het positieve effect van magnesium. Je zou ook een keer iemand van het UMCG kunnen uitnodigen, een keer een voedingsdeskundige uitnodigen. Dus zo zou je wat terug kunnen doen voor de regio en dat zou je zomaar experience centre kunnen noemen.

JK: Ja, maar met voorlichting in-in gedachten altijd?

FG: Ja met voorlichting in, eh, kijk voor ons niet commercieel. Eh, maar meer van, ok, voorlichting, gezondheid, eh, maar dan de maatschappelijke kant, eh, van -nou wat kun je voor de omgeving doen? In plaats van dat je steeds de discussie krijgt over, nou komt die schade nou door de zoutwinning of niet? Heh, er zijn ook andere aspecten aan magnesium.

JK: Ja, en-en waren -je wilt hier dus burgers bij betrekken, maar was dat ook al zo bij het zoutmeer? Dat die ook al...

FG: Volgens mij was dat [begerparticipatie] nog niet zo -niet zo ver, nee-nee, was dat nog niet zo ver.

JK: Nee omdat het nog niet zo concreet was geworden?

FG: Nee-nee, dat, eh...

JK: Want hebben jullie überhaupt ooit iets-iets gedaan wat hierop leek qua, eh, =jullie zijn natuurlijk een zoutwinningsbedrijf, hebben jullie ooit iets met ruimtelijke ontwikkelingsprojecten gedaan?

FG: Eh, nee-nee.

JK: Dus dan was dit wat dat betreft ook wel een primeur eigenlijk?

FG: Dit was wel-wel mooi, ja-ja-ja, we hebben zelfs een macquette staan van dit [experience centre] idee. Hoe dat zou kunnen.

JK: Hoe dat zoutmeer eruit zou zien?

FG: Nee niet het zoutmeer, maar wel het experience centre, eh, dat dat, eh, dus dat was wel, eh, alleen dat hebben we nu even in de ijskast gezet.

JK: Maar dat zijn allemaal nieuwe stappen, leren jullie wat dat betreft daar dan ook veel van?

FG: Nou ja, kijk-kijk, je-je hebt vaak als mijnbouwbedrijf de discussie van: ok, er wordt zout gewonnen, we hebben er last van en, eh, jullie doen verder niks voor de omgeving. Nou we doen uiteraard aan sponsoring, maar goed dat is een deel en ja -we zeggen van: sponsoring is prima, daar doen we best veel aan, maar we zouden niet alleen aan sponsoring willen doen aan speeltuinen en voetbalverenigingen, maar dit zouden we ook een hele goeie maatschappelijke invulling vinden. Met name ook op die gezondheidskant en de voorlichting naar de regio. Mensen betrekken bij: nou wat

zijn nou gezondheidsaspecten van bijvoorbeeld magnesium? Niet dat wij supplementen leveren, maar magnesium is meer -laten we zeggen het vehicle waar je dat ook kunt uitdragen en, eh, nou dat zou een prima maatschappelijke functie, eh-eh, kunnen geven. En nou, dan kun je bewegen bij betrekken, daar-daar kun je een heel mooi-je kunt er een heel mooi concept van maken dat, eh... Kijk de hele achtergebied Borgerwold, ja dat leent zich voor bewegen, sport, nou ja cultuur, noem maar op. Dat, eh...

JK: Ja, en de gemeente trok dit heel erg, eh...

FG: Die trok dat zoutmeer, ja, de gemeente trok dat zoutmeer.

JK: Ja, eh, maar die andere partijen, wat was hun insteek hierin? Tenminste, je had het erover dat er meer partijen bij betrokken waren nog?

FG: Nou, bij het zoutmeer was eigenlijk de gemeente Veendam en wij zouden dan de levering zijn en er zou straks een-een marktpartij moeten zijn die daar -die dat zou, eh, omarmen en dat concept zou overnemen.

JK: Ja, en dat was dat hele samenwerkingsverband, er waren niet nog meer partijen?

FG: Nee-nee, op dat moment waren er niet meer bij.

JK: En hoe hebben jullie -tenminste, was dat dan ook de gemeente die heel erg geprobeerd heeft om die marktpartijen aan te trekken?

FG: Ja=ja-ja, de gemeente heeft dat, eh, ja.

JK: En wat was op dat punt, eh, jullie rol nog eigenlijk?

FG: Nou heel beperkt. Ondersteunend eigenlijk, ondersteunend daarin.

JK: Maar in de zin van?

FG: Leveren van magnesiumchloride, leveren van warmte, misschien het terugnemen -meedenken in het concept.

JK: Maar ook dingetjes als haalbaarheidsonderzoeken en-en...

FG: Nee dat lag niet bij ons, nee-nee, dat, eh... Ik denk -ik weet niet eens of de gemeente zelf een haalbaarheidsonderzoek gedaan heeft, maar ik denk dat zij meer het concept hebben neergelegd en als een marktpartij had gezegd: we hebben interesse, dan zouden zij de haalbaarheid moeten doen. Kijk de gemeente kon wel faciliteren denk ik in het beschikbaar stellen van gronden en dat soort zaken. Ik bedoel daarin kan die gemeente stimuleren dat die haalbaarheid wat beter wordt. Dat, eh...

JK: Ja, en-en hoe vernieuwend zijn jullie eigenlijk geweest met dit project? Want je zei zelf dat het zoutmeer -of de Zwarte Zee is eigenlijk de enige andere echt grote zoutmeer...

FG: Ja. Nou ja kijk daarom [uniekheid op de wereld] is dat concept is dat nog steeds wel-wel-wel mooi denk ik. Ik bedoel -en zeker als je kijkt naar ruimte die-die je in Veendam hebt als-als je zo'n concept -wellness concept neerzet. Nou dat zou best, eh, best mooi kunnen zijn. Heh, dat, eh, kijk

Borgerswold is veel ruimte, we zijn zelfs bovenop die stort geweest, nou dan heb je best een mooi uitzicht over het gebied. Nou als je daar iets kunt doen, dat zou best leuk zijn. En, eh, want nu is het best een heel groot gebied en, eh, nou ja Veendam is nou niet zo groot dat het nou heel erg druk in Borgerswold is. Heh, dus daar is nog voldoende ruimte om andere initiatieven te ontplooiën.

JK: Maar het is meer van, eh, als dit hier zou komen, zouden er dan mensen van over de hele wereld hierheen trekken om dit te zien?

FG: Nou, over de hele wereld, ik-ik denk dat je met name hier de regio functie, ik denk dat je dat moet, eh, zien. Ik denk dat je het zo mooi zou kunnen koppelen aan misschien wat gezondheidsaspecten, gezondheid, beweging. Heh, dus dat-daar zou je misschien iets moeten vinden, maar het is altijd lastig om die dingen -dan moet je al wat verschillende partijen bij elkaar brengen. En ja, wie is nou de trekker daarvan? Want kijk, wij hebben, eh, wij willen het ondersteunen, maar wij zijn niet primair degene die zeggen van: nou ja wij willen èn een gezondheid èn een wellness en een -ja dat is een hele andere tak van sport dan wat wij nu doen. Eh, dus dat is lastig. Dat, eh...

JK: Ja. En, eh-eh, hebben jullie ook mee kunnen kijken naar andere projecten in de buurt? Je hebt hier bijvoorbeeld Blauwestad en Meerstad die ook bezig zijn geweest met de aanleg van een meer. Hebben jullie daar ook bewust naar gekeken van: hoe hebben die dat gedaan en wat kunnen we...

FG: Nee-nee-nee. En-en ja dit-dit zoutmeer. Ik denk dat het meer een groot model zwembad zou moeten zijn hoor. Dat-dat is denk ik het beeld.

JK: Die schaal.

FG: Ja dat denk ik wel. Ik denk zeker als de gemeente -maar ik denk dat de gemeente het ook heel erg gezien heeft als een soort eerste fase. Als wij nou de eerste fase wat kunnen ondersteunen, nou dan groeit dit project misschien wel uit tot wat grotere omvang.

JK: Ja, dus dan kan het gewoon over tijd toenemen?

FG: Ja, dat-dat was het idee, eh, dat was het idee.

JK: Ja, dus het is nooit de bedoeling geweest dat het zo groot werd als iets als het Oldambtmeer zeg maar.

FG: Nee dat is het niet. Nee dat is niet, eh, nee-nee. Ik denk dat het een beetje Tropica-achtig heh, en dan, eh, dan zou je best wel, eh, als je het over wellness hebt, dan zou dat best wat kunnen uitgroeien hoor. Dat, eh...

JK: Ja. En zie je het project ooit gebeuren eigenlijk?

FG: Ja nou ja, op-op zich wel. Als die marktpartijen bij elkaar zouden kunnen komen, je kunt een aantal -een aantal, eh, elementen vinden die elkaar kunnen versterken. Ja dan zou dat nog steeds kunnen. Ik bedoel, kijk, eh, gezondheid is-is nog steeds aspect. Mensen worden ouder, eh, mensen hebben best wel geld. Heh, dus dat zou nog best wel -heh, hier is ruimte. Dus dat zou nog best wel kunnen. Ik bedoel, eh...

JK: Het speelt nog wel steeds.

FG: Nou ja het is niet actief, maar kijk als wij bijvoorbeeld zo'n experience centre zouden neerzetten samen met Sechstal Minerals, dan zou dat misschien wel een nuclei (?) kunnen zijn dat je -hey, dat is wel mooi en misschien vinden investeerders dat ook wel mooi, dat die zeggen: hey dat is wel mooi, ik probeer dat wat verder te laten ontwikkelen. Maar dat zou niet-niet ons initiatief zijn, ook niet van Sechstal Minerals. Maar dat zou echt een andere marktpartij, eh, moeten zijn.

JK: Ja. En-en hebben jullie nou -want het proces, eh, jullie zijn natuurlijk wel bezig geweest en er is een proces geweest- hebben jullie hier nou iets van geleerd wat-wat je in een volgende keer anders zou doen?

FG: Nou ja wij hebben wel, eh, toen wij ook hier mee bezig zijn gezegd van: nou als we beginnen -we willen wel echt heel klein beginnen om niet, eh, zodanig dat het ook redelijker wijs haalbaar kan zijn. En niet -als je met iets relatief groots begint, ja dan is die investeringsdrempel zo hoog dat het wel heel moeilijk wordt om investeringen te vinden. Dus het idee is eigenlijk: probeer gewoon wat kleinschalig te beginnen en dat je een soort-soort haalbare eerste stap kunt hebben wat-wat de trekker kan zijn van andere die -om er in te stappen.

JK: Maar om-om -dan ben je iets flexibeler als het ware?

FG: Ja, maar als je weet dat je bijvoorbeeld -weet ik wat, 20 miljoen nodig hebt, eh, om iets groots te realiseren. Ja, dan ben je een hele -en je kunt zelf weet ik wat, maar een half miljoen erin stoppen, dan moet je heel veel geld binnenhalen en -nou ja. Dus als je zegt van: we beginnen met iets van 1 miljoen, maar dat je zegt van: nou ja we kunnen misschien al de helft, eh, opbrengen, nou dan hoeft je nog maar proberen om de helft te vinden en-en dan heb je iets en als dat dan succesvol wordt dan zeggen anderen: hey mooi, daar willen wij ook wel wat mee doen. En dat -nou dat is wel een beeld van...

JK: Als je dan resultaten boekt eigenlijk.

FG: ...Proberen klein te beginnen en proberen iets wat je denkt te kunnen realiseren en dan kan het misschien wat groeien.

JK: En dat hebben jullie nu zo aangepakt of juist niet?

FG: Jawel dat hebben wij wel, eh, ja.

JK: En nog haptten al die bedrijven niet eigenlijk?

FG: Nou dit is iets wat wij zelf wel voor een redelijk deel willen investeren, alleen we hebben het zelf eigenlijk een beetje stilgelegd, omdat we nu even andere prioriteiten hebben. Dat-dat is eigenlijk één van de belangrijkste redenen.

JK: Dus als dat ooit weer voorbij is, dan zou dat wel weer een soort van impuls kunnen krijgen?

FG: Dan zou dat, ja-ja.

JK: En hebben jullie ook geprobeerd om dingetjes als-als, eh, fondsen van de nationale overheid te krijgen?

FG: Ja, hebben we wel even gekeken. Maar ook daar geldt -en je moet eerst een goed concept hebben. Kijk de reden waarom wij zo iets en-en een ontwerp door een architect hebben laten

maken, dat je ook iets kunt laten zien en iets kunt presenteren. Kijk anders wordt het een PowerPoint met een paar ideeën en dan is het al lastig om een project -nou ja wel leuk, maar we weten ook nog niet precies wat ze willen. Als je iets concreets kunt laten zien van: ok, zo gaat dat eruit zien, visueel mooi en dit. Ja dan is het makkelijker om partijen te laten instappen.

JK: Ja en, eh, bij deze [experience centre], is er iets van elementen van het zoutmeer dat hierin terug komt?

FG: Nou het is eigenlijk, nou als je hier kijkt dit-dit zou een soort [onverstaanbaar] zijn, maar dit is een voorbeeld hoor. Dit zou een soort model kunnen zijn waar je een zoutomgeving creëert en hier heb je een gebouw waarin een aantal zoutbaden staan. Relatief beperkt hoor, maar dat je wel mensen kunt laten ervaren: hoe is het nou om in magnesium -want je blijft er gewoon in drijven, het is 30% magnesium ongeveer. Eh...

JK: Net als in de Zwarte Zee?

FG: Ja, Dode Zee die is dan 25%. En, eh, nou ja hier, eh, is dan 30%, daar blijf je gewoon helemaal in drijven. Dat, eh, is best wel een bijzondere ervaring.

JK: En waren dat -maar dat was ook volgens mij wel ontstaan zonder dat het zoutmeer ter sprake was gekomen?

FG: Nou dus het zoutmeer was 10 jaar geleden en dan is het idee van het afgelopen jaar.

JK: Ja, nee snap ik, maar heeft er iets van dat zoutmeer zeg maar- van die ideeën van die plannen, van dat proces zeg maar, is dat doorgroeid naar dit plan?

FG: Ja in die zin wel van: ok dit kan de nuclei zijn, de basis zijn om, eh, later weer uit te werken -te laten ontstaan tot iets groters.

JK: Dus dit kan die eerste stap zijn eigenlijk.

FG: Dit zou die eerste stap kunnen zijn, ja. Ja, dat zou de eerste stap kunnen zijn.

JK: En zou zo iets belangrijk zijn om potentiële ontwikkelaars mee aan te trekken denk je?

FG: Dat [potentiële ontwikkelaars aangetrokken gaan worden] denk ik wel. Ik denk dat als je een mooi gebouw hebt en je kunt laten zien en dan ja dat denk ik wel. Dat, eh, ja.

JK: Gaaf. Maar dat is nooit de intentie geweest achter dit project toch?

FG: Het zoutmeer? Nee hier-hier, eh, niet, nee-nee. Maar wel -we hebben dus -we stonden op het punt om ook met een commerciële partij hier bij te betrekken en dan, eh, nou dus-dus dan zou je kunnen zeggen: dit is ook voor die commerciële partij de eerste stap en als er groei is, dan zou die dat zelf kunnen ontwikkelen. Heh, dat, eh, ja.

JK: Ja, en zijn ze hier happieriger op? Omdat het zo visueel is?

FG: Eh, nou dus wij moeten wel -dus de, eh, -op het moment dat wij zeggen: we willen er een andere partij bij betrekken hebben we het even stil gelegd. Maar bijvoorbeeld voor een gemeente is dit natuurlijk mooi als jij gewoon een gebied hebt om Borgerswold en je kunt daar iets neerzetten met

een mooi gebouw en -ja dat versterkt natuurlijk de regio. En als je dus vanaf Hoogezand bijvoorbeeld binnenkomt, ja dan moet het opvallen en dan heb je gewoon iets moois. Dus dat kan wel, eh, een trekker zijn.

JK: Ja. Eh, jullie hebben vrij veel aandacht gekregen voor het project met, eh, met heel veel in ieder geval Nederlandse koppen, maar ik heb ook gelezen -ook internationale koppen. Eh, hebben jullie iets gemerkt van-van dat enthousiasme?

FG: Nou wij [merkten het enthousiasme] niet zozeer hoor, omdat wij iets op de achtergrond, eh, zaten. Eh, nou de gemeente heeft uiteraard geprobeerd om-om die partijen, eh, te interesseren. Eh, maar die zijn niet bijvoorbeeld bij ons gekomen om te kijken of er voldoende magnesiumchloride is, dus dat, eh...

JK: Nee ok, maar ze hebben wel -de gemeente heeft wel actief ook gezocht naar dit soort publiciteit?

FG: Ja-ja-ja, redelijk actief gezocht ja.

JK: Heb je enig idee waarom? Ook om draagvlak te krijgen?

FG: Ja, kijk het is best lastig om zo'n project goed gerealiseerd te krijgen, dus, eh, ze hebben dus wel gekeken van nou, hoe kunnen we dat zo breed mogelijk uitzetten? Dat, eh...

JK: En hoe bedoel je dat dan, zo breed mogelijk uitzetten?

FG: Nou ja, dus-dus-dus niet alleen, eh, ze [gemeente Veendam] hebben een mooie brochure gemaakt en ik weet niet aan wie ze die gestuurd hebben of hoe ze dat geprobeerd hebben om partijen te krijgen, maar ja dat-dat hebben ze wel gedaan.

JK: Ja, om-om, ja. En eigenlijk een laatste vraag zo'n beetje al. Eh, heeft het nou nog impact gehad, want kijk, eh, toen dit ooit bedacht werd, toen-toen was Borgerswold niet bezig met-met de ontwikkelingen die het nu aan het doen is. Eh, heeft het denk je heel erg impact gehad op de manier waarop de ruimte om het zoutmeer om het zoutmeer heen is ontwikkeld, het idee dat er ooit een zoutmeer zou kunnen komen?

FG: Nou ja dat is -nee ik-ik denk niet dat de gemeente nu nog planologisch, eh, zegt van: nou daar reserveren we nu ruimte voor. Tenminste, dat heb ik niet begrepen. Eh, maar ik denk als-als je wat zou willen en je zou dat om Borgerswold willen of wat dan ook, ja daar is meer dan voldoende, eh, ruimte. Eh, en, eh, we hebben ook wel met een arc- toen we daar rondliepen, eh, met een architect. Ja die had ook wel allerlei ideeën hoe je dat heel mooi, eh, zou kunnen integreren en hoe je allerlei ontwikkelingen zou kunnen doen. En, eh, en-en ja daar kun je -ideeën zijn er denk ik genoeg. En er zijn ook best veel creatieve, eh, mensen, maar dan kom je weer op de vraag van: ok, eh, wie wil er geld in stoppen? Denkt iemand dat als die dat doet, dat die, eh, daarmee ook, eh, ja toch wel enigszins wat winst kan maken op een gegeven moment. Heh, ik bedoel, eh, want het zal een marktpartij moeten zijn die daarin stapt. Dus je moet het best wel groots aanpakken. Dus ik denk niet dat je daar met 1 miljoen bent. Je bent zo, eh, weet ik wat, ja 10 of meer miljoen kwijt denk ik hoor, als je dat een beetje netjes wil doen. Nou dat is best een grote stap denk ik.

JK: Ja, absoluut en al helemaal in deze regio. Maar die architect, dat was ook al met betrekking tot het zoutmeer of dat was voor het algemene...

FG: Nee dat-dat was voor dat experience centre. Maar dan -goed die denken graag wel wat breder en die zeggen: oh mooi, eh... En zeker als de gemeente aangeeft: we hebben een heleboel ruimte en we hebben nog voldoende ruimte.

JK: Want waar komt -waar komt die te staan?

FG: Nou die zou dan, eh, als dat -dan zou je bij de ingang naar de, eh, Borgerswold als je naar de mijn -de weg naar de mijn en de vuilstort -ergens bij die rotonde, dat zouden we bijvoorbeeld kunnen doen.

JK: Ja wel een goed bereikbare plek ook.

FG: Ja-ja.

JK: Dat is natuurlijk ook een nadeel van Tripscompagnie, geen OV en één weg met eigenlijk eenrichtings...

FG: Dat [onbereikbaarheid van de locatie] klopt-dat klopt. Dan, eh, ja en-en dat is natuurlijk ook zo van, eh-eh, ja je moet toch al richting het station gaan, want bij het station heb je een redelijk bebouwd gebied. Dus dan kun je alleen maar iets kleinschaliger. Maar goed als je iets moois hebt, ja en-en -ja dan moet je al wat gaan pendelen vanaf het station naar, eh, nou ja ergens naar de locatie. Heh, dat, eh...

JK: Ja, maar dat had wel onder de mogelijkheden gestaan als het ooit zo ver was gekomen natuurlijk.

FG: Ja-ja-ja. Ik zal eens kijken of ik dat, eh...

[Gaat op zoek naar brochure]

JK: Maar denk je dat die Jan Kroos het handigst is -of sorry, Jos Kraan- het handigst is om te benaderen binnen de gemeente?

FG: Ja ik denk dat hij, eh, hij was het meest betrokken bij, eh...

JK: Ja en hij is ook nog steeds betrokken bij Veendam eigenlijk.

FG: Ja.

JK: Want Ab Meijerman is weg toch?

FG: Ab-Ab Meijerman is weg of je moet al Ab Meijerman als priv'e persoon, eh, benaderen.

JK: Ja-ja. Maar die Jos Kraan die werkt nog steeds bij de gemeente?

FG: Nou hij werkt, eh, hey kijk eens.

JK: Zo dat is best wel een grote ook.

FG: Dat was de folder die, eh...

JK: Vind je het goed als ik hier zo een folder van maak?

FG: Ja, ik kan ook wel een kopie maken hoor. Want dit is even -eh, zie je dat?

JK: Ja, maar ook al vrij professioneel ook.

FG: Ja, maar daarom, dit [foldertje] is zo typisch zo [professioneel] om, eh, om investeerders te, eh, te trekken.

[Gaat kopie maken]

FG: Ik zit even te kijken wie deze gemaakt heeft. Nou dat was een of ander marketingbureau ofzo dat er dan ,eh...

JK: Ja, of misschien zelf wel.

FG: Ja ik denk het niet. Ja, nee, maar goed van die kant zou je Jos Kraan -die kun je wel benaderen via Van Berensteyn.

JK: Ok, ja. Dat kan gewoon via het algemene contact.

FG: Ja dat denk ik -even kij- dat, eh...

JK: In ieder geval weet ik waar die zit.

FG: Ja, volgens mij heb ik wel ergens [gaat zoeken]

JK: Nee ik vind hem wel.

FG: Ja. Maar goed dit is een redelijk tastbaar, eh, heh.

JK: Ja, maar ook wel, eh...

FG: 2013, oh deze was van 2013.

JK: Dat is nog wel redelijk later dan de eerste ideeën eigenlijk.

FG: Ja dat denk ik ook wel ja, maar ik denk dat ze dat later gemaakt hebben om misschien nog wat meer, eh...

JK: Ja, gewoon om een nieuwe poging zeg maar...

FG: Interesse te kweken, ja.

JK: Ja want was het nou echt de eerste keer nadat ze dat hebben geprobeerd, was het toen gewoon afblazen en-en-en weg of was er nog wel verwoede pogingen om...?

FG: Ja even kijken

[gaat op zijn computer zoeken]

FG: Want jij vond de eerste artikelen van wanneer?

JK: 2009.

FG: 2009, ja dat zou wel kunnen hoor, dat, eh, ja.

JK: Toen waren de eerste aankondigingen geweest.

FG: Ja, ja dat zou kunnen hoor dat dit, eh, dat dit inderdaad de tweede poging was.

JK: Nou dit-dit was hem eigenlijk wel van mijn kant.

FG: Ok, je hebt voldoende even?

JK: Ja, tenzij er nog iets is waarvan je zelf denkt dat-dat-dat is een belangrijk aspect geweest, maar dat is compleet niet aan bod gekomen is nu? Is-is-is er nog zo'n onderwerp?

FG: Nee volgens mij niet, nee-nee.

JK: Nou dan ga ik het hierbij laten. Hartstikke bedankt voor dit interview.

FG: Ja, mocht je nog vragen hebben, dan zie ik dat nog wel even verschijnen.

JK: Ja, en ik ga nog proberen om met, eh, Jos Kraan contact te zoeken en, eh...

FG: Ja, die zou van die kant zou die -kan die nog in ieder geval het meeste weten, eh...

JK: Ja, is altijd wel fijn om een beetje meerdere perspectieven te krijgen.

FG: Precies, en zij waren echt de initiatiefnemer en de trekker van dit verhaal.

JK: Ja, en ook nog wat meer waarschijnlijk vanuit de ruimtelijke ordening hoek, eh, nou ja ik kijk wel even. Ik ga dit in ieder geval uitwerken, eh, dan ga ik er nog een verhaaltje van maken voor mijn scriptie en dan stuur ik dat op ter soort van verificatie en dan moet je maar kijken of je het met bepaalde dingen oneens bent, en of die dan vervangen moeten worden. En, eh, dan pas ik hem aan naar een soort van eindversie.

Case 7: De Markerwadden

JK = Joey Koning

RP = Roel Posthoorn

JK: Eh, ja de eerste vraag is dan eigenlijk altijd: wie-wie ben je en wat is je rol in het project?

RP: Mm-hm. Ik ben Roel Posthoorn, ik ben projectdirecteur Markerwadden, eh, werk bij Natuurmonumenten, maar ben ook projectdirecteur namens Rijkswaterstaat in het project. En ik ben verantwoordelijk voor, eh, de ontwikkeling van Markerwadden, dus de financiering, eh, maar ook de realisatie.

JK: Ja, en-en Rijkswaterstaat, eh, ben je er zo ook in gerold, of vanuit Natuurmonumenten juist?

RP: Nee, vanuit Natuurmonumenten. Ja.

JK: En dat is ook waar het project is ontstaan, vanuit Natuurmonumenten?

RP: Ja-ja.

JK: En kun je daar wat over vertellen over hoe het ooit is ontstaan? Het idee om een eiland te bouwen.

RP: In 2011 heb ik, eh, het idee om Markerwadden, eh, bedacht...

JK: Jijzelf?

RP: Ikzelf, ja. En dat, eh, alleen er zit een hele lange voorgeschiedenis, eh, die er aan vooraf gaat en die heeft natuurlijk met de afsluiting van de Zuiderzee te maken, de aanleg van, eh, de Zuiderzeewerken, de droogmakerijen. Nou dan zie je eigenlijk dat het Markermeer als-laatste gedeelte ook een beetje een speeltuin voor Utopia, eh, wel geworden is. Als je die plannen allemaal op een rij zet, eh, dan zitten er natuurlijk heel erg indrukwekkende en ook wel hele mooie ideeën wel tussen. Maar één van de dingen die mij zelf op een gegeven moment wel erg dwars begon te zitten was dat, eh, dat we wel in staat waren om eigenlijk continue weer nieuwe ideeën te verzamelen, maar dat je op een gegeven moment als het ging om besluiten nemen en ook iets uit te voeren, dat dat vermogen wel, eh, heel ver weg gezakt was. En dat heeft allerlei redenen denk ik, maar dat heeft ook te maken met overheid die terugtrekt of, eh, die zich teruggetrokken heeft en eigenlijk dit soort grote, eh, interventies niet meer zelf aan wilde sturen. Überhaupt een terugtrekkende overheid die meer ruimte wil laten. Maar ook -ik heb zelf heel veel met grote watergebieden gewerkt en watergebieden werken ook een beetje als een soort scheiding of een gebied tussen, eh, verantwoordelijke overheden in. Het Markermeer is nadrukkelijk dat ook zeg maar, dus het water ligt tussen Noord-Holland en Flevoland in, dat is ook een soort gedeelde verantwoordelijkheid voor verschillende ministeries. En dat maakt het ook heel makkelijk om je niet heel erg verantwoordelijk te voelen omdat er ook allerlei anderen meedoen. Dat heb ik een poosje aangezien vanuit mijn rol binnen Natuurmonumenten over, eh, ik heb me binnen Natuurmonumenten altijd ook met waterbeheer vraagstukken bezig gehouden. Eh, en met gebiedsontwikkeling. En op een gegeven moment toen merkte ik dat we -daarmee -het Markermeer ben ik op een gegeven moment gaan uitzoeken van: hoeveel geld is er nu in de afgelopen 3/4 jaar door de overheid besteed aan alleen maar proces en planvorming en onderzoekjes. En vooral ook omdat wel allerlei onderzoek uitgezet was en betaald werd door de overheid, zonder dat er -zonder

dat ik de indruk had dat zij zaten te wachten op de uitkomsten van dat onderzoek, dus dat dat onderzoek ook vooral een excuus was om vooral niks te doen.

JK: Ok, maar ook die met dat, eh-eh, er waren ook andere ideeën om die slib problematiek aan te pakken en die-de...

RP: Ja er werd wel heel -er was al een enorme consensus, dus dat heeft ook wel geholpen bij Markerwadden, van dat er in het Markermeer wel iets aan de hand is met waterkwaliteit, met slib op de bodem, met de natuurkwaliteit. Dat je er eigenlijk ook wel iets aan zou moeten doen, maar waar de overheid op een gegeven moment dus energie op ging zetten en geld voor uit ging geven was de zogenaamde ANT studie: de Autonoom Neergaande Trend. Die gingen-die gingen dus laten onderzoeken -en ook dat kostte alweer 4/5 miljoen euro van of ze misschien aan konden tonen dat ze er niks aan konden doen dat de natuur achteruit was gegaan. Dan denk ik -toen had ik echt zoiets: dan ga je dus daar je geld aan uitgeven? Nou uit dat onderzoek kwam uiteindelijk natuurlijk dat de overheid -dat je er wel iets aan kon doen, omdat de afronding van het onderzoek -toen hadden wij het idee van Markerwadden al geïnitieerd. Maar dus -ik stoorde mij ontzettend aan een soort-soort onvermogen om, eh, uiteindelijk ook gewoon echt het probleem serieus te nemen en ermee aan de slag te gaan. En tegelijkertijd, eh, zaten we midden in de economische crisis in 2011 en ik had dus -sowieso was geld schaars, dus ik heb toen nog eens een keer weer ontzettend veel ideeën die voor het Markermeer bedacht, eh, waren, op een rij gezet. Een beetje vanuit het idee van: stel nou dat, eh, Natuurmonumenten als, eh, relatieve buitenstaander, want Natuurmonumenten die is -was eigenlijk nauwelijks een partij in het Markermeer, omdat -het is toch vooral een overheidsdomijn, eh, tot nu toe geweest. Maar stel nou dat wij als relatieve buitenstaander een -midden in de crisis een-een verrassende positieve interventie zouden kunnen bedenken. Dus niet partijen de maat nemen, van, eh, gij zult dit of gij zult dat. Maar stel nou dat we zelf onze nek uitsteken, het initiatief nemen, met het idee komen wat, eh, wat heel veel goedkoper is dan alles wat daarvoor bedacht is. Want er waren steeds wel ideetjes bedacht, ook om -Markerwadden heeft ook verschillende voorlopers, van een oermoeras en, eh, dat soort dingen. Alleen die zijn altijd becijferd op, eh, nou ja een investering van een miljard of, eh, 700 miljoen euro.

JK: Zo, in een tijd dat er geen geld was.

RP: Dus we hadden zoiets van: ja dat gaat natuurlijk niet werken. Bovendien is wat bedacht is veel te ingewikkeld. Dus stel nou dat ik het simpeler kan maken, eenvoudiger kan maken, dat je probeert iets te bedenken waardoor je in één, eh, slag meerdere problemen op probeert te lossen. En stel nou ook nog dat ik het eerste geld zelf op tafel kan leggen, en dan eens kijken, eh, of dat dan de trigger kan zijn om, eh, om-om die patstelling echt te doorbreken. Dus dat is de basis van Markerwadden.

JK: En-en toen kwam het idee van een eiland naar boven?

RP: Ja, ik hou zelf erg van eilanden.

JK: Ja snap ik, en vooral als Nederlander om ze te maken ook.

RP: Nee ik ben al lang gewoon met het fenomeen eiland ook bezig. Ik heb ook de omvorming van eiland Tien gemeenten [?] getrokken.

JK: Ok, dus je hebt ook al ervaring in-in met zo'n proces?

RP: Ja. En toen heb ik ook heel erg ontdekt hoe bijzonder, eh, gewoon een eiland kan zijn. Dus ik had in die tijd dat ik bij Tien Gemeenten werkte een soort netwerkje van, eh, kleine eilanden in Noord-west Europa. Dus er zat een Schots eiland, een paar eilanden in de Hybriden [?] en een Iers eilandje aan de zuidkant van Ierland en een Frans eiland voor de kust van Bretagne. En de Shetland eilanden, eh...

JK: En dat zijn ook allemaal wel grote projecten ook geweest? Met heel veel partners en...

RP: Ja. Maar toen ben ik dus ook heel veel op verschillende eilanden geweest. Eilanden die deels een natuurfunctie hebben, deels, eh, nog een kleine bevolkingsgroep. En toen dacht ik van: nou ook met Markerwadden -we hadden een aantal motieven om zeg maar met een eiland aan de gang te gaan. Eh, het eerste was natuurlijk dat ik wilde ontzenuwen dat we in Nederland niks meer kunnen op dit gebied, want dat was -die sfeer hing een beetje bij het Markermeer: we kunnen wel plannetjes maken, maar dan komt er nooit iets van terecht.

JK: En dan bedoel je ook de sfeer om grote projecten te...

RP: Ja-ja. Ja iets kleins kan natuurlijk altijd, dus ik had zoiets van de Markerwa- de eerste stap van de Markerwadden -we willen een Markermeer weer proberen, eh, een beetje goed te krijgen. Eh, dat is een heel groot vraagstuk, dus dat lukt nooit in één keer, dus dan moet in stappen. Maar die eerste stap moet zo groot zijn dat we er heel veel van kunnen leren, ook zeker weten dat we op de goede weg zijn en die eerste stap moet-moet ons, eh, die moet ook zo groot zijn dat we al die verschillende doelen die we in gedachten hebben ook goed kunnen combineren. Dat er ook ruimte is voor mensen. En stel nou dat je die eerste stap op de moeilijkste plek zet, het diepste water, de heftigste golfslag, dan kan nooit meer iemand zeggen dat we het niet kunnen. Dat was namelijk het argument dat ik wilde ontzenuwen. Dus de reden dat het een eiland geworden is, naast triviale redenen dat ik zelf een eiland wilde, is er wel een soort strategisch motief ook achter van, eh...

JK: Laten zien.

RP: Dus laat gewoon-laten zien dat we -ja weet je is altijd zo'n suf gedoe dat we iets niet kunnen, terwijl we kunnen ontzettend veel. Heel vaak is het niet willen. En om dat dan een beetje bloot te leggen leek me dit wel een, eh, een leuke interventie.

JK: En waarom-waarom waren jullie hier überhaupt mee bezig? Want je zei net zelf dat je weinig, eh, hoe heet dat dan, weinig insteek had bij het Markermeer als-als Natuurmonumenten...

RP: Ja. Nee dit -wat de overheid natuurlijk heeft een beetje een soort vaste aanpak van dat als ze een nieuw proces optuigen, dan richten ze altijd een proces met de omgeving in. Wij zijn dan de omgeving en dan, eh, proberen ze iedereen een beetje te woord te staan, te vriend te houden en ergens in het midden uit te komen. Nou dat is -als je dan -rond het Markermeer zijn heel veel van dit soort processen, dus daar kun je het zomaar heel erg druk mee hebben. Eh, maar op een gegeven moment, eh, was er vanuit -ik ben binnen Natuurmonumenten op een gegeven moment aan de slag gegaan met, eh, het opzetten van nieuwe ondernemende initiatieven binnen Natuurmonumenten. Eh, en dit was één ervan. Er was toen op een gegeven moment een community of practice opgezet om, eh, vanuit -ik denk het, eh, dat-dat grote -al die beleidprocessen van de overheid, dat raamproces -Rijk, regio Amsterdam-Almere, Markermeer- om te kijken of je, eh, doorbraken zou kunnen, eh, creëren. Ook in het gebied van toch gewoon in het investeren raken. En omdat de overheid zich aan het terugtrekken was, ook op het investeren in de natuur -zeker met het kabinet dat er toen zat- was er een enorm geloof erin dat je met functiecombinaties van, eh, Almere moet nog heel erg groeien. Dus, eh, stel nou dat je op ieder huis een bonus zet van, eh, heh een plus zet

van 5000 euro. Iedereen die een huis koopt in Almere draagt dan op die manier bij aan, eh, een budget voor het Markermeer. Stel nou dat er zand gewonnen wordt uit het Markermeer, dan... dus er waren allemaal dromen van marktprincipes die dan bijvoorbeeld kunnen zorgen dat -en in die community of practice werd dat vrij genadeloos natuurlijk ontzenuwt als je er echt in gaat duiken. Maar dat is opgezet net voor de economische crisis. Toen brak de economische crisis los en daar zat -daar heb ik zeg maar verschillende keren in meegedacht. Dus ik maakte daar deel van uit. En toen merkte ik -raakte ook in gesprek met allerlei marktpartijen en de frustratie die droop er wel een beetje van af. Toen heb ik op een gegeven moment ook die analyse gedaan: hoeveel geld hebben we nou uitgegeven aan gedoe. Dat was 40 miljoen euro. 40 Miljoen euro alleen maar aan processen, eh, meetings, eh, onderzoek en weet ik wat.

JK: Zonder dat er daadwerkelijk iets verbeterd werd.

RP: Nee. Vooral ook omdat het dus economische crisis was. Die planprocessen waren voor een deel ingegeven door de groei van Amsterdam en Almere, eh, met het idee: dan moet er ook extra infrastructuur, eh, tussen die twee steden gebouwd worden. Eh, en je moet ook meer uitlegruimte krijgen en dat lukt alleen maar als we dan ook het Markermeer een beetje beter maken, omdat dat natuurlijk niet echt deugt.

JK: Ja, en kreeg je in het zoeken naar al die initiatieven -kreeg je daar gewoon alle vrijheid in, om-om maar gewoon zo radicaal mogelijk te bedenken. Of was het wel -heel erg op uitvoering ook gericht, en haalbaarheid?

RP: Het was juist niet op uitvoering gericht, want het was -mijn eigen waarneming was op een gegeven moment: er zijn nog een paar manco's [?] en het allergrootste manco is dat niemand de bril van uitvoering opzet. Dus het blijft gewoon eindeloos hangen op onderzoek en planvorming. Maar stel nou dat er iemand morgen bij jou aan het bureau staat van: we zijn er uit, alles is opgelost, morgen mag je beginnen. Ja dan staat iedereen met zijn mond vol tanden, want dan is er dus helemaal niks geregeld. Dus ik had zelf zoiets van: met Markerwadden wat we moeten doen is kijken of we heel radicaal de uitvoering als centrale leidraad kunnen nemen. Eh, en steeds met het idee van: zo snel mogelijk buiten aan de slag.

JK: Ja. En-en-en waarom hebben jullie voor de plek gekozen waar die nu ligt?

RP: Dat is de moeilijkste plek.

JK: Oh ja, omdat het het diepste was.

RP: En-en dat is één reden. Tweede reden is om snel aan -ik wilde de uitvoering stond centraal, als je dan snel aan de slag wilt is het van ontzettend groot belang dat je andere belangen en zo veel mogelijk, eh, meekrijgt om samen te werken en ook dat je zo min mogelijk in de weg zit. Heb je -er hangt hier niet een kaart van het Markermeer, maar je hebt natuurlijk een vaarroute vanuit Amsterdam op Enkhuizen en eentje op Lelystad en dan is de Houtribdijk eigenlijk een soort uitbuiging. Eh, en dat is een soort van dead end zeg maar, en het is lagewal bij de meeste, eh, windomstandigheden. Dus dat gebi-die zone langs de houtribdijk die wordt heel weinig door andere functies gebruikt. Dus zoiets van: ja, het Markermeer vraagt om een grootschalige interventie en de enige plek voor een grootschalige interventie is de zone rond de Houribdijk. Dus dat was die analyse. En dan de plek hebben we toen vervolgens wat preciezer ingekleurd van: wat is nou de moeilijkste plek, vanuit eigenlijk dat argument achter ons te laten 'we kunnen het niet', of 'het kan niet'.

JK: En-en, maar je kunt het ook andersom beredeneren natuurlijk: dat je begint met de makkelijkste en dan daarvan leert en dan wordt het steeds makkelijker.

RP: Ja, zeker. Ja-ja.

JK: Maar jullie hebben gewoon gekozen voor de meest strategische plek. Eh, en-en waarom was het nooit eerder gedaan, een eiland bouwen daar in de Markerwadden? Is het omdat nooit iemand met dit idee gekomen is?

RP: Jawel, er waren dus wel voorlopers van Markerwadden. Wel juist ongeveer op die plek is vanuit dezelfde analyse een oermeeras getekend. Eh, maar daar merkte je -dat waren vooral initiatieven die ook -ook wel deels door rijksambtenaren uitgetekend waren van Rijkswaterstaat, maar omdat -zeg maar politiek en-en hoogbestuurlijk niveau hebben rijk eigenlijk helemaal niet meer dit soort grootschalige interventies uitgevoerd.

JK: Dus er moest iemand van buiten het rijk komen?

RP: Blijkbaar. Ja.

JK: En-en, eh, hoe-hoe reageerden de mensen er toen op? Op dit idee?

RP: Nou dat was wel -dat was voor ons ook een grote verrassing, want de -ik heb het dus uitgewerkt voor het droomfonds van De Nationale PostcodeLoterij, dat was een nieuw fonds. Eh, wat heel bijzonder is omdat -je ziet bijna altijd dat je voor financiering het veel gemakkelijker is om, eh, als de risico's allemaal bestuurd zijn en het idee is uitgewerkt, om dan het laatste stukje te krijgen en het droomfonds gaat precies aan de andere kant zitten en die willen dus, eh, in de super risicovolle fase dat iets alleen nog maar een droom of een idee is, eh, je helpen het aan de grond te zetten. Er zitten -er zijn geloof ik 6 spelregels of 7, eh, en één ervan is, eh, strikte vertrouwelijkheid in de voorfase, dus onze -want ze willen zelf beslissen of je dan wel of niet iets krijgt, daar mag nog niemand -niet van tevoren over gecommuniceerd worden van: ik ben daarmee bezig. Dus niemand wist ervan en de laatste spelregel, eh, die is-die is ongeveer heh, zoiets van, eh, en wij hebben alle vrijheid om van onze eigen spelregels af te wijken zeg maar. Dus dat, eh, ik weet niet of dat -het is maar een klein lijstje, maar het belangrijkste is die vertrouwelijkheid. Dus wij hebben het idee van de Markerwadden uitgewerkt zonder dat iemand ervan wist. Dus het was voor ons ook heel spannend hoe mensen er op reageerden.

JK: Ja, want er was dus al iets verder gebouwd uiteindelijk dan-dan alleen maar het zinnetje 'we gaan een eiland bouwen' en daarmee kwam je dus meteen al de buitenwereld in dus.

RP: Ja, Markerwadden, droom van een vogelparadijs. Dat was, eh, ja. Nee het is een-een soort indicatie van: zone Houtribsdijk, daar moet iets gebeuren. Eh, dat is de plek van de interventie, eh, moet ook heel groot, eh, omdat het Markermeer heel groot is. Orde 10.000 hectare. Eerste stap ongeveer 1000 hectare, en dat is waar we mee aan de slag willen en dat wordt een eiland. En dat leverde zeg maar 3 soorten reacties op: van mensen die het onmiddellijk helemaal fantastisch vonden en mensen die zoiets hadden van: nou ja dat slaat natuurlijk nergens op, of dat kan niet, of, eh, ook onmiddellijk, zonder dat ze er iets van afwisten. En best een grote groep mensen die, eh, die vooral heel veel vragen hadden, zoiets van: goh, het zou kunnen, maar die genegen waren om door te vragen. En dat was misschien ook wel -wat-wat we gedaan hebben in die eerste jaren is een paar dingen: om dat, eh, draagvlak ook een klein beetje in de vingers te krijgen. We hebben eigenlijk continue social media scans, eh, gedaan. Daar was het opvallende dat het extreem positief, eh, ontvangen werd. Eh, en wat we -we hadden ook zoiets van: we gaan ook veel meer de diepte

induiken en dat doen we met focus groep onderzoek. En dat hebben we in Lelystad en in Hoorn gedaan.

JK: En dan met bewoners?

RP: Ja-ja, en dan echt met, eh, een groep aan tafel. Het werd ook helemaal opgenomen en ook eigenlijk gewoon stapsgewijs, eh, dat was wel heel -dat leverde ontzettend veel extra inzichten ook op.

JK: En dat heeft ook uiteindelijk impact gehad op het project qua inhoud?

RP: Ja-ja. Ook wel in -ook wel in de duiding zeg maar van, eh, heel ingewikkeld, technisch en daar slaan mensen niet zo heel er g op aan. Het bleek toch wel dat -nou ja dat het slecht gaat met de natuur en het Markermeer, dat blijkt -heel veel mensen blijken dat helemaal niet te weten zeg maar, die hadden natuurlijk zoiets -en daar begint het natuurlijk al mee van: dan heb je iets om te doen heh. Maar mensen vonden het wel doodlogisch dat we daar iets aan zouden doen, en trots op het waterbeleid. Ja dat maakt eigenlijk ook wel van: als je mensen even meeneemt in hoe beroerd dat Markermeer, eh, er aan toe is, dat ze het echt doodlogisch vinden als je daar dan iets als Nederland aan gaat doen, los van wie dat dan doet zeg maar. Er was helemaal totaal geen enkele twijfel bij van: het kan natuurlijk niet zo zijn dat wij het land zijn dat het meest trots is op zijn waterbeleid en dat we ongeveer het grootste watergebied midden in Nederland dat grenst an Amsterdam, dat we dat totaal verweesd en-en verloren erbij laten liggen.

JK: En-en die gedachte -dat gedachtegoed -of die gedachtes, die heersten daar heel erg?

RP: Ja en wat ook -wat we daar heel erg bij opgehaald hebben was dat, eh, de hele snelle functiecombinaties die veel geld opleveren, dat dat niet begrepen werd door mensen. Want ik, eh, toen we het idee van Markerwadden bekend maakten, toen werd het onmiddellijk heel erg populair bij, eh, windmolenbouwers. Eh, die wilden allemaal kennismaken en die zagen natuurlijk allerlei, eh, die wilden allemaal wel zoiets van: ja wij kunnen dat idee van een eiland wel financieren als wij daar een groot windmolenpark mogen bouwen, dan, eh, is dat allemaal geen enkel probleem. Eh, en dat begrepen de mensen absoluut niet. Heh, als je iets goed recht wil zetten voor de natuur, ja dan moet je niet meteen gelijk de volgende versterking, eh, -dat was wel een grote waarschuwing van, eh, als je het doet moet je het ook wel een klein beetje zuiver houden. En wat mensen ook niet begrijpen -wij zijn hier als Natuurmonumenten ingestapt met het idee: wij willen gewoon onze nek uitsteken om het Markermeer in goeie doen te krijgen. Eh, de overheid financiert mee, maar die hebben daar wel hele andere motieven bij. De overheid die gaat ook wel een beetje voor de natuur, maar die willen ook wel heel graag ontwikkelruimte in de zone Amsterdam-Almere. Dus en één van de verwijten die wij wel kregen was van: Natuurmonumenten maakt met Markerwadden de ontwikkeling van allerlei gedoe tussen Almere en Amsterdam mogelijk. En daar hadden wij natuurlijk ook wel antwoord op, zeg maar van: het alternatief -niks doen- betekent dat de natuur alleen maar verder achteruit gaat. Eh, ja daar zijn wij niet van en iedere interventie tussen Amsterdam en Almere zullen wij ook weer, eh, ons mee gaan bemoeien van dat die -als die al plaats moet vinden, dat die dan ook zo plaatsvindt dat dat gewoon, eh, goed uitpakt voor natuur en landschap.

JK: Ja. Maar al die grote partijen die erbij kwamen, eh, wat je net ook zei, hebben andere motieven. Gingen die dan ook heel erg trekken aan de inhoud, aan de invulling van het project?

RP: Eh, Wel -wel een beetje, maar wij hadden zelf -en ook dat was wel een strategische keuze van tevoren van, eh, wij hadden een paar dingen die gewoon helemaal helder waren van te voren: we gaan beginnen op de moeilijkste plek om vanuit strategische overwegingen, we gaan het ook in de

wereld zetten als een samenwerkingsproject. Wij kunnen dit gewoon hoe dan ook nooit alleen doen. En om nou samen te werken is het ontzettend handig als we eigenlijk vanaf dag één de doelstellingen verbreden, zodat andere partijen zich ook herkennen in -oh, Markerwadden is ook wel interessant. Eh, dus op het punt van waterkwaliteit -dat was van begin af aan ook van ons, eh, gewoon één van de hoofddoelstellingen en dat maakte het bijvoorbeeld voor Rijkswaterstaat of het Ministerie van I&W natuurlijk heel makkelijk om aan te sluiten. We hebben ook nog -we hadden 4 doelstellingen: eh, verbeteren natuurkwaliteit, verbeteren waterkwaliteit, eh, water voor natuurbeleving, eh, zodat we het ook met mensen kunnen verbinden. En de vierde doelstelling dat was ruimte voor innovatie. En die was voor het Ministerie van Economische Zaken, waar natuur toen onder viel, natuurlijk ook een belangrijke. Alleen we hadden wel -mijn inschatting was dat we met die verbrede doelstellingen, eh, eigenlijk samenwerkingverbanden met de overheden kunnen smeden. Dat is ook gelukt, maar mijn idee was eigenlijk ook dat we met het bedrijfsleven dan, eh, ja ook wel samenwerkingsverband op zouden kunnen zetten en dat bleek veel moeilijker of onmogelijk te zijn zeg maar. Dus, eh, uiteindelijk werkt het bedrijfsleven toch vooral, eh, voor, eh, ja de eigen commerciële doelen. En de overheid heeft dan natuurlijk een bredere, eh, een-een breder taakveld en daar past de Markerwadden dan wel goed bij.

JK: En-en zoiets als die natuurbeleving, de mens, eh, was dat al vanaf begin af aan een onderdeel of was dat er ook bij gekomen omdat...

RP: Ja. Nee, absoluut.

JK: En botst dat dan niet met-met zo'n natuurgebied?

RP: Nee dat is, kijk maar dat is ook een beetje eigen ervaring van heel veel, eh, ook van hoe je opgegroeid bent, eh, in de natuur en heel veel rondgereisd in de natuur. Eh, kijk uiteindelijk is natuurbescherming is gewoon een kwestie van -ook wel van de harten van mensen, en niet alleen maar van wetten en regels. En dat-dat, ja voor mij persoonlijk staat dat zo bovenaan. En voor Markerwadden hadden we eigenlijk zoiets vanaf het begin van: we gaan op de moeilijkste plek beginnen, we gaan die doelstellingen verbreden en we gaan een hele grote eerste stap zetten, omdat -we werken op schaal. Ik heb ook gewoon wel, eh, verschillende projecten op grote schaal gedaan. Dat helpt ontzettend, omdat je dan alles een plek kunt geven. Dus, eh, Tiengemeenten is, eh, een voorbeeld van een project wat ik gedaan heb, en dat eiland heeft ongeveer dezelfde maat als wat we nu -waar we nu met-met de eerste fase Markerwadden op uitgekomen zijn. En met zo'n, eh, gebiedsoppervlakte van ongeveer 1000 hectare, heh, dan heb je eigenlijk zoveel ruimte dat je heel goed met kritische verstoringsafstanden van vogels, eh, om kunt gaan. En door het werk in een eilandsituatie kun je de zonering ook heel goed-goed regelen, van waar kunnen mensen aan land? Dus we hadden zoiets van: we gaan gewoon een plek maken waar mensen welkom zijn en -maar we gaan hem zo groot maken dat er ook plekken zijn waar nooit iemand kan komen.

JK: Zodat het daar nog echt puur natuur kan blijven?

RP: Ja. En dat-dat hadden we van tevoren bedacht, het-het, eh, ontwerp van Boskadis hangt hier -nou ja daar hangt dus een schematisch kaartje. En dat wisten we toen natuurlijk nog niet, maar dat is uiteindelijk een ontwerp geworden met 50 eilanden en 4 eilanden daar mag nooit iemand komen en één eiland, het grootste eiland, daar combineren we alles.

JK: Ja. En voor jullie was dat vooral uit, eh, nou ja niet commerciële redenen, maar intrinsieke motivatie.

RP: Ja-ja.

JK: Ok. En, eh, dat-dat -die gefaseerde opbouw, eh, dat was gewoon puur om het uitvoerbaar te maken toch?

RP: Ja. Ja en financieerbaar en, eh-eh, kijk je hebt ook best -het Markermeer is natuurlijk een gemarkeerd zoetwatermeer met een verleden als, eh, als Zuiderzee. Eh, en je merkt dat het nog steeds niet stabiel is, de waterkwaliteit is ook een poosje slecht geweest, die is nu heel veel beter. Eh, als het gaat om chemische verontreinigingen. Hij is nog slecht door de grote hoeveelheid slib die er in zit en het gebrek aan natuurlijke oevergebieden. Maar je merkt gewoon -als je even in de wat meer wetenschappelijke kant duikt is dat er ook nog echt hele grote kennisleemtes aanwezig zijn van: hoe reageert zo'n systeem op een interventie als Markerwadden? Dus dat was wel een tweede reden, eh-eh, naast die behapbaarheid had ik ook zoiets van: ja, maar je moet het ook in stappen zetten omdat je -je moet jezelf ook gunnen om heel veel te leren. Eh, het risico van alles in één keer op willen lossen is ook heel erg groot zeg maar. Dus er kunnen dingen ook anders uitpakken, en dan moet je een volgende stap toch weer net iets anders zetten.

JK: Ja-ja, dus dat groeieffect zeg maar. En merk je nu -omdat er nu dus resultaten zijn geboekt-, eh, dat er ook meer draagvlak komt voor het project?

RP: Ja dat helpt wel. Zeker bij de overheid vermoed ik. Kijk die resultaten zijn natuurlijk heel prematuur, want we zijn nog maar net, eh, net op weg. Maar wat er nu gebeurd is wel heel spectaculair en, eh-eh, ook wel in de richting zeg maar die, eh, die we vermoed hadden. En dat-dat geeft wel een soort conform ook richting de mensen die, eh, bijvoorbeeld vanuit de overheid zijn nek heel erg uitgestrekt hebben om dit mogelijk te maken. Omdat -die worden natuurlijk uiteindelijk weer door de politiek, eh, aangestuurd. Dus dan is het ook wel heel fijn als het zo werkt, heh. Als het allemaal precies averechts uitpakt, nou dan, eh, is dat heel anders. Maar de-de -het aantal vogels is enorm, eh. Wat we heel erg- wat we heel erg wilden was het -het, eh, natuurlijke productievermogen van het Markermeer -we hadden eigenlijk een hele voedselketen wat begint bij algjes en dan plankton en-en dat werkt dan zo door in vissen en vogels. En ook daar zien we echt een waanzinnig effect zeg maar. Ongelooflijke hoeveelheid plankton, ja.

JK: En zijn er daardoor dan ook meer partijen die nu een soort van rol willen gaan spelen in het project? Mee willen doen, het financieren?

RP: Nu zie je dat met name onderzoekspartijen aan het aansluiten zijn. Dus dat is wel ontzettend leuk en dankbaar onderzoeksobject. Dus dat is-dat is leuk. En voor de rest zie je -kijk het is wel een grote investerin in financieel opzigt. Dus het is niet zo dat partijen nu in de rij staan om een volgende stap, eh, te financieren, want dat gaat natuurlijk weer om vele tientallen miljoenen euro's. Het is wel een, eh, een klein beetje Wild West interventie geweest natuurlijk, omdat we, eh, bijna alles andersom gedaan hebben van hoe de overheid normaal haar processen inricht. Eh, dus ook dat zul je niet zomaar meer kunnen herhalen. Er ligt nu gewoon een eerste stap, dus de volgende stap zal misschien wel iets meer binnen de gebaande...

JK: Ja. En denk je dat er door zo'n project, eh, -er vanuit gaande dat het snel succesvol afloopt- dat er dan ook meer geloof komt vanuit de overheid om die processen op andere manieren te gaan doen?

RP: Ik heb dat in ieder geval niet tot mijn persoonlijke doelstelling verheven.

JK: Nee-nee-nee, maar merk je dat er meer, eh...

RP: Het is altijd wel een wens, maar daar denk ik van -ik heb zelf bij de overheid gewerkt en de overheid is best -de overheid bestaat natuurlijk niet, heh, dat is altijd -er zitten ontzettend veel geledingen in -en er zijn altijd ook wel onderdelen van de rijksoverheid of van de provincie die niet - die juist ruimte willen geven aan pilots en vernieuwing. Maar voordat dat doorwerkt naar de standaard operatie, daar -heel bewust hebben we in het begin gediscussieerd van: is dat ook een doelstelling? Ik dacht van: nou ik blijf liever een gelukkig mens, dus, eh... Wat ze er van leren, leren ze ervan, wat ze er niet van willen leren, dat, eh, laten we maar zitten.

JK: Ja, dat valt gewoon buiten jullie. En-en die, eh, menselijke rol, hoe groot wordt die straks? Wordt het alleen maar, eh, want het is nu vooral gericht op recreatie toch? Op het, eh, bekijken van vogels en natuurbeleving...

RP: Ja, het zit nu zeg maar, eh, want er zit- ook daar zit wel weer een vervolgstap. Eh, wat gelukt is is om die eerste fase van Markerwadden -de aanleg- helemaal gefinancierd te krijgen, maar het is natuurlijk een-een, eh, ja ook een raar project in de zin van: nu ligt er een natuurplek waar we tot nu toe niks lag, dus het valt ook weer buiten alle subsidiekaders. Dus het beheer en onderhoud, daar is, eh, op dit moment geen dekking voor. Dus wat we nu, eh, afgesproken hebben met partijen en dat zijn wij aan het inregelen, is om een exploitatieplan van Markerwadden te maken en dat iedereen die komt genieten, die doet ook een bijdrage aan beheer en onderhoud van het eiland. Dus dat is voor Natuurmonumenten weer heel nieuw, om dat strak in te richten, dus daar zijn we nu mee bezig. Eh...

JK: En-en-en, eh-eh, maar zeg maar het idee van de mens erbij te betrekken, wordt dat nog...

RP: Ja precies. Dus dat -dus we zijn nu een, eh, een kleine nederzetting aan het ontwerpen, zodat er een klein plekje komt.

JK: Ok! Op het eiland?

RP: Ja.

JK: Gaaf!

RP: En daar komen, eh, en dan zie je dus een aantal communities ontstaan zeg maar, van mensen die een rol gaan spelen. Dat zijn natuurlijk gewoon de mensen die een dagje uit zijn. Vogels kijken, naar het strand en even wandelen op het strand. Eh, dat zijn -we hebben een bescheiden ruimte straks voor verblijfsrecreatie, dus er komt een klein kampeerveldje, eh, waar je met een eenvoudig tentje, eh, -er passen tien tentjes op ofzo. Maar ook twee, eh, huisjes die we kunnen verhuren. Eh, nou ja - misschien nog iets -heh, dus er komt nog een beetje ruimte om er ook een nachtje te kunnen slapen of twee nachtjes. Eh, en er komt een veldstation met een groepsverblijf voor de onderzoekers, omdat het onderzoek is waarschijnlijk de komende jaren ook wel een grote community. Dus mensen die betrokken zijn bij, eh... Dus-dus dagverblijf, nou ja zo -er komt iets van een soort informatiecentrum, een bezoekerscentrum met iets van lichte horeca. Dus waar je koffie of thee kunt drinken.

JK: Ja. En-en, eh, jullie hebben nu dus die eerste 5 eilanden aangelegd. En dat gaat nu de komende jaren gaat het groeien. Eh, daarna gaan jullie hem doortrekken toch? Tenminste dat is het idee toch?

RP: Ja. Nu heh, dus nu, eh, hebben we heel veel baat bij het onderzoek wat nu gedaan wordt, eh, omdat we daar zelf ook heel veel van leren en, eh, dat levert natuurlijk ook de eerste bewijsvoering, eh, op. Dus het idee is om, eh, het-het, eh, nou ja tussen nu en 2030 wel verder uit te bouwen. En

dat-dat hebben we ook wel uitgerekend in een Masterplan, eh, wat -ja, Masterplan, want dat kan natuurlijk nog volop geannuleerd worden, maar dan -omdat die hele zone tussen Lelystad en Enkhuizen van 10.000 hectare...

JK: Ja. En blijft dat heel erg in de, eh, droomfase weer zitten -dat jullie het -dat jullie dan weer opnieuw gaan kijken van wat gaan we nu doen? Of wordt het echt een soort van stempel wat steeds opnieuw wordt gedaan tot aan Enkhuizen?

RP: Nee, daar zit wel een groot verschil in omdat de, eh, en interventie, die ligt nog wat dichterbij Lelystad, dat is de makkelijkste -straks de makkelijkst bereikbare plek, dus daar kun je ook het makkelijkst intensieve functiecombinatie toepassen. Terwijl, eh, er ook een paar plekken liggen -die liggen al op huidige ondieptes. Het Enkhuizer zand. Daar kun je eigenlijk nu op dit moment daar kun je ook straks met de boot bijna niet komen. Eh, dus dat is ook moeilijk te beheren, dus daar zitten we aan een vrij ingetogen interventie, eh, te denken die ook weinig beheer vraagt, maar waar ook heel weinig meekoppeling met recreatie mogelijk is. En dan heb je nog van alles er tussenin.

JK: Dus je kijkt gewoon per-per nieuwe zone wat -hoe jullie die doelen weer terug laten komen.

RP: Ja-ja. En als de -als het lukt om -dat is het voordeel van op schaal werken: als het lukt om Markerwadden echt, eh, in volle omvang te ontwikkelen, dan levert dat ook nog weer, eh, dan doe je namelijk -dat levert waarschijnlijk zo'n grote plus op voor de natuur, dat het ook gewoon wel wat ruimte oplevert om op die doelstelling voor die ruimte voor innovatie ook door te blijven werken. Dus dan kun je ook wat meer wat andere functie misschien op kleine schaal meenemen, mee testen.

JK: Ja, en op welke manieren innoveren- doen jullie nu heel erg aan innovatie? Want wat je zei: er zijn al vaker eilanden aangelegd, eh, zijn deze vooral...

RP: Nou niet-niet, eh, met deze techniek zeg maar. We bouwen met holoceen materiaal, eh, nou ja dat is op deze schaal echt nog nooit ergens eerder toegepast. Eh, we hebben een enorme kustlengte, eh, gecreëerd met zachte kusten. Eh, nou die bestaan in het Markermeer niet, dus ook daar zit, eh, flinke monitoring in -daar is ook wel een onderzoeksprogramma op. En gewoon in dat bouwen zelf zit een bepaalde innovatie. Een hele grote innovatie is natuurlijk dat wij als NGO het initiatief hebben genomen. Het is in de besturing van dingen, we hebben ook een-een, eh, -op een gegeven moment is er vanuit Rijkswaterstaat een onderzoekje gedaan naar de innovaties ten opzichte van en verbeteringen ten opzichte van standaard Rijkswaterstaat procedures. Ik denk dat we een soort tijdswinst geboekt hebben van -ja misschien wel 5 jaar ofzo.

JK: Zo.

RP: En dat levert natuurlijk ook enorme kostenbesparing op als je dingen sneller kunt doen. Het idee is gewoon letterlijk geboren in 2011, in 2012 hebben we het droomfonds toegekend gekregen, in 2013 is de Rijksoverheid aangesloten en was het budget verdriedubbeld, in 2014 hebben we de, eh, de aanbesteding voorbereid en het samenwerkingsverband geformaliseerd, dus alle-alle deals zijn toen gesloten. En in 2015, eh, is het werk aanbesteed, en in 2016 is de uitvoering gestart. En nu is het 2018 en nu is het klaar ongeveer, over een paar weken.

JK: Ja, dus daar hebben jullie ook heel erg geïnnoveerd eigenlijk, in dat hele proces?

RP: Ja, enorm ja. En dat -ja dat is niet op alle punten herhaalbaar omdat we gewoon, eh, een aantal-aantal, eh, vaste processen van de Rijksoverheid -onder andere de MIRT procedure, je hebt natuurlijk de hele eerste stap zoals de Rijksoverheid die gewend is om te doen. En wij hadden hem

helemaal overgeslagen, omdat we die als initiatiefnemer Natuurmonumenten, eh, hebben uitgevoerd. En pas toen het samenwerkingsverband met de Rijksoverheid geformaliseerd is, toen is eigenlijk meteen -toen zaten we zeg maar al heel ver in die MIRT procedure, al een jaar of 6.

JK: Ja. Dus wat dat betreft is het handig als dit soort hele grote projecten, eh, voor de snelheid van zo'n project uitgevoerd worden door een partij buiten de overheid die dan...

RP: Nee dat denk ik niet, omdat heel veel, eh, andere situaties daar kun je natuurlijk -daar kun je natuurlijk -daar heb je niet zoveel vrijheid als hier. Kijk zo'n eiland -ja of het er nou zo bij ligt of zo bij ligt, dat hoeft niet precies van A naar B te lopen. Eh, je zit heel weinig andere partijen in de weg. Eh, het punt is meer van -dus even je moet het iets abstracter benaderen van: zitten er onderdelen in die uiteindelijk wel breder toepasbaar zijn. Eén van de dingen die ook ontzettend geholpen heeft - maar-maar dat is natuurlijk ook niet herhaalbaar automatisch, is dat we, eh, met de gemeente Lelystad -die, eh, daar hebben we al in een heel vroeg stadium een bestemmingsplan samen gemaakt, toen er nog geen deal met de Rijksoverheid was. Nou daar werd de Rijksoverheid wel een klein beetje onrustig van. Die hadden zoiets van: ja, we zijn nog het beleid aan het doen -we zijn nog niet klaar met het beleid. Zoiets van: dan maak je toch het bestemmingsplan het beleid, dan ben je wel klaar zo heh. Dus dat-dat schuurde een klein beetje, maar dat -normaal is het zo dat in die planprocessen alles in serie geschakeld wordt, in een hele vaste volgorde en ergens helemaal aan het eind komt daar een bestemmingsplan bij. Het bestemmingsplan is ontzetterd -dat is natuurlijk het plan met rechtskracht, dus dat is heel erg cruciaal. Dus dat is ook één van de dingen die we andersom gedaan hebben. We beginnen op de moeilijkste plek, we maken zo snel mogelijk het bestemmingsplan, zodat 't eigenlijk planologisch geregeld is dat er een eiland gemaakt mag worden. Het ingewikkelde was dat voor een bestemmingsplan moest je ook een MER procedure doorlopen, dus dat hebben we ook toen meteen gedaan. Nog niet -we hadden nog geen ontwerp, eh, we wisten ook nog niet wie het ging maken, wisten ook nog niet hoe het er uit kwam te zien. Alleen het wordt een eiland en het komt hier te liggen. En we gaan dat -we gaan de, eh, MER procedure doorlopen met een soort worst-case benadering. We gaan de meest, eh, milieubelastende technieken en weet ik veel -of-of -alles wat je maar kunt bedenken. Of dat hebben we -dat laatste hebben we in de 2e MER, we hebben twee keer MER procedure gedaan bij de, eh, bestemmingplan moest het alleen maar een plan-MER zijn en daarna een uitvoerings-MER. Toen hebben we in die technieken vooral gestuurd. Maar bij plan-MER voor het bestemmingsplan toen zijn we ook uitgegaan van, eh, van ja, wat zijn de huidige kwaliteiten van dit gebied, wat is de mogelijke aantasting en toen -ja omdat we eigenlijk -omdat het Markermeer zo beroerd was, gaf ons dat eigenlijk de ruimte om gewoon al heel vroeg de MER-procedure, eh, zonder problemen te maken.

JK: Ja, terwijl je dat moest invullen op een beetje scenario's.

RP: Ja-ja, en daar hebben we eigenlijk heel veel worst-case scenario's, dat is steeds de benadering geweest.

JK: Ja, maar omdat het dus zo slecht was, was het geen probleem eigenlijk.

RP: Ja, dus als je nu-stel dat dit heel succesvol is in de eerste stap, ja dan heb je dus al een bestaande situatie met hogere natuurwaarde, dus dan moet je in de volgende stap moet je daar weer rekening mee houden. Dat geeft op zich ook niks, maar nu hielp het heel erg, omdat we, eh, het gaf natuurlijk uiteindelijk alle overheden ook best wel comfort dat zo'n bestemmingsplanprocedure, daar zit ook een heel formeel, eh, inspraak traject aan vast. En ook dat is weer een toetsmoment van: hoe zit het met het draagvlak? Eh, nou we hebben op dat hele bestemmingplantraject, dat is echt letterlijk van, eh, eerste aankondiging tot onherroepelijk geworden. We hebben dat in 9 maanden, eh, hebben we dat traject afgelegd. Eh, in een Natura 2000 gebied, waar heel erg het idee heerste van: er mag niks.

En we hebben, eh, vier zienswijzes op het bestemmingsplan gehad om de, eh, bij de eerste tervisielegging. En er is niemand zeg maar die het uiteindelijk doorgezet heeft zeg maar. Die vier partijen - drie van die zienswijzen bleken positief te zijn, dat waren allemaal aanmoedigingen van: we vinden dit hartstikke leuk. Er was één iemand erg bezorgd voor het open landschap. Daar zijn we ook mee in gesprek gegaan, die is nog steeds over het open landschap, maar die heeft in ieder geval zijn zienswijze niet omgezet in bezwaar.

JK: Ja, want het viel uiteindelijk dus in die fase wel mee met de hoeveelheid tegenstand?

RP: Ja dat is alt-continue is dat heel erg meegevallen.

JK: Ok. En-en dit is ook waarom jullie dat soort acties deden zoals die stembus op het eiland?

RP: Ja. Ook alles heeft altijd meer redenen, maar één van de redenen -kijk dat is, eh, een raar idee. Maar dat is altijd leuk zeg maar. Eh, en we willen heel erg -we wilden heel erg oefenen met die menskant van -zo'n eiland is ook ingewikkeld om te bereiken en hoe reageren mensen erop? Ja hoe die vogels reageren, dat is een beetje ons vak dus dat weten we wel, maar hoe mensen nou met zo'n plek om gaan, wat ze ervan vinden. Dus zo'n stembureau was ook zoiets van: nou, kunnen we het? Ja ik denk wel dat we het kunnen. Eh, mogen we het? Moesten we even over uitzoeken, want wat voor besluit is er nodig om ergens een stembureau te hebben? Maar dat bleek uiteindelijk ook wel te regelen te zijn. En daarna was het gewoon afwachten van: ja komen er veel of weinig mensen? Wat voor weer is het? Ja dat was wel een soort waanzinnige dag. Dus het was ontzettend leuk.

JK: Maar ook wel weer dingen van geleerd?

RP: Ja daar leer je dan heel veel van, omdat -wij kijken dan met een professionele bril van hoe gaat het dan met de logistiek, waar liggen de risico's, eh, wat vinden mensen leuk eraan? Wat spreekt ze nou heel erg aan en wat niet? Eh, en mensen vonden het wel een ontzettend goeie mop, dus, eh, waren zeer gemotiveerd. En wij wilden ook graag weten wat de stemverhouding was, want van trek je nou alleen maar GroenLinks stemmers of, eh, -nou dat bleek eigenlijk best wel, eh, heh het was wel iets anders dan het landelijke beeld, maar in grote lijnen kwam het heel erg overeen. Dus dat was eigenlijk wel heel fijn.

JK: Want ze kwamen vanuit het hele land?

RP: Ja ze kwamen echt vanuit Middelburg, Venlo...

JK: Het is niet alleen een groepje uit Lelystad die dan...

RP: Nee. Waren natuurlijk wel wat meer mensen uit Lelystad, maar het was uiteindelijk oneindig veel drukker dan we hadden gedacht, dus... En wat ook heel fijn is is als je, eh, nou ja als je een beetje blijmoedig in de wereld staat, dan zijn ook heel veel mensen die je willen helpen. Nu hadden we -het stond hier helemaal zwart van de mensen 's ochtends vroeg. Ik kwam hier al vroeg aanvaren, want het was -natuurlijk op woensdag was het stemmen. We hadden gedacht van: nou, 2 veerboden. 'S ochtends komt er niemand, op woensdagmiddag begint het een beetje te lopen. En -maar ik was hier al op tijd, ik denk dat ik om-om 10 uur zou de eerste boot denk ik afvaren, ik kwam hier om-om denk ik kwart voor 9 aanfietsen en het stond zwart van de mensen. Dus wij hadden echt zoiets van: dit gaat helemaal fout in de zin van, eh -dus toen zijn we, eh, toen ben ik gewoon gaan bellen met een -iemand van een veerdienst die op Urk -tussen Urk en Enkhuizen vaart. Van: kan je ons komen helpen, want, eh -en die man die vond het zo'n goeie mop, dus die had zoiets van -die was in de tuin aan het werk, die zei: ik gooi alles neer en ik start de motoren. Het duurt even voor ik

er ben, maar dan ga ik ook meevaren. Dat was heel -en toen konden we de eerste boot eerder laten vertrekken, konden we aan die hele lange rij melden van: ja we snappen als jullie naar huis willen, maar er komt wel zo nog een extra boot, dus, eh... Applaus.

JK: Ja, maar dat draagvlak, of die-die, ja inderdaad dat draagvlak is dan heel verrassend, hoe...

RP: Ja, ja. Dus iedereen helemaal vol goeie zinnen.

JK: Ja. En zo'n project, eh, er zijn meer plekken in Nederland waar ook die problemen met slib en ecologische waarden zijn. Tenminste, ik kom zelf uit Oost-Groningen en volgens mij is de Eemshaven ook redelijk, eh...

RP: Ja! Zeker-zeker, absoluut. De Dollard, ja-ja.

JK: Werkt dit daar ook als dit straks uitgetest is en, eh...

RP: Nou hier heb je wel het grote voordeel dat je het-het klinkt wel wat afgelegen, Lelystad, maar je zit toch nog wel echt midden in Nederland. En dat is natuurlijk in Noord-Groningen, eh, en Noord-Friesland heb je wel de handicap van als je, eh, niet in de beleving van mensen -maar ook wel letterlijk in de fysieke aanrijd tijd zit je wel veel meer in, eh, aan de buitenkant van Nederland. Dus om dan, eh, -je kunt nooit hetzelfde herhalen zeg maar, dus als je midden in Amsterdam iets wilt, dan gebeuren er ook weer hele andere dingen, want dan zit je ook weer midden in de stad. Eh, dus om in de Eems-Dollard iets met een massale toeloop van mensen te organiseren is dan wel ietsje moeilijker.

JK: Ja, tuurlijk, maar op gebied van, eh, de waarde die dit oplevert voor ecologie.

RP: Ja-ja. Kun je- ja dit kun je, eh, dit kun je gewoon ook toepassen op andere plekken en ook dat dan weer niet letterlijk kopiëren. Maar dat is -vanuit Natuurmonumenten is het natuurlijk wat-wat, eh, abstractere belang is van dat we, eh, in Nederland maar ook wereldwijd zien dat er ongelooflijk veel natuur naar de ziekte geholpen is en als je -dat we ontzettend veel creativiteit nodig hebben om hier en daar dat weer een klein beetje recht te zetten. En Markerwadden is natuurlijk wel een voorbeeld van behoorlijk ver buiten de lijntjes denken, want heel vaak wil je natuurlijk het liefst terug naar vroeger, dat is een diep verlangen van mensen ook om één of andere reden van -ja zo, het was vroeger zo en er was een open zee-arm of het was een-een prachtig agrarisch landschap en soms kan je ook wel een klein beetje die route volgen van dingen die er geweest waren, die weer een klein beetje terugbrengen, maar heel vaak kan dat gewoon niet. En dan moet je gewoon een nieuwe weg voorwaarts vinden en dan -ja dan verliezen de mensen een beetje hun anker zeg maar: ja, maar vroeger was het zo en waarom moet het dan allemaal anders worden? En daarin is Markerwadden ook wel een voorbeeld van hoe je, eh, dat is ook wat we willen zijn zeg maar. Een voorbeeld ook in de wereld van, nou hoe je-hoe je uiteindelijk ook echt met creativiteit, met behulp van heel veel onverwachtse partijen, met techniek, de kennis van het hier en nu en misschien nog zelfs ietsje daar voorbij. Dat je dat allemaal ook in kunt zetten om, eh, om de natuur die naar de vernieling geholpen is weer, eh, een klein beetje in betere doen te brengen. En dat kan in de Eems-Dollard ook en, eh, kijk de Waddenzee is natuurlijk wel een fantastisch gebied, heh, en daar zul je wat minder snel enorm grote technische interventies, eh, willen uitvoeren. Als dat niet nodig is moet je dat ook niet doen. Maar het Markermeer is natuurlijk zo verknijpt, eh, dus daar, eh, daar zul je gewoon wel dit soort dingen van-van stal moeten halen.

JK: Ja. En er kijken heel veel mensen mee van over de wereld, eh, tenminste dat -zo-zo klinkt het steeds. Zijn er ook, eh, plekken/projecten die ook specifiek meekijken om-om ook iets dergelijks uit te gaan voeren ergens anders? Weet je dat? Zijn die in aanraking geweest met jullie?

RP: Hm, nou dat begint denk ik een klein beetje op gang te komen. Er zijn wel mensen -veel mensen uit het buitenland die zijn wezen kijken. Zit met name in het-het -Oost-Azië zeg maar, daar heb je nogal wat kustgebieden zeg maar, waar grote vraagstukken met, eh, sediment spelen. Eh, maar in de Verenigde Staten -er is een team ook een keer op bezoek geweest, eh, daar-dus daar is wel wat interactie op gang gekomen. We hebben, eh, een project van de Britse vogelbescherming, de RSBC [?] Wadden Sea Island - die zijn hier een keer wezen kijken, wij daar een keer wezen kijken dus dat begint nu een beetje op gang te komen.

JK: Ja. Dus wat dat betreft inspireert het wel andere projecten?

RP: Ja, ze vinden het ook wel waanzin natuurlijk. Dus dat is een beetje -je moet ook een beetje buiten, eh-eh, kijk nu was het heel veel technisch geweld met hele grote machines. Die zijn straks weg. Eh, en er zijn natuurlijk budgetten die heel veel landen niet tot hun beschikking hebben, maar heel vaak zie je in andere landen dat de kostenniveaus ook anders-anders zijn zeg maar. Dus, eh, dus het gaat nooit om het kopiëren, maar meer om de manier van denken.

JK: Nee precies, maar, eh, de Nederlanders doen dit nu weer zeg maar...

RP: Ja-ja, ja dat zie je wel, eh...

JK: En dat is bij andere projecten vaak ook, dat dat zo geëxporteerd wordt, die kennis. En dat is bij jullie ook wel het geval?

RP: Ja. En dat is ook wel het belang van kennis en innovatieprogramma in, eh, in opbouw. En daar zie je met name dus die zachte waterkeringen die rond de eilanden liggen. Die zijn natuurlijk relatief ontzettend veel goedkoper dan al die sterke dijken die we in Nederland bouwen, die zijn natuurlijk veel sterker. Maar de waterkeringen rond de Markerwadden, die zijn -ieder land in de wereld kan zich dat type waterkering veroorloven. En dan blijkt eigenlijk dat we in Nederland wel heel veel kennis hebben van die sterke dijken, maar die waterkering die, eh, iedereen zich kan veroorloven, die is dus... De eigenaar van deze kamer die komt er nu aan, die zal zo wel aankloppen.

JK: Ok. Ik, eh, het is ook al bijna 5... Ik heb nog twee vragen eigenlijk. Eh, eerste is, eh, wat gaan jullie nu concreet anders doen bij de volgende stappen? Is er iets waarvan je had ingeschat dat het zo zou lopen, wat verkeerd uitpakte, waarvan je denkt: ok als je nu weer nieuwe eilanden gaan aanleggen, dan moet dit heel erg anders gaan gebeuren? Qua proces of qua inhoud?

RP: Mm-hm. Ja ik denk dat -nou ja er zijn wel wat dingen die we natuurlijk van tevoren gedacht hadden. Een voorbeeld dat, eh, dit voor Europese fondsen ook interessant zou zijn. En dat is gewoon niet gelukt, die verbinding met Europa, eh, te leggen. Op een gegeven moment vond ik dat ook te veel werk worden. Dus we zijn ook gestopt met dat proberen, want wij hadden een heel hoog tempo. En het nadeel van een hoog tempo is dat op een gegeven moment er dingen zich voltrekken zeg maar, eh, dus het is -de financiering is op een andere manier gelukt met eigenlijk alleen maar Nederlandse parnters. Nou ja daar -dat is wel -de volgende stap kost ook weer heel veel geld, eh, en dan zou je natuurlijk wat preciezer van tevoren kunnen bekijken en onderzoeken hoe je dan wel met Europese fondsen zou kunnen verbinden. Ik denk in de -het gaat nooit precies op dezelfde manier en dat hangt een beetje met het verrassingspunt van, eh, heh eerste fase Markerwadden. En de volgende stap is natuurlijk niet zozeer de verrassing, maar is uiteindelijk op een vrij degelijke manier

doorwerken. Dat vergt ook wel een wat andere planologische regime, zeg maar. Dus overheden vanaf daar meer van tevoren bij betrokken zijn. Eh, en het zal dus wat meer ingekaderd zijn.

JK: Minder vrijheid dan ook?

RP: Dat zou kunnen, ja. Dat-dat -ik kan me voorstellen dat bij juist die gedeeltes die weer helemaal over de natuur gaan die vrijheid wel aan de orde is, maar met name als je een punt zet met veel meer multifunctionaliteit, ja dan kan er op een gegeven moment ook weer wat meer geld verdiend worden op die plek. Kan zijn dat daar dan -dan krijg je wat meer van die, eh, nou ja potentiële verbondenheid met het bedrijfsleven die dan misschien een stukje wil financieren. Dus dan wordt het wat meer publiek-privaat gefinancierd en dan krijg je wel een heel andere grondslag. Dus dat weet ik allemaal niet-dat weet ik gewoon nu nog niet. Dus de neiging -ja dingen worden eigenlijk gewoon onontkoombaar anders, omdat we gewoon in een andere setting zitten. Eh, en voor een deel denk ik in de financiering, eh, zijn een aantal dingen niet gelukt. Nou daarvan denk ik: dat zou ik bij een volgende stap misschien dan nog iets vroeger goed in beeld moeten hebben, zodat je kunt kijken van of dat dan bij een volgende stap wel kan lukken. Hm, ja.

JK: Eén laatste vraag nog eigenlijk: merk je nu ook dat het, eh, impact heeft gehad op de planvorming van de gebieden die hiernaast liggen? Spelen Lelystad en dorpen eromheen heel erg op die Markerwadden in?

RP: Eh, ik denk dat dat ook nu pas een beetje op gang komt zeg maar. Als het gaat om planprocessen vind ik het wel, eh, herken ik het nog nauwelijks. Vind ik dat het gewoon een heel erg als een soort nog casus apart gezien wordt. Als het gaat om, eh, impact bijvoorbeeld hier in Lelystad zie je dat het nu, eh, deze haven die lag midden in de crisis toch wel heel erg leeg. Eh, en je ziet natuurlijk dat nu de economische crisis voorbij is -is dat al een motief op zichzelf dat die haven beter draait. Eh, maar er wordt ook veel meer de potentie van Markerwadden herkend. Heh, je hebt ook een beetje gevoel voor fantasie nodig -toen dat nog niet bestond- om je voor te kunnen stellen wat er zou gaan ontstaan. Nu ligt dat er wel. Dus je ziet nu dat het, eh, dat met name de economische spin-off, heh, van de-de chartervaart maakt nu al oneindig veel meer vaarttochten dankzij Markerwadden en dat gaat -dus dat is een soort indirect effect. Niet zozeer de planvorming, maar wel dat het uiteindelijk zeg maar meebewegen met, eh, de energie die we bij dat afgelegen eiland aan het creëren zijn, dat dat een beetje op gang aan het komen is.

JK: En dat wordt alleen maar meer naarmate jullie ook groeien.

RP: Ja. En in de planprocessen -ja dat blijft een intrigerend, eh, kijk daar is natuurlijk de -het -de grap is natuurlijk dat Natuurmonumenten helemaal niet over planprocessen gaat, daar zijn wij natuurlijk gewoon in de ogen van de partijen die denken dat ze daar wel over gaan, zijn wij natuurlijk één van de 387 stakeholders. Dus zo.

JK: Nou, heel erg bedankt. Ik ga het interview afronden.

Case 8: Floriade 2022 Almere

JV = Joe van der Veen

JK = Joey Koning

Interview Almere Floriade - Utopia

JK: Maar ja, dat stapje naar de Floriade.

JV: Ja, bij de Floriade was in eerste instantie de gedachte: nou we gaan een woonwijk ervan maken. Eh, we hebben -ik weet niet of ik jou de vorige keer dat verhaal heb verteld van... In 2008/2009 heeft Almere de Principles laten maken door McDonough.

JK: Ja, die zeven.

JV: Die zeven principles. Nou, op een gegeven moment ben je dan- is bijna 10 jaar he- of eigenlijk- 10 jaar geleden, 2008 was dat, ja 10 jaar geleden. En het lijkt wel alsof ze die principles eigenlijk alweer vergeten zijn. Want met de Floriade had ik dat verteld over die, nou ja die kwamen met 4 thema's bij: voedsel, energie, groen en gezondheid. Nou, wilden we ook programma's voor, eh, uitrollen in de stad. Nou, de gezondheid, eh, vaak landelijke programma's. Energie hebben we wel een heel mooi programma voor. Eh, maar ja het is een beetje wat oude steden natuurlijk doen he. Het is een beetje worstelen met van we willen klimaatdoelstellingen halen die de overheid oplegt. Nou, met die Floriadewijk hadden we zoiets van nou ja eigenlijk moeten we hier laten zien hoe zouden we in de toekomst een stad willen bouwen? Nou, dan denk je -eigenlijk zou je dan - ja kan je dat als overheid doen. Als overheid heb je natuurlijk ook zoiets van ja, de principles zeggen het al: de mensen maken de stad. En we hadden natuurlijk wel al met Adri Duivenstijn bedacht van particulier opdrachtgeverschap op grote schaal. Mensen kunnen zelf weer gaan ontwikkelen. Dus wel meer vrijheid. Maar of dat kwaliteit oplevert anno nu, eh, dat soort vragen worden niet gesteld. Is het duurzaam? Nou... Is het goed voor, eh, de biodiversiteit wat mensen doen? Dat soort vragen.

JK: Het is gewoon maar loslaten en aannemen dat het goed komt.

JV: Ja, zoiets he. En-en zeker met particulier opdrachtgeverschap: je bedient iets anders. Je bent eigenlijk helemaal niet bezig met een ja ideaal, of wat jij zegt een utopie. Eh, ja dat is ook best ingewikkeld, want ik maak wel eens een vergelijking, maar dan... kijken of ik dat straks nog even vertel. Ik ben vanuit de stedenbouw ook wel eens- dan maak ik vergelijkingen waarom we dingen doen of waarom ze niet goed gaan ofzo. Dus dat is wel een leuke vergelijking. Dat gaat eigenlijk ook over die utopie.

JK: Ja, een beetje achterliggend.

JV: Ja. Maar de Floriadewijk zou een showcase kunnen worden van die 4 thema's, eh, van Growing Green Cities, eh, de Principles om te kijken van nou, laten we maar beginnen. Hoe gaat dat eruit zien? Ja we weten dat niet, want we moeten dat met de markt gaan ontwikkelen. En, eh, ook omdat het, wat we vandaag bedenken is morgen bij wijze van alweer, eh, passé. Dus wat hebben we daar gedaan? We hebben natuurlijk, eh, het idee komt van het grid met die tuinen voor die Floriade zelf, voor het evenement, voor de expo, dat heeft Winy Maas in gang gezet, eh, MRVDV. Eh, ja leuk verhaal, leuk decor, maar is het ook duurzaam? Dat was onze vraag, heh, van wat ga je nu doen? Nou dat is een continue strijd met een ontwerper die dus, eh, een showcase wil hebben en eigenlijk je idealen die je wilt nakomen zoals een gezonde, eh, woonwijk. Nou, we hebben in ieder geval in de

woonwijk een aantal - ik heb een eigenlijk een soort, eh, handboek geschreven. En dat is nog een beetje in ontwikkeling, maar dat handboek dat moet straks als de marktpartijen gaan bouwen, die gaan dat lezen en op allerlei aspecten is dat, eh, wordt daar richting gegeven van hoe je in de toekomst zou moeten leven. Is niet zozeer een utopie, want je moet het ook zelf gaan vormgeven, dat je je eigen bijlegt en je eigen verantwoordelijkheid gaat nemen. Maar waar gaat dat dan over?

JK: Maar een soort van richtlijnen?

JV: Ja en in de paspoorten staat dat ook, en dat gaat dus over -en dat hebben we even langs die vier sporen, eh, heh dus gezondheid, energie, eh-eh, voedsel en groen. En als je - het is vrij makkelijk vier dingen en dan ga je kijken: wat betekent dat nou voor je ontwikkeling, zo'n wijk? Ik kan er nog wel nieuwe thema's bij halen, maar als het over groen gaat, heh we gaan een aboretum maken van a tot en met z, er komt een oerbos voor de biodiversiteit, wat er eigenlijk al was. Dat wil je in- nou er is al een soort systeemje wat je intact wilt houden, daar wil je ook verder niks aan doen. Dus ook zo min mogelijk daar, eh, dingen aan toevoegen of weghalen. We voegen wel een soort van, eh, voedselbos toe. Dus je hebt een aardig park, zeg maar, wat vertrekpunt is, dus op het niveau van groen ben je ook bezig. Dan heb je het water nog, nou dat water wil je ook, eh, op een bepaalde manier gaan beheren en intact houden dat dat ook iets doet. Nou, dat geldt dan ook voor riool en waterhuishouding, daar willen we slimme nieuwe systemen voor verzinnen. Nou dan heb je het groen gehad bijvoorbeeld. Eh, dan energie. Nou we willen sowieso, eh, voor energie kijken van hoe kun je, eh, centrale gebouwen, eh, die je hebt -hubs hebben we het dan over. Heh, parkeren doe je niet meer op je kavel, dat doe je elders. En elektrische auto's die krijgen een plek dichtbij de wijk. Andere auto's parkeer je ver van je wijk. Dat is ook echt een -echt bewust. Want in tijd wil je dat die, eh, die komen ook sowieso de wijk niet in. Je kan met je elektrische auto's wel rond de wijk komen, maar niet in de wijk. Dus het is helemaal, eh, uitgesloten dat je daar met auto's komt. Behalve als je moet verhuizen of dingen. Maar zelfs over het verhuizen ga je dan nadenken, van: hé, die verhuisauto wil je daar ook niet, of die moet elektrisch zijn. Dus daar wil je iets voor verzinnen, misschien moet er gewoon een elektrische car, die bij die wijk hoort, ontwikkelen zodat die wijk gewoon zo'n car heeft voor verhuizen en andere zaken. Zover ga je nadenken. In die- in dat handboek staat ook dat als je gebruik maakt van gereedschappen, dat je geen fossiele brandstoffen... of als je het hebt over andere transportmiddelen zoals brommers, geen brandstoffen meer. Dan wil je alles zo efficiënt mogelijk invullen.

JK: En-en dat handboek is voor de stad in het algemeen of is dat voor de Floriadewijk straks?

JV: Die is voor de Floriadewijk gemaakt ja.

JK: En die Floriadewijk dat komt er nadat de expo is geweest?

JV: Ja, maar daar zijn we nu al mee bezig.

JK: En dat is- dat is de expo?

JV: Er komen mensen te wonen. De Iris Hogeschool die heeft als één van de eerste samen met de provincie hier een innovatiepaviljoen. Die worden nu al- dat gaat nu al gebeuren zeg maar, volgend jaar gaan ze dingen bouwen. En dan gaan we ook met de marktpartij die nu gekozen is na de zomer aan de- aan de gang.

JK: En dat moet binnen 3 jaar gebeuren?

JV: Ja, eigenlijk wel. En dat [wijk in 3 jaar] hoeft nog niet af te zijn, maar in ieder geval wel dat er een aantal mensen al wonen en dat je, eh, voor de expo - wat je voor de expo wilt- dat dat er wel is.

JK: En dat is die grote, eh, lappendeken met een heleboel, eh...

JV: Ja, met dat aboretum met a tot en met z. Dat gaan we - dat zijn we nu al aan het aanleggen. Ik kan je wel foto's laten zien, dat ziet er best wel lollig uit.

JK: Ja, ik heb ze gezien al!

JV: Met de drone - ik weet niet of je- dit zijn nieuwe filmpjes, moet je maar eens kijken, met een drone over het gebied.

JK: Van de huidige status ook?

JV: Ja, is superleuk.

JK: Maar iets breder trekkend, waar komt - jullie kregen dus het idee dat je een wijk van de toekomst wil maken. Maar waar kwam dat idee vandaan, waar kwam die behoefte vandaan?

JV: Nou dat komt omdat het een wereldexpo moet zijn, heh, dat je dus de wereld iets wilt laten zien en dat is begonnen met de tuinbouw, maar de tuinbouw wil vernieuwen. Dus de tuinbouw had, eh, ook bedacht van: hoe ziet de toekomst er uit? We willen niet een klassieke tuinbouw tentoonstelling hebben, maar het moet ook over andere zaken - en voedsel was daar een belangrijk aspect in. Dus we hebben gezegd van koppel dat dan aan voedsel, voedsel en gezondheid, dus voedsel was een soort leidend thema voor de Floriade dan. Nou, wat je dus ziet in het proces is dat alles gaat ongeveer goed, behalve voedsel ligt er helemaal niks, heh, er gebeurt helemaal niks rond voedsel. Omdat men niet weet hoe. Dat is het een beetje... Nou in dat handboek, ik kom daar zo wel op. We zitten nu nog eigenlijk bij die energie, heh, dus hoe ga je ook met, eh, Li-Fi, dat ken je misschien ook wel? Dat is een systeem dat ze nu in de [Maze?] in Parijs gaan toepassen. Dat is eigenlijk WiFi via LED. Dus dat heeft geen straling meer, dus dat gaat echt- je appt veel sneller. En, eh, dat is gewoon gratis. Dus we willen gewoon dat die hele wijk van zo'n systeem voorzien wordt. Dus je gaat over slimme systemen nadenken hierbij. Nou tegelijkertijd omdat je een aboretum hebt wat gekoppeld is aan je kavel en dat willen we dat je niet- want we willen het eigenlijk als botanische tuin gaan indienen. Dat betekent dan ook dat je voor je wijk, eh, moet nadenken hoe je omgaat met, eh, beheer en onderhoud van zo'n aboretum en hoe ga je dat handhaven?

JK: Voor langere termijn, nadat de expo klaar is.

JV: Ja precies en als mensen daar gaan wonen ook. Dus we hebben - we zitten ook over een soort parkmanagement systeem na te denken. Nou dat is een hele leuke vorm- dat is een tool die, eh, die je eigenlijk multi- kan je multi in zetten eigenlijk heh. Eh, voorbeelden zijn bijvoorbeeld, eh, wat Cisco doet in Zuid-Korea. Die hebben gewoon een hele stad gebouwd op basis van zo'n service level systeem.

JK: Ok, wat moet ik me daarbij voorstellen?

JV: Nou, stel je komt in de Floriadewijk te wonen en je hebt een, eh, basispakket. Dat willen we, eh, dat basispakket willen we eigenlijk als je commitment doet met die wijk kies je voor een basispakket. Nou, je betaalt -in de grote stad betaal je ook voor je servicekosten, voor je lift en onderhoud en

weet ik het. Dus voor die onderhoud van je aboretum betaal je geld, voor een deel van je stroomvoorziening betaal je geld.

JK: En dat betaal je dan als inwoner van die wijk.

JV: Ja, stel dat er een heel groot zonneveld op die daken komt, nou dat- voor dat stroomgedeelte en onderhoud moet dat. Heh, je hebt niet een normale stroomrekening meer, want dat gaan we ook op de schop nemen. Dus het hele systeem wat je normaal -heh, dus ook je ziektekosten- alles gaan we analyseren. Dus dat gaat heel ver, dus je begint eigenlijk helemaal opnieuw af te pellen, van wat zijn de dingen die je normaal- waar je betaalt, waar je voor betaalt- kunnen we die anders gaan invullen? Dus dit- we zitten nu nog op een niveau even -want ik kan niet alles vertellen- maar voor, eh, energie zit je dus, nou daar probeer je slim over na te denken. Dus dat al die elektrische auto's ook misschien in keten kunt parkeren, nou één grote batterij. Nou dat soort dingen. Maar voor, eh, dat service level, dat parkmanagement systeem, kan je bijvoorbeeld ook zeggen van: hé, nou komen we bij voedsel. Want, eh, stel dat er in jouw basispakket gewoon, eh, een voedselpakket zit die wekelijks bij de voedselhub op het terrein kunt afhalen. Eh, want met de voedselhub willen we ook laten zien wat voedselverspilling doet. Eh, we hebben al een upcycle centrum daar, dat is al in, eh, in gebruik. Waar we nu ook van, eh, van betonafval een nieuw fietspad gaan bouwen. Nou dat soort dingen doen we al. Dus, eh, daar kun je ook een verlengstuk aan- daar ben ik nu mee bezig om te kijken of we niet dat foodcyclecentrum eraan kunnen koppelen, waar je alles over voedselverspilling kunt laten zien, waar je armoede mee kunt bestrijden wat we al doen in de stad. Eh, maar dat je ook een voedselhub waar je lokale ondernemers ook een plek kan geven in de stad. Maar je moet het ook ergens aan kunnen koppelen, het moet ook een verdienmodel worden. Dus één van die verdienmodellen kan zijn dat die wijk gewoon afneemt in een basispakket. Maar je kan ook in je service level systeem aanvinken 'ja maar ik wil eigenlijk wel meer'; 'ik wil wel een plus pakket, want ik wil de warme maaltijd- die wil ik ook', nou vink. Dus als je weet wat mensen willen, die behoeftes, als je dat test. Dan kun je op een gegeven moment zien van: hé, hier zit toch wel heel veel, eh, dit wordt wel vaak aangevinkt. Kijken of we in die behoefte kunnen voldoen. Als dat niet zo is, dan ja, dan moet je dat eruit halen, of dan moet je gaan bedenken hoe je dat kunt verbeteren. Dus dat- dat is eigenlijk wat Cisco doet heh, in zo'n stad. Die gaat gewoon data, eh, analyseren waardoor ze kennis hebben, waardoor ze... En zo ziet dat nieuwe Utopia er bij wijze van uit. Dat zit heel erg in smart cities.

JK: Maar dat is ook heel erg gericht op het burgers beter laten begrijpen van dat soort dingen.

JV: Ja precies. Dus die keuzes die je maakt, weet je ook van 'waarom vink ik dit aan?' Daar zit een verhaal achter. En dat geldt voor gezondheid ook. Van: kan ik slimmere systemen in die wijk bedenken. Dus voorzieningen zoals, eh, nou je moet ook naar de tandarts en naar de huisarts. Eh, maar het gaat ook over bijvoorbeeld aandacht. Heh, mijn vader van, eh, in de 80 die wil eigenlijk alleen maar aandacht. En die wil een warme maaltijd, die wil helemaal niet een voedselpakket. Maar ook, eh, kan de supermarkt van de toekomst dat opvangen. Als je nu al ziet dat de Albert Heijn, eh, waar al die bejaarden koffie staan te drinken 's ochtends. Kan je dat niet echt een serieus vervolg geven, wat gewoon ook in jouw service kosten lijstje staat. Snap je? Bij deze mensen kan je zeggen van 'nou ik wil dat graag'. Maar dat geldt ook bijvoorbeeld voor kinderopvang, misschien is die supermarkt van de toekomst ook wel die kinderopvang voor kinderen in de wijk. Maar dat zijn allemaal dingen die gaan we met marktpartijen onderzoeken. Het is niet zo we willen dit, we schrijven iets voor, want dan leg je als overheid natuurlijk iets op wat je helemaal niet weet of daar behoefte aan is. Wat je wel doet is in het verhaal wat ik heb gemaakt, zeg maar, is er commitment. Dus als mensen dit niet aanspreekt moet je daar absoluut niet gaan wonen, dan ben je daar nog lang niet klaar voor. Maar er zijn genoeg mensen die dat wel willen. En zo groot wordt die wijk ook niet. Er komen geloof ik iets van 1000 woningen, nee, eh, 600 woningen. Dus 1200 mensen, 1500 mensen max. Nou ja, ik geloof dat het level voor een buurtsupermarkt haal je net niet of zo. Dus het is ook

wel even puzzelen van, er zitten ook wel wat tegenstrijdigheden in die wijk hoor, dat je zegt van, eh-eh, maar goed dat is...

JK: Maar dit soort ideeën, begrijp ik het goed dat die nog heel erg los staan?

JV: Ja.

JK: En het is gewoon meer dat jullie een soort visie aanbieden van 'hé, we willen richting een stad van de toekomst en er zijn een heleboel manieren waarop dat kan, en sluit je aan als je ideeën hebt en bij wilt dragen'.

JV: Ja. Kijk, de marktpartij die bijvoorbeeld de, eh, het gegund is om daar nu te gaan bouwen. AMVEST is dat geworden, dat kan ik wel verklappen, want dat is officieel. Die gaan na de zomer beginnen. Maar we zijn met AMVEST zijn we allerlei gesprekken gaan voeren. Of met meerdere partijen, heh, het moet een aanbesteding worden. En dan komen al dit soort vraagstukken naar boven. Van willen jullie met ons dit gaan ontdekken? Dus je moet je voorstellen als ik nu aan tafel zit - een ander voorbeeld, het station van Almere moet opgeknapt worden, maar we halen het niet om het hele station af te breken en opnieuw op te bouwen. Waarom zou je? Dus Movares is dan zo'n partij die dat, eh, op zich neemt. En dan zit ik aan tafel en dan word ik geïnterviewd. En dan zeg ik 'nou ik wil het niet met jullie over, eh, duurzame energie hebben of wat dan ook, of hoe je slimme gebouwen moet maken.' Ik zeg 'geloof me, dat, eh-eh, dat weten jullie beter dan ik. Maar ik wil het wel over andere zaken hebben'. Dan praat ik bijvoorbeeld over, eh, ja wat ga ik daar beleven op dat station? Word ik daar gelukkig? Word ik daar, eh, kan ik daar gezond eten? Eh, ik ga ze vragen stellen. Ik ga ze meenemen in vraagstukken die spelen, die al meespelen. Van, heh, kunnen jullie ons daarbij helpen? Heh, dus als er lokaal voedsel gegeten moet worden dan hebben die mensen die dat -dat zijn allemaal kleine telers, want dan hebben we het over stadslandbouw bijvoorbeeld- dat dat zich gaat verenigen. We hebben inmiddels een vereniging Flevofood, daar zitten 40, eh, ondernemers in. Kleine ondernemers die lokaal vlees inkopen, bijvoorbeeld runderen door de stad lopen. Maar er zitten ook grote spelers inmiddels die in de polder weten van 'hé, mijn toekomst is ook niet zeker, eh, dus ik moet ook ergens in transitie wil ik meedoen'. Die grote spelers zul je blijven houden. Je ziet ook niet dat er een schaalverkleining is, maar eerdere een schaalvergroting gek genoeg in de polder. Maar wel met, eh, vragen. En die vraagstukken die ontdek je binnen de kleine ondernemers. Heh, dus stadslandbouw is daar natuurlijk een mooie- een mooi voorbeeld van. Daar zit ook innovatie, daar zit ook, eh-eh, ja daar ontdek je toch ook andere dingen.

JK: Ja slimme manieren van organiseren enzo.

JV: Ja. En bijvoorbeeld Adriaan Geuze, die ken je misschien wel van West 8, een, eh, landschapsarchitect. Die heeft nu een aanvraag liggen, die wil eigenlijk wel 100 hectare stadslandbouw gaan ontwikkelen met Wageningen in Oosterwold. Nou 100 hectare dan-dan denk ik ok, dat is nogal wat. Dat, eh, 100 voetbalvelden of meer, daar kun je leuke toernooien organiseren... Een WK bijvoorbeeld. Maar, eh, wat je, eh, daar kun je de hele stad mee voeden. Dat zijn getallen, en dat zijn ook de getallen waarom hij dit wil. Hij wil gaan kijken - kan ik de komende periode hier met studenten dit vormgeven met dat idee?

JK: En dan echt verandering teweegbrengen die iets verandert aan het voedselsysteem.

JV: Ja en de volgende stap is dan natuurlijk de distributie, gaat de supermarkt mee, maar dat is het leuke: als je het op die schaal kunt laten zien als een soort -ja ik noem het dan maar even experiment. En misschien heb je die 100 hectare niet nodig omdat we al versnipperd, eh, 50 hectare versnipperd in de stad zichzelf ontwikkeld, maar als dat zich verenigd en je zegt 'nou dit is het

nieuwe systeem' en met zo'n Floriade wijk laat je zien van hé, in ons service systeem kan dat. En dat gaat werken, dan kan je ook nadenken van hé kunnen we niet, eh, zelf via een aantal voedselhubs je hele stad bedienen. Maar weet je, dan is het nog niet een garantie om, eh-eh, om die mensen allemaal aan dat andere voedsel te krijgen. Dus daar horen ook andere dingen bij. Heh, dus aan de voorkant zijn we ook met een chefkok bezig. Lars Tsjaras [?], de man heeft een boek gewonnen. Nee, zijn boek heeft een prijs gewonnen voor beste kookboek van de wereld door Gourmand.

JK: Zo, dat is wel een hele eer.

JV: Ja, en wat hij doet, hij komt ook met oplossingen voor, eh, voor, eh, voedselvraagstukken in de wereld, eh, met restproducten. Hij laat soepen zien en, eh, hij is niet de enige die dat doet in de wereld. Eh, je hebt in Veggel heb je ook een voedselhub nu, gesponsord door de Rabobank. Waarin ze ook laten zien dat - alleen de afzet werkt nog steeds niet. De producten worden gewoon niet verkocht. Het is nog - dat soort producten zijn gewoon- zitten nog niet in het systeem van, eh, nou ja jan en alleman zeg maar.

JK: Ja, maar jullie betrekken dat soort mensen zoals die chef in het bedenken van wat jullie met de wijk gaan doen?

JV: Nou ja ook om te laten zien, eh, zoals met die vereniging Flevofood waar die 40, eh, initiatieven nu in zitten. Eh, als ik met hun na ga denken over van 'nou op de Floriade wil ik wel een top 10 van, eh, lokale producten' en dan moet je denken van daar moeten, eh, hamburgers, patat en bier moet er gewoon zijn. Als dat er niet is, dan is het geen feest.

JK: Krijg je revolutie enzo.

JV: Ja, maar jullie gaan nadenken over hoe je dat gaat doen. Dus hij heeft bijvoorbeeld -één van die jongens is dan heel creatief en die gaat dan nieuwe recepten maken. Maar dat zijn dan hele lokale recepten. Dus de poldertortilla gaat hij maken. Nou, en dat doet hij met lokale producten. Heh, maar je kan prima een taco of een hamburger bouwen, eh-eh, met hele andere ingrediënten of met lokaal rund. Wat je wilt, maar je kan ook een alternatief aanbieden. Dus het is ook het kennismaken met nieuwe -ook lekkere producten- en dan ook wil je ook afstemmen dat - nou als je op de Floriade dat kan eten, hoe kan je dat dan ook zelf maken? Hoe kun je dat ook kopen, waar kun je dat kopen? Hoe gemakkelijk is dat, kan dat in heel Nederland? En dat is ook een beweging. Dus je ziet, er zijn allemaal bewegingen, die wil je -ergens wil je die, eh, ja bij elkaar brengen als het over voedsel gaat.

JK: En die komen nu ook bij elkaar in zo'n visie van jullie?

JV: Ja dat proberen we nu, met zo'n platform. We zijn, eh, maar dat doen we niet alleen vanuit Almere, dat doen we vanuit de hele regio. Kijk we zijn met de provincies Noord-Holland, Flevoland in gesprek; we zijn met -de Rabobank is een partij, de gemeente Amsterdam is een partij, er zijn nog een paar mensen -de Iris Hogeschool-, de Flevo Campus die in oprichting is. We hebben AMS, eh, Amsterdam dat is Advanced Metropolitan Solutions, dat is een samenwerking tussen Delft universiteit, Wageningen en, eh, MIT. Nou die hebben als thema, eh, dus nieuwe stedelijke vraagstukken eigenlijk, heh, dus Advanced Metropolitan Solutions zoals dat dan heet. En, eh, nou ja ik denk dat dat alleen maar zo kan werken en, eh...

JK: Als je krachten bundelt met een heleboel partijen?

JV: Ja en ook met grote spelers, dus dat je die nieuwe systemen wilt, eh-eh, of systemen wilt doorbreken, systemen wil introduceren. Kijk, ik weet niet of ik de vorige keer praktische voorbeeld

had verteld van: hoe kun je een systeem introduceren in de stad? Een voedselsysteem. Met die lokale, eh, producenten. Eh, had ik dat verhaal van de coalitie Buitengewoon vorige keer verteld of niet?

JK: Het klinkt niet bekend, dus ik vermoed...

JV: Nee, Coalitie Buitengewoon is ontstaan -dat was een opdracht vanuit de gemeente om armoede te bestrijden. En je hebt een voedselbank in de stad. Voor veel mensen was de voedselbank nou toch ook nog wel ver weg. Eh, die zat in Almere-Haven, terwijl mensen uit Almere-Buiten dan echt met de bus daar naartoe moesten. Nou ja dat was -even als voorbeeld waarom het toch niet 100% goed werkte. Er zijn 12.000 gezinnen onder de armoede grens in Almere, dat is best een aantal -een getal. Eh, deze dame die kreeg de opdracht: kan jij iets doen aan die, eh, armoede in de stad? Dat heeft ze gedaan. Zij is gaan kijken van wat wordt er allemaal verspild aan voedsel? Supermarkten langs, eh, bedrijven in Almere die allemaal overproductie hebben. En met die overproductie is ze eigenlijk maaltijden gaan maken. Voedselpakketen, en die heeft ze dus in een soort systeempje, eh, heeft ze dat bij die mensen -direct bij die mensen gebracht. Nou dat werkt. Alleen het is geen verdienmodel, want -ja, de gemeente stopt er geld in alleen, eh -dus ja je kan wel de verbinding opzoeken met die lokale stadslandbouw -die zullen ook overproductie hebben, maar die willen ook geld verdienen. Dus ergens moet er in die schakel een verdienmodel komen. Dus toen had ik bedacht van: nou luister eens, wat we kunnen doen is -we laten in ieder geval een business model uitwerken. En de Rabobank die wil zeker helpen, maar dat betekent nog wel dat we als gemeente daar nog een jaar of twee jaar geld in moeten stoppen, want we willen het systeem intact houden. Nou dat gaat dus alweer mis want dan gaat de gemeente -daar komen nieuwe wethouders, die hebben dit niet in hun coalitierapport staan, dus het begint even weer -het valt even weer weg en dan moet je het helemaal weer gaan opbouwen.

JK: Ja en dat is elke keer weer...

JV: ... Dat is iedere keer het probleem: politiek. Maar, mijn idee was: van als je nou scholen gaat betrekken? Heh, want je gaat er even vanuit dat, eh, een systeem van scholen -wat kunnen we op scholen aanbieden? Eh, want die scholen wil je ook bekend laten maken met gezond eten. Lunch, eh, een ontbijt of een warme maaltijd zou je kunnen introduceren op scholen als dat in het lesrooster past zou dat ideaal zijn. Betekent dus dat je koks moet hebben die dan maaltijden gaat maken, dus het moet ook een kok met een andere opleiding zijn, want je moet met lokaal voedsel leren werken, je moet snappen wat dat is, die moet ook de lol hebben van wat ga je die kinderen vertellen? Nou er zijn voorbeelden van in Engeland waar dat heel goed kan. Nou Jamie Oliver is bijvoorbeeld zo'n man die zich daar hard voor gemaakt heeft. Maar ik heb het gezien in Birmingham, nou fantastisch, hele nieuwe opleiding voor koks. Nou dan kun je zeggen: de ROC's, eh, in Nederland zou je ook met deze nieuwe opleiding... Dus op een gegeven moment zet je in die keten zet je dus veel meer spelers ga je activeren. En dan ergens ontstaat er dan een verdienmodel, want je eigen kantine doet mee, de ziekenhuizen gaan meedoen en dan is het een alternatief circuit en dan ga je ook kijken van: ja dit loopt, waarom doen restaurants niet mee? Ja en dan de supermarkt is -terwijl supermarkten ook al aan het nadenken zijn hoor, dus die zijn ook echt wel, eh, met nieuwe modellen bezig.

JK: Maar en-en bij de Floriade zelf, want daar hebben jullie ook een verdienmodel nodig natuurlijk om dat -die te kunnen verantwoorden en dat lange tijd gaande te kunnen houden. Hoe loopt dat daar?

JV: Nou ja, kijk zo'n marktpartij gaat dat uitzoeken. Het voordeel is dan dat zij gewoon, eh, zij gaan daar natuurlijk gewoon kavels verkopen, eh, marktconform is dat niet -zou dat niet knettergoedkoop

zijn, maar dat is ook meteen een vraag van -dan ben je als gemeente heb je wel een verantwoordelijkheid: hoe ga je om met die diversiteit. Hoe kan daar ook sociale huur in zitten? Heh, dus dat zijn -Amsterdam heeft een systeem van, eh... Eigenlijk heel Amsterdam bestaat uit sociale huur en dure koop. De hele middenklasse die bestaat eigenlijk helemaal niet, die wonen allemaal in Almere. Heel erg kort door de bocht, maar dat is gewoon zo. Eh, en ja dat is een systeem dat goed werkt, maar om dat systeem te veranderen, dat gaat niet zomaar. Want dat betekent dat -ja, op het moment dat je dus een ander type huizen gaat aanbieden, oftewel: dat moet gebeuren, want de brandweerman en de verpleegster, die willen ook gewoon een huis in de stad, maar die wonen daar al lang niet meer. Om dat te gaan aanbieden gaat dat of ten koste van die dure koop, heh, wat natuurlijk makkelijk te verkopen is en dat is ook de markt -ja die de prijs heel erg heeft opgedreven. En ja, dan kan je ook je sociale huur niet meer financieren, want die zit voor een groot deel vast aan die dure verkoop. Dus die modellen probeer je, eh, te doorbreken. En, eh, eigenlijk zie je dat ook op de Floriadewijk: dit zijn wel allemaal dingen die je meegeeft aan zo'n marktpartij. En wij zullen de komende jaren continu met zo'n -met die partijen in gesprek moeten om te kijken van, eh, nou ik noemde dat service level systeem al, maar dat is natuurlijk een fantastisch middel om te zeggen van: nou dit is een commitment -daar zit ook je verdienmodel. Dus, eh, een kavel kost -zeg 400 euro de vierkante meter- eh, nou dan kun je -je kunt gestapeld bouwen, dus er kunnen meerdere appartementen in komen. Eh, je kunt uit gaan rekenen -nou mensen die betalen dan zoveel huur, of ze kunnen kopen en nou, dat kun je afpellen. En dan zeg je van: nou, wat betaal je gemiddeld in Nederland, wat is acceptabel? Hoeveel ruimte hou je over voor je servicelevel minimaal? Wat krijg je daarvoor? Dus het zijn gewoon alleen maar rekenmodelletjes waar je continu iets aan toevoegt, en dat kun je steeds weer opschalen. Dat is een -dat is een systeem waar we naartoe willen werken, en dat is een puzzel. Maar wel met die andere ingrediënten. Dus niet meer met -die ingrediënten moet je sturen. En dat is nog best lastig, want, eh, een simpeler voorbeeld is als het over voedsel gaat in je stad en je zou, eh, bedenken van, eh - als gemeente heb je bijvoorbeeld vestigingsvoorwaarden zou je kunnen invullen. Dus je zegt: nou er komt een nieuwe supermarkt in de wijk. Je zegt: goed, je mag er wel gaan zitten, maar dan willen we wel dat er tien procent van onze lokale voedselproductie liggen in uw schappen, anders mag je er niet zitten. Dat schrijven we voor: vestigingsvoorwaarden. Nou dat zou helpen...

JK: Bij de Floriade ook?

JV: Nee, eh, want dit is politiek. Ik kan wel zeggen: dit is een middel, we gaan het werken. Dan zegt de politiek: maar zover willen we niet gaan. Als je bijvoorbeeld -een VVD'er zou zeggen -een liberaal zou zeggen: nee je tast je vrije markt aan. Want hier ga je sturen: ga je die markt bedienen en die andere markt dus niet. Dus ga je -dus ik zei: ja, maar goed, als we stappen willen maken, hier maak je stappen, anders maak je geen stappen. Dus hoe ga je dat -hoe ga ik nu schipperen? Dus daarom werken we -dat voorbeeld van die Movares bij het station- wat ik dan doe is: ik stel een vraag. Ik vraag aan die marktpartij van: wij hebben een probleem, dat is dit. Hoe gaan jullie ons helpen? En dat is al heel anders dan als je die vestigingsvoorwaarden al oplegt van tevoren. Dan zeggen ze: ja dan weet ik niet of ik dat wel ga doen. Maar he is wel leuk dat de uitvraag, die is veel sympatieker en helpt mij om een showcase wat vaak -voor veel van die bedrijven juist superinteressant is.

JK: Ja, je praat veel meer in kansen dan in barrières.

JV: Exact. Mooi voorbeeld, Albron. Ken je dat Albron? Albron is de grootste speler in Nederland als het gaat om catering. Die hebben, eh, dit jaar de Green House geopend in Utrecht. Ik weet niet of je dat kent?

JK: Nee.

JV: Nou, moet je maar eens Googlen. Green House zit achter het, eh, centraal station. Dat is een, eh, -zij hebben vergaderruimtes, je kan er lunchen, je kan er ruimtes huren, ze hebben een kas op het dak en zij hebben -Albron doet dat samen met Balast Nedam en Strukton. Zijn drie gewoon grote spelers in den landen die zoiets, eh, in de markt zetten. Dan denk je: goh, dat is interessant. Maar wat is jullie ambitie, wat willen jullie doen? Nou zeggen ze, we willen uiteindelijk naar een kaart waar je, eh, je menu samenstelt op basis van CO2 uitstoot. Dat is niet nieuw, maar, eh, dat is hun doel. Ik heb hun kaart gezien en ik zie nu al dat -ze hebben bijvoorbeeld met Flevofood dat wij net voor elkaar hebben gekregen als gemeente die vereniging van kleine ondernemers in de polder -die leveren al hun vlees. Dus die circuits die vinden elkaar omdat er platforms ontstaan. Dus die platforms, daar wordt vaak wel van gedacht van: ja, en dan? Is dat weer lullen? Nee, platforms zijn juist bedoeld om kennis uit te wisselen van wat speelt er, waar zijn we mee bezig in het land? En dat proberen we landelijk -met de CityDeal doen we dat met voedsel- eh, maar ook met de regio wat ik net al zei, de MRA food council hebben we opgericht, dat is met de provincie en de Rabobank. En die platforms zijn superinteressant aan het worden, want daar zit ook het, eh, ja de kennis -en de markt doet het al, dus de markt ziet ook wel: we willen veranderen. En de grote spelers hebben geld, dus die gaan het experiment aan. Nou het is hartstikke leuk als je in Utrecht bent, ga daar kijken. Het loopt als een trein en het is een heel leuk concept. En dat betekent ook dat zij een continuïteit kunnen bieden aan een nieuwe markt. Dus niet die grote exportspelers, die hebben we ook nog steeds en die hebben we ook nog wel nodig, maar ook die nieuwe markten die we- die we aan het ontwikkelen zijn. Dus als ik die 100 hectare stadslandbouw straks in Almere heb, ja dan heb je al deze dingen ook nodig.

JK: Ja, maar al deze ideeën heb je ook nodig om zo'n Floriade innovatief te maken?

JV: Ja precies. Kijk en zo'n Albron zou je eigenlijk nu al -zo'n ding -ik had vorig jaar nog niet in mijn hoofd dat dat zo -dat zat in mijn hoofd, nou dat kun je straks op de Floriade zien zo'n... Maar die is er al!

JK: Dus die is niet nieuw genoeg.

JV: Nee, dus wat moet ik dan doen op de Floriade? Daarom ben ik bezig met dat Foodcycle centrum, wat heel erg laat zien aan de achterkant voedselverspilling, aan de voorkant gastronomie. En ten tijde van, eh, de Floriade heb je dat nodig, want er komen bezoekers die daar patat willen eten. Maar, eh, ja want patat komt -de aardappel komt tenslotte een paar kilometer verderop uit de grond. Maar wat kan dat nog meer bieden? Wat voor -wat kan je nog meer met patat en hoe ziet dat hele systeem van olie eruit? Of hoe ziet dat -nou die Lars Tjabas had bijvoorbeeld laten zien dat als je zonnebloemolie gaat gebruiken of andere olie, dat het restproduct van het persen, daar kan je dan weer soep van maken en daar kun je dus candybars van maken die hartstikke lekker zijn. En dat olie, als je dat goed filtert kun je dat zo vaak gebruiken... En desnoods kun je het daarna nog opstoken voor je energie. Weet je, dat soort ideeën wil je natuurlijk gebruiken als een showcase. Maar -en soms gebeurt het in de wereld -in Zuid-Amerika gebeurt het al op een kleine schaal, maar niet, eh, duurzaam of effectief genoeg. Maar dat is een beetje het leren van de wereld, ook op zo'n World Expo, van hoe kun je dat nou laten zien dat in al die verschillende stedenpaviljoens -heh, geen landen- dat je ze ook met die opdracht de komende vier jaar op pad gaat sturen. Want dat -dat is nu zeg maar. Want we hebben heel lang verkend, maar nu gaan de opdrachten de deur uit. Uiteindelijk zou je -zou je eigenlijk nog willen weten over een jaar, of over twee jaar, dus twee jaar daarvoor, wat zijn die opdrachten nu geworden? Wat gaan we ze nou echt meegeven, behalve dan dat we dat voor de wijk -voor de ontwikkeling van de wijk wel...

JK: Want jullie hebben nu een heel pallet klaargemaakt de afgelopen jaren eigenlijk, die verkenning?

JV: Ja.

JK: Want ik wil even nog terug naar het tot stand komen van die hele Floriade wijk. Jullie zijn dus zelf als gemeente dus de aanjager geweest van -jullie hebben een bid gedaan op de Floriade 2022. Toen zijn jullie bezig geweest. Maar jullie zijn dus echt een beetje die aanjagers van de toekomst - toekomstige wijk daar? De Floriadewijk.

JV: Ja als gemeente heb je natuurlijk bepaalde ideeën. Je doet het samen met Winny Maas die daar dan zo'n ontwerp voor heeft, maar dat gaat nog niet zo ver in die duurzaamheidgedachte, al laat hij wel zien dat het een hele groene wijk kan zijn en dat mensen hun eigen eten kunnen verbouwen. Nou ja, dat moet ik dan nog maar zien. Er zijn wel spelers van -om tot die gedachtes te komen, eh, want die-die verzin je niet zomaar allemaal even ter plekke. Het is niet zomaar even van scratch -dat zijn processen. En, eh, we hebben de Urban Greeners in het leven geroepen. Dat zijn jonge ondernemers die na gaan denken over hoe zij in de toekomst willen wonen. Nou dat zijn leuke voorbeelden -de ene heeft een knakwortel bedacht, de ander heeft een drijvend veer gemaakt van lokale bouwstoffen. Dus je ziet wel dat er ook een soort jonge ondernemersgeest ontstaat met dat gedachtegoed.

JK: En die denken ook allemaal mee aan de invulling van...

JV: Ja, nouja, misschien niet zo direct, maar wel indirect. En we hebben ook prijsvragen, bijvoorbeeld rond voedsel doen we dat met NRC, eh, de krant. Dat was vorige week, de NRC Challenge was er weer in Almere. En nou daar komen bijvoorbeeld ondernemers uit, een dame die -heeft niet gewonnen, maar ik doe dan wel -ik heb wel contact met haar, want zij heeft bedacht van, eh, een soort van voedselkas waarin je alles kunt verbouwen. Heh, dus verticaal, eh, maar ook, eh-eh, al die systemen die je zou kunnen ontwikkelen, zoals aquaponics, eh, al die nieuwe systemen. Die zou je ook veel efficiënter in een wijk waar je eigenlijk -dat is eigenlijk ook weer een service level systeem waar zij op uit kwam. Nou je wordt lid van mijn buurtfabriekje waar we lokaal voedsel maken. Dus je eten komt rechtstreeks uit je kas, alleen ik beheer het, wat eigenlijk in de ReGenVillages verhaal ook weer zit. De servicekosten zitten heel erg in dat iemand jouw voedsel produceert. Dus zeg maar de basics, heh, eh -kijk de exoten die je er bovenop zou willen zetten die haal je ergens anders vandaan. Dus, eh, daar heb je misschien straks de exotische supermarkt voor, dat weet ik niet. Maar -en dat zou je dan ook, eh, als je een utopie zou willen schetsen zijn dat... Ik weet niet -als je het over utopieën hebt -de supermarkt van de toekomst -ik had wel eens een plaatje bedacht: je komt een supermarkt in en de eerste zone dat is de -ik noem het maar even de 100 kilometer zone. Dat zijn alleen maar producten, eh, die je binnen 100 kilometer kunt, eh, die gemaakt zijn binnen 100 kilometer. De -je ziet achterin dat zijn de ananassen - de ananassen liggen achterin de zaak. Dat betekent eigenlijk ook dat je een soort belastingsysteem moet maken waarin je in de supermarkt, eh, ziet van hoeveel meer geld je gaat betalen voor zo'n product. Wat het eigenlijk ook echt moet kosten. Nou, of er moeten hele efficiënte stromen ontstaan die ook exoten weer goedkoop hier naartoe halen en vice versa. Maar goed, dat...

JK: Dat klinkt wel alsof je echt veel over dit soort creatieve vernieuwingen -dat je daar over nadenkt...

JV: Ja, nou ja ik kom ze ook heel veel tegen he. Dus het is, eh, ik zit continu met die challenges aan tafel, ik spreek veel mensen, ben zelf ook -probeer ik af en toe ja een bepaalde richting; nou, denk daar eens over na. Je moet ook wel, eh...

JK: Maar ben je wat dat betreft ook wel een beetje een aanjager binnen het project voor vernieuwingen en andere manieren van doen?

JV: Ja, dat is -ja dat is eigenlijk wel een beetje mijn rol ja, ik ben wel de, eh, ja ik moet het ook van de creatieve dingen hebben. Dat is ook wel een beetje mijn rol. En, eh, dat is wel lastig omdat je ambtenaar bent. Vroeger werd ik ingehuurd en dan werd je ingehuurd en dan wilde iedereen naar je luisteren: ok, dan moeten we dat gaan doen, moeten we dat verkennen. Maar nu ben je ambtenaar en nou werkt dat niet meer. Dat is de wet van de grote systemen, daar ben je onderdeel van. Maar goed...

JK: Dan merk je dat je vast begint te komen?

JV: Nou ja ik merk wel dat-dat -gisteren werd ik gebeld -een mooi voorbeeld- door iemand die van RUAF -dat is een -die werkt daar nu niet meer- maar dat is een-een, eh, een internationale netwerkorganisatie in ons stadslandbouw. En die hebben wij ingehuurd voor het maken van het beleidsdocument rond voedsel, met een stappenplan en een barometer, zodat je ook in de stad kunt kijken van: nou waar wil je op sturen en wat heb je dan nog nodig? Dat is heel handig, eh. Wat wel leuk was, hij, eh, hij zegt van: weet -zegt ie- dat de overheid vanuit economische zaken, daar zit die meneer -ik zeg: ja die ken ik- zit iemand die is aan het praten met een programma dat ze willen uitrollen over smart cities in Nederland met een rijksbouwmeester om na te denken over de supermarkt van de toekomst. Nou, ik zeg: ok, dat is goed, dan ben ik blij dat het geland is, want ik heb dat een half jaar geleden uitgezet bij die meneer van Economische Zaken om aan hem te vragen: vraag de Rijksbouwmeester om -en dan noem ik het maar even de supermarkt van de toekomst waar ik ingrediënten voor kan verzinnen, maar dat kan iedereen zelf verzinnen- om daar eens landelijk iets aan toe te voegen. Dus zo zie je dat je iets in gang hebt gezet, terwijl -ja dat zou niet vanzelfsprekend zijn dat dat vanuit de gemeente komt. Snap je?

JK: Dus dat ligt dan heel erg aan je eigen kwaliteiten die je daarin gooit...

JV: Ja. Maar weet je, ik vind het leuk om dit aan te jagen en daar heb ik ook de tijd en energie voor. Ik merk wel dat, eh, heh dat Floriade helpt omdat het een World Expo is, daar wil je ook wel echt iets laten zien.

JK: Ja en ook wel veel draagvlak.

JV: Ja en Oosterwold is natuurlijk ook een mooi experiment, dus Almere is ook wel een stad van de experimenten. Wat lastig -wat ook nog steeds is, is om dingen politiek op de agenda te krijgen, ook omdat dat vaak geld kost.

JK: En die verdienmodellen moeten er altijd bij zijn.

JV: Ja.

[Korte onderbreking]

JK: Want dat gebied waar de Floriade nu komt, waarom hebben jullie die gekozen?

JV: Nou dat is een -is niet mijn voorkeur geweest, laat ik daar eerlijk in zijn. Het is een, eh, idee ook van Winny Maas om -en dat zit dan heel erg denk ik ook in de competitie. De andere grote architect is Rem Koolhaas. Die heeft het stadscentrum gemaakt in Almere, is een soort carré. Heeft ie een plattegrond -en Winny zegt van: nou dan maak ik aan de overkant een, eh, een, eh, een carré, maar dan een groene variant van de overzijde, van de stenen variant. Dus dat is wel een beetje...

JK: Dat is het verhaal erachter.

JV: Ja en maak het gewoon midden in je centrum die Floriade, want kijk naar de Floriades in het verleden. Het Amstelpark is een leuk voorbeeld, de Euromast is een leuk voorbeeld, maar Venlo was in een bedrijventerrein, eh, buiten de stad en daar is niks meer van over. Heh, dus -ja er staat een heel chique duur gebouw... Maar weet je, dat heeft er wel mee te maken gehad, eh, maar het had ook voor mijn part nog veel meer in dat centrum plaats kunnen vinden, dus echt gewoon in dat centrum. Dat was nog een veel grotere uitdaging met -dan hebben we nog wat ruimte voor inpassingen, dus je kunt ook nog wat vernieuwing doen, maar betrek dan echt al die ondernemers erbij en al die restaurants en dat -ja dan is -dan was je gewoon in die wereld gestapt. Nu creëer je eigenlijk een parallelwereld. Nou ja, als je dat -dat zou mijn -als je het aan mij, dan had ik dat gedaan. Maar goed...

JK: Want dan had het ook veel meer, eh, zeg maar zo'n stadsysteem moeten veranderen, terwijl het nu toch weer een beetje afgelegener is.

JV: Ja, niet zozeer iets -nou ja het kan een voorbeeld zijn voor de rest van de wereld, maar dan moet je er wel... en dat zie ik nog niet een, twee, drie gebeuren dat steden allemaal, eh... Begin bijvoorbeeld maar eens met aardgas, nou ja dat is -in Assen hoorde ik vanmiddag dat ze gewoon nieuwbouwhuizen gewoon nog steeds bouwen met gasaansluiting. Ja, dat is -ja. Wanneer gaan we dan echt stoppen?

JK: Wanneer komt dat besef een beetje?

JV: Ja wanneer -weet je als je nu afsprekt van: we gaan nieuwe huizen niet -dus je kan dan nog beter, eh, want je hebt al moeite genoeg straks om de transitie in te gaan. Maar dan snap ik niet dat nieuwe huizen -dat hoeft niet -dat hoeft namelijk niet. Dus, ja... Maar goed dat is -dat zijn dingen, ja.

JK: Ik las vandaag toevallig nog een quote trouwens ook, in een rapport denk ik, waarin ze zeiden van: de Green City is, eh, is geen utopie maar een echte stadswijk waar ideeën getest en gebouwd worden. Wat vind je zelf, zou je het zelf omschrijven als een utopia dat Floriade en de Floriadewijk?

JV: Nou ik zou het niet -ja ik vind Utopie een moeilijk woord, want, eh, nee we gaan het gewoon bouwen en een Utopie is iets voor mij altijd dat-dat, eh, dat bouw je nooit ofzo. Dat zit een beetje in de...

JK: Maar heeft het elementen ervan voor jou?

JV: Eh, nee. Ik vind eigenlijk vind ik dat we met de Floriadewijk zouden moeten volhouden is dat we, eh, dingen anders willen gaan doen -wat kan, wat technisch kan, wat laat zien dat je een betere en gezondere wijk kunt bouwen. Dat kan namelijk, maar dan moeten we het ook doorzetten. Heh, ik zie het niet als een utopie, maar ik zie het gewoon als een wil om het te maken. En omdat het kan. Want het is-is op -overall op de wereld zie je kleine snippertjes van dat dingen mogelijk zijn. Als je die allemaal nu eens vanuit het hele principe van een wijk kunt organiseren... Ja en dat gaat lukken. En het zal niet perfect zijn, maar het is in ieder geval een start van -en ook wat je moet blijven herhalen is dat je als je dit gaat bouwen, dat we straks niet anders gaan bouwen. Dat dit standaard wordt. En dat is nog moeilijk.

JK: Want het wordt een beetje een showroom model of een model van hoe het zou kunnen zijn heh?

JV: Ja. Nou ja een leuk voorbeeld is toen we die hele duurzaamheidstransitie -er was -en dat is een leuk voorbeeld -kijk het hangt er maar net van af in wat voor stad je zit heh. Nijmegen heeft al langer een link bestuur en, eh, qua duurzaamheid zijn ze daar best al wel ver en ja dat is niet altijd zichtbaar, maar in Almere doen we dat ook wel. Alle verlichting is bijvoorbeeld van LED, in de hele stad. Nou dat is niet meteen zichtbaar maar dat is wel -dan maak je wel stappen -dat is ook wel... Een-ander voorbeeld is dat er een aanvraag was voor een ecologische school. Ik bedoel: ok, nou ik zeg doen. Nou die, eh, dat komt dan binnen bij de afdeling, eh, onderwijs en onderwijs gaat er mee naar afdeling gebouwen en zeggen tegen gebouwen: wij willen graag zo'n school. Of het hoofd van de school wil graag zo'n school bouwen. Nou zeggen ze bij afdeling gebouwen: dat gaan wij niet bouwen, want dat is veel te duur. Eh, daar hebben we geen budget voor. Ok, dan komen ze weer bij mij: Joe, kun je ons helpen, heb jij dan budget voor dit soort dingen, want jij bent mister duurzaamheid. Nou, we gaan eens even met die meneer praten die zegt dat ie -dat het te duur is. De eerste vraag is dan ook van: eh, hoeveel van die scholen heb je al gebouwd dan, dat je dat zo goed weet? Nou nog nul. Nou dan kun je niet weten dat die -dat dit te duur is, want het verdienmodel zit waarschijnlijk wel heel ergens anders, en dat gaan we ontdekken. Van: geloof mij, vanaf nu bouwen we nooit meer andere scholen, we bouwen alleen nog maar ecologische scholen. En dat is precies waar het anders moet. En als je dan eenmaal in dat proces gaat zitten, wat heel moeilijk is hoor, dat is, eh, dat heb ik dan weer uitbesteed, dat gaat iemand anders doen voor mij. Dat is een dagtaak op een gegeven moment en dat is nog steeds niet helemaal -die school gaat er komen, dat is een feit. En die zou zeker te duur zijn in vergelijking met andere scholen. Maar het is ook een leerproces, het is ook een model om te kijken van: hoe zouden we dat de volgende keer kunnen aanpakken? En, eh, dat is het begin van een transitie -van een verandermodel- waar we niet moeten terugvallen weer naar ja, weet je zo van: dat was teveel gedoe, dat gaan we niet nog een keer doen. Nee, zo moet het niet zijn.

JK: Want ik kan me voorstellen met al die projecten die jullie doen voor de Floriade, dat dat allemaal van die leerprocessen zijn, omdat het een beetje trappen is tegen de status quo en nieuwe dingen verzinnen...

JV: Dat is het ook wel, ja-ja-ja.

JK: ... Nou en, eh, nou ja dat krijg je anders nooit. Als je-als je gewoon maar doorgaat met dezelfde dingen doen.

JV: Nee dat is het -dat maakt het -de markt die het zelf doet, heh, dus die doet ook zelf veel. En het is wel de markt uitdagen. Kijk als overheid kan je -kan je zeggen van: nou, wij vinden alles best, kom maar. We laten meer toe, meer vrijheid. Alleen de condities die wij stellen die zijn anders. En vooral die condities anders stellen wat bij Oosterwold natuurlijk een leuk voorbeeld is van: ja, je mag hier alles doen wat je wilt. Alleen we willen wel dat 50% of eigenlijk driekwart groen blijft van je kavel. En de rest mag je maar bebouwen en de rest mag je ook allemaal zelf weten. Maar, eh, hou wel rekening mee dat er nog wetten zijn als het over water gaat, wat ook gelijk het moeilijkste is met riolering. Want wij wisten van tevoren van: stel dat je allemaal losse kavels krijgt en iedereen gaat zijn eigen septic dingen bouwen. Nou dat wordt natuurlijk een zootje. Dus je kunt beter collectief organiseren, waarmee er één gemeenschappelijk septic tank is. Dat werkt beter met één vloeiend. Nou dat zijn dingen die gaan nog mis, maar dat wisten we eigenlijk wel. Maar ik zei: laat het maar mis gaan, dat moeten die mensen ook zelf maar gaan ontdekken. Dus je kan niet altijd -dat sturen moet je ook niet altijd doen.

JK: Maar bij de Floriademarkt, of, eh, Floriadewijk, hoe gebeurt dat daar dan?

JV: Dat is een markt -kijk dat gaat toch anders, het proces is anders. Eh, er zit een groot, eh, -kijk we hebben in het verleden -ik moet even weer terug naar 2000, eh, in de tijd van Adrie Duijvenstein [?], dat was net voor de crisis. En nou eigenlijk ten tijde van de crisis dat we zeiden: we willen geen projectontwikkelaars meer in onze stad. Waarom niet? Die zijn alleen maar op winst uit en die hebben geen lange termijn belangen. Dus we zijn naar die beleggers gestapt. Heh, Amvest was zo'n voorbeeld, eh, we hebben toen een prijsvraag gehad voor Duin in Almere-Poort. Maar die grote beleggingsmaatschappijen die meededen in de prijsvragen. Nou één heeft gewonnen, dat is toevallig Amvest ook. Dat heeft te maken met dat -dat ze nu weer de aanbesteding hebben, want dat gaat echt wel via grote, eh, grote uit -maar ook echt gesprekken die we gevoerd hebben met die partijen, eh, om, eh, ja om toch het gevoel te krijgen van waar op uit zijn. Nou, eh, daar hebben zij voor getekend. Dus zo'n grote partij die heeft voor lange termijn getekend om zo'n wijk te gaan ontwikkelen met die ambitie. Dus dat gaan wij niet zelf doen, dat willen we met de markt doen.

JK: Nee dat snap ik, maar jullie hebben al wel jarenlang verkend wat er kan gebeuren, wat er moet gebeuren een beetje...

JV: Ja. Nou ja, jarenlang verkend, het is een -het was ook een zoektocht van: wat zou je willen, wat zou je niet willen. Van, eh, en kijk de expo zelf is natuurlijk gewoon een evenement waar gewoon attracties zijn. Eh, en hoe integreer je die dan nog in de wijk, kijk dat is nog wel een dingetje. Eh, er zijn wat functies in zo'n wijk waarvan ik denk: joh, Almere is een New Town, het centrum is nog niet eens volgroeid en dan ga je nou -even toch weer buiten die stad ga je functies weer uit de stad halen en daar weer opnieuw. Dat gaat -dat gaat niet goed. Dus -maar duurzaamheid op dat niveau gaan er ook dingen niet helemaal denk ik zoals het zou moeten. Maar goed, dat kan ik niet inschatten van hoe populair dit wordt. Heh, want je ziet ook dat Almere heel erg een strategie had van, eh, jaren geleden van: nou kavels uitgeven en de verhuisbewegingen waren gewoon van de ene kant van Almere naar de andere kant, omdat er weer iets nieuws was. Oh er is weer een nieuw mode televisie uit, dan moeten we die hebben. Maar zo ging dat ook ongeveer met de kavels in Almere. Ja, maar ja -dan denk ik van: ja dat is niet duurzaam, dat is niet heel slim. Maar goed, dat is...

JK: Maar die ondernemer gaat er nu dus mee bezig binnenkort -volgend jaar.

JV: En die gaat marktpartijen zoeken. Dus die gaat -die gaat niet alles zelf ontwikkelen, die gaat met marktpartijen met condities gaat die kijken: he marktpartij, wij zoeken een marktpartij -dat is een uitvraag bijvoorbeeld- die ons gaat helpen met, eh, lokaal voedselsysteem in die wijk. Nou, we hebben er een beetje over na zitten puzzel van: nou we hebben -dit is ons speelveld aan lokale ondernemers, we hebben 100 hectare stadslandbouw, we hebben -we willen iets met voedselverspilling voor, daar hebben we ook een systeem voor bedacht. Hoe krijgt dat -help ons -dat zijn een beetje de systemen, zo moet dat gaan werken.

JK: En zij gaan dat vormgeven...

JV: Ja.

JK: En-en is daar dan ook nog een rol voor bewoners, of is die eigenlijk tot nu toe geweest en...

JV: Nee, die rol van de bewoners -individueel zul je dat in de Floriadewijk minder zien. Er zullen wel wat vrije kavels zijn waar je dat met-met kleinere spelers gaat doen, maar in principe ga je dit met grotere marktpartijen doen. Ook om te laten zien dat die marktpartij straks ook in andere delen van Nederland dit kunnen gaan doen. Kijk Oosterwold is echt voor het individu. Heh, dus dat -daar zie je ook de, eh, de uitvindingen van hoe creatief mensen, eh-eh, hun kleine kaveltjes vormgeven, energieneutraal, wat ze maar willen.

JK: Ja, dat is echt zo bottom-up als maar kan zo'n beetje.

JV: Ja, en dit is niet bottom-up. Dit is echt wel, eh, daar komt -de Flevocampus moet er komen, de Iris Hogeschool gaat daar zitten, er komt een innovatiepaviljoen, dat Upcycle centrum zit er al. Er komt een, eh, idee is dat er ook een soort, eh, omdat je die tuin hebt, maar ook een soort binnentuin waar je allemaal landschappen kunt beleven. Heh, dus een maanlandschap tot, eh, maar dan in een hal. Dus er moet ook een soort van attractieelement in, eh, in het verhaal zitten.

JK: En is dat straks -want dan heb je straks die expo, en is dat voor iedereen vrij toegankelijk, of is daar net als bij een themapark dat er wel een prijskaart bij zit, dat je tickets moet kopen?

JV: Nou bij die expo weet ik niet hoe ze dat willen gaan doen. Dat weet men ook nog niet. Eh, ik denk wel dat het, eh, een, eh, entree -er moet natuurlijk wel ergens geld verdiend worden. Maar in hoeverre die hele wijk wordt afgezet, dat weet ik nog niet. Er wordt wel over nagedacht, maar na de, eh, expo is natuurlijk ook nog een deel attractie en dat is wel openbaar. Dat is wel openbare ruimte.

JK: En-en dat is nu natuurlijk nog ver weg omdat het nog niet gerealiseerd wordt, maar heb je, eh, in hoeverre denk je dat het een succes wordt, die Floriadewijk?

JV: De wijk zelf? Nou ik denk dat de wijk wel een succes wordt, zeker met, eh, met de huidige marktdruk die er is en zeker op die locatie, dus in het centrum van Almere aan de A6 en die A6 wordt verlaagd, dus daar wordt alles aan gedaan om dat zo, eh, ja zo duurzaam mogelijk te doen. Dus met asfalt, alles, eh, halve overkapping, eh, dat kan ook weer met zonnepanelen, daar kun je van alles voor verzinnen. Dus, eh, maar, eh, nee ik ben niet bang dat die woonwijk niet verkocht gaat worden. Dat, eh, dat denk ik niet. Het is meer -en zelfs, ja als het evenement goed bezocht wordt dat daar niet een verlies of wat dan ook -daar maak ik me eigenlijk niet zo druk om, want dat verlies vind ik -dat wordt altijd -stel dat daar een verlies op komt, dan is dat vaak wat je hoort van: ja dat is wel ellendig, maar wat we er dan aan overhouden op lange termijn is misschien wel een zo groot verdienmodel voor de wereld dat je dan denkt van: ja dat kan je niet eens meer in geld uitdrukken. Dus, dat zijn wel denk ik wel de verhalen die daar ook bij horen.

JK: Want er komen ook veel bezoekers op af toch?

JV: Ja, miljoenen. Dat is wel, eh, ja het is een wereldexpo, dat vergeten we ook wel eens. Van: wat is dat? Wij kennen als Nederland kennen we dat niet zo goed, maar dat is wel mega.

JK: Dat doet me heel erg denken aan dat Londen van vroeger waar ze dan van die wetenschaps expos hadden...

JV: Ja, vergelijk het ook met een WK voetbal. Want ik weet niet -ben je wel eens op een WK voetbal geweest? Ik ben in Berlijn toen geweest, nou dat is mega wat er dan in zo'n stad allemaal gebeurt. De energie en -nou ja dat is wel wat-wat we -en-en je moet het ook zien: het lijkt nu wel een heel erg Almeers ding, maar het moet ook nu de komende vier jaar veel meer een regio ding worden. Dat we samen met Amsterdam -want ja Almere... als je in Tokyo woont, Amsterdam -everybody knows Amsterdam...

JK: Dus Amsterdam Garden wordt het dan haha

JV: Ja in het logo staat eigenlijk ook Amsterdam-Almere, dat is het internationale logo.

JK: Ook om die bekendheid een beetje...

JV: Ja. Dus we moeten ook veel meer met Amsterdam gaan doen. Maar het is-het is -qua timing begint het nu heh. Want het nieuwe bestuur zijn net -ik weet niet of je het nieuws gevolgd hebt, maar de Floriade, eh, wethouder die er eigenlijk al zat, die is gebleven voor de PvdA -als tweede wethouder van de PvdA. Die heeft donderdag zijn ontslag genomen. Dat moet je maar eens even volgen eigenlijk. Om niks. Kijk moet je even Googlen. Nou ja dat is nu -eergisteren is dat -speelde dat. Dus we waren net deze week ongeveer gesettled. Nou ja dat soort dingen gebeuren ook heh. Om een -om een Twitterbericht met een journalist ofzo.

JK: Maar nog even weer terug naar, eh, want je had het zostraks over die innovatiedrang die in Almere is en dat experimenteren dat je hebt...

JV: Ja de pioniersgeest van de stad.

JK: Denk je dat zoiets ook ergens anders had kunnen werken? Op dezelfde schaal als dat nu werkt voor jullie?

JV: Ja waarom niet? Nou ja het is ook de tijdsgeest, heh. Het zijn wel de vraagstukken die overal opduiken. Het is niet iets wat we zelf allemaal uit -heh, dat is -je ziet, je komt uit een crisis. Eh, er zijn -we willen anders, dus de vraagstukken waren er al, alleen die vraagstukken worden vaak niet beantwoord omdat na de crisis gaat het economisch weer, eh, sky high en dan valt men vaak weer in patronen. Nou door zo'n interventie -ja ik noem het dan vaak interventie- zo'n expo, eh, heb je wel de ruimte om eens na te denken over, eh, andere systemen. Dus ja dat is het voordeel. Ik heb -ik weet nog, dat was in het kader van, eh, dat was in Toronto en Toronto die, eh, -we hebben zo'n -vanuit de overheid heb je van die, eh, uitwisselings- van die handelsdelegaties. En ik was mee met zo'n handelsdelegatie, misschien kan je het je nog herinneren -een paar jaar geleden was dat, vier jaar geleden denk ik nu- was ook met Willem-Alexander die was daar en nou ja een heel circus met Nederlandse bedrijven die daar zitten en de, eh... En daar was ook een heel event omheen. En Toronto heeft een aantal vraagstukken, want die zijn heel ver -die hebben op voedselgebied hebben ze een enorm beleid, eh, hebben ze liggen. En nou ja het is natuurlijk een miljoenenstad, maar ze hebben andere problemen, waterproblemen bijvoorbeeld. En nou moet je je voorstellen dat het probleem -er zijn allemaal Counties om Toronto en ook met Amerikaanse gemeenschappen en we moeten -zij moeten gezamenlijk wat aan die overstromingen doen. En nou dan komen er Nederlanders met een watermanagement systeem, we hebben heel veel kennis. Maar wat -even een voorbeeld: nou zeggen die mensen, er zijn van die gemeentes tussen die zeggen: ja maar als het water overstroomt, dat is gods wil. Dat kunnen wij ons niet voorstellen.

JK: Zo streng gelovig?

JV: Die heb je. En toen noemde ik één ding: nou als jullie stappen willen maken, en jullie willen echt dit op de agenda krijgen voor al die gemeentes ook op een podium, dan moet je er een world expo van maken. Klinkt gek, maar dat zijn wel van die dingen -de drive- dan moet je wel, dan heb je politiek commitment, dan heb je, eh, en ja dat is het voordeel van een expo.

JK: Want was zoiets hier gebeurt zonder expo?

JV: Nee niet zo snel nee. Nee als je ziet hoe, eh, stel dat je hier nou -want Groningen heeft ook meegedaan heh. En stel dat je, eh, je bent al best wel -ze zijn al best een lange tijd bezig met de Grote Markt, met de, eh, cultureel gebouwtje wat daar moet komen. Nou dat gaat nu een beetje,

eh... Maar stel dat die expo hier was geweest, dan was dat veel sneller gedaan. Dat is absoluut een feit.

JK: En al dit soort verbouwingen ook...

JV: Ja, dat gaat allemaal veel sneller. De druk is veel hoger, de energie is er ook. Heh, dus mensen hebben energie. In het begin gaat het moeizaam, heb je allemaal verschillende partijen die tegen zijn, voor/achter, het zal allemaal wel. Totdat ze echt realiseren: het gaat echt gebeuren, het komt steeds dichterbij. Ja superleuk.

JK: En lost dit nou ook -want je had het zostraks over die problemen in Toronto. Lost dit nou ook een bepaald vraagstuk op die Almere echt heeft? Los van natuurlijk...

JV: Nou dat is een hele goeie. Eh-eh, ik denk niet -Almere was niet -omdat het een New Town is niet de, eh, CO2 in de lucht zijn ze -verkeersveiligheid is top. Er zijn niet echt -obesitas wel, dat is een groot probleem, dus met voedsel willen we nog wel stappen maken, maar tegelijk is dat ook lastig om zo'n bevolking mee te krijgen. Eh, er leeft daar ook niet zoiets als -als je een Food Hall zou organiseren -ik heb -een heel mooi -ik wil eigenlijk in oktober wil ik een grote circustent in het centrum neerzetten.

JK: Een circustent?

JV: Ja. Met een soort bierhal zoals in oktoberfest, waar je lokaal bier kunt drinken en allemaal leuk, eh, kunt proeven van die nieuwe snacks van de future heh, wat je ook in de Floriade hebt. Nou, dan denk je van: nou als je hier zo'n bierhal -zo'n mooie circustent hier op de Grote Markt neerzet, dan heb jij -wedden dat je bezoekers krijgt?

JK: Gewoon uit nieuwsgierigheid al.

JV: Ja. Almere, nee. Dus dat maakt het zo lastig. Er is vandaag weer een festival, eh, ook met Flevofood. Maar dat is op zaterdag midden in het centrum. Nou dat zijn de normale bezoekers en die kijken ook wel even binnen. maar als je de hele week dus iets buiten het weekend organiseert... nou moeizaam.

[Korte onderbreking telefoon]

JK: En zo'n circus, daar zou je dan moeite mee hebben. Maar leeft de Floriade een beetje onder de inwoners?

JV: Ja en nee. Eh, je moet je voorstellen: de PVV was een grote partij in Almere. Eh, die zijn wel gekrompen en een groot deel -ik denk dat -je moet het een beetje, eh, overal in de wereld - je hebt 10% voor, 10% tegen en 80% die maakt het eigenlijk niet zoveel uit. En als je ze vraagt zeggen ze: nou het hoeft eigenlijk niet, die zijn niet actief. En, eh, ik merk wel dat naarmate we steeds -dat het dichterbij komt, dat ze ook wel weten dat het onderdeel wordt van hun stad, dat er ook wel meer geloof komt in dat het wel leuk kan worden en dat ze er ook iets aan hebben. Komt omdat we ook wel dingen zichtbaar maken in de stad waar het over moet gaan. Ja en ik denk dat als ik eerlijk ben - en dat is ook een beetje -dat zijn de vragen waar we ook wel mee bezig zijn: voor wie doen we het eigenlijk heh? Want het, eh, de vragen van: willen, eh, kunnen en wat was het ook alweer?

JK: Moeten?

JV: Moeten, ja. Dus moeten we dit? Nou en als je het uitlijnt naar, eh, wat daar achterligt, de vraagstukken, ja. Willen we dit? Nou, wie wil dit? De gemeente misschien, de-de Nederlandse staat heh? Want het is eigenlijk de BV Nederland die dit doet, heh. Als landbouw export, eh... Dus ok. Maar dat, ik denk dat dat kwartje nog niet heel goed valt bij de bewoners dat dit -en dat wij dan, wij zijn gast, eh, hier. Meer niet. En het is een feestje van de Nederlandse overheid en dat die toevallig in Almere -dat Almere wat extra's krijgt, dat-dat -zo moet je het zien. En dat maakt het lastig.

JK: Maar het heeft uiteindelijk ook wel een soort van permanente impact op de stad... En daar-

JV: Ja en dat is de vraag van: eh, hou je -wat hou je daarvan over? Ja dat is moeilijk uit te drukken nog. Dat is ook het proces en...

JK: Maar je merkt het ook bij jullie, dat die 10% en 10% tegen bestaat?

JV: Ja dat is altijd zo en weet je, dat is ook de werkelijkheid. Weet je het is nooit zo dat 50% tegen, 50% voor is. Ja, als je, eh- stel je gaat een verkiezing doen en dan heb je op een gegeven moment: 52% is voor en, eh, 48 is tegen. Ja, van hoeveel procent? En als je dat dan weer uitrekent, dan kom je altijd ongeveer opdatzelfde -ongeveer 20%, weet je het wordt nooit meer. Het is nooit -die -niemand doet -en dan is wel de vraag van: voor wie doe je dit nou eigenlijk heh? Van: waarom doe je dit als overheid, wie zit hier op te wachten? Maar ja, je zou eigenlijk veel meer moeten -aan de voorkant willen zeggen om, eh, duurzaamheidsvraagstukken, eh, een impuls te geven of juist, eh, iets te kunnen -doorbraken te kunnen maken, zou je dit soort evenementen moeten hebben, maar dat wordt natuurlijk nooit zo gepresenteerd. Dus daar zit nog wel een...

JK: Maar ga je dan ook met dit soort mensen in gesprek om te kijken van: ok wat wel en wat niet?

JV: Jawel-jawel. Maar ja, dat werkt niet. Kansloos. Ja je hebt wel mensen die vinden het interessant, maar... En what's in it for me? Je hebt natuurlijk heel veel mensen die aan de deur kloppen, die denken we worden er beter van. Nou dat is ook, sommige bedrijven helpen we echt wel -is een heel programma voor per gelegenheid heh, dus ook echt nieuwe ondernemers naar de stad halen, dat is echt... En daar komen ook nieuwe, eh, nieuwe ondernemers. Dat gaat echt gebeuren. We hebben nu al met het, eh, Upcycle centrum de Vijfhoek bijvoorbeeld, dat is, eh, een heel bedrijf, eh, waar ze, eh, grondstoffen opnieuw, eh, verwerken tot nieuwe producten. Daar zit ook hun, eh, een enorme biovergister die aangesloten is op onze energienetwerken. Dus daar kunnen ook best wel aardig wat mensen van, eh, van stroom worden voorzien. Dus het is niet helemaal, eh, onzin wat we doen. Dus ja, maar het zichtbaar maken, dat is nog wel een ding. Dat is ook weer een vak apart.

JK: Ja, maar daar zijn jullie wel mee bezig. Tenminste, ik heb wel plaatjes gezien enzo.

JV: Ja, ja. Ik heb nu een voorstel liggen, maar daar moet ik nu een budget voor aanvragen, want dat geld is er nu even niet. Dat is -ik wil een tijdsbalk maken...

JK: Sorry, een tijds-

JV: Een tijdsbalk waarin je eigenlijk van 2012 tot 2022 kunt zien van nou wat hebben we -wat hebben we veranderd aan de stad? Dus echt veranderingen en dat gaat ook bijvoorbeeld over dat we een prijs hebben gewonnen in Amerika voor het, eh, via het Upcycle centrum dat je een stuk gereedschap, eh, van een, eh, fietswrak kunt maken. Weet je, dat soort dingen.

JK: Daar krijg je een Amerikaanse prijs voor?

JV: Ja, omdat het zag er heel mooi uit. Maar, dat zijn allemaal van die kleine dingetjes van -als je dat in een verhaal achter elkaar plaatst als een soort tijdsbalk, ja dan gaan mensen dat wel, eh, snappen. Dan gaan ze ook zien van: goh, wat leuk, doen wij dat allemaal? Doen we dat? En soms zijn het die kleine dingetjes, heh. Dat zijn ook de kleine dingen waardoor mensen -waardoor heel veel om zeep geholpen wordt. Kijk naar die wethouder die eigenlijk, eh, d'r uit ging- eh, opgestapt is. Maar ja.

JK: Maar met zo'n Floriade wijk proberen jullie dat ook -of willen jullie dat ook meer zichtbaar maken om ook een stukje enthousiasme te krijgen?

JV: Ja ik weet niet -dat is niet de drijfveer. Het hele verhaal totaal en, eh, je wilt de wereld iets laten zien, dat het anders kan. En of dat echt gaat lukken dat is natuurlijk nog altijd de vraag en je kan ook zeggen van: nee we gaan dit gewoon doen, dit is onze nieuwe werkwijze en de aanleiding was de Floriade. Heh, dus dan maak je het alweer wat simpeler. Dat is maar net hoe je het vertelt. Ja en ik denk dat we daar handig in moeten worden, want de een bij ons vertelt: ja dit wordt het, dit is fantastisch -die schreeuwt dit van de daken. Heh, daar krijg je enthousiaste mensen mee, die heb je ook nodig. Maar ja, je kan ook zeggen: nee dit moeten we gewoon altijd doen en dit is en de de Floriade is -ik zeg altijd: de Floriade is een houswarming om even te laten zien wat we doen en daarna gaan we gewoon door.

JK: Ja, want dat is eigenlijk ook een beetje mijn eindvraag meteen: wat voor impact heeft dit nou gehad dit project en de plannen die jullie hebben op andere plannen die jullie maken?

JV: Nou best veel, dus zeg maar zo'n station, eh -eigenlijk de hele ontwikkeling, dus ook de -dat bijvoorbeeld een -nu pas, terwijl we de beweging in 2013 al, eh, in gang hebben gezet met, eh, de Growing Green Cities, is dat nu alle vakmensen aan het nadenken zijn van: ja moeten wij intern ook niet eens wat gaan organiseren om te snappen wat dat nou voor ons vak betekent? Want, eh, de markt is verder dan wij. Maar -een voorbeeld, maar tegelijkertijd bij nieuwe gebiedsontwikkeling ga je natuurlijk al de processen -ik word continu gevraagd van: he Joe, kan jij even meekijken van wat moeten we nu meegeven bij de ontwikkeling van hier? En er gaan ook nog steeds dingen heel traditioneel omdat -er moet ook geld verdient worden en ja dat snap ik ook wel, maar dan nog. Dan denk ik van joh, we zijn geen- we zijn een dienstverlener, we zijn niet een -ja daar zit een directeur die dan -die heeft gewoon de opdracht gekregen toen van het bestuur, dus van nou we moeten uit de schuld komen. En als die mevrouw dat niet doet, dan wordt ze erop afgerekend. Naja dat wil ze niet. Dat kan ze niet bij het volgende project kan ze niet -is het regen of, eh?- Bij het volgende project kan ze dan geen geld meer verdienen bij wijze van.

JK: Dit [begin van de regen] is een beetje jammer, maar het was toch al richting het einde. Het was een hele hoop informatie...

JV: Ja, nou ja je moet gewoon maar bellen als je dingen niet weet ofzo, of mail even, dan -weet je, het is ook een heel proces, het is niet dat je -er zit niet een kant en klaar idee achter van zo is het en zo werkt het. Het is ook een zoektocht en het zijn allemaal kleine verandermodelletjes en ja uiteindelijk moet dat in dat proces, eh... En dat gebeurt overal hoor, want ik ben nu aan het werk met het IJmeer, rond het IJmeer met Amsterdam samen -een groot landschappelijk project.

JK: Waar ook de Markerwadden komen

JV: Nou ja de Markerwadden die zijn er al heh. Maar over bijvoorbeeld: hoe kunnen we met de Markerwadden verder bijvoorbeeld. Wat heeft het voor -waarom doen we dat? Heh, ook weer zo'n vraag. Wat voor voordeel heeft dat en waarom doen we dat daar? En ik kijk er nu vanuit een ruimtelijke, eh, ruimtelijke deel naar van: hoe kan ik dat verbinden aan recreatie, hoe kan ik dat

verbinden aan toekomstige woningbouw? Maar dat is een hele andere -een hele ander idee over hoe bijvoorbeeld woningbouw er uit kan zien of woningbouwontwikkeling. Omdat je nu ook weer de ruimte krijgt. Terwijl normaal was het gewoon: nou we hebben een stuk grond, we gaan het verkavelen en verkopen. Nou die tijden zijn wel een beetje voorbij. Al gebeuren ze nog steeds. Maar ja, je probeert toch context te maken, je probeert veel meer, eh, ja andere systemen, eh, energielandschappen, biodiversiteit, eh, dat soort vraagstukken wil je veel meer integreren in je opgaven.

JK: Maar dat moet ook wel als je daar uit wilt komen.

JV: Ja is een -is een feit aan het worden. Alleen niet iedereen ziet dat nog.

JK: Nee snap ik, maar daarom kan ik me juist voorstellen dat zo'n grote innovatiemotor als het Floriadeproject dat dat kan zorgen voor een heleboel nieuwe inspiratie en innovatie in zo'n stad.

JV: Ja en het is eigenlijk nog maar zo'n klein wijkje. Als je ziet wat voor opgaven er eigenlijk nog liggen. Heh, IJburg twee komt er aan, Pampus hebben we nog. Nou ja ik hoop dat we met Pampus niet in de valkuil weer trappen dat we daar maar gewoon weer grond gaan verkopen en geld gana verdienen. Dat we dat echt anders gaan doen. Nou ja, dat ben ik eigenlijk al een beetje aan het voorsorteren. Dus ik laat nu al voorbeelden zien van hoe Pampus eruit kan zien over tien jaar en dan woont er nog niemand. En dat kost wel geld, maar dat moet zich terugverdienen op een ander moment. Op een hele andere manier.

JK: Maar dat klinkt ook altijd weer lastig als je dan naar verdienmodellen kijkt en naar economisch rendabel -in zo'n innovatief project...

JV: Ja maar dat moet

JK: Ja dat snap ik, maar dat lijkt me juist zo'n soort van spanningsveld wat altijd blijft.

JV: Ja en die grote vraagstukken die zijn ingewikkeld. Kijk naar infrastructuur, eh, als je ziet: ah joh -laatst was ik bij zo'n bijeenkomst over infra. Nou, dan weet je -de helft weet je gewoon helemaal niet wat er echt speelt. Dat je denkt van: nou het kan toch niet waar zijn dat dit soort modellen leidend zijn voor hoe wij Nederland ontwikkelen op gebied van infrastructuur. Ik vond dat echt een schande.

JK: Maar op gebied van -waarom is dat ondenkbaar?

JV: Nou dat zijn rekenmodellen en die gaan je waarde bepalen. Een voetganger is niks waard, dus dat betekent dat er ook geen geld komt voor wandelpaden. Heh, even heel simpel vertaald.

JK: Dus totaal geen-geen -er wordt niet nagedacht over al die waarden die je niet in geld kunt meten eigenlijk.

JV: Nee exact. Ja het model bestaat al heel lang dus er zit -auto is zoveel waard, een fietser is 3 euro en ene wandelaar is 0. Ja dan denk je van: joh, als we naar andere modellen moeten -fietsen moet je wel 100 euro zijn en die auto 3 weet je. En daar zit precies het, eh, waar we anders over na moeten denken, maar hoe doorbreek je die systemen die leidend zijn waar iedereen -want het systeem kan je niet zomaar, de motor van de gemeente die kan ik nu niet stopzetten. Die is eigenlijk al -op het moment dat ik verander, dan gaat die nog bijvoorbeeld tien jaar door zoals het was, even heel

simpel gesteld. Nu verandert dat wel sneller, maar dat zijn wel de -de investeringen die lopen -die zijn al gemaakt.

JK: En dat is ook een beetje wat je in heel veel van dit soort -beetje meer idealistische projecten ziet soms- dat je dat technische wereldje hebt tegenover het meer romantische beeld wat je schetst met zo'n visie.

JV: Precies ja. Maar ja, heb je wel nodig -zo begint het.

JK: Nee precies en anders krijg je het ook niet voor elkaar.

JV: Dat is het leuke van utopieën, heh.

JK: Maar daarom is het ook- want dit project is eigenlijk heel erg gericht op de uitvoering, maar je hebt ook natuurlijk -want ik ga ook naar andere projecten zoals, eh, ik weet niet of je dat nog herinnert van een paar jaar geleden, maar die berg van Thijs Zonneveld -dat die een berg in Nederland wilde bouwen.

JV: Ja-ja-ja-ja.

JK: Nou zo'n project is nooit in uitvoering gekomen, maar dat had ook een hele andere insteek. Meer om een soort te shockeren en te laten zien van waarom niet zeg maar. Een beetje discussie op gang brengen. En daarom is het altijd leuk om te zien hoe verschillende van dit soort visies verschillende impact hebben, afhankelijk van de insteek.

JV: Je thema is echt utopie ook of niet?

JK: Ja, maar met de insteek dat utopieën heel verschillend kunnen zijn en dat die echt dat droombeeld dat is het ene extreem en meer een soort van de radicale projecten van vandaag de dag -zoals hier de fly-over die ooit bedacht was- dat is ook een soort van een element van een utopie wat gewoon heel anders is.

JV: Ja kijk, een utopie is wel heel leuk heh, van wat we eigenlijk met de Floriade ook, eh, hadden van: kijk een Utopie kan een droombeeld zijn, het kan een, eh-eh, en dan geef ik zometeen nog even een leuk voorbeeldje van vanuit de ruimtelijke hoek- maar je hebt -als je over utopieën nadenkt, van - wat we eigenlijk ook willen doen is, eh, het hele proces -dus het gaat dan niet zozeer om dat eindplaatje, maar om te zorgen dat die processen waar je eigenlijk -je wilt iets anders bereiken. Je ziet dus dat we moeten veranderen in de wereld heh, we willen -laat ik het zo zeggen: de grote factor is circulair. Zoveel mogelijk circulair zijn. Dat kan, maar stel dat je dat thema neemt, wat ga je daar dan omheen allemaal bouwen, wat moet dan allemaal circulair zijn? Nou alles. Nou, hoe ziet dat er dan uit? En dat is dan-dat is nog niet eens dan -de utopie kan zijn dat alles circulair moet zijn in de wereld en dat we de foodprint 0 hebben, dat is dan -en daar kan je dan een schets bij maken en dat ziet er dan zo uit en dat is die droomwereld. Nou, eh, zo begint het. En dan ga je aan de slag en dan ga je daar aan werken en -maar deze utopie heeft ook nog eens het voorbeeld dat het vanuit een noodzaak is en het leuke van utopieën vroeger, kijk je -die hadden ook soms wel een -of die hadden wel een noodzaak of geen noodzaak, soms is het ook gewoon een architect die, eh, iets, eh, iets hadden. En als het dan tot uitvoering kwam, dan was dat omdat de pest uitgebroken was, of omdat de oorlogsvoering niet meer goed uitgevoerd kon worden. Kijk naar Hausman in Parijs. Maar wat-wat het leuke is, en dat geeft een idee -wat ik zelf heel grappig vind is: je hebt, eh, de Industriële Revolutie over -de steden die moesten anders, eh, Garden City is zo'n voorbeeld: kan dat anders, heh. Maar ook bijvoorbeeld Le Corbusier, die had natuurlijk ook wel ideeën van: nou, mijn modern

gebouwtje, eh, die -als we dat dan -en dan kan jeen hele stad bouwen, heh. Allemaal stempels. En Tony Gardier had je ook nog heh, met de Citee Industrielle, wat dan ook weer zo'n mooi -maar dat vond ik nog wel weer sterker dan Le Corbusier als je het analyseert, want dan had alles wel echt zijn plek, maar met functie. Dus je energiebron was daar, zover mogelijk van waar je woont. Heh, dus dat komt alweer dicht bij de tuinstad bij wijze van dan... Maar nou is het oorlog en dan, eh, gaan we, eh, na de oorlog hebben we een enorme bouwopgave, Tweede Wereldoorlog erbij, heh. Nou dan krijg je al die Utopieën, heh. Dus die eigenlijk al veel eerder bedacht waren. Eh, dan is in een keer ruimte, dus dan gaan al die ontwerpers -die denken: ah, nu mag ik me gaan uitleven. Dan krijg je dus die -ik noem het maar even jaren '60 wijken waarin alles zijn plek had. Nou ook een Almere wat een soort utopische -alles gescheiden systemen. Nou het heeft wel functie, het heeft ook wel voordelen. We zijn de meest veilige stad in Nederland. Je mag er niet eens afrijden met je rijbewijs, moet je in een andere stad doen, want het is te veilig, te makkelijk.

JK: Maar überhaupt ook Flevoland in het algemeen heh. Is ook eigenlijk een heel gek radicaal beeld, maar wat wel uit een noodzaak kwam ook.

JV: Ja, maar dan heb je zo'n, eh, lol van de utopieën en dan kom je tot een andere conclusie. Van: heel veel van die dingen, eh, zie je dus ook van, eh, ja die jaren '60 wijken: ja wat moeten we daar nog mee? Eh, wat we-wat we missen en dat is een soort analyse -en dat kan ik heel mooi op een stadswijk doen, want dan snap je het nog beter. In Amsterdam trekken we bijvoorbeeld met IJburg - waar ik dan zelf woon- en je neemt de oostelijke eilanden. Nou de oostelijke eilanden die hebben veel meer context; dat waren -daar zat een functie aan vast waardoor je in je ontwerp ook over de functies na gaat denken. Waardoor als daar een mooi groot gebouw komt en een café met schepen, dan heb je context. Heb je iets waar mensen behaaglijk, eh, een glaasje kunnen drinken. En dan kom je op IJburg, wat eigenlijk een soort Vinex is waar je landschappelijk het water in gaat als lange lijnen, maar dan, eh, komt er gelukkig nog een haventje op één plek waar je ook weer context hebt. Maar de rest heeft helemaal nul context, daar wordt niet nagedacht over -ook al heeft alles een functie en een plek. En dat zijn wel dingen die-die, eh, die je vanuit -even vanuit die ruimtelijke, eh-eh, niet moet onderschatten. Want dat zijn dus dingen, eh, die best moeilijk te vatten zijn. Want je denkt heel erg over nieuwe systemen na en die systemen kan je allemaal ordenen en die kan je invulling geven. Maar hoe -ook in zo'n Floriadewijk- wat is straks de krachtenveld. Waarom wil je daar wonen? Ja omdat ik daar geen auto's meer voor de deur heb, dan woon ik in een Vinex zonder auto's. Heh, snap je?

JK: Ja, maar tuurlijk, dat is die hele blauwdrukplanning die er ooit was. Dat je dus vanuit één centraal punt bedenkt: ok, zo gaan mensen willen leven, zo gaan mensen willen wonen. En dat is heel erg dat hele ouderwetse wat eigenlijk, eh, 50 jaar nu een beetje langzaam plaats heeft gemaakt voor-voor dat meer participatieve planning. En dat is ook een beetje waar ik op zoek ben nu met Utopia's en de droombeelden van vandaag: hoe die nu worden vormgegeven en hoe mensen daar nu anders bij betrokken worden.

JV: Ja nou ja weet je -je kan als onder -je kan burgers zelf bij elkaar zetten die, eh, je zult zien dat in Oosterwold waarschijnlijk toch ook een plek ontstaat waar mensen vaker bij elkaar komen en dan ontstaat er een plek. En een plek is echt essentieel, dat is je context voor waar iets gaat gebeuren. Nou kan je dat in ontwerpland ook verzinnen, dus vanuit filosofie had je -ik geloof dat Hydegger [?] die had ooit zo'n boekje geschreven over bouwen wonen denken. Die gaf dan een voorbeeld van: nou je hebt een groot landschap en daar heb je eigenlijk nog niks. Eh, nou dan kun je door dat landschap, eh, en dan kom je op een gegeven moment bij een rivier en die wil je over. Nou dan ga je zoeken naar wat de beste plek is om over die rivier te gaan. Nou dat ga je dan doen en vervolgens - en dan ontstaat er een plek, want op het moment dat je dus eigenlijk -je moet dus iets ondernemen, je moet op die plek iets gaan organiseren om naar de overkant te komen. En ja, er is eigenlijk een

soort oponthoud in -en ja, als je dat doorvertaald naar heel veel dingen, eh, ontdek je ook wat de essentie eigenlijk is van dat-dat die context heb je nodig heh. En die bewegingen na de oorlog in Italië, de Tendenzclub [?] bijvoorbeeld, die gingen dat helemaal analyseren en in Frankrijk kwam Foutier [?] met z'n atlas over die morfologie heh. Die ging analyseren waar dat dan vandaan zou kunnen komen en de Tendenza heeft het dan over artefacten in de stad, zoals een kerk of een ding. Ja dat zijn de plekken die je nodig hebt om tot een stad te komen. En ja, dat zijn eigenlijk wel de dingen die we niet moeten vergeten in utopieën. Utopieën zijn vaak -dat gaat vaak niet over dit. Dus ja, dat vind ik nog wel een leuke, zoiets. Ja?

JK: Ja haha, dit was iets langer dan ik had gepland, dus sorry daarvoor.

JV: Nee joh. Nee dit is superleuk want je bent -ik ben natuurlijk altijd als, eh, als -ja ik noem het dan toch nog historicus, eh, met dit onderwerp bezig. En dat -als je dat in tijden bekijkt. Als je dat dan, eh, in perspectief plaatst, dat je ziet dat -voor mij is het nu een hele leuke periode, omdat we nu heel erg weer mogen nadenken over wat je vak ook inhoudt, dat je vak ook moet veranderen. En dat die ruimte er weer is. Ik kan ook wel zeggen dat de afgelopen 10/15 jaar -vroeger waren de stedenbouwers aan zet, en daar zit wel een ontwikkelmodel in, maar ook heel erg gefixeerd op oude processen, op oude theorieën. En dat veranderingen ook op de wereld ontstaat, dan leer je van elkaar, dus dat gaat heen en weer. Totdat eigenlijk de-eh de wereld wordt bepaald door managers, economie, geldgedreven, ook in de stedenbouw. Dat je stedenbouwers -heh die schieten ook door, die willen allemaal utopieën maken. En dan leer je op de Academie van Bouwkunst leer je eigenlijk meer hoe je hele mooie dingen kunt maken dan dat je over systemen nadenkt. Nou ja, dat andere is net zo belangrijk. Dat je ook weet wat een plek is. Dan kan je nog wel een mooi gebouw neerzetten, maar als dat geen plek is waar je-waar je functioneel leuke dingen kunt doen, dan houdt het op.

JK: Maar ik denk dat je daar nu ook meer ruimte voor hebt omdat er nu ook -je had natuurlijk in de jaren '70 dat Limits to Growth, maar ik heb het idee dat we dat nu met z'n allen pas een beetje beginnen te merken ook, dat alles wat je doet ook nu toch wel impact heeft op de aarde en we zitten nu allemaal zo vast in die systemen een beetje dat je daardoor ook noodzakelijk -noodzaak krijgt om dat te gaan doorbreken, en daarom is er nu ook meer ruimte voor dit soort innovaties en-en omdenken.

JV: Ja. Nou ja en als ik dan bij de gemeente- want ik spreek dan mensen van de gemeente Assen- dat is er nog helemaal niet bijvoorbeeld. Dan denk je van: ja maar dat is toch -dat moet toch overal wel spelen? Groningen wel bijvoorbeeld heh. Ik doe veel met Feeding the City -die jongen zit daar misschien nog. Met voedsel doe ik veel samen met de gemeente Groningen en ik ken wel wat mensen van de gemeente waardoor ik ook wel zie dat ze hier ook echt wel stappen maken. Zeker met stadslandbouw en de streekkantine ken je?

JK: Streekkantine niet.

JV: Ja dat is ook wel leuk hier. Heeft de gemeente zelf in gang gezet om in de aanbesteding ook met alle lokale boeren, eh, de streekkantine vorm te geven. Dus dat betekent dat alle kantines in de stad en ook die van de gemeente, die worden bevoorradt door lokale -en dan hebben we het over drie provincies. Ze bedachten eerst een 50 kilometer zone rond de stad, maar dat is te weinig. En dat is een begin. Dan kan je langzaam kan je die streekkantine groter maken in de stad. Dus dat jij op een gegeven moment -nee wij hebben spullen van de streekkantine, dat moet groter. En dat is leuk, want dan, eh, nou ja, daar ga je de wereld niet mee voeden, maar het zijn wel doorbraken van nieuwe systemen, dat je andere, eh, ondernemerschap -ontstaan er nieuwe economieën en, eh...

JK: Nou ja, maar überhaupt dat het vanzelfsprekend wordt op een gegeven moment.

JV: Ja, maar dat het ook in het systeem gaat zitten met je bewustzijn. Dus dat je weet waar je voedsel vandaan komt, wat anderen eten. Je hebt altijd van die voorbeelden die vind ik zo leuk heh, want wat is duurzamer: een schaap uit, eh, Nieuw Zeeland of uit Engeland?

JK: Je zou denken Engeland omdat het dichterbij is, maar ik gok dat het een-een tricky question is en dat het eigenlijk Nieuwe Zeeland is?

JV: Ja, dat schaap in Nieuw Zeeland is veel duurzamer, want die staat het hele jaar buiten te vreten en die in Engeland moet een half jaar op stal en die moet gevoederd worden. Dus dan moet je de energie van de stal meerekenen, plus de productie van voedsel.

JK: En dat komt uit Midden-Amerika ofzo.

JV: Dat is echt niet op- dat weegt niet op tegen dat ie dan- dat schaap hier naartoe moet komen.

JK: Nee en in Nederland doen we niet anders dan beesten binnenhouden toch?

JV: Exact. Ja en dat zijn dan die voorbeelden, dus dat zo'n dame die dan meedoet aan zo'n challenge, die komt dan met oplossingen voor dat die beesten als ze binnen staan, hoe dat er dan uit kan zien. Nou ja. Ja? Ik hop dat we het nog mee mogen maken.

Case 9: Eco-village Bolderburen

Joey = Joey Koning

Jessika = Jessika Kersing

Joey: En dan hoop je altijd maar dat die het blijft doen.

Jessika: Mm-hm

Joey: Eh, ja, het-het project Bolderburen is dus gebaseerd -had ik gelezen- op de boeken Bolderburen van, eh, in Zweden neem ik aan hele bekende Astrid Lindgren. Eh, kun je daar wat over vertellen? Want dat is blijkbaar de inspiratie geweest voor het project?

Jessika: Ja, nou het was eigenlijk, eh, ik ben van huis uit algemeen econoom en politicoloog en, eh, mijn partner is jurist. En we hadden gewoon, eh, normale banen als consultancy en ministeries. En ongeveer 10 jaar geleden hebben we een switch gemaakt en toen zijn we Zweedse huizen gaan importeren en gaan bouwen. En toen bouwden we eigenlijk een beetje op verzoek van mensen: het ontwerpen van je eigen huis, eh, tuinhuis, vakantiehuis en dan gingen we dat, eh, bouwen voor ze. Eh, maar er kwam steeds meer vraag naar woonhuizen. Dus, eh, we waren al bezig van: nou misschien moeten we ook woonhuizen gaan maken. En toen kwam dit project in, eh, of de mogelijkheid in Almere voorbij, daar -heh, toen vertelden mensen over -ik kreeg ook al veel verzoeken van: hey, hier is een gebied waar je zelf mag bouwen. En toen zei mijn make- zei de makelaar waar ik mee werkte: ja, maar waarom begin je dan niet gewoon een project, dan kun je hier een deel van je huizen neerzetten en voor ons was dat deels leuk omdat we dan, heh, konden oefenen met die woonhuizen en deels ook, eh, vond ik het eigenlijk jammer om altijd zo heel erg bezig te zijn met wat de klant wilde. Ik vond het eigenlijk leuk om vanuit mijzelf iets te verzinnen en om deels die huizen te gaan ontwerpen. En dan ook meerdere huizen bij elkaar zetten, heh, dan kan je iets meer maken dan een paar losse huizen. Dus, eh, en voor het idee van hoe woon je leuk, heh, daar begon het toen mee. Als je dan toch meerdere huizen bij elkaar zet, gaan er ook mensen wonen en hoe wonen die prettig? Dan ging je inderdaad denken van hoe-hoe wilde ik als kind wonen? En dat waren inderdaad die boeken van Astrid Lindgren, van Koen Driehuizen [?]; bij elkaar...

Joey: Want die had je als kind dan...?

Jessika: Ja die had ik als kind echt heel veel gelezen en de films gezien. En, eh, en die kinderen -dat was een leeftijd van 8/9 ofzoiets denk ik in die boeken- die speelden echt de hele dag met elkaar, liepen in en uit in elkaars huizen en, eh, hele grote groene ruimte eromheen. En zo dacht ik als kind: nou zo wil ik opgroeien en nu ik zelf kinderen heb weet ik ook van: zo wil je ook zelf eigenlijk dat je kindern opgroeien heh. Dat je gewoon ze gerust naar buiten kan laten en ze daar vriendjes en vriendinnetjes, dat je zelf een beetje je eigen dingetjes kan doen en dat je kinderen gewoon, heh, lekker hebben en allemaal leuke kinderen om zich heen hebben. Dus dat startte eigenlijk met het idee van drie huisjes en toen ging ik met verschillende mensen praten over dat idee en, eh, bijvoorbeeld één van de mensen die bezig is met het hele gebied in Almere, die zei van: ja maar waarom doe je dan ook niet Tiny Houses erbij? Oh ja, dat is natuurlijk ook heel erg leuk. Want heh, dat komt niet echt van de grond en eigenlijk is dat -heh, ons bedrijf heet ook Huisjes van Hout. We zijn ook voordat die hele Tiny House movement opkwam waren we al bezig met kleine houten huizen...

Joey: Alleen noemden jullie het anders.

Jessika: Ja, wij noemden het inderdaad gewoon houten huisjes. En, eh, toen dachten we: oh ja dat is ook wel superleuk natuurlijk om voor starters iets te maken. Heh, dus dat was ook meteen het uitgangspunt van: hoe kunnen we iets echt heel erg goeds en iets betaalbaars maken. En toen zei ik van: nou dan heb je gezinnen en starters en toen, eh, nou ja -zelf heb ik een heel groot gezien, dus zei ik van: nou die eengezinswoningen waren niet zo groot, nou misschien zijn er mensen als ik met vijf kinderen die echt een groot huis -groter huis willen hebben. Eh, en toen zijn we er een villa gaan ontwerpen die nog steeds helemaal niet zo echt groot is, maar in ieder geval heel slim ingedeeld wordt. Dat er wel vijf slaapkamers in konden. Eh, toen sprak ik een stel en die zei van: ja -ook die gewoon een huis bij ons wilden kopen, een heel ander soort huis, want de kinderen zijn uit huis en, eh, we hebben nu één slaapkamer nodig en een enorme woonkamer waar we iedereen kunnen ontvangen. En toen dacht ik van: oh ja, dat is natuurlijk ook een hele duidelijke doelgroep. En weet je, hoe meer mensen je in zo'n dorp hebt, hoe leuker het wordt en hoe dorpsier het ook wordt, want dan krijg je echt een leuke mix aan mensen. Dus, eh, toen dacht ik van: oh en dan, eh, nou ja dan - daar kun je die verschillende huizen en verschillende mensen en toen dacht ik ook van: nou ja, hoe groot is zo'n dorp dan ongeveer en wat is voor ons behapbaar? Dan komen we op zo'n 22 huizen uit en dan ga je ze zo gewoon een beetje neerleggen en, eh...

[Ontvangen bestelling in café]

Jessika: ... een beetje een plan ontwerpen. Dus het is eigenlijk een beetje al doende ontstaan en al doende kwamen er ook steeds meer ideeën bij. Want wij bouwen bijvoorbeeld al in hout en, eh, en tegenwoordig om aan het bouwbesluit te voldoen moet je je huis wel heel erg dik isoleren. Toen dacht ik van: ja, dan ga ik even uitzoeken hoeveel het extra zou kosten of hoeveel extra moeite het is als je ook -om die huizen dan ook helemaal ecologisch en energieneutraal, eh, te maken. Want dan heb je dat aspect ook meegenomen en dat was eigenlijk heel makkelijk. En, eh, nou ja dan ga je daar een beetje verder in verdiepen van, eh, wat kan er dan nog meer? Dus weet je, zo gaandeweg ontstonden er -en toen kwamen er ook steeds meer ideeën bij.

Joey: Het zijn allemaal stapjes geweest.

Jessika: Ja het zijn eigenlijk gewoon stapjes geweest en dan, eh, wil je daar gewoon een steeds beter plaatje van maken, want dan -bedacht ik nu ook- als jij daar dan woont -ik hoorde ook van mensen die zelf in een ecodorp wonen ergens in Drente, die waren van Amsterdam naar Drente verhuisd om daar in een ecodorp te wonen. In Amsterdam deden ze alles op de fiets en ineens zaten ze duizend kilometer per week in de auto om te komen waar ze moesten komen.

Joey: Ja, maar daar is het ook een beetje op gericht, op dat soort mensen die daar actief zijn in Amsterdam...

Jessika: Ja het is heel wisselend -ik vind het wel leuk, ik heb ook wel echt, eh, gezocht, eh, naar een mix van mensen, want, eh -dus er zijn ook echt gewoon locals, mensen die al hun hele leven in Almere wonen en, eh, mensen uit Amsterdam en mensen uit andere delen van het land. En ook echt heel veel verschillende soorten mensen. Ik heb niet van die fanatieke eco-mensen, maar ook de reden dat mensen er gaan wonen is ook, eh, heel divers. Dus, eh...

Joey: Ja, want het heeft wel de naam ecodorp.

Jessika: Ja, dat was meer ook een heel klein beetje de geuzennaam, want ik was op een gegeven moment uigenodigd bij een, eh, ecodorp bijeenkomst omdat ik daar ook mee bezig was. En toen zei iedereen van: ja, maar wat jij doet is geen eco-dorp. Een eco-dorp moet van onderaf ontstaan. Toen dacht ik: nou dan noem ik het gewoon eco-dorp en dan beslis ik zelf dat het wel een eco-dorp is. Ja...

Joey: Maar het komt ook een beetje van onderaf toch met-met jullie nu?

Jessika: Ja nou ja, goed, kijk het is natuurlijk een beetje dubbel. Wij zijn wel echt de initiatiefnemers, maar de groep is wel heel erg actief betrokken en het is niet zo van: we zetten een dorp neer en daar komen -vervolgens verkopen we het. We zijn vanaf het begin af aan met een groep bezig, eh, en we houden heel veel borrels en bijeenkomsten, dus we kennen elkaar ook wel heel erg lang, dus dat is ook al een gemeenschap aan het worden. Dat aspect is ook wel heel erg belangrijk. Want het is niet zo van: we gooien iets neer en we zien het wel. We willen ook echt dat daar, eh, ja op een bepaalde harmonieuze manier, eh, wordt samengeleefd. Dus daar heb ik wel allemaal ideeën over ook, eh...

Joey: Ja, maar wat je zostraks ook zei, dat je dan met mensen erover hebt en dan: oh ja, we kunnen ook wel zo'n soort huis bouwen. Mensen hebben al wel een soort van invloed op wat er komt uiteindelijk.

Jessika: Ja.

Joey: Want jullie hadden dus eerst het idee voor die drie huisjes -pen viel op de grond- eh, en-en jullie zijn gewoon op mensen af gaan stappen van-van -die wel interesse hadden in het dorp?

Jessika: Nou we hebben gewoon, eh, eigenlijk gewoon Facebook advertenties geplaatst en, eh, en informatiebijeenkomsten georganiseerd en ook gewoon die informatiebijeenkomst ook wel heel erg open en eerlijk geweest, want dit- wij hebben dit nooit gedaan en we hebben een idee -we hebben een visie, want wat wij willen is niet zomaar allemaal losse huizen, maar wij willen juist iets bouwen wat er in die zin nog niet is -dat je èn een eigen tuin en een eigen huis hebt, maar ook heel erg duidelijk, eh, iets deelt en een gemeenschappelijke ruimte hebt. Dus we zeiden ook tegen mensen: als jij daar geen zin in hebt, dan moet je ook niet hier komen, want dan is dit niet de plek voor jou.

Joey: En dat was gewoon heel breed, van als je ooit interesse zou hebben in zo'n huis, kom naar zo'n bijeenkomst, kom eens kijken?

Jessika: Ja, dus in eerste instantie was het breed, toen kwamen er ook heel veel-heel veel mensen op af en dat was ook wel nuttig, want je moest ook wel in een heel vroeg stadium aan de gemeente aantonen van: er is serieus interesse voor, eh, wat ik wil doen. En, eh, gaandeweg vallen natuurlijk al mensen met allemaal, eh, redenen af, omdat ze merken het past toch niet bij me of die gaan heroverwegen voor de reistijd naar mijn werk, en dat zie ik eigenlijk ook niet zitten, eh, en ,eh... Maar er is dus ook wel echt gewoon wel een harde kern van mensen die echt, eh, vanaf het begin, eh, daarbij zitten en die vanaf het begin ook heel erg betrokken is. Dus dat is ook wel, eh, echt heel erg leuk.

Joey: En dan denken jullie ook samen na wat er dan in het gebied komt van -qua-qua fruitboomgaard en-en ...

Jessika: Ja, want kijk het is meer -ja, ik heb gewoon, eh, ik merk wel dat gewoon voor de vaart in het proces te houden en ook omdat, eh, de gemeente Almere hele complexe eisen heeft over hoe je je kavel in moet richten met bepaalde percentages, van alles. Eh, ik heb wel een soort inventarisatie gemaakt van waar behoefte aan is, maar het is in dit proces wel zo dat, eh, dat zeg ik ook in het groepsproject: mensen wonen wel een beetje in mijn visie ofzo. Er is wel inspraak tot op een bepaald niveau, maar uiteindelijk hak ik de knopen door. Ook omdat het gewoon niet te doen is -en ook niet -want als je dat zou beloven dan verwachten alle 22 mensen dat ze hun wensen gehoord worden, terwijl ze natuurlijk conflicteren met elkaar ook vaak. En, eh, -en zoiets als bijvoorbeeld, eh:

mensen wilden heel graag de kleur van hun huizen kiezen zeg maar, en je vind het misschien wel fijn dat ik de kleur van het huis van de burens uitkiest. Zegt ze: ja dat vind ik dan wel weer heel prettig. Weet je wel, snap je wel omdat ik, he, iedereen direct belang qua keuze beperk zodat het een mooi geheel wordt en ook dingen als schuttingen. Mensen hebben wel de neiging van: oh leuk, ik zet een schutting neer om jezelf af te schermen, maar uiteindelijk staat het niet leuk als er overal schuttingen zijn. Dus dan heb ik wel dat ik bepaal geen schuttingen. Dus mensen vinden dat ook wel leuk, maar als je ze meer vrijheid zou geven voor zichzelf, dan zouden ze dat natuurlijk wel pakken. Dus in die zin ben ik ook wel, eh, ja, maar dat heb ik ook altijd wel gezegd: het is niet helemaal vrij, het is niet allemaal hoe jullie bepalen.

Joey: Maar jullie zetten een soort van randvoorwaarden neer voor als je daar wil wonen?

Jessika: Ja. En, eh, ja en dan ook, eh, heh dat idee, dat is ook wel een heel erg Zweeds idee denk ik. Van, eh, een beetje ervan uitgaan dat andere mensen wel te vertrouwen zijn en dat dat goed komt dat idee. Want ik merk dat, eh, mensen bij de eerste gesprekken al meteen vragen: ja en hoe is dat dan geregeld in de VVE en wie beslist er bij geschillen ofzo. Kijk als je daar vooraf al zo bang voor bent, dan gaat er -dan ben je niet het geschikte type daarvoor. En heel veel andere mensen zeggen: oh nee, ik geloof het wel dat dat goed zit en, eh, ik vind het leuk om dingen te delen en -maar verschillende mensen staan daar gewoon heel erg verschillend in, eh...

Joey: Maar dat zijn dan wel mensen die een soort van, eh, -het klinkt alsof het een beetje een soort van risico is omdat het iets nieuws is, iets onbekends. Dus je moet wel mensen hebben die daar dan ook in mee willen gaan?

Jessika: Ja maar er is natuurlijk al een hele grote groep ook die het wil, maar het is dan, eh, een beetje onze uitdaging om die dan te vinden. Dus, eh-eh, ik heb al een makelaar, maar die is dan puur voor de verkoop, voor de koopcontracten tekenen. Want alle gesprekken doe ik zelf. En er was op een gegeven moment zelfs -toen hadden we, eh, heh, doordat er in het begin mensen uitgevallen waren 5 huizen te koop. Dan stuur ik ook een persbericht uit en dat kwam in het Parool en toen waren er 600 geïnteresseerden voor 5 huizen. Echt in 2 dagen -en ik had ook niet zo van: meld dat je geïnteresseerd bent. Nee, vertel verhalen over jezelf, stuur er foto's bij, dus dan krijg je echt 600 van zulke mails met foto's erbij. En toen hadden we...

Joey: Maar wel heel leuk!

Jessika: Ja wel heel leuk. En toen heb ik gedacht van: nou ik moet me toch een beetje inperken. Dus ik zei al van: als je mee wilt doen aan de -ik zei: ga ik loten uiteindelijk maar dan moet je, eh, echt zeker weten dat je het wilt en binnen vijf weken je hypotheek rond kunnen hebben en, eh, op het moment dat je ingeloot bent kun je geen nee meer zeggen. Maar toen alsnog wel onder die hele strikte voorwaarden bleven er 150, eh, mensen over. Dus toen heb ik wel, eh, een soort van gedacht: oh jeetje, hoe moet ik dat nu weer managen? Maar toen heb ik gewoon in drie dagen tijd, eh, hele dagen 10 minuten gesprekken gehouden met iedereen. Ik heb iedereen gesproken en -ook gewoon even kijken, want we hadden natuurlijk al een groep- van zitten er niet mensen tussen die je er niet tussen wilt hebben?

Joey: Op basis waarvan dan?

Jessika: Ja nou ja, dat merk je. Je hebt gewoon als mensen al heel skeptisch zijn al, eh, vanaf het begin, eh, en het soort vragen dat ze zelf stellen en, eh, -of als je merkt -want dat heb je natuurlijk ook, het is op zich een hele legitieme wens, eh, er zijn natuurlijk ook mensen die het gewoon lekker vinden: oh grote vrijstaande villa op een-op een kavel voor een hele redelijke prijs in de Randstad.

Joey: Ja, maar wat er omheen komt dan niet zeg maar.

Jessika: Nee, en dan merk je van: dat is dan zonde als er ook heel veel mensen zijn die juist heel erg op zoek zijn naar het totaal en daar zijn wij ook heel erg van. Dus dat merk je -dat pik je er eigenlijk best wel snel uit. En het is niet zo dat ik zeg van: jullie mogen niet meedoen aan de loting, maar als je dan even doorvraagt zo van -heh, dan ga je wel even door op die aspecten, van wil je dit echt? En heb je zin om -heh, ook gemeenschappelijke, eh, activiteiten te doen? En dat is uiteindelijk in de praktijk, eh, helemaal niet verplicht, maar dat soort dingen kun je dan wel in zo'n gesprek net-net een beetje aanzetten waardoor dat soort mensen afhaken.

Joey: Ja, maar zo'n proces, dat moet je eigenlijk een beetje zelf gaan uitvinden, hoe je zoiets gaat doe, zo'n dorpje bouwen. Je hebt geen soort van rolmodellen waar je naar kunt kijken? Mensen die je...

Jessika: Eh, nee het was -ik heb-ik heb wel, eh, beetje rondge- op een gegeven moment ben ik, eh, ook in Italië -daar heb je zo'n eco-dorp heel beroemd, maar dat vond ik dan -dan was ik daar en dat is ook in de jaren '70 opgericht -maar dan had ik zoiets van wow dit is strikt, en dit is, eh, best wel een beetje belegen eigenlijk. En ik had wel hel erg het idee van ik wil iets anders. Iets wat juist heel erg bij nu past ook en, eh, ik had eigenlijk ook wel een beetje expres -want ik probeer toch wel zoveel mogelijk mijn eigen ideeën te doen en dan, eh, en inderdaad wel gewoon in gesprek blijven met-met de groep. Maar, eh, ja dus ik heb me heel beperkt -heel veel mensen die zeggen: oh dit moet je lezen, dat moet je lezen, maar dat heb ik eigenlijk allemaal niet gedaan.

Joey: Maar wel steeds met dat plaatje van de Bolderburen van Lindgren in je hoofd.

Jessika: Ja met-met-met dat idee van, eh, dat je uiteindelijk zoiets wilt realiseren en, eh, je merkt ook wel als je daar -op het moment dat je daar een beetje van afvaart, dat ook mensen zeggen: ja maar hey, het was niet de bedoeling dat-dat open landschap -zeg ik: oh ja, dan had ik het mis, dan moeten we terug.

Joey: Een soort van Bijbel waar dan naar terug wordt gewezen. En, eh, want jullie waren dus al bezig met die huisjes verkopen en bouwen. Wat is -hoe kwam dat eigenlijk in één keer in beeld?

Jessika: Ja wij, eh, ja dat was eigenlijk -wij-wij hebben allebei Zweedse roots, mijn partner en ik. En, eh, we hadden op Texel hebben we een, eh, vakantiehuis en dat was, eh, eigenlijk te klein voor mij en mijn zussen, want we hebben veel kinderen. Dus toen dachten we: nou dan bouwen we een huisje erbij en, eh, en dat kwam ook wel uit Zweden, want zo doe je dat in Zweden: als je huis te klein is zet je er een huisje bij. En toen zagen we de reacties van mensen van: hey, het is hier lekker warm binnen. Wat gezellig en wat ruikt het lekker, en toen dacht ik: oh ja, dat is misschien anders dan wat je in Nederland hebt. Dus toen zijn we het gewoon maar gaan proberen en eigenlijk vanaf, eh, de start kregen we ook heel veel media-aandacht, dus toen liep het eigenlijk meteen. Nou weet je wat, we zeggen onze baan op -hoe lang kan zo'n crisis duren? Het was af en toe best wel heel pittig hoor, eh, moet ik heel eerlijk zeggen. De crisis duurde iets, eh, langer dan ik verwacht had als econoom. Het hoort niet zo lang te duren, crisissen haha.

Joey: Nee, maar dan heb je natuurlijk al wel, eh, ervaring ook -of tenminste bepaalde skills heb je dan ook als econoom die je daarvoor weer heel goed kunt gebruiken. Was dat bij Bolderburen ook heel nuttig?

Jessika: Ja, ik vind dat heel nuttig hoor. Ook omdat je voor jezelf, eh, heh bijvoorbeeld dat je voor jezelf weet, eh, heel duidelijk hebt waarom je dingen doet, heh. Van ik -deels is het natuurlijk een manier om je brood te verdienen, maar ik heb dit ook heel nadrukkelijk voor mezelf van: ik wil iets maken waar ik trots op ben. Dus de hele tijd als ik dan denk -als ik teveel vrijheid geef, dan denk ik: oh ja, dan wordt het niet zoals ik het in mijn hoofd heb. En dat wil ik toch niet. En bijvoorbeeld laatst, eh, toen kon ik met de ramen -want we hadden gewoon alles verkocht en, eh, berekeningen gemaakt en, eh, toen moest ik gisteren kijken naar de ramen die we hadden. En dan denk ik van: hm, vind ik eigenlijk niet mooi en een ander huis dat we gebouwd hadden die had andere ramen, die waren wel veel duurder. En toen wel tegen dat bedrijf gezegd: ja, vinden jullie het goed als wij kosteloos, eh, jullie goedkopere ramen voor die duurdere ramen ruilen, want die vind ik veel mooier. En die vond het toen prima, maar dan is het wel zoiets dat ik dan denk: ja, weet je dan maar iets minder geld, maar, eh, dan wordt het wel mooi zoals ik wil en, eh, en ook dat hele community, eh, idee wat ik heb. Dat is, eh, anders dan standaard is in Nederland. Heh, het is heel standaard dat je juist inderdaad in je VVE en je huishoudelijke reglement -alles zit achter de komma geregeld en die zal best wel komen, maar het is meer het idee dat we het op hoofdlijnen is en ik ga er ook wel van uit dat er veel dingen vanzelf goed gaan. Ik heb er eigenlijk, eh, het is opgedeeld in vijf VVE's, dat is meer ook vanuit de gemeente dat je, eh, kavels op een bepaalde manier moet indelen. En iedereen heeft een eigen gemeenschappelijke voorziening. Dus de ene heeft een sauna en de ander heeft een buitenkeuken en de andere heeft een speelweide en de ander heeft, eh, een soort kinderboerderijtje. Maar het idee is dat iedereen van elkaars gemeenschappelijke delen gebruik mag maken. Eh, en dat moet zich dan in de praktijk leren -maar ik ga ervan uit dat dat goed komt. En dat is niet ergens keihard vastgelegd ofzoiets, maar, eh, door het type mensen dat er komt -en het is natuurlijk ook in ieders voordeel. Het is natuurlijk leuker om al die voorzieningen te hebben dan maar één ervan. En tegelijkertijd is het natuurlijk ook weer veel makkelijker te managen als je echt verantwoordelijk bent, maar alleen -heh, met zijn drieën verantwoordelijk bent voor een sauna bij wijze van spreke, dan met z'n 22 voor 7 verschillende dingen. Dus, eh, dat had ik ook een beetje bedacht dat dat zo, eh, steekproeverig in elkaar zit.

Joey: En je man als jurist, eh, heeft die ook -verdelen jullie een beetje zelf de taken van wie wat doet en wie waar sterk in is?

Jessika: Eh, nou het afgelopen jaar -dat was wel, dat vond ik wel heel pittig, want, eh, banken zijn heel erg terughoudend als je projectontwikkelaar bent of zoiets, dan moeten ze daar extra of monitoren. Dus het was heel lastig om -sowieso om een betaalrekening bij de bank te krijgen. En we hadden zo genoeg van banken en eigenlijk hadden we natuurlijk wel, eh, financiering nodig om het project te starten. Maar toen dachten we: weet je wat, als we nou gewoon drie keer zo hard met Huisje van Hout gaan werken, dan verdienen we daar veel geld wat we in het project kunnen stoppen. Maar dat was eigenlijk een beetje ook een gekke situatie, want je bent met een heel groot project bezig en daarnaast ga je ook nog drie keer zo hard werken in een bedrijf dat je had. Dus tot, eh, eigenlijk een paar weken geleden was de situatie ook: hij gewoon drie keer zo hard als normaal in ons oorspronkelijke bedrijf werken en ik, eh, heel veel aan het project doen.

Joey: Pittig.

Jessika: Ja, dus dat was, eh, wel pittig. En, eh, ook eigenlijk -terwijl het wel onze keuze was. Maar tegelijkertijd, zolang je niet zeker weet of het doorgaat is het ook heel riskant natuurlijk om heel erg veel geld te gaan, eh, lenen. Dus, eh...

Joey: Maar ook voor zo'n bank. Dus dan moeten jullie eigenlijk op zoek naar een soort argumenten en je moet je over-over uitleggen waarom jullie project wel gaat werken en goed wordt.

Jessika: Ja, precies ja. En het is ook, eh, het is gewoon heel erg formeel, omdat je dan net een bedrijf gestart bent. Heh, ook al hadden we een ander bedrijf, maar je bent net een BP gestart, je hebt geen geschiedenis, dus ze hebben eigenlijk helemaal niets op basis waarvan ze je kunnen beoordelen. Dus je kan eigenlijk helemaal niks. En al die koopcontracten die je zegt: kijk ik heb allemaal koopcontracten. Maar ze kijken alleen maar naar, eh, naar de geschiedenis en niet naar de toekomst. En, eh, dus dat, eh...

Joey: Maar het is wel gelukt.

Jessika: Ja het is wel gelukt. En uiteindelijk merkte ik ook wel -en dat is ook wel weer een hele rare wereld: eh, dat alles op ecologisch en, eh, duurzaam en inclusief en al die dingen zijn zo ontzettend populair dat -op een gegeven moment sprak ik iemand die had zijn eigen bedrijf gekocht en die zei van: nou ja weet je, ik kan jou zo, eh, een paar ton lenen als je dat nodig hebt en als je echt veel geld nodig hebt ken ik ook wel mensen die een paar miljoen kunnen lenen. Nou dat zijn überhaupt niet het soort bedragen waar het om ging, maar ik dacht: dat is wel een rare wereld waar je opeens in terecht komt ofzoets.

Joey: Wel makkelijk met geld.

Jessika: Ja inderdaad, maar inderdaad omdat heel veel mensen verwachten natuurlijk wel een bepaald rendement daaruit, want dat is ook de reden dat ik het niet wilde natuurlijk. Heh, dan moet je weer een deel aan iemand anders geven wat je anders in betere kwaliteit kan stoppen. Maar, eh- eh, ik merk ook dat het ook enorm begint en dat ik ook maar een beetje de mazzel nu heb -we zitten enorm goed in de tijd: de ideeën die we hadden die slaan heel erg aan en, eh, en het is -ja het is een soort -nu speelt voor de rijken om je naam te verbinden aan iets, eh, maatschappelijk verantwoord of duurzaam.

Joey: Maar als dit straks gelukt is dan gaat straks bijvoorbeeld bij die -Havelhoeze heet het?

Jessika: Mm-hm

Joey: Gaat het daar dan een stuk makkelijker denk je?

Jessika: Ja, en dan hebben we sowieso eigen geld natuurlijk heh, dus dat, eh, dus dan zijn we echt autonoom. Dus dat is echt wel, heh dat is echt waar ik enorm naar uitkijk.

Joey: Ja dan kun je dus nog meer -veel meer vrijheid eigenlijk hebben in wat je wilt doen.

Jessika: Ja, veel meer vrijheid, ja-ja.

Joey: En, eh, jullie kiezen nu voor Oosterwold. Waarom-waarom Oosterwold van alle plekken?

Jessika: Ja omdat daar gewoon alles er al ligt. Als je het zelfde op een andere plek in Nederland zou doen, dan zou je eerst bestemmingsplanwijzigingen rond moeten krijgen. Dus, eh, ik zat gisteren toevallig bij de provincie, eh, Noord-Brabant en ze waren heel enthousiast en ze vonden het allemaal heel erg leuk, maar ze zeiden ook wel, eh -want ze hebben een groep in, eh, Brabant die ook wel bezig is met een dergelijk project en waarvan ze willen dat wij het bouwen. Eh, maar daar-daar zeiden ze dus ook al van: ja, wat in Almere kan, dat kan hier echt niet. De enige mogelijkheid die je hebt is oude boerderijen kopen, de stallen afbreken en dan -maar dan nog, om die huizen te bouwen heb je nog steeds een bestemmingsplanwijziging nodig. Dus, eh -en op zich lijkt me dat ook heel erg leuk hoor, juist dat -zodat je die landbouw op nog veel grotere schaal kan doen, eh, dus dat lijkt me

alleen maar heel erg leuk. Maar ja, dit is makkelijk in die zin -het ligt er allemaal al en ook financieel was het heel erg makkelijk, want, eh, de grondverkoop wordt op landbouwprijs verkocht en je hoeft hem zelfs pas te kopen op het moment dat, eh, dat, eh, alle vergunningen zijn verleend en dus de mensen een hypotheek hebben. Dus wij hoefden in die zin alleen maar wat -en die kosten lopen ook op hoor, maar gewoon, eh, de architect -weet je, alle normale dingen voor te financieren. En, eh, we hadden helaas nog pech met het archeologisch onderzoek dat wel erg in de papieren liep, maar, eh, ja...

Joey: Maar dat is dan -want Oosterwold is dus allemaal -wat je zostraks ook zei: speciale regeltjes, omdat het zo'n nieuw concept is van de gemeente. Was dat ook lastig of maakte dat het juist heel erg makkelijk?

Jessika: Ja, en in het begin dacht ik, eh, heel erg dat je denkt: oh dat is makkelijk, want, eh, dan heb je een soort format waaraan je, eh, plannen kan toetsen. Maar wat lastig daaraan is, is dat je niet in gesprek bent met iemand, en dat zij proberen om één lijn te trekken tussen iedereen die daar iets doet. En tegelijkertijd proberen ze ook projectontwikkelaars- reguliere projectontwikkelaars zoveel mogelijk buiten te houden

[Onderbreking door bediening]

Jessika: Eh, dus bijvoorbeeld toen wij gestart waren zijn we gestart onder bepaalde voorwaarden en hebben we zelfs een overeenkomst gesloten van -onder deze voorwaarden gaan we als BP straks, eh, de grond aankopen. En opeens komt er dan een mailing vanuit de gemeente: ja we doen het vanaf nu helemaal anders. En, eh, je moet allemaal stichtingen oprichten waar je groepen in- waar de bewoners in zitten en die mogen straks de grond aankopen en zeggen: ja maar we hebben een overeenkomstverbinding. Ja maar die telt nu niet meer.

Joey: Dus echt zo snap, halverwege.

Jessika: Ja-ja-ja, en dan denk je -en dan is het gewoon lastig, want je bent gewoon met mensen het gesprek aangegaan van, heh -en dan moet je ze meekrijgen in dat het plan helemaal omgedraaid moet worden. Gelukkig was iedereen heel flexibel en stonden ze er achter, maar dat is wel heel erg lastig, eh, werken. En dan, eh, komt ook nog de gemeente: ja en dan moeten jullie tekenen voor de voorlopige koopovereenkomst voor de grond en dan moet de hele groep aanwezig zijn, op 23 augustus. Nou dat viel midden in de vakantie, maar tegen iedereen gezegd: nou hou je vakantie - heh, plan je vakantie zo dat je 23 augustus aanwezig kan zijn. Iedereen doet dat keurig. Belt de gemeente de dag van tevoren op: ja we hebben nog even juridisch gekeken en we hebben besloten dat we voor alle grotere projecten de komende maand de voorlopige koopovereenkomst niet tekenen, dus jullie hoeven morgen niet te komen. En dan zijn er gewoon 40 mensen die alles opzij gezet hebben...

Joey: Alle vakantieplannen gecancelled enzo, jeetje.

Jessika: Ja-ja. Dus weet je wel, dat is gewoon heel erg lastig, omdat je, eh, ja je zit er wel tussen ook. Heh, weet je- ze kijken ook wel een beetje naar mij, terwijl ze tegelijkertijd weten: ik kan er ook niet zoveel aan doen. Maar ik heb het gevoel dat dat allemaal heel kritisch overkomt en, eh, ja dus dat - dat vond ik wel vervelend.

Joey: Want het beeld dat ik van Oosterwold had, was dat ze juist heel veel vrijheid wilden geven zo van: nou ja hier een paar randvoorwaarden en jullie zijn verder helemaal vrij om te doen wat je wilt.

Jessika: Ja, maar in de praktijk trekken ze dat heel, eh, ja -ook bijvoorbeeld, eh, een normale vergunning duurt 8 weken. Maar, eh, hier, eh, moet je vaak 36 weken wachten. Dus, eh, ja.

Joey: En er was ook een eis las ik dat-dat je 50% stadslandbouw moet hebben daar?

Jessika: Ja.

Joey: Dat moet overal in Oosterwold?

Jessika: Ja-ja, vind ik wel een leuke eis op zich.

Joey: Ja en dat past ook wel binnen jullie idee, maar, eh, nou ja zijn er meer van dat soort eisen die - waarvan je dan zoiets hebt van: nou dat botst juist weer een beetje met wat we willen?

Jessika: Nou bijvoorbeeld ze hebben een eis met 2% water, heh, en dat is op zich wel als je iets voor je kinderen of kleinkinderen bouwt ofzo, dan had ik wel zoiets van: nou, hoe dat nou invullen? Ik ben er nog steeds niet helemaal uit, maar ik was nu laatst bij een andere eco-wijk, en daar hadden ze gewoon een heel laag watertje met veel riet erlangs. Dat zag er wel heel mooi uit, maar zoiets, wel veilig.

Joey: Een soort van berging.

Jessika: Ja.

Joey: Ja, en, eh, want jij hebt dus heel veel vrijheid daar. Betekent dat dan ook dat jullie burens hebben die dan gekke projecten hebben waar jullie dan weer last van hebben?

Jessika: Nou je moet samen de weg aanleggen, dat is wel het allerlastigste traject, want, eh, de weg, eh, heh, je hebt zo'n veld en dan allemaal mensen om je heen en dan moet je dus samen besluiten van: hoe leggen we de kavels neer en waar leggen we de weg en hoe verdelen we de kosten? En de weg komt -heh, als iemand zegt: de weg komt langs jouw kavel, dan ligt die op jouw kavel. Dus dan gaat er 4,5 meter van jouw kavel af waar de weg komt te liggen. En degene die er tegenover -dus niemand wil de weg op zijn kavel. En, eh, dus ja het gaat eigenlijk ook over bezit en geld en daar moet je dan met je toekomstige burens die je nog niet kent, eh, samen -zonder dat er enige spelregels zijn, want het wordt volledig vrijgelaten hoe je dat kiest.

Joey: Maar je moet samen zorgen dat-dat jullie plekjes maar bereikbaar zijn. Dat is wel ingewikkeld.

Jessika: Ja. Ja dat is heel inewikkeld. En, eh...

Joey: Maar dat is geven en nemen is het dan?

Jessika: Ja maar dat is natuurlijk niet zo heel makkelijk, want vaak staan er wel hele grote belangen op het spel en, eh, en-en als er -worden de regels ook op verschillende manieren geïnterpreteerd en, eh, daar discussies over krijgen. En dan geeft de gemeente niet thuis: nee dat is aan jullie om daar uit te komen en, eh, dus dat is- dat is gewoon zonde en dat was ook wel een beetje, eh, -heb ik geprobeerd, eh, mijn rol in die vereniging of vergadering waar je dan zit. Het liep wel heel erg hoog op en zelfs wel dat mensen niet meer met elkaar spraken enzo. Heh, want ja het is natuurlijk zo dat als iemand -weet je gewoon lullig zit en er wordt gewoon besloten: nou er komt een weg aan deze kant van je kavel en aan deze kant. Dan houd je en niets meer over en je hebt allemaal wegen langs- en wij hadden -in de vergadering was bedacht dat als de weg op jouw kavel ligt, dan ben je ook

verantwoordelijk voor de aanleg ervan, voor de kosten van de aanleg ervan. Dus je bent echt een soort drie keer benadeeld als je- als er wordt besloten dat de weg op jouw kavel komt te liggen.

Joey: Maar in de praktijk komt die dan gewoon in het midden ofzo.

Jessika: Ja hij komt er midden tussen, maar hij moet 8.5 meter, eh, breed worden in totaal.

Joey: Dat gaat al af van je...

Jessika: Ja.

Joey: Ok, maar de gemeente die zet dit soort ideeën dus op en jullie moeten vergunningen bij ze hebben. Eh, speelt de gemeente nog verder ook een rol bij jullie project? Of is het verder wel echt helemaal jullie ding?

Jessika: Nou ja, je moet wel gewoon echt, eh, je plannen laten toetsen door de gemeente en dan, eh...

Joey: Ok, op haalbaarheid ofzo?

Jessika: Ja, en of die in overeenstemming is met hun visie juist weer. Dus zij hebben bijvoorbeeld, eh, sinds ze dat, eh, het idee hadden zij van het klassiek boerenerv van gebouwen gecentreerd en daarbij het boerenland. Dus, eh, op zich als je meerdere huizen op één kavel zet dan moeten ze geschakeld zijn. Heh, zo netjes ik zet een huis en een strook en een huis en een strook.

Joey: In plaats van overal maar wat te doen

Jessika: Ja precies, maar dan had ik dat gedaan en dan zeggen ze: het oogt niet geschakeld. Ik zeg: ja maar wat oogt er niet geschakeld aan? Moet die-moet die verbinding daar moet die breder? Want die is nu 6 meter, dat vind ik al best wel breed, moet die 8? Nee daar gaat het niet om, het oogt niet geschakeld. Dat ik denk: ja, maar dat zijn echt van dat soort...

Joey: Vet subjectief.

Jessika: Ja heel subjectief en dat soort dingen zijn heel lastig. Maar dat doen ze volgens mij bewust omdat zij een soort van de vrijheid willen houden om dingen op subjectieve, eh, wijze tegen te kunnen houden. Want ze willen gewoon dus niet alles en iedereen en, eh, -dus wat ik jammer vond is -je had gisteren bij zo'n gemeente -of bij zo'n provincie, eh, Den Bosch die zijn gewoon meteen enthousiast, van: goh leuk, leuk plan, fijn dat het realistisch is, fijn dat er een partij die dit snel kan realiseren, want heh, ecodorp Boekel heb je misschien wel eens van gehoord, nou dat duren al jaren en jaren. Iedereen daar wordt er helemaal gek van en, eh...

Joey: Maar qua procedures [onverstaanbaar]

Jessika: Ja. Nee-nee, ja, gewoon dat het zo lang duurt. Ja, dat ze het maar niet van de grond krijgen. Ze zitten nu te wachten op iemand die hun huizen gaan financieren en dan, eh, kun je beginnen met bouwen. Eh, heh donaties. Eh, dus heh, maar dan heb je meteen van: oh en de mensen die meedenken en dan gaan ze bij de gemeente Almere alleen maar via formulieren, formaliteiten, dat is heel saai ofzo dat nooit eens iemand zegt van: goh, wat leuk, ik help je mee om na te denken hoe je het kan realiseren. En dat vond ik wel heel afstandelijk ja.

Joey: En-en had je daar graag een andere rol gezien, dat je-dat je het gewoon wat meer persoonlijk hebt?

Jessika: Ja absoluut. Weet je -bij mij -ik vind alles prima, maar als ze gewoon vanaf dag één hadden gezegd van, eh, heh als je gewoon meteen met je plan aan tafel had kunnen zitten en ze zeggen van, eh, dit -nou dit niet en dit wel en als je dit een beetje zo schuift dan kan het wel. Maar het is de hele tijd -je levert iets in en je krijgt een soort van vaag commentaar en dan moet je het weer aan proberen te passen en dan is het niet duidelijk, eh, moet je weken wachten tot je hoort of het nou wel goed is en het houdt heel erg met -ook een beetje -ik hou helemaal niet van wachten en het is ook zo'n proces van: je moet iets omdat je het leuk vindt en enthousiast bent, maar als je -als eerst plannen worden afgeschoten en vervolgens moet je weer zes weken wachten tot je een reactie krijgt op een nieuw plan dan, eh...

Joey: Dat haalt de hele vaart eruit.

Jessika: Ja en ook wat moet je communiceren tegen mensen in je project; zij willen ook weten: hoe komt mijn huis te liggen? Dus dat maakt het heel erg ingewikkeld vond ik.

Joey: Dat is wel een terugkerend dingetje hoor in-in de interviews die ik tot nu toe gehad heb, dat het overal -dat ze dan willen doorzetten heel snel om een soort van -om tot realisatie te komen, maar dat ze steeds worden tegengewerkt door dingen als de gemeente. Maar het lijkt me ook lastig, want jullie hebben dan een soort van ideaal beeldje en dat moet je dan via formulieren een soort van verkopen.

Jessika: Ja maar de gemeente is niet geïnteresseerd in het ideaal, dus dat is ook weer, eh, ze zijn alleen maar geïnteresseerd altijd dat wij in hun visie passen met onze plannen en of wij nou, eh, weet ik veel wat, eh-eh, zeecontainers neer zouden zetten of ecologische huizen bouwen, daar beoordelen ze verder niet, eh, op, nee.

Joey: Nee, en nog even weer naar jullie, eh, -want jullie doen het vanaf het begin met z'n tweeën en wat is bijvoorbeeld jouw rol en wat is bijvoorbeeld zijn rol in het geheel?

Jessika: Eh, nou formeel hebben we een soort van rol, eh, ik ben projectontwikkelaar en hij is de aannemer, want we hebben dan ook met dit project dat we alles doen. Heh, meestal heb je een project -dan heb je iemand die is de makelaar, en iemand is de architect en iemand is de ontwikkelaar en iemand is de aannemer. Maar wij hebben èn -ja ik heb èn de huizen ontworpen en het plan ontworpen met een makelaar en sowieso de ontwikkelaar en de aannemer -ja, ik vond het ook leuk om met alles bezig te zijn, dus, eh, en ik ben wel, eh, in die zin een beetje meer megalomaan dan mijn partner. Hij is meer van: ah, we kennen deze bouwploeg en laten we het daar nou mee doen. Maar dat zijn acht mensen en ik zat uit te rekenen hoeveel manuren het kost om het neer te zetten en dat is toch zeker 30.000 uur. Als je dat met 8 man gata doen, dan ben je nogal een tijd bezig en ik had iedereen wel beloofd dat dit jaar alles gebouwd zou zijn. En dan zijn daar wel vertragingen in en dan denkt hij van: nou dan vertellen we gewoon aan iedereen dat dat langer duurt. En dan denk ik: nee, wij gaan gewoon veel meer mensen inschakelen en, eh, -dus, eh, hij heeft meer een aantal, eh, de vergunningen, hij is geduldiger. Dus alles wat precies moet dat doet hij sowieso en alles wat, eh, beetje de grote lijnen en, eh, tempo heeft, dat doe ik.

Joey: En waren er dan ook dingen die jullie met z'n tweeën niet konden? Waar jullie dan echt een soort van hulp van buitenaf voor nodig had?

Jessika: Eh, ja waar we gewoon echt iemand voor inhuren is onze notaris, heh, die echt alle juridische documenten op moet stellen. En gewoon puur de, eh, voor-voor vergunningen de constructieberekeningen en dergelijke. Maar bijvoorbeeld de huizen -omdat wij al 10 jaar onze huizen bouwen moet het wel netjes door de architect laten tekenen, maar het is wel echt gewoon ons ontwerp van, eh, en dat is -daar heeft de architect niet zoveel invloed op, die tekent gewoon wat wij, eh, bedacht hebben.

Joey: En komt dat één-op-één uit Zweden terug of is dat nog een beetje jullie stijl van Zweden?

Jessika: Eh, nee we hebben dit keer eigenlijk, eh, nog meer dan in het verleden gewoon echt, eh, heel veel plaatjes verzameld en dan ook -heh, omdat wat ik net ook zei: ik vond het niet altijd mooi wat wij bouwden als klanten het ontworpen hadden, want het was ook heel vaak: mensen denken vanuit binnen -is ook logisch hoor, vanuit hun meer legitiem, maar vanuit: ok, hier komt de kast dus hier geen raam. Hier komt de wc, dus natuurlijk een hoog raampje en dan nog een keer een groot raam. Dan krijg je zo'n gevel met allemaal, eh, hele rommelige verschillende ramen. Terwijl, eh, en ik heb heel veel met plaatjes gekeken van hoe-hoe wordt en huis nou leuk? En, eh, dus ik heb ook soms gewoon -en uiteindelijk lukt dat niet altijd, maar zo symmetrisch mogelijk ontworpen en ook, eh, dingen die heel populair zijn ook soms niet gedaan. Iedereen wil hele grote ramen, maar het ziet er niet klassiek uit als je hele grote ramen neemt, dus zeker die huizen met een puntdak die hebben gewoon kleinere ramen dan mensen gemiddeld zouden willen nemen in Nederland. Maar, eh, omdat je dan zegt: ja maar -maar dit is ook echt waar hoor- als je gewoon een witte vloer doet en de muren wit houdt, en er komt van 3 kanten licht, dan wordt het toch licht. Maar, eh...

Joey: Het is wel zo dat jullie het gewoon aanbieden zo van: dit zijn de huisjes, en mensen kunnen niet gewoon zeggen: wij willen dit raam wat groter?

Jessika: Nee en dat is ook wel puur omdat het, eh, omdat er anders voor elk huis een aparte vergunning aan zouden moeten vragen, dan is het niet mere te managen. En, eh, omdat wij zelf heel erg- maar goed, uiteindelijk zijn het gewoon 7 huizen nog waar mensen uit kunnen kiezen, dat is op zich best wel breed. En van binnen kunnen ze dan gewoon aangeven: de keuken in die hoek of die hoek en ik wil twee slaapkamers of gewoon 4.

Joey: Ja. En dan heb je maar één vergunning nodig voor een soort huis en dan kun je dat een paar keer rond laten gaan?

Jessika: Ja.

Joey: Ok, dat is wel makkelijk.

Jessika: Ja, dat is wel...

Joey: Dan is het nog wel lastig dat je 7 verschillende hebt.

Jessika: Ja. Ja, maar ook wel -maakt het ook wel heel erg leuk. Dus, eh, soms, eh, ik heb ze ook een beetje verspreid neergelegd. Op een gegeven moment denk je: ok ik snap waarom de meeste projectontwikkelaars gewoon één rechte straat met 7 dezelfde huizen eraan legt, dan wordt het wel veel simpeler voor jezelf. Maar dit is ook wel leuk om te bouwen. En-en -en ook inderdaad, van deels omdat het leuk is om verschillende dingen aan te kunnen bieden omdat je dan een mix krijgt, maar ook omdat het er natuurlijk veel leuker uit gaat zien.

Joey: Ja. En nu komt binnenkort die Hazelhoeve, hebben jullie al -zijn jullie al over aan het nadenken. Wat is-wat is op de lange termijn het idee? Dat jullie overal ecodorpjes...

Jessika: Ja, ik heb niet zoveel zin dat het echt een soort lopende band werk wordt, want dan vind ik het een beetje saai worden. Dus, eh, ben nu ook wel weer heel erg bezig met, eh, heh Oosterwold iets wel -ook omdat het allemaal particulier initiatief is, dat mensen zich helemaal terugtrekken -getrokken heeft, dat is, eh, aan gemeenschappelijke voorzieningen ontstaat niks vanzelf eigenlijk heh. Bijna niemand voelt zich daartoe geroepen. Dus ik zit daar juist nog te kijken: wat kunnen wij daar voor dingen, eh, toevoegen? Dus ik heb nu, eh, met, eh, iemand die een [onverstaanbaar] zou kunnen bouwen, maar dat uiteindelijk niet deed. Eh, hebben we een initiatief voor een kunstenaarscollectief. Heh, ik vind het ook wel leuk om een beetje iets alternatiefs, eh, te zetten met het idee van: ook een soort ZZP ruimte, en een galerie en een café. Dat dat een leuke, rommelige hotspot is ergens. En ik heb een koor opgericht. Dus, eh, waar mensen...

Joey: In Bolderburen?

Jessika: Ja gewoon voor de mensen van het begin van het project voor nu en dat een vervolgproject zich met, eh, mensen van Bolderburen kunnen verbinden, dat ze iets hebben. En, eh, het was op zich meteen vanuit heel Almere de vraag: mogen we ook bij het koor? Maar nu nog niet, het was mijn idee juist om mijn groepen een beetje aan elkaar te verbinden. Maar dan merk je wel hoe erg er behoefte is dat er iets gebeurt. En ik wil zelfs een, eh, een officieel initiatief voor de aanvraag van een school en een cultureel centrum. En dat is wel gaaf voor hier, dat is het leuke ook omdat ik in Ministeries heb gewerkt, omdat je een heel klein beetje zo'n overheidstaakje overneemt heh. Ik zit ook zelf te denken van: kunnen we misschien iets met elektrische pendeldiensten? Want ook openbaar vervoer regelt de gemeente eigenlijk niet. Dus, eh, van wat voor voorzieningen kun je als, eh, als, eh, niet-overheid eigenlijk, eh, of heh als je taken die klassieke overheidstaken zijn, zoals cultuur en vervoer en scholen aan te bieden of zoiets, dat, eh, zelf kan regelen. En hoe ver kom je daar in?

Joey: Maar omdat je dus in de overheid hebt gewerkt heb je een soort van die drang om dat nu weer te gaan doen?

Jessika: Ja, op zo'n hele weer -nou het is ook een beetje dat ik, eh, ik denk dat heel veel dingen beter ook gerealiseerd kunnen worden. Niet vanuit de overheid heh. En, eh, op heel veel plekken bestaat de mogelijkheid tot nu toe. Dus is eigenlijk ook een beetje een unieke plek waar-waar je dat wel kan doen en het -en dat is dan een beetje als ik, heh, voor zo'n eventueel toekomstidee -dan zou ik het juist heel erg leuk vinden met zo'n dorp om te kijken van: hoe kunnen we niet alleen een dorp plaatsen, maar hoe voeg je iets toe aan de plek waar je terecht komt, heh. En hier in Oosterwold is dat heel erg dat er iets van cultuur en vermaak en, eh, iets interessants, heh. Dus zo'n cultureel centrum stel ik me voor dat er een soort balie-achtig iets is waar ze dan, eh, wetenschappelijke lezingen als, eh, optredens enzo heh. En er is gewoon niks in de buurt. En dat is ook weer een beetje dat ecologische, dat je gewoon kan lopen naar, eh, heh, dat je niet altijd de auto hoeft te pakken, maar dat je gewoon kan lopen naar-naar activiteiten. En dan is het helemaal niet super high-end, maar ik denk ook niet dat mensen daar persé naar zoeken. Gewoon een beetje gezellig en-en prima. Dat dat ook heel goed is. En, eh, maar platteland dan, eh, waar we dan nu met Brabant met mensen aan het spreken zijn, eh, ja dat is ook wel gewoon interessant, van waar is daar -heh, daar heb je dorpen die leeglopen en, eh, daar gaan denk ik ook heel veel voorzieningen weg. Ik vind het dan wel leuk om te kijken van: maar waar is daar dan behoefte aan en behalve een dorp, wat kan je dan nog meer toevoegen en dan inderdaad bij voorkeur -en dat vind ik ook jammer met de gemeente Almere dat we het tot nu toe maar zelf verzinnen- eh, maar dat ik in gesprek ben met de gemeente en dat ze dat dan ook aankijken van: heh, van nou hier zou het goed zijn dat er -weet ik veel wat- een park

daar kan komen, want, eh, -of hier is behoefte aan inderdaad iets van cultuur of juist, eh, boeren moeten geholpen worden want op grotere schaal om, eh, weet ik het wat winkeltjes op te zetten waar toeristen op af komen.

Joey: Dit klinkt echt heel erg -eh, dit staat helemaal in het teken van die participatiesamenleving. Eh, denk je dat het wat dat betreft ook goed is qua timing nu wat jullie aan het doen zijn? Is daar aandacht voor nu?

Jessika: Ja, ik denk het ja. Ik heb wel het idee dat het -ja, toevalliger wijze, net als op heel veel aspecten -ik bedoel ook Zweden, Scandinavië is heel erg hot. Heh, dat, eh, en ecologisch wonen en van het gas af, heh, want dat zijn we natuurlijk ook al meteen, eh, onze huizen. Eh, en-en dit ook, die-die -zowel, eh, heel duidelijk gewoon de behoefte aan meer groen, eh, ik denk veel meer dan 10 jaar geleden, want toen ik uit Amsterdam weg ging -was dat 20 jaar geleden?- dan, eh, -even kijken, hoe laat is het?

Joey: Half 11.

Jessika: Ok, dan heb ik nog een kwartiertje. Eh, dan, eh, ja trokken mensen niet zo naar buiten. Maar als je merkt dat heel veel Amsterdammers ineens de behoefte hebben om buiten te gaan wonen en ook heel duidelijk: iedereen die zegt van: we hebben behoefte aan weer, eh, weer contact en, eh, ja dus en-en meedoen inderdaad. Mensen vinden het heel erg leuk -en dat is het lastige in die voorprojecten, mensen willen zo graag al iets doen. Ik zeg: ja, er valt nog helemaal niet zoveel te doen, er moet gewoon -eerst moeten we -ja eerst moet je nog even wachten tot we ook een plek hebben, dan pas kunnen we gaan ontwikkelen. Maar die behoefte om-om mee te doen en zelf initiatieven te gaan nemen, die-die leeft heel erg sterk.

Joey: Ja, maar, eh, komt dat dan denk je ook doordat jullie zo'n-zo'n -met zo'n radicaal project komen, dat mensen zich er geïnspireerd door voelen om ook maar aan te haken en creatief te worden?

Jessika: Ja ik denk dat heel veel mensen, eh, het wel willen, maar niet zo goed zien waar ze moeten beginnen. En, eh, en wat-wat ik nu eigenlijk gezien heb is dat voor heel veel dingen die je wilt een soort startpunt -een plek in een gebouw, echt gewoon heel basic. En als je dat hebt, dan kan er heel erg veel plaatsvinden en dat is natuurlijk wat wij hebben, wat wij kunnen. Wij kunnen gebouwen neerzetten en, eh, maar dan kun je al heel erg veel. Zo'n gebouw zetten waar je nog niet meteen een duidelijke functie aan geeft, dan kan er op zo'n plek natuurlijk heel erg veel ontstaan. En, eh, maar ook bijvoorbeeld, eh, heh we willen dan ook een project 'wilde wasmachines', heh, voor bepaalde huishoudens. Niet zozeer voor de grote gezinnen, dat is niet realistisch dat ze met hun was door de tuin gaan slepen naar het andere eind van het project. Maar van die Tiny Houses, heh bijvoorbeeld, en die vinden dat ook heel erg leuk en een gedeelde grasmaaier. En die zeiden van: oh ja logisch, waarom zou je allemaal zelf een, eh... En iedereen vindt dat wel, maar tegelijkertijd -om zelf naar je burens toe te stappen van: goh, eh, zullen we een schuur bouwen en daar samen onze gras-één grasmaaier, ja dat doe je niet zo snel. Eh, dus mensen vinden het wel fijn dat het gefaciliteerd wordt en dat merk ik ook heel erg. Heh, en dat-dat is eigenlijk nog wat ik het meest hoor van de mensen: heh, die ecodorpen zijn qua idee heel goed, maar -de meeste mensen hebben gewoon geen tijd om er zoveel tijd in te steken en een soort opzet van een ecodorp, eh, doorgaans kost. Maar er is wel heel veel behoefte aan een soort alternatieve vorm van leven.

Joey: Want je moet echt ook een -je bouwt eigenlijk niet alleen een dorp, je bouwt ook eigenlijk een soort andere cultuur in zo'n dorp.

Jessika: Ja.

Joey: Eh, mensen willen daar wel graag iets mee doen dus?

Jessika: Ja, ook met auto delen. Zeggen ze: oh, is er ook iemand die open staat voor auto delen? En alle mensen met kinderen gaan dan naar een school 2 kilometer verderop, dan zeggen mensen van: oh, dan gaan we omstebeurt kinderen ophalen en op elkaars kinderen passen. En van: oh ik wilde toch al een gebouw neerzetten, oh dan kunnen we net zo goed een collectieve naschoolse opvang, eh, in hebben dat je gewoon, heh, op elkaars kinderen op een plek -heh, op zo'n Tiny House past dat niet.

Joey: Een heel community gevoel ook?

Jessika: Ja.

Joey: En is dat dan ook heel erg Zweeds?

Jessika: Eh, nou op zich zijn mensen -nou nee, mensen in Zweden zijn wat dat betreft, eh, niet zo op zoek naar gezelschap. Nee, dat is wel iets Nederlands, heh, dat kenmerkt dat campinggevoel. Mensen gaan eigenlijk, heh, dat je elkaar meteen opzoekt. Nee, mensen in Zweden zijn heel vriendelijk en in die zin ook wel goed van vertrouwen en ze willen altijd dat je iets gemeenschappelijks hebt, ze willen het delen. Ze willen altijd zorgen -ik ben niemand tot last, dat is heel erg Zweeds en daarom gaat het heel erg makkelijk om, eh, heh, net zoals in Zweden -Nederland is voor iedereen en je mag zelfs op iemands terrein eigenlijk een tent neerzetten, omdat iedereen ook weet van: dan zet ik het daar neer in dat hoekje dat niemand er last van heeft. Heh, terwijl iemand anders dan denkt van: nou dan zet ik hem pontivercaal op de allermooiste plek neer, zodat ik het mooiste uitzicht heb. Eh, dus dat is- dat is vooral Zweeds, maar in Nederland -en dat vind ik ook wel heel leuk omdat mensen heel erg geneigd zijn om elkaar op te zoeken en, eh, maar vaak niet weten hoe. En, eh -want het is natuurlijk veel makkelijker om, eh, gezellig 's avonds te eten als er een gemeenschappelijke picknicktafel staat dan dat je al je burens in je eigen tuin uit moet nodigen. Heh, dat is toch, eh, ja...

Joey: Maar daarmee is het dan eigenlijk een soort mix van Zweden en Nederland en dan samen...

Jessika: Ja-ja.

Joey: Gaaf. Daarmee is het ook wel uniek wat-wat betreft jullie achtergronden, dat jullie en in Nederland en in Zweden hebben geleefd. Dat is wel een interessante, eh, interessante input. Want hoe reageerden mensen in het begin op jullie ideeën? Jullie kwamen ermee van...

Jessika: Ja we hadden gewoon eigenlijk -was ook wel interessant van: hoe kun je, eh, aan-aan geïnteresseerden en, eh, toen hadden we op een gegeven moment een Facebook advertentie, had iemand mij geleerd hoe je dat doet, en dat kun je heel erg targetten heh, die input. Dat is het slechte aan Facebook, maar als je een advertentie wilt zetten is dat heel erg handig. En, eh, dus we hadden gewoon een informatieavond en gewoon de eerste keer dat we die organiseerden waren er gewoon meteen al 40 mensen en toen had ik eigenlijk min of meer mijn plan bedacht en de website gemaakt waar, eh, mensen naartoe konden. En, eh, ja eigenlijk wel meteen heel erg enthousiast en heel aardig, want toen had ik inderdaad meteen al, eh, voetnoten om aan de gemeente te laten zien, van al die mensen die daar zaten terwijl ze nog niet eens zeker wisten of ze in het project wilden. En ik zeg: ja om dit project door te laten gaan heb ik jullie namen, BSN-nummers nodig om aan de gemeente te geven, en iedereen vulde dat gewoon in. Dat vond ik ook wel wat dat betreft, eh, groot

vertrouwen in, eh, van: oh ja tuurlijk, we vinden dit zo'n leuk project, we weten nog niet zeker of we er zelf in gaan wonen, maar we willen wel helpen dat het, eh, tot stand komt. Dus eigenlijk al vanaf het begin, eh, hele positieve reacties. En, eh, ik denk ook wel dat mensen het leuk vinden, maar we zijn er zelf ook heel enthousiast over. Heh, dus dat helpt ook wel. Eh, meeste woonprojecten die georganiseerd worden vanaf een beetje een -vanaf een andere insteek, eh, daar zijn heel veel partijen bij betrokken en dan is het wat anoniemer allemaal en, eh, dus ik denk dat mensen dat ook leuk vinden, dat wij dat gewoon samen doen en dat we zelf ook enthousiast zijn en ook onze eigen ideeën...

Joey: En-en hebben jullie wat dat betreft dan ook, eh, gaan jullie dit gewoon kopiëren en plakken voor de Hazelhoeve, of gaan jullie het daar weer anders aanpakken?

Jessika: Eh, nee, bij de Hazelhoeve was het gewoon echt -kunnen mensen zelf kiezen wat voor huis ze willen al, eh, vooraf. Dus, eh, daar wordt de mix van huizen veel minder groot. Dus het gaat veel meer richting, eh, villa's en Zweedse villa's. Eh, hoewel, ik heb wel gezegd dat de prijzen stijgen. Dus dan zeggen mensen: oh, misschien wordt mijn huis toch wel steeds kleiner om het toch te kunnen betalen haha. Eh, en, eh, ja ik moet daar gewoon eventjes kijken, want dat is ook weer afhankelijk van wat de gemeente op dat moment -dus het is sowieso niet zo van, eh, we pakken Bolderburen, leggen dat neer en... Dus het wordt op zich, het wordt sowieso een ander plan, eh, maar hoewel mensen vanaf het begin meer betrokken zijn, ik merk wel dat het voor ons niet realistisch is, omdat we met zoveel projecten zeggen -om te veel inspraak te geven, wat dat, eh... Dus ik heb al gezegd: deze terreinen mogen jullie alles bedenken wat jullie willen, maar als het gaat om de inrichting, hoe het eruit komt te zien, gewoon omdat het ook zo technisch is met die eisen van de gemeente -en bovendien, nooit alle huizen worden natuurlijk even leuk heh, want de ene zit hier aan de weg en de ander zit hier op het vrije veld.

Joey: Met uitzicht over het golfterrein.

Jessika: Ja, dus dan moeten jullie toch, eh, ga ik dat plaatsen, daar komen jullie onderling toch niet uit.

Joey: Ja, maar zijn er dingetjes waar je tegenaan bent gelopen in Bolderburen die je -die je anders zou willen doen in de toekomst?

Jessika: Eh, nou geen archeologie haha. Maar dat is -dat is fijn, dat wordt nu vanuit de gemeente onderzocht, want die hadden door dat dat niet heel handig is als dat bij de bewoners ligt.

Joey: Dus dat hoeft ook niet meer?

Jessika: Nee. Nee dat is nu ook allemaal uitgezocht. Dus, eh, dat is fijn. En, eh, ja wat wil ik anders doen? Nou ik zit er eigenlijk nog heel erg in het, eh, ja we weten -we weten straks meer heh als we gebouwd hebben. Dus, eh, je kan dan echt veel beter -dus je bent wat dat betreft wel een betere gesprekspartner [onverstaanbaar] haha. En, eh, wat dat betreft zijn we wat serieuzer, wat professioneler. Nu denk ik dat ik nu wil voorkomen dat ook voor een aantal groene geluiden in het tweede project -en ze zijn niet meer geïnspireerd ofzo. Dus ik probeer dat wel gewoon heel erg vast te houden. Ook wel voor mijzelf en dat is ook wel waarom ik tegen mensen gezegd heb van, eh: je werkt wel, eh, in mijn visie, want als het zo is van, eh, jullie vragen, ik draai of zoiets, dan heb ik ook geen zin in. Dus het moet wel voor mij ook leuk blijven. Dus dat is ook vooral waar ik naar op zoek ben. En dat zit ook voor een deel in het geheel mooi maken, en bijvoorbeeld ook in kleuren - Bolderburen wordt echt heel mooi qua kleuren. En, eh, ik was in een dorp in Zweden waar ze weer hele andere kleuren hadden en ik denk van: oh ja. Mijn moeder was kunstenaar heh, dus ik heb het

gevoel heel groot dat ik -kunst maakt een heel groot palet en, eh, -maar dat is dan voor mij wel heel erg van belang: dat ik daar straks rondloop en dat ik denk: hm, dit is mooi, in plaats van dat ik denk straks: hm, is net jammer dat vier keer dezelfde kleur hier terugkomt, is net niet goed. En, eh, dus, eh, dat is eigenlijk vooral voor mij belangrijk, dat ik er een beetje enthousiasme van krijg. Want uiteindelijk, eh, we zeiden wel, eh, toen wel met die archeologie en heel veel dingen echt wel ingewikkeld werden van: een heel groot stuk moesten we bebouwen, dat ik er eigenlijk geen zin meer in had, dat ik op een gegeven moment dacht: oh stoppen, weet je wel. Eerste pannenkoek. En dat was heel grappig, want dat hebben ook heel veel mensen een associatie mee: oh mijn eerste pannenkoek vind ik juist altijd het lekkerste ofzo en, eh...

Joey: Maar wat dat betreft is het wel jouw-jouw -echt jouw utopie eigenlijk.

Jessika: Ja het is el echt, eh, echt mijn ding. En, eh, ik ben ook wel best wel heel gemotiveerd om het te laten slagen. Want we hadden ook -op een gegeven moment was ik, eh, ik weet niet of je die aflevering gezien hebt van VPRO Tegenlicht. Dat ging over fondsen en er was een professor of een hoogleraar uit Utrecht, een Belgische, die ging vertellen over, eh, hoe broodfondsen werkten en, eh, hoe andere collectieven werkten. En, eh, er was een meet-up na afloop in Utrecht en daar was ik uitgenodigd met andere particuliere initiatieven en toen had ik wel gezegd: ik ben wel een bedrijf heh. Ja nee dat vonden ze leuk voor de mix. Maar uiteindelijk waren er heel veel particuliere initiatieven niet op komen dagen en er waren er allemaal mensen die hoopten geïnspireerd te worden door initiatieven van onderaf en toen kwam ik daar als projectontwikkelaar. En, eh, maar de zaal echt wel een beetje van: nou ik heb wel moeite met je verhaal, maar maak je wel winst met wat je doet? En, eh: ja, maar dat verdien ik wel weer terug en dit en dit en dat, en die hoogleraar kwam opeens met: ja, maar dit gaat dus niet werken heh. Die community die jij wilt neerzetten dat kan niet. Als jij dat van bovenaf opzet gaat dat sowieso niet werken. Sindsdien was ik ook nog extra gemotiveerd om te laten zien dat, eh...

Joey: Om ze verkeerd te bewijzen. Ik heb eigenlijk nog één laatste vraag: waarom-waarom het - waarom een ecodorp? Waarom duurzaamheid?

Jessika: Eh, ja eigenlijk was het voor ons meer: waarom niet? Dat was eigenlijk, eh, het belangrijkste. Het is voor mij niet het belangrijkste, ik vind dan dat je mooi en goed en gezellig en fijn woont is het belangrijkste, maar ik denk dat ecologisch goed -dat voelt ook heel goed voor jezelf, een ecologisch huis is ook een fijner huis. Heh, als het zou zijn van: je hebt een ecologisch huis en je woont in één of ander tochtig krocht of zoiets, dan zou ik dat mensen niet aan willen doen, maar eigenlijk, eh-eh, mensen zijn ook wel trots erop en mensen vinden het heel erg leuk en energieneutraal is zelfs ook heel erg praktisch, want dan krijgen mensen een hogere lening en sommig mensen die, eh, krap zaten qua budget die waren daar ook heel erg blij mee, want dan konden ze 52.000 euro extra lenen. Dus het is voor mij, eh, ik ben er niet heel fundamentalistisch in. Straks, eh, een boom gaat planten en bepaalde bomen kan ik niet bij ecologische kwekerijen halen, dan zal ik ze gewoon inkopen. En ik heb meer ook -heh, ik-ik vind het -ik doe mijn best om zo ecologisch mogelijk te zijn daar, maar ik hoop juist ook, meer dan iets anders dat -bijvoorbeeld als je daar woont, dat je dan denkt: nou waarom zou ik nog op reis gaan. Heh, ik moet eigenlijk zorgen dat ik thuis blijf omdat de tomaten geoogst moeten worden, dat je dat soort effecten krijgt en, eh, en dat mensen minder-minder hoeven te reizen, dat je voorzieningen in de buurt creëert enzo. Dus soms wordt het ecologisch een wedstrijd in van: wat smeert jij op je muur en, eh, op heel erg detailniveau -maar dan nog blijkt hoor, dat, eh, wat je op je muur smeert is ook heel erg belangrijk voor je eigen binnenklimaat, dus dan nog is het heel erg belangrijk dat mensen de goeie verven gebruiken. Maar, er zijn best keuzes die ik gemaakt heb kunnen doen die veel duurzamer waren, maar dan veel duurder waren, dus die heb ik dan om die reden niet gekozen.

Joey: Dus gewoon praktisch zoeken.

Jessika: Ja-ja, is een soort praktisch evenwicht daarin. Want ik vond ook de betaalbaarheid een belangrijke -een belangrijk aspect, ja.

Joey: Volgens mij is het kwart voor.

Case 10: Brainport Smart District

JK = Joey Koning

TN = Thijs Nooijen

JK: Hoe-hoe zijn jullie uiteindelijk -want je werkt dan voor Brainport, eh, Development- hoe zijn jullie bij dit project betrokken geworden?

TN: Eh, ja heel eventjes -ik, eh, ben Thijs Nooijen, ik ben projectsecretaris van dit project. Eh, dat betekent, eh, heh je hebt projectmanager dat is Peter Portijnen [?], eh, die werkt ook voor Brainport Development. Eh, dus dat is mijn rol, dat betekent: ik ondersteun hem eigenlijk in het, eh, in de organisatie van het project.

JK: Ja, en dan alles van het project?

TN: Sorry?

JK: En dan alle hoeken van het project bedoel je?

TN: Kijk, precies. Dus dat is eventjes de, eh, wat ik doe. Eh, en de achtergrond van het project heel eventjes. Eh, rond 2006 was Elvie Leendertsen [?], dat is de decaan van de faculteit bouwkunde. Eh, zij had het idee om een Smart City project in, eh, of wijk -slimste wijk in, eh, in de Brainport regio te gaan realiseren. De Brainport regio is eigenlijk Eindhoven en de st- eh, de gemeenten daaromheen, waarvan Helmond eigenlijk de grootste-grootste gemeente is. En, eh, nou goed het idee was ook natuurlijk om -Eindhoven staat ook bekend om, eh, de vele technologie die hier natuurlijk al, eh, sinds Philips en [onverstaanbaar] en ASMN [?] nu, die staan echt in het gebied bekend. Dus ook de technologische innovativiteit die daaruit voortkomt, maar om dan bouwkunde met techniek ook te combineren natuurlijk, dat is heel erg interessant. Welke mogelijkheden er zijn ook, eh, voor de wijk van de toekomst kan technologie bieden? Dus zij wilde in deze regio de slimste wijk gaan realiseren en, eh, toen heeft zij dat, eh, heeft ze een aantal gemeentes laten pitchen van waar die wijk dan zou komen en, eh, een daarvan was dan Helmond. En Helmond, eh, had eigenlijk een soort van, eh, greenfield locatie. Dat betekent dat er feitelijk dus nog, eh, koeien lopen in het gebied. Eh, dus dat biedt mogelijkheden om het, eh, dat je alles daar nog kunt. Eh, en ja daarnaast -de ligging is een beetje tussen Helmond en Eindhoven in, dus dat is echt heel dicht bij, eh, bij Eindhoven. Nou in ieder geval heeft Helmond toen die pitch, eh, gewonnen. En, eh, toen zijn de Technische Universiteit en, eh, de gemeente in eerste instantie zijn, eh, met elkaar een samenwerking aangegaan om het project te gaan realiseren. Eh, naderhand zijn er ook Tilburg University bij aangesloten, omdat die hebben natuurlijk weer een ander soort disciplines dan, eh, dan de Technische Universiteiten, dus dat komt dan goed uit. Eh, de SPARK Campus die zich bezighouden met, eh, bouwinnovaties, zitten in, eh, in Den Bosch. En ook de provincie Noord-Brabant, eh, is aangehaakt omdat die ook geïnteresseerd waren in nieuwe technologieën en hoe die ook uitgerold kunnen worden in de andere, eh, gemeenten in, eh, de provincie, eh, om daar het leefklimaat, eh, beter te maken. En daarnaast was ook de gemeente Eindhoven betrokken. Dus er was eigenlijk een consortium ontstaan rondom deze twee partners die, eh, het project wilden gaan realiseren. En ook het Duitse Fraunhofer [?], dus, eh, een soort wat TNO in Nederland doet, dat doet Fraunhofer eigenlijk in Duitsland, is groter.

JK: Ok, en waarom zijn en niet TNO zelf?

TN: Sorry?

JK: En waarom zij en niet TNO zelf?

TN: Eh, ja Fraunhofer heeft een, eh, heeft een Smart -een Smart -Mockenstadnetwerk [?] dat is een internationaal netwerk van steden die bezig zijn met Smart City projecten. Eh, en, eh, in die hoedanigheid zijn zij ook betrokken bij verschillende Europese projecten waar onder andere de gemeente Eindhoven, eh, in betrokken is geweest en zodoende zijn zij ook in contact gekomen met, eh, met ons, eh, en met Brainport Smart District en waren ze er ook in geïnteresseerd. Dus zo is die samenwerking ontstaan.

JK: Ja, en-en waar kwam de behoefte van Helmond vandaan om-om hier aan mee te gaan doen?

TN: Eh, ik denk, eh, want -ja goed, ik ben zelf, eh, heel eventjes over mijn rol: wij zijn, eh, het consortium is toen, eh, ontstaan en toen is er vanuit, eh, vanuit de gemeente Helmond ook aangegeven dat zij, eh-eh, is Brainport Development gebracht. Brainport Development is eigenlijk ontwikkeld in bedrijf van de regio. De-de Brainport regio heeft een tripple helix organisatie. Dat wil zeggen: samenwerking tussen het bedrijfsleven, kennisinstellingen en overheden. En, eh, die hebben zich verenigd in een stichting en die stichting doet eigenlijk het, eh, probeert de regionale agenda -ervoor te zorgen dat dat, eh, vakgebied overstijgend en ook in het belang van, eh, van de economie van de regio wordt gehandeld. Ja en Brainport Development is echt de uitvoeringsorganisatie van die stichting. En die heeft dus ook een regionaal belang. Nou en toen heeft-daarom heeft de gemeente toen ook gevraagd aan Brainport Development of zij ook projectmanagement wilden doen, omdat ze weten, eh -ook inzag dat zij ook competenties van andere organisaties en-en bedrijven nodig had, eh, om dit project tot een goed einde te brengen. Eh, nou en daarom zijn wij -ik en Peter Portijnen- gevraagd in 2016 om daar, eh, de gemeente daarin, eh, te ondersteunen, om dat regionaal te maken. Nou, eh, dus dat is eigenlijk onze rol geweest. Eh, dus wij zijn eigenlijk iets nadat het project geïnitieerd is -dus, eh, waarom de gemeente Helmond hier, eh, dit project ook is gestart is, eh, nou ik denk dat er verschillende redenen zijn. Eh, één van de redenen is dat, eh, eigenlijk -het is een bestaand gebied: Brandevoort, dat zul je wel, eh, [onverstaanbaar] -nou ja, dat ligt tussen Helmond en Eindhoven in, in Helmonds grondgebied. En die wijk, eh, nou die wordt feitelijk, eh, was daar een groot masterplan voor bedacht, rond 2001/2000 was die gemaakt. En dat is eigenlijk, eh, helemaal mooi aan één kant van het spoor, aan de zuidzijde is dat helemaal, eh-eh, is dat afgebouwd, alleen -of afgebouwd, dat was voor 2/3e afgebouwd, toen is er de crisis gekomen in 2008 en toen is het bouwtempo natuurlijk naar, eh, wat naar beneden gegaan in de tijd. Nou, eh, dat is eigenlijk 2014 weer, eh, opgeveerd en nu, eh, nu is -wordt er weer volop gebouwd. Alleen in die tijd, eh, verandert er natuurlijk veel. Ook de woonwensen van mensen veranderen. En ondertussen -Brandevoort was toentertijd een nieuwe wijk, eh, in die zin dat het eigenlijk neoklassistisch gebouwd was, dus er was een, eh, ja geen traditionele bouwvorm, dat was één van de eerste wijken in Nederland. Er was in Helmond de bewuste keuze om dat op die manier te doen om daar een, eh, onderscheidend woonmilieu, eh, te creëren waardoor je ook weer, eh, mensen naar de stad toe trekt uit de regio en de stad ook weer een beetje een positie geeft. En, eh, samen met andere wijken in Helmond waren er ook pijlen gericht op, eh, op, eh-eh, op de hogere inkomensklassen, om die ook naast de andere, eh, groepen in Helmond oppervlak te geven. Eh, maar dat, eh, nou ja in 2015 is dus, eh, klopt die woningmarkt ook weer aan, heh, toen kwam er ook weer de zin om Brandevoort af te gaan bouwen. Alleen die tijdsgeest die veranderde ook. En toen heeft de gemeente ook gezegd van: tegenwoordig is er ook steeds meer maatschappelijke uitdagingen die, eh, die je krijgt -steeds centraler te staan, die worden steeds belangrijker: duurzaamheid, eh, ook om daarin te wonen. Dus we moeten iets nieuws gaan doen. Dus die invulling van die wijk die heeft -die wilde de gemeente op een andere manier gaan doen. Daarom is -vond de gemeente deze, eh, die oproep die Elfie Nelis [?] deed heel interessant om daaraan mee te gaan werken en om daar die slimme wijk te gaan

realiseren [onverstaanbaar]. Dus eigenlijk -dat is even de overweging geweest om de, eh, belangrijke overweging om op deze manier hier aan mee te gaan doen.

JK: Ja, en-en betekent dat -want ze zochten hier dus zelf heel erg naar. Betekent dat er ook heel veel politiek draagvlak daar heerst voor-voor zo'n, nou ja, beetje radicaal project dat jullie aan het doen zijn?

TN: Eh, ja vanaf het begin is er, eh, is er vanuit ook de gemeenteraad, eh, enthousiast, eh-eh, was heel erg enthousiast over dit plan, ook omdat het heel veel kan bieden. Het zet Helmond ook op een positievere manier op de kaart, ook wat betreft duurzaamheid. Dus er was, eh, er was zeker, eh, zeker veel draagvlak voor. Dat kwam ook tot uiting in de plannen die allemaal ontwikkeld zijn in de afgelopen, eh, twee jaar. Dus ja, eh ook uiteindelijk in de gemeenteraadsvergadering, eh, -en dat was best wel spannend wat je zegt er staat best wel wat radicale ideeën in, heh, in de plannen die je daar op ziet. Nou dat wil niet zeggen dat al die plannen die daar in staan, al die projecten, heh dat die ook daadwerkelijk uitgevoerd zullen gaan worden, want die moeten natuurlijk ook stuk voor stuk ook haalbaar in maatschappelijk opzicht, eh, financieel opzicht, natuurlijk zijn, eh, om uitgevoerd te gaan worden. Maar niettemin, eh, daar gaan we natuurlijk wel voor, want we willen het wel onderscheidend maken. Het moet de slimste wijk, en dat betekent dat het ook een aantal dingen ook gaat experimenteren. Dat wil zeggen dat je soms ook onder de huidige grenzen, eh, heen moet gaan kijken als je een stap verder moet zetten en over je eigen schaduw heen moet stappen. Dus - maar het feit dat de raad daar in ieder geval mee ingestemt heeft met al die plannen en dat als unaniem, eh, was dat getekend dat zowel, eh -dat gaat zowel over de landelijke partijen als de VVD, eh, GroenLinks, eh, maar ook voor de lokale partijen die ook erg enthousiast waren over de plannen.

JK: Ok. Want dat helpt inderdaad wel heel erg. Maar wat je ook zei, eh, kijk het ligt bij Brainport Eindhoven, wat een van de slimste regio's ter, eh, in de wereld is. Had het wat dat betreft ook ergens anders gekunt, of is het echt noodzakelijk dat het in de buurt van Eindhoven gebeurde?

TN: Eh, nou ja het is een initiatief vanuit, eh, vanuit deze, eh-eh, regio, vanuit de TU. Eh, waar wij ook naar gekeken hebben is in eerste instantie, en dat was ook één van de eerste opgaven: wat is nou - en daar hebben we best wel eventjes mee, eh, ja geworsteld- wat is nou een smart city? Want ook als je kijkt naar dat Modelstadnetwerk [?], eh, internationaal, want dan ligt het ook heel erg aan de lokale omstandigheden hoe het idee Smart City wordt, eh, ingevuld. In grote steden, in Azië bijvoorbeeld is, eh, congestie of luchtvervuiling heel erg belangrijk, in andere steden data, misschien klimaat als je kijkt naar, eh, naar-naar een stad als Rotterdam, of nou ja noem het maar op. Dus het is heel erg afhankelijk van de lokale -dus wij hebben ook gekeken van, nou ja, smart city gebeurt heel veel in. Eh, het gaat vaak over technologie, maar wij gaan ook kijken naar van -nou wat zijn nou hier de lokale omstandigheden; wat is de manier waarop wij hier echt de slimste wijk kunnen gaan bouwen? Als we dat willen, dan moeten we toch uit gaan kijken naar waar zitten onze krachten nou juist. Dus we hebben toen, eh, wat we als eerste gedaan hebben is, eh, om daar de gedachtes op één rij te krijgen die daar tussen de verschillende -want je zit met verschillende partners die gaan realiseren en iedereen heeft zijn eigen gedachten daarbij. Dus, eh, wat wij gedaan hebben is -wij hebben een syntegration georganiseerd. Een syntegration is een, eh, een brainstormsessie die eigenlijk gehost is door een Zwitsers bureau -dat het Malek, dat is een adviesbureau. Eh, want zij hebben ook via dat morgenstadnetwerk [?] mee in contact gekomen. En dat duurt via dagen en dat brengt eigenlijk 42 mensen bij elkaar, eh, full time 4 dagen om gezamenlijk een soort van hoofdvraag te beantwoorden. Die hoofdvraag die wij, eh, die wij-die wij toen hebben gesteld is: "what do we need, eh, to start with today, to make Brainport Smart District pilot 2022 the most livable, adaptable residential area in the world, enhancing economic development?" Hij staat ook op onze website trouwens hoor die stukken, anders kan ik je die wel toesturen dat rapport. Dat is wel interessant om een keer doorheen te lezen. Eh, maar die vraag -dat was de enige vraag die wij die mensen mochten

stellen. We mochten zelf de mensen selecteren die daar in-in kwamen, maar voor de rest was dat helemaal open. Dus, eh, er waren eigenlijk geen verdere beperkingen voor die mensen, want als we mensen allerlei randvoorwaarden mee gaan geven, dan wordt het lastig -dat mocht niet in dat proces. Dus dat betekent dat mensen zich richten op die vraag. En we moesten zelf die mensen selecteren en die hebben wij geselecteerd -ja ik vertel dit omdat het best wel belangrijk is in de, eh, scope van het project die wij, eh, gekozen hebben. Eh, wij hebben die mensen, eh, -we hebben eerst gekeken naar de regio: wat zijn hier de speerpunten in de regio? Nou dan is een eerste stap ook -we hebben gekeken naar wat, eh, de Technische Universiteit doet. Dat zijn, eh, dat zijn de maatschappelijke uitdagingen op het gebied van energie, op het gebied van mobiliteit, op het gebied van, eh, heh smart mobility en op gebied van gezondheid. Dus die dingen aangevuld met data. Daarnaast hebben we ook gekeken naar de Tilburg University, naar de, eh, inclusive society, naar, eh, resilience. Dus, eh, dat waren eigenlijk de belangrijke punten. En daarnaast inhoudelijk -en daarnaast hebben wij ook gekeken naar, eh, de stakeholders die eigenlijk van belang zijn om hier in het project te betrekken. En in deze regio werken wij met de tripple helix, eh, approach. Dus dat, eh, -dat heb ik net gezegd: kennisinstellingen, eh, overheden, bedrijfsleven. Eh, maar daarnaast hebben we de eigen gebruiker daar ook aan toegevoegd, omdat we wel vaak zien in deze regio -er zijn wel veel innovaties, maar de valorisatie van die innovaties -heh, want je kunt dingen bedenken, maar ze moeten ook naar de markt toe komen. Maar dan moet je weten: wat vinden mensen ervan, dus die eindgebruiker is ook belangrijk daarbij. Dus we hebben eigenlijk de qua- dat noemen we dan de quadruple helix die vier partijen en die hebben wij dus ook, eh, mensen uit uitgenodigd. Dus dat betekent: mensen uit kennisinstellingen, bedrijfsleven, overheden, maar ook bewoners van Brandevoort, daar hebben we ook een aantal mensen -en daar hebben wij -die hebben wij dus, eh, een matrix gemaakt van enerzijds die thema's, anderzijds de mensen, eh, die quadruple helix, en zo hebben we dat netjes uitgewerkt met, eh, met die stuurgroep die we dus hadden vanuit de, eh, Tilburg University, noem maar op. Eh, om dat operationeel te verdelen. En zodoende hebben wij die deelnemers gekozen en, eh, ja voordeel daarbij was dat -ik denk dat de ongeveer de helft van de mensen -misschien niet eens- elkaar kenden die daar waren, want die kwamen uit het hele land kwamen ze. En, eh, nou dat brengt-dat brengt dus eigenlijk ook, eh, ja -ja dat was wel spannend van wat daar uit zou komen. Nou en die mensen hebben we eigenlijk de eerste dag -gezamenlijk hebben ze, eh, hebben ze onderwerpen op moeten schrijven. Dus iedereen mocht een flipover pakken en die mocht er onderwerpen op schrijven die ze belangrijk vonden. Dus bijvoorbeeld data, resilience of, eh, sociale inclusie. En wie er de meeste handtekeningen van andere deelnemers eronder kreeg, die onderwerpen die gingen door. En dan moesten ze unanimiteit uiteindelijk kiezen. En -maar er mochten maar maximaal 12 onderwerpen doorgaan om dat behapbaar te maken gedurende de andere 4 dagen. Dus, eh, dat was best wel een spannende dag die eerste, eh, omdat, eh, in twee uur tijd die discussie moest plaatsvinden van welke onderwerpen nou door moesten gaan. Dat betekent dat onderwerpen soms samen werden gevoegd tot één onderwerp, en zo kwam dus die agenda. Uiteindelijk is dat wel gelukt. En toen in die andere dagen is dat, eh, zijn die uitgewerkt door diezelfde mensen in -tot concrete acties.

JK: En uiteindelijk zijn daar die 7 programma's uitgerold ook?

TN: Nou dat was ook weer -dat was de volgende dag. Dus die 12 programma's kwamen uit syntegeation met de acties daaruit. En die acties gingen ook over hoe het geïntegreerd zou worden bijvoorbeeld. Nou en, eh, dat moesten we vervolgens, eh, moesten we dat uit gaan werken. En daar hebben wij een implementatieteam -hebben we eerst funding voor moeten aanzoeken bij de verschillende partners, dus bij de provincie, de gemeente, bij de universiteit. En die hebben allemaal een klein beetje daarin bijgelegd en zodoende hebben wij een, eh, zijn wij een implementatieteam gaan werven, omdat het ook eigenlijk, eh, buiten de organisaties, eh-eh, wel met behulp van de organisaties, maar niet binnen de gemeente, niet binnen de provincie, want, eh, het realiseren van die ambitie die werkt op een cultuurverandering eigenlijk, eh, ten opzichte van de huidige manier

van werken. Dus ook buiten de universiteit. Dus iedere -wij hebben een projectbureau opgericht Automotive campus en daar zitten dus mensen, eh, zitten een paar mensen van de gemeente zaten daar in, maar verder hebben wij dus, eh, ook verder een openbare werving gedaan voor mensen om dit, eh, onder andere de mensen van syntegration om de resultaten van syntegration te gaan uitwerken in concrete, eh, programma's en projecten. Heel concreet. Nou daar zijn wij dus vorig jaar mee bezig geweest en dat hebben wij gebundelt in dus, eh, wij hebben dus -want 12 onderwerpen is heel erg veel, dus we hebben toch een beetje gecompri- ook al -complexiteit moet je natuurlijk heel zorgvuldig doen, want je moet -complexiteit is ook nuttig, dus die moet je niet zomaar reduceren tot, eh, heh, moet je oppassen. Maar dat hebben we toch moeten doen ook om het werkbaar te maken en daar hebben we dus die 7 thema's uit gehaald. Dus 7, dat is health, eh, sociale stad volgens mij -ja je kunt ze allemaal teruglezen- met data en energie, mobiliteit, eh, gebouwde omgeving. Ja.

JK: En-en de mensen kwamen uit het hele land, eh, maar dat waren dan professionals, eh, toekomstige bewoners, geïnteresseerden, van alles wat?

TN: Ja, de mensen -de bewoners, ja dat waren eigenlijk bewoners die we, eh, nou we hadden bijvoorbeeld een bewonersbijeenkomst georganiseerd en daar kwamen mensen op af uit Brandevoort, eh, en daar bleek een architect tussen te zitten. Nou en die, eh-eh, had onder andere bij Tomas Rau gewerkt, maar die kwam zo op ons pad terecht eigenlijk en die was geïnteresseerd en die hebben we nu gevraagd om de bewoner in beeld te brengen en die heeft eigenlijk ook in die uitwerkingsteam heeft hij plaats genomen. Nou toen zat ook iemand die op ICT bijvoorbeeld heel erg goed was, nou, eh, en bij een ICT bedrijf werkt, maar die was altijd erg geïnteresseerd in ICT en die hebben we bij syntegration uitgenodigd. Ook iemand die daar een fysiotherapie praktijk had. Dus heel diverse achtergronden. En iemand die dan een pure proeftuin beheerde, nou die hebben we - die mensen hebben daarbij, eh, namens de bewoners bij. En andere stakeholders, ja die kwamen eigenlijk allemaal via -bijvoorbeeld via de provincie een aantal, van de Tilburg University kwamen een aantal professoren die daar -of PhDs die daaruit kwamen, ook vanuit de universiteit. Maar iedereen -wel een beperkt aantal mensen, want als je te -om het evenwicht te behouden eigenlijk.

JK: Maar wel een goeie spreiding van talenten en achtergronden en expertises

TN: Ja. Maar ook bijvoorbeeld, eh, mensen die, eh, ja dat werden dan bijvoorbeeld showstoppers genoemd: mensen die essentieel voor de implementatie. Want we kunnen natuurlijk dingen gaan bedenken, maar bewoners moeten er bijvoorbeeld ook bij zijn. Ook de projectontwikkelaars hadden mensen daarin zitten die, eh, die erin betrokken zijn. Eh, van de gemeente natuurlijk bijvoorbeeld. Nou, zodoende hebben wij het een, eh-eh, dus het waren niet alleen maar experts, maar ook mensen die belangrijk zijn voor de implementatie.

JK: En merk je daar dan ook heel erg verschillen in? Tenminste wat ik tot nu toe heb ervaren in de projecten die ik heb bekeken, is dat als iets uit bewoners komt het vaak heel idealistisch is en-en dromerig, terwijl expertses -of experts juist vaak heel erg weer al een stukje pragmatisch zijn. Merk je dat bij zo'n syntegration dan ook heel erg, dat het heel erg uiteen loopt wat mensen willen en wat ze dromen?

TN: Eh, nou we hadden experts uit, eh-eh ook vanuit bedrijven, maar ook vanuit de kennisinstellingen en, eh-eh, maar inderdaad ook bewoners, en sommige zijn heel erg -ja ik kan niet echt zeggen dat er een verschil zat tussen, eh, -want sommige bewoners waren ook heel erg bevlogen. Bijvoorbeeld die architect was heel erg op circulair en duurzaam bouwen. Eh, ja soms, eh-eh, mochten er vanuit, eh, ja nou ja, eh, vanuit de gemeente kijken mensen er op een andere manier naar, eh, dan, eh, dan bijvoorbeeld een bewoner of iemand zuiver vanuit zijn expertisegebied, eh-eh,

bezig is. Die kijken er misschien iets -inderdaad- pragma- maar hoe ga je dat dan uitvoeren, maar dat was ook niet altijd zo. Ook mensen vanuit de projectontwikkelaars bijvoorbeeld, die dachten soms heel inno- of die dachten eigenlijk ook heel innovatief mee. Dus, eh, bij dat syntegeation was echt, eh-eh, ja kan ik niet zeggen dat mensen -iedereen werd wel-wel ook uitgedaagd om-om-om in toekomstbeelden te denken. Maar ook met de praktijk in het achterhoofd, dus ik kan niet zeggen dat daar verschil in zat.

JK: Nee. En-en-en Helmond, tenminste dat had ik dan ook gelezen in een rapport. Dat, eh, Helmond vond dan wel belangrijk dat er bepaalde, eh, dat het project wel aansluit op wat het wil met ruimtelijke ontwikkeling, dus dat het een beetje die link heeft met de buitengebieden en veel groen heeft en dat soort dingetjes. Waren dat soort voorbeelden van tevoren al bekend, of kwamen die er op den duur bij in met overleggen enzo?

TN: Eh, nou, eh-eh, het was natuurlijk zo, kijk we hadden -wat ik daar net zei: we hadden een openingsvraag, heh wat moet je doen -we hebben eigenlijk gezegd van: het is een soort van, eh, taboeleraza [?] heh. Kijk, maar de praktijk is natuurlijk wel zo, eh, de gemeente heeft daar grond voor, heh, in dit, eh, in dit plangebied en, eh-eh, dat betekent ,eh, dat die gemeente ook een grondexploitatie heeft, want die hebben die gronden allemaal ingekocht en die moeten volgens een zeker bedrag moeten ze natuurlijk ook weer worden verkocht, want je hebt de gemeentelijke begroting en daar moet wel een balans in zijn. En die gemeente kan er voor kiezen natuurlijk om de ronde, eh, veel goedkoper uit te gaan geven, maar dat betekent wel een min en dat betekent natuurlijk ook dat er misschien wel ergens anders weer, eh, op gekort moet worden. Dus er is altijd een politieke, eh, uiteindelijk een bestuurlijk-politieke keuze. Maar in principe staat er een, eh, heb je een grondexploitatie waarin de kosten en baten neutraal zijn. Dus dat is op basis van, eh, reguliere uitgiften prijzen. Dus je hebt altijd te maken -de gemeente heeft kosten gemaakt om die grond te kopen. Nou ja dat is één, dus dat is wel iets waar je rekening mee moet houden, je kunt niet zomaar de gronden heel erg goedkoop weggeven aan mensen, eh-eh, zodat ze ook geld in plaats daarvan in duurzame maatregelen kunt investeren. Dat kan niet zonder meer. Heh, het is niet uitgesloten, maar als je dat doet, dan heeft het natuurlijk wel consequenties, dus dat, eh, dat is natuurlijk zo. Eh, nou daarnaast zijn er in het projectgebied ook -is er -staat er eigenlijk al een bouwplek in het projectgebied. Dat betekent dat er een aantal partijen zijn, eh, die grond gekocht hebben. Die hebben ze dan aan de gemeente, eh, geld al rond in het plangebied. En die hebben ze dan aan de gemeente verkocht, maar dan hebben ze met de gemeente wel de afspraak dat zij een deel van het gebied mogen bebouwen. Nou dus dat is ook weer een soort van, eh, het is niet helemaal zo dat er een, eh, dat er een blanco situatie is. En dat moet je natuurlijk altijd in-in dat vaarwater verkeer je wel. Maar er is wel, eh, er is wel een grote mate van vrijheid.

JK: Ja, maar dat laat je dus in het begin laat je dat een beetje weg, omdat je nog een soort van die verbreding hebt met die ideeën, maar dan is het dus aan jullie als Brainport Development om daarna de stappen te maken, eh, om het te realiseren. Eh, en hoe gaat dat dan in zijn werking? Want dan moet je op een gegeven moment moet je keuzes gaan maken en je moet bepaalde dromen moet je dan-moet je dan weghalen, of bepaalde ideeën die er waren. Eh...

NT: Nou kijk dat is, eh, je hebt te maken met een- met een realiteit, eh, waar ook die projectontwikkelaars bijvoorbeeld en die woningcorporatie die dan, eh, die daar in het project betrokken zijn, die zijn ook -in syntegeation hebben we die meegenomen. En, eh, wat ook uit syntegeation is gekomen -want ja die werken met een soort van een rode lijn en een groene lijn, dus een werkelijke situatie en je hebt de gewenste situatie waar de energietransitie op dit moment in zit. En die, eh, die rode lijn, eh-eh, dat betekent natuurlijk dat de business cases op dit moment, eh, op een bepaalde manier werken. Je kunt zeggen: we willen dadelijk allemaal circulaire huizen, eh, of we willen heel erg betaalbare huizen, maar de bouwsector werkt op dit moment op een bepaalde

manier -bijvoorbeeld, heh. Eh, nou ja dat betekent, eh-eh, en de hele economie die daar omheen zit ook en daar kun je natuurlijk niet omheen. Daar kun je -heh, dat heeft ook zijn nut dat dat op een bepaalde manier werkt. Dus, eh, maar de uitdaging is juist om, eh, door middel van dit project, eh, te laten zien dat het wel kan op een bepaalde manier en daar stappen in te gaan zetten. En dat betekent dat er ergens, heh want dat is, eh, heh dat is wel zeker, geld bij zal moeten. Heh, dus die business -om de business cases te veranderen -want kijk, eh, nou en iedereen die in Brainport Smart District -de gemeente zal stappen moeten zetten om, eh, om die transitie te maken, de provincie ook. Dus iedereen zal over zijn eigen schaduw moeten stappen. De projectontwikkelaars, die worden ook gevraagd of ze mee willen gaan in dit, eh-eh, in die transitie. Dus iedereen zal een stapje, eh, moeten zetten om dit, eh, waar-om dit waar te gaan-te gaan maken. Dus die uitdaging staan we wel met z'n allen voor. Dus, eh, het is niet zo dat wij, eh-eh, dat er een droom is gemaakt met synte-gration, in synte-gration is dit soort dingen zijn dus wel meegenomen, die mensen zitten daar ook bij. Heh, iedereen is zich ervan bewust -ja wij hebben een hele mooie ambitie, maar dat betekent wel dat we het op een andere manier moeten gaan doen. En dat is ook bijvoorbeeld waarom we de stichting Brainport Smart District hebben opgericht, waarin dus die verschillende partijen allemaal zitten en die gaan kijken en gaan monitoren van: he hoe gaan we dit nou doen. Kijk en de provincie, die vindt dat juist ook interessant om hieraan mee te draaien in dit project, omdat, eh, omdat de gemeente hier wel de stap, eh-eh, een eigenlijk een soort van een risico neemt natuurlijk, tenminste zich, eh-eh, wel iets extra's doet om alles op een nieuwe manier te gaan doen. Want dat betekent wel dat iedereen daar in meedoet en, eh, kijk zonnepanelen die zijn nou misschien wel bijna marktconform verkrijgbaar voor mensen, maar natuurlijk nog niet voor iedereen betaalbaar. Eh, maar heel veel innovaties zijn nog niet betaalbaar en, eh, circulaire huizen gaan bouwen op een betaalbaar plekje zodat Jan en alleman daar kan wonen feitelijk, ja dat is een hele grote opgave. En, eh, dat is waarom de provincie het ook interessant vindt om hieraan mee te denken, omdat de dingen die wij hier uit gaan proberen, de lessen die we eruit trekken ook al gaat het goed, maar ook al gaat het niet goed, die kunnen ergens anders weer gebruikt worden in die transitie. En zodoende is dat voor hen een business case om hieraan mee te gaan werken eigenlijk.

JK: Gewoon een soort van proeftuin, schoolvoorbeeld wat ze dan...

NT: Ja.

JK: En, eh, dat is voor de provincie heel belangrijk, maar dat is ook voor andere regio's en-en de overheid in Nederland is dat ook belangrijk neem ik aan. Eh, kijken die ook mee hiernaar?

NT: Eh, jazerker. We hebben, eh-eh, we zitten bijvoorbeeld in de Smart City Living Lab netwerk van, eh-eh, van middelgrote steden. Zoetermeer zit er in, Rijswijk zit er in, gemeente Veldhoven zit daar in. Breda zit daar in en, eh, die gaan -die vervoeren gezamenlijk voeren ze Smart City projecten uit, onder andere luchtsensoren, eh-eh, die worden opgehangen en geluidssensoren. Daar worden metingen in verricht. Dus we hebben, eh-eh, nou ja een circulaire bouwagenda, dus we zijn -Alfie Leders [?] is daar onder andere mee bezig. En zo zijn wij ook bij-bij-bij verschillende overheden, zijn wij natuurlijk al in overleg om te laten zien wat onze ambities zijn. En die zijn er ook in geïnteresseerd en die kijken ook mee, van: heh, hoe gaan we dat, eh-eh, hoe gaat dat bij jullie, hoe steken jullie dat in, wat kunnen wij ervan leren? En, eh, nou toevallig vandaag heb ik contact gehad met de gemeente Rotterdam, die zijn bezig met, eh, resilience, ook een uitwerking van de Smart City strategie op nationaal niveau. Die is vorig jaar aan, eh, Rutte gepresenteerd. Eh, maar die wordt nu verder uitgewerkt en er zijn verschillende tafels, met resilience en circulariteit en gezondheid. En dan hebben wij dus ook weer contact om te kijken van: waar gaan -hoe -wat doet die bijvoorbeeld op de, eh, op de energietransitie rond de klimaatverandering? En, eh, hoe kunnen wij die dingen in onze wijk dan ook weer meenemen en andersom.

JK: En delen jullie daar dan echt alles met elkaar, of is er nog wel een soort van -je hebt nog wel een economische positie als regio, dus je wilt misschien ook bepaalde innovaties beschermen misschien, of is het -kijk, concurreren jullie heel erg met elkaar ook of valt dat mee?

NT: Nee het is eigenlijk heel erg, eh, heel erg open, eh, op dit moment. Onze stukken staan ook allemaal op de website, heh, iedereen kan dat, eh, kan dat, eh, kan dat zien. Eh, ja kijk de, eh, de provincie die is er bijvoorbeeld bij dit project toch juist omdat ze ideeën die ontwikkeld worden willen opschalen, eh, naar -over heel Brabant, maar ook, eh, kijk de gemeente -de provincie heeft natuurlijk het primaire belang om het leefklimaat beter te maken in Brabant door innovatie, maar ook bijvoorbeeld om het vestigingsklimaat -dus de innovaties die ontwikkeld worden op de TU -de Tilburg University- om die dus hier te gaan valoriseren met eindgebruikers in dit, eh, in deze wijk. En daardoor ook weer, eh, beter te maken. Dus, eh, dat is-dat is, eh, dat is hun belang. Dus het is ook open.

JK: Ja, maar daar moeten jullie bij het maken van plannen ook heel erg rekening mee houden, dat het ook heel erg -hoe heet dat dan- op te schalen is naar andere gebieden?

NT: Wat zei je?

JK: Moeten jullie daar nu bij de plannen die jullie nu maken ook heel erg rekening mee houden dan, dat-dat ideeën wel op te schalen zijn naar andere plekken?

NT: Ja, dat is ook, eh, een design principe. Principes gaan er op in, dat, eh, ideeën zijn niet alleen toepasbaar in, eh, Brainport Smart District, maar ze moeten ook ergens anders -de opschaling is wel heel erg belangrijk.

JK: En-en hoe hou je daar dan rekening mee? Moet je dan heel erg zonder context plannen gaan maken? Dat het overal kan werken?

TN: Eh, nou we zeggen van -eigenlijk, eh, wij gaan die wijk ontwikkelen als een soort van living lab, eh-eh, dat gaan we dus doen. We maken een soort van hoofdstructuur, bijvoorbeeld met het, eh, smart grid elektriciteitsnetwerk, eh-eh, een waterketen die circulair is, eh en daarbinnen, eh, dus is een hoofdstructuur, is een backbone die we maken en daarbinnenin gaan we dus eigenlijk juist het bedrijfsleven uitnodigen om met ideeën te komen. Een businesschallenge noemen we dat, die hebben we al uitgezet vorige week. En dat betekent dat we iedereen uitnodigen die ideeën heeft van: ik wil 40 woningen -circulaire woningen gaan realiseren, eh-eh, om dat hier te gaan doen, eh-eh, binnen dit living lab. Maar dan moet je wel voldoen aan de- aan de voorwaarden en, eh-eh, we kijken of een idee de potentie heeft in ieder geval, want dat zal zich altijd maar moeten bewijzen, maar in potentie eventueel ook buiten Brainport Smart District, eh-eh, toepasbaar is.

JK: Ja, en is dat alleen voor bedrijven, of is daar ook ruimte voor burgerinitiatieven.

TN: Ook burgers, want je hebt steeds -eh, collectief particulier opdrachtgeverschap is natuurlijk, eh, iets wat vaak voorkomt. En, nou, daar zoeken we ook nadrukkelijk naar, mensen die bijvoorbeeld, eh, een gelijke behoefte hebben, dat die elkaar opzoeken, en die kunnen dan in contact worden gebracht met een architect of met een projectontwikkelaar die huizen bijvoorbeeld gaat bouwen, of ze bouwen ze zelf. Tiny Houses bijvoorbeeld. Maar we hebben ook iemand bijvoorbeeld -een meisje met niet aangeboren, eh, hersenletsel- die heeft, eh-eh, nou die heeft initiatief -die woont nu, eh, in een wijk en daar stoort ze zich, omdat er te veel prikkels in die wijk zijn. Bijvoorbeeld, eh, blaffende honden, of mensen die de muziek te hard hebben staan, daar heeft ze last van. En zij, eh, wil eigenlijk nou, eh, in Brainport Smart District, eh, wil zij zelf haar eigen huis bouwen, maar zij zoekt

ook -wil ze dat samen met andere mensen doen die eigenlijk misschien daar ook wel last van hebben of bijvoorbeeld mensen die op iets anders -in een prikkelarme omgeving willen wonen, bijvoorbeeld als ze autisme hebben. En, eh, dan wil zij daar bepaalde huizen, eh-eh, op een bepaalde manier, eh-eh-eh, gaan inrichten zodat daar minder van die prikkels zijn. Nou dat zijn dingen, eh, zo'n prikkelarme omgeving, dat is iets wat, eh, misschien ook juist voor de huursector wel interessant is, of voor woningbouwcorporaties, omdat mensen daar, eh, nou prettiger door wonen. Dat zijn wel ideeën die wij dus -dat is echt een voorbeeld van een pilotproject dat heel erg past binnen Brainport Smart District.

JK: Ja, maar dat zijn hele ideale -of hele specifieke individuele wensen eigenlijk. Maar daar is wel ruimte voor in het project dus?

TN: Absoluut, omdat het voldoet aan -we kijken -we willen eigenlijk de wijk van de toekomst gaan bouwen...

JK: Ja, maar voor iedereen.

TN: ...en daar willen we eigenlijk -het moet ook een wijk zijn voor, eh, voor iedereen. Dus arm en rijk, jong en oud, noem het allemaal maar op.

JK: En wat dat betreft zijn de plannen die -want jullie wilden volgend jaar gaan beginnen met het bouwen, maar wat dat betreft zijn de plannen nog wel flexibel genoeg om-om dingen te veranderen en in een keer tiny houses te introduceren of zo'n wijk.

TN: Ja we hebben het dus -we willen eigenlijk zeggen van: ja, we zijn een wijk van de toekomst. Die toekomst duurt natuurlijk heel erg lang in principe haha. Die is niet afgelopen over 20 jaar en wij kunnen -en daarom zeggen wij ook: dat boek met al die projecten die daar nu in genoemd zijn die hebben we vorig jaar gemaakt, eh, dat zijn inspiratieprojecten, omdat het een tijdschijf is van - nou ja, noemt ongeveer 5 jaar, en er zijn -dit soort innovatieve ontwikkelingen gaat natuurlijk ontzettend snel, dus, eh, we zeggen vooral dat we de slimste willen blijven. Dus die wijk moet over 50 jaar -die moet toekomstproof zijn, dus we willen hem zo gaan maken dat, eh, dat ze adaptief is eigenlijk en mee kan groeien met de tijd en over 50 jaar nog steeds een prettig leefbare wijk is. En, eh...

JK: Ja. En, eh, wat dat betreft is het nu een beetje een mix ook van top-down en bottom-up had ik gelezen, dat jullie een soort van nieuwe aanpak doen. Eh, en dat is wel redelijk nieuw, want je merkt dat iedereen overal nu aan het-aan het, ja, uitproberen is met bottom-up, maar dat het nog niet overal heel makkelijk wil. Eh, hoe-hoe doen jullie dat in een poging om het wel succesvol te maken?

TN: Nou wij hebben een, eh, één van de dingen die uit syntegegration kwam en dat is ook omdat het gaat natuurlijk over technologie, heh, allerlei nieuwe innovaties en technologieën. Mensen moeten wel bereid zijn om dat te gebruiken dadelijk. Dus, heh, als je een essentiële succesfactor moet bedenken voor Smart District, is het dat mensen hier in meegaan. Eh, nou ja kijk maar naar-naar Oosterwold in, eh, Almere, Buiksloterham in Amsterdam. Eh, nou ja dat zijn al hele verschillende categorieën, eh-eh, gebieden, met ook andere mensen die daar wonen. In Amsterdam wonen natuurlijk andere mensen als in Almere en in Almere andere dan in Helmond en Eindhoven, deze regio. Eh, en hoe je dat dus vormgeeft, dat is een succesfactor, heh, dus het is belangrijk om uit te zoeken hoe dat dan werkt. En zelfs tussen-tussen Helmond en Eindhoven zit ook weer een verschil, omdat in Eindhoven binnenstad ook weer andere mensen wonen dan toch in het klein beetje meer suburbane, eh-eh, woonmilieu als in Brandevoort. Eh, nou ja in die omstandigheid, eh-eh, zijn wij dus gaan kijken, nou ja we hebben een aantal bewonersbijeenkomsten ook georganiseerd om te

kijken van nou, wat vinden mensen nou zelf belangrijk als ze hier -hoe zien zij de wijk van de toekomst? Wat zijn nou belangrijke thema's? Nou, eh, die opkomst die was, eh, die was, eh-eh, die was redelijk hoog die wij gehad hebben de eerste bijeenkomst. Zo is het over het algemeen gegaan, naderhand hebben we een bijeenkomst gehad over de sociale en de zorg, eh-eh, gezondheid daar doen we eentje en eentje over bouw, techniek en energie, mobiliteit, data. En, eh, ja daar merk je wel -daar merkten wij, eh, in die tweede en derde bijeenkomst -in de eerste, eh, hebben we heel veel dingen opgehaald, maar in de tweede en derde waren mensen ook juist benieuwd naar wat wij, eh, voor ideeën hadden daar. Wat wij -waar wij aan dachten. Dus toen merkten we dat het ook een interactie is en toen hebben we dus ook zelf wat- zijn we wat ideeën gaan -want we wilden in eerste instantie juist niet doen, want we wilden in eerste instantie juist weten: wat willen mensen nou precies? Dus we zijn toen ook, eh-eh, ja meer gaan werken in een wisselwerking waarbij we een aantal dingen, eh-eh, opperden, van nou stel dat we dit zouden doen. En dan merk je dat die discussie wat meer- wat beter op gang kwam, eh, doordat er een -doordat het een wisselwerking is. Dus het is, eh, het is niet top-down van: dit zijn onze ideeën zoals we het willen doen, eh, nee, en het is ook niet andersom dat het alleen bottom-up, eh, is, is onze ervaring tot nu toe.

JK: Nee, maar wat dat betreft -want jullie bouwen dan 1500 woningen en ik las geloof ik ergens dat er nu zo'n 350 mensen geïnteresseerd zijn al.

TN: Ja.

JK: Eh, dan werk je ook met grote groepen neem ik aan, als je bottom-up probeert te doen.

TN: Ja. Wat wij-wat we gaan doen -we hebben dus een aantal bijeenkomsten hebben wij al gedaan. Eh, maar wij moeten nu nog, eh-eh, nu wordt het concreter. Wij zijn eventjes hebben wij ook werk gehad om het, eh-eh, nou ja stukken de raad -de gemeenteraad hier -het gemeentebestuur hierin mee te nemen. Heh, de oprichting van de stichting zijn we mee bezig geweest, we zijn ook met een stuk funding bezig geweest. Want, eh, nou ja goed, eh, laten we het daar -stel dat er 1500 woningen komen, en-en de woningen kosten 250.000 euro per stuk, nou dan zal de begroting -is ongeveer, eh, 400 miljoen. Eh, maar dan heb je reguliere huizen. Kijk mensen kunnen de zonnepanelen waar we het net over hadden, die kunnen ze betalen. Maar als wij zeggen van: nou mensen, eh, we hebben hier allemaal innovaties, maar jullie moeten wel extra betalen, dan gaat dat -dan heeft dat -dan werkt dat door in bijvoorbeeld, eh, de mensen die daar huizen kunnen kopen. Dan zullen ze misschien duurder worden en we willen het juist toch wel ook de -heh, de uitdaging juist om het- om het ook toegankelijk voor heel veel verschillende groepen en je wilt ook op verschillende groepen ook innovaties kunnen testen. Dus, eh, we willen de wijk toegankelijk houden, dus dat betekent dat er ook geld bij moet. Dus we zijn ook op zoek naar allerlei manieren van funding. Nou en in die fase hebben we nou gezeten, eh, we zijn bezig geweest met de oprichting van die stichting die we -heh, dat hebben we allemaal operationeel. We gaan nu, eh, gaan we terug naar een stedenbouwkundige oplegger. Dat betekent dat er echt een plan gaat komen van wat-wat komt er nou waar? En dan wordt het ook allemaal een stukje concreter. Dus dan krijg je ook, eh-eh, visualisaties van hoe die wijk er feitelijk uit komt te zien. Nou dat is-dat is een stap die nou het komende half jaar gaat gebeuren. En dan gaan wij ook weer -dan-dan-dan gaan wij ook naar de mensen toe en dan gaan we -dan zeggen we -dan gaan we samen met die mensen -dan komen er allerlei sessies met die stedenbouwkundige van wat zou je willen, heh, toekomstige bewoners, geïnteresseerden? Eh, en die gaan daar samen ook met experts op gebied van gezondheid -heh, hoe heeft gezondheid invloed, hoe heeft geluid invloed, eh, op de ruimtelijke ontwikkeling bijvoorbeeld. Eh, nou ja mobiliteit, eh, en de energietransitie. Dus al die disciplines gaan dadelijk meedraaien in het stedenbouwkundige onderlegger, want dan worden heel snel keuzes gemaakt.

JK: Ja, wat dat betreft zijn jullie een beetje tussen-tussen, eh, tussen beide in: tussen zo'n bewonersgroep en tussen al die partijen die samen hier aan werken. Eh, heb je daar ook bepaalde, eh, vaardigheden voor moeten ontwikkelen om het op die manier aan te kunnen pakken? Zijn dat - kon je dat eigenlijk vanaf het begin af aan al goed begeleiden, of is dat heel erg moeilijk gebleken in het begin, dat je bepaalde vaardigheden moest ontwikkelen?

NT: Nou het is, eh, het-het meest lastige in het -ja, lastige, eh, de grootste, eh, waar je constant aandacht voor moet hebben in het proces, is, eh-eh-eh -hoe noem je dat- eh, ja je hebt verschillende disciplines. Je hebt iemand die is bezig met gezondheid, dat-dat syntegeation -je hebt allerlei verschillende topics. En verkokering, heh, dat zie je dus heel -dat zie je heel vaak in welke organisatie dan ook, er zijn altijd afdelingen. Nou en zo hadden wij dus ook bijvoorbeeld gezondheid, we hebben participatie, we hebben ruimtelijke ontwikkeling, we hebben, eh, of de gebouwde omgeving, we hebben energie, en die moeten dus -juist die crossovers tussen die disciplines, daar ontstaan de innovaties. En daar gaat het in dit project ook over, omdat we daar die greenfield hebben en al die, eh-eh, dingen met elkaar in verband kunnen brengen. Bijvoorbeeld als je een energiesysteem hebt, dan kun je dadelijk, eh, met een soort van, eh-eh, bitcoin of een of andere cryptocurrency, zou je -of een digitaal systeem- zou je af kunnen rekenen met elkaar. Heh, als je een wasmachine uitloopt, dan levert die weer energie aan het netwerk, dat is wel heel weinig, maar zodoende, eh, komt er constant -dat is niet meer centraal, maar dat is decentraal, waardoor er -nou dat is dus de data en energie bijvoorbeeld. Eh, maar zo kunnen sensoren ook weer voor gezondheid dingen opleveren. Dus -en die crossovers tussen die-tussen die-tussen die disci- daar moet je constant moet je daar waakzaam voor zijn. Eh, ook omdat je het dus in een netwerk van organisaties gaat or- het is geen hiërarchische organisatie die dit uit gaat voeren zoals de gemeente dat vaak zijn. Eh, de gemeente speelt hier natuurlijk een hele belangrijke rol in, maar je kan het niet alleen, dus je moet -je moet het samen met de universiteit doen, dus op dat macro niveau zit er dus een -zit er, eh, die interactie moet je houden. Eh, maar ook, eh, tussen de medewerkers in, dus iedereen moet in onderlinge, eh, interactie moet je dat gaan doen.

JK: Ja. En, eh, want wat dat betreft gaat het niet alleen om het bouwen van een wijk, maar ook over nadenken over andere manieren van economie en andere manieren van leven ook. Eh, want ik las dan ergens in het geval van een slimme wijk, dat, eh, dat jullie ook willen dat er bijvoorbeeld minder junk food wordt gegeten, en dat mensen meer bewegen en op die manier gezonder zijn dan andere wijken in-in Helmond...

TN: Ja.

JK: ... Eh, is dat iets wat-wat gezamenlijk naar boven kwam? Of is dat iets wat jullie, eh, wat jullie hebben bedacht?

TN: Nee dat is -dit is een, eh-eh, onderwerp wat eigenlijk uit syntegeation komt dat. Syntegeation zijn een aantal, eh-eh, pijlers bedacht, en er zitten dus mensen in die -in het health, dus bijvoorbeeld er is een- nou ja, eh-eh, ja er zaten -bij syntegeation is er -ja dat gaat eventjes terug, maar ik zal je dat rapport wel toesturen- maar er was bijvoorbeeld een-een-een team geformeerd van health - gezondheid- en er zaten niet automatisch alleen maar mensen in -bijvoorbeeld de fysiotherapeut uit Brandevoort, die zat niet automatisch in dat team. Ik weet zo even wel -niet of die er wel in zat, of vanuit de health hoek vanuit-vanuit Tilburg University, daar zaten ook andere mensen zaten daarbij. Dus dat was best wel interdisciplinair was dat ingericht. Dat was ook expres zo gedaan om daar verschillende inzichten ook weer bij elkaar te combineren. Eh, dus -en daar zijn eigenlijk deze, eh-eh, deze dingen uit gekomen. Dus dit-dit -wat nu voorkomt uit dat syntegeation komt. Dus dat is niet, eh, ja dat zijn echt-echt, eh-eh, hoofdzakelijk komt het daar uit. Dus eigenlijk is dat echt vanuit expertise aangegeven. En de gemeente is daar ook heel erg terughoudend in om hier, eh -de

gemeente heeft wel een aantal dingen gezegd bijvoorbeeld, maar dat kwam ook al uit syntegeation. Uiteraard zijn er vanuit de gemeenteraad zijn er wel wat dingen meegegeven, eh, of tenminste die zij belangrijk vinden en daar luister je wel naar. Bijvoorbeeld de gemeente die zegt: ja, eh, we willen wel dat het niet een gated community gaat worden. Heh, dat is -daar is de raad angstig voor en daar hebben zij -maar dat is ook iets wat vanuit syntegeation feitelijk is gekomen, maar daar hou je natuurlijk wel rekening mee. Dat zijn ook politieke factoren die natuurlijk wel een belangrijke rol spelen, maar eigenlijk is de gemeente heel erg, eh-eh, ook in deze, eh, stelt zich heel erg open -stelt zich als een gelijk partner op als de universiteiten, dus de inhoud wordt echt in gezamenlijk overleg - dat is echt zo.

JK: Ja. En, eh, jullie-jullie zijn dan bezig met het ontwikkelen van de wijk van de toekomst. Maar, eh, er zijn natuurlijk veel meer projecten in Nederland die ook werken aan dit van de toekomst en dat van de toekomst. Eh, wat ik zostraks ook al zei bijvoorbeeld: Ameland is bezig met-met zelfvoorzienend te worden, eh, je hebt de Floriade in-in Almere ook die bezig is met de groene wijk van de toekomst. In hoeverre werken jullie samen met dit soort projecten of-of leren jullie van dit soort projecten? Of is het ieder voor zich met het wiel opnieuw uitvinden?

TN: Eh, nou ja zoals ik net al zei: er zijn verschillende netwerken tussen-tussen die organisaties, er zijn events waar je naartoe gaat. Dus wij, eh-eh, ja daar gaan, daar nemen wij ook allemaal aan deel, dat Smart City Living Lab dat delen we- of, eh, daar nemen wij aan deel. Eh, wij hebben natuurlijk ook een, eh, ja best wel groot, eh, schikking van partners. En dus iedereen heeft wel zijn eigen netwerken en die netwerken die-die komen ook uit die andere steden inderdaad. Dus vorige week zijn we naar een smart city event geweest. Dus wel degelijk ben je -constant zijn we bezig om te kijken wat er ergens anders ook gebeurt. Eh, je wilt de slimste zijn, maar natuurlijk innovaties -die gaan constant overal door. Dus ja, dat, eh, wij willen ook leren van wat er ergens anders gebeurt en andersom ook.

JK: Ja en, eh, qua innovatie -jullie betrekken ook allerlei studententeams, bijvoorbeeld voor dat duurzaam huis van -hoe heet dat- CASA ofzoiets?

TN: Casa, ja.

JK: Maar ik las ook een rapport over een buurtoren waar -waar jullie, eh, verticale verbouwing wilden gaan doen, wat er heel leuk uitzag. Eh, komen studententeams daar zelf mee of-of betrekken jullie die er heel erg bij bij jullie...?

TN: Nee die -dat-dat, eh, eigenlijk, eh-eh, die buurtoren dat is volgens mij van studenten, eh...

JK: Van Tilburg geloof ik.

TN: Ja ik ben daar geweest bij die pitch, dat is, eh, maar daar komen eigenlijk -die Fontys komt daar zelf mee. Fontys heeft echt een aantal projecten bijvoorbeeld, 'mogen we dit ook over BSD doen?' Nou dan gaan ze een half jaar of een aantal maanden gaan ze daar op werken. En ook Biden [?] studenten van, eh, van de TU, eh, over smart cities en buildings gaat dat over. Je hebt wel twee, dat zijn eigenlijk studenten die al een master gehaald hebben, maar die doen er dan nog twee jaar achteraan met de universiteit. Dat is een soort -die worden dan, eh, publiek-privaat betaald, deels door het bedrijfsleven, maar deels ook door de universiteit. En die gaan dan werken aan Brainport Smart District. En die-die, eh, dat is ook -en die-die ontwikkelen dan allerlei ideeën en presenteren ze dan aan ons en daar nemen we weer, eh, dingen in mee. En dat komt eigenlijk allemaal vanuit, eh -en ook -niet alleen -ook vanuit de Carolus College wat er dus zit, dat zijn dus, eh, middelbare scholieren in het plangebied. Die hebben dus ook, eh, allerlei, eh, die hebben dus ook zelf in een

soort projecten mogen ze denken over de stad van de toekomst, hoe ziet die eruit? Hebben ze bijvoorbeeld een grote glazen koepel bedacht, eh-eh, nou ja van alles -komen ze met ideeën die echt af en toe -daar zitten ook heel-heel erg haha radicale ideeën bij, dat ik denk van: hoe kom je erbij? Maar dat hadden we zelf niet kunnen bedenken, soms wel heel slim en dan denk ik van: ja... Dus daar zitten ook wel -en zelfs de basisschool is daar al mee bezig. Dus die zijn ook -ja, de Brainport regio, dus daar kun je -ja dat noemen ze Brainport scholen, die zijn al bezig met technieken onder de aandacht te brengen bij kinderen al en dan is die slimme wijk natuurlijk een heel mooi voorbeeld en ook een heel aansprekend voorbeeld van hoe zo'n wijk van de toekomst eruit ziet. Zo zie je dat al die, eh, die doen allemaal mee, maar daar hoeven we eigenlijk zelf, eh-eh, wij gaan er ook wel altijd heen, dus wij gaan, eh, heh, dus dan word ik gevraagd bijvoorbeeld om dan, eh, in een jury te zitten over de ideeën, want dan moeten ze natuurlijk een beste idee -welke wij dan het beste idee vinden. Dus dat doen we wel, we dragen er wel aan bij, of we doen dan een startpresentatie van wat het precies is. Maar het komt wel allemaal vanuit die -vanuit- vanuit die scholen zelf eigenlijk.

JK: Leuk. En zo'n buurttoren, komt die er dan ook, of is het meer dat dat een soort inspiratie is voor wat jullie op gaan pakken later?

TN: Nou dat -die boekjes hebben we ook allemaal liggen op het kantoor dan, eh, -ja ze hadden bijvoorbeeld boomhutten bedacht, eh, die dan zouden moeten komen, want die waren duurzaam en daardoor gaan kinderen ook meer bewegen en dat hoorde dan bij de slimme wijk. Nou dat zijn allemaal dingen die we dan- die we dan op het kantoor hebben liggen en, eh, die gaan we-die nemen we allemaal mee op het moment dat daar dingen komen. Ja dat zijn wel ideeën die je in je achterhoofd, eh-eh, als het kan dan gaan we dat realiseren.

JK: Ja. En, eh, kijk wat dat betreft, jullie zijn natuurlijk een experimenteer, eh, tuin. En ik las ergens dat jullie ook de experimenteerstatus hebben aangevraagd bij de overheid. Hoe belangrijk is dat voor jullie, zo'n status? Wat doet dat?

TN: Nou wij gaan kijken, eh, dat is natuurlijk ook, eh, over die rode lijn en die groene lijn, heh, waar het over hadden. Er zijn natuurlijk randvoorwaarden waar we het over hadden, onder andere dat de gemeente daar grond gekocht heeft. Heh, dat zijn natuurlijk exploitaties, daar zitten de belangen van de gemeente ook in, of in ieder geval financieel is dat belangrijk. Eh, zo gaat het ook met de regelgeving, want je hebt natuurlijk, eh, er worden allerlei nieuwe woonconcepten ontwikkeld, maar die moeten wel aan de, eh-eh-eh, bijvoorbeeld aan de-de, eh, hoe noem je dat, constructief moet dat wel goed in elkaar zitten. Als die huizen in elkaar-uit elkaar vallen, ja dan -wie is daar dan verantwoordelijk -dat wil je natuurlijk niet. Dus, eh, er blijven altijd regels, die toch, eh, wel belangrijk zijn. Ook welstand, heh, dat bestaat op dit moment ook nog. Dat is dadelijk ook weer een afweging, van hoe gaan we daar mee om? Als je -wil je nou iets zo duurzaam mogelijk of moet ik er, eh, of allebei? Moet het er heel mooi uit zien, moet het passen? Dat zijn allemaal afwegingen die nu komen. En zo zijn er nog veel meer regels die soms in de weg kunnen staan. Functiemenging bijvoorbeeld. In de planologie zijn er vaak zoneringen tussen bedrijven en, eh, woningen. Heh, eh, ja het is misschien ook niet leuk als iedereen zomaar een café- het zou wel mooi zijn als iedereen een eigen restaurant of een eigen, eh-eh, heel makkelijk een eigen bedrijf zou kunnen beginnen. Daar kan je innovatie misschien heel erg mee bevorderen, maar als iemand naast jou een restaurant begint en die heeft dan een, eh, heh, die heeft dan een schoorsteen, ja... Dus er zitten natuurlijk redenen achter waarom de planologie op een bepaalde manier in elkaar zit, maar niettemin, wij proberen wel veranderingen teweeg te brengen. En die regelgeving zal ook mee moeten met de tijd. Dus, eh, wij hebben, eh, -en bijvoorbeeld ook een hele -wij gaan ook natuurlijk kijken naar mobiliteit. Daar is de gemeente Helmond wel vooruitlopend in, ook met die Automotus campus. In ieder geval heel veel Europese projecten die er plaatsvinden, onder andere op het zelfrijdende shuttles en auto's. Nou daar willen we juist, eh, in zo'n wijk -in zo'n woonwijk zou daar een testomgeving voor

moeten zijn, of dat willen we ook. Alleen hoe ga je dan met regels om? Nou ja, eh, heh want regelgeving en zelfrijdende auto's, ja dat is natuurlijk ook wel een spanningsveld. Maar hier -dan moeten wij dus ook echt gaan zoeken naar andere, eh, als daar beperkingen in zitten, en daarvoor zit bijvoorbeeld de provincie er ook. Eh, nou ja dan moeten we gaan kijken van: hoe kunnen we dat regelgevingstechnisch anders doen? Een ander voorbeeld: van, nou, het is niet dat daar overigens sprake van is, maar eventjes ter illustratie wat ik zelf wel eens denk, van hoe kun je nou, eh, elektrische auto's, eh, heh, -we hebben wel eens gezegd: er mogen alleen maar elektrische auto's in deze wijk. Maar goed, als je dat zegt, wie kan er dan in de wijk wonen dadelijk heh? Iedereen moet wel een elektrische auto kunnen kopen en is dat ook wel haalbaar? Dus je zou misschien beter kunnen zeggen: we gaan het heel erg aantrekkelijk maken om elektrische auto's -nou, misschien dat mensen dan wel subsidie kunnen krijgen voor een elektrische auto, of misschien dat ze minder belasting hoeven te betalen, maar de wegenbelasting die wordt geïnd door de provincie. Nou dan zou je dus met de gemeente, maar dan zou je dus met de provincie in zo'n geval -als je daarvoor kiest- in gesprek moeten. Dan zou je kunnen zeggen van: nou, kunnen we hier niet in deze, eh, omgeving een duurzaam idee bedenken, waardoor de wegenbelasting hier omlaag kan voor elektrische auto's? Ik noem maar eventjes wat, maar zo moet je dus wel, eh, je moet wel de barrière -kijk, als wij barrière, juist omdat wij die barrières hier weg kunnen nemen, of weg willen gaan nemen, ook als overheden zijnde, daardoor kun je dus ook een, eh, de slimste zijn en vooruit gaan lopen op anderen. Dus dan moet je misschien financieel bijspringen, je moet qua regelgeving bijspringen en zodoende, eh-eh, kun je echt de slimste zijn, maar dan moet je over je eigen schaduw heen stappen.

JK: Ja. En daarvoor wilden jullie dan ook zo'n speciale commissie hebben toch, die snel regels door kan nemen en kan aanpassen voor jullie op een versnelde manier eigenlijk?

TN: Eh, nou... Ja goed, dat zal natuurlijk -een commissie, eh...

JK: Tenminste, dat had ik ergens gelezen in een rapport.

TN: Ja haha, dat zal natuurlijk gebruikt worden door het quality team, daar hebben we aan gedacht. Dat is meer om, eh, om te kijken of iets passend is in het plangebied. Eh, maar als er regels aangepast zullen moeten worden, dan moeten wij natuurlijk, eh, met de -met de -kijk wat betreft de gemeentelijke regels, nou dan moeten we met de gemeente in overleg, dan moet de raad daar iets van vinden. Dus er zijn wel vaak partijen ook die wij natuurlijk -en de provincie en het rijk, maar die, eh, maar het rijk heeft bijvoorbeeld voor de omgevingswet die er nu aan komt -zijn er ook wel, eh, crisis- en herstelwet zijn er ook al pilotzones waar je op een vrijere manier met regels om kunt gaan. En Brainport Smart District is al benoemd als één van zo'n gebied, dat er planologisch iets meer, eh, ruimte is om dingen op een andere manier te doen.

JK: Dus daar zijn jullie nu al iets vrijer in ook?

TN: Dat zijn wij al benoemd al een aantal- of een paar jaar geleden ja.

JK: Ja. Eh, wanneer is dit project volgens jou nou echt een succes? Wanneer noem jij het een succes?

TN: Eh, nou ja, eh... Als wij er in slagen om iets te doen wat, eh, wat verder gaat dan de state of the art die er op dit moment is. Dus we moeten dingen -vooruitgaand op de markt moeten we dingen gaan realiseren. Dus dat, eh-eh, als je zegt, eh, dus dat is, eh, qua innovatie is dat natuurlijk een heel belangrijke. Eh, het moet wel echt -kijk Brandevoort staat -stond -in het verleden is die nationaal heel erg bekend geweest, ook omdat ze toen hebben gekozen om juist die hele klassieke bouwstijl te kiezen, die nu ook al op veel andere plaatsen wordt toegepast. Maar er komen heel vaak komen er

mensen daar kijken van hoe dat is gegaan. En dat is, eh, nou dat is een wijk waar Helmond ook trots op is. Eh, en de regio ook en ik denk dat in de toekomst zou dat ook zo moeten zijn. Bijvoorbeeld bij Brainport Smart District, dat als andere partijen hier komen kijken -nationaal, maar misschien zelfs ook wel internationaal- van hoe dingen hier gaan, eh, dan, eh-eh, ja dan denk ik dat we het zeker goed gedaan hebben. Ten tweede, eh, moet dat natuurlijk -of dat is eigenlijk een randvoorwaarde, moet het natuurlijk gewoon een, eh, aantrekkelijke leefomgeving zijn voor mensen. En ik denk ten derde ook dat het -dat als we over-over 20 jaar naar de wijk kijken, dat we nog steeds zeggen dat het een aantrekkelijke en prettig leefbare wijk is om te wonen.

JK: Ja en wat dat betreft hebben jullie nu natuurlijk al -jullie zijn een paar jaar bezig met het vernieuwen van processen en regelgeving en nieuwe ideeën voor wonen. Wat-wat heb je nou voor je gevoel, wat heeft -wat hebben jullie als groep, als collaboratie nu geleerd? Wat zou je anders gaan aanpakken in andere projecten?

TN: Eh, ja... Ik denk dat dat heel veel dingen zijn.

JK: Ja is een hele open vraag haha.

TN: Haha. Ja goed, eh, ik zit even te kijken... Jij bedoelt wat je in andere projecten, eh-eh, eigenlijk is dit -dit is al een proces geweest -nou ja, wat ik bijvoorbeeld noemde, eh, met bewoners, heh, de combinatie tussen bottom-up en, eh, top-down, dat dat eigenlijk twee dingen zijn die onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn. Dat is wel een heel belangrijke. Eh...

JK: Dat is echt iets wat andere projecten ook verder kan brengen zeg maar?

TN: Ja absoluut en, eh, ja de wil om het ook echt samen te gaan -of, eh... Ja wat ook heel belangrijk is, is die, eh, ja is het samenbrengen van die partijen. Dat is -dat -ik denk dat de meerwaarde van dit project ook een constant je, eh, scherp te houden, dat je niet in karrensporen terecht gaat komen. Dat is echt een belangrijke, eh -en dat doen we dus doordat er meer partijen in zitten, heh, dus dat die- en dat we dat ook echt geformaliseerd hebben dat die meerdere partijen -dus die -dat constant -die provincie, die TU's, heh, die Tilburg University, dat die de hele tijd ook actief mee blijven doen. En daar hoeven we niet aan te trekken, want dat doen ze zelf. Eh-eh, en dat je daardoor constant fris blijft in je hoofd, die constante wisselwerking. En daardoor krijg je echt innovatie, want als je dat -als je binnen de eigen muren -dat is mijn persoonlijke mening, wij hebben deze evaluatie, ja nog nooit expliciet zo, eh-eh, vooraf komt die vraag natuurlijk -die feedback, die krijg je constant en je bent daar de hele tijd mee bezig. Dus dat is, eh, je houdt elkaar echt, eh, heel erg scherp.

JK: Ja, en anders zou je weer heel snel teruggaan in die karrensporen?

TN: Sorry?

JK: Anders zou je weer heel snel teruggaan in die karrensporen bedoel je? Dat je weer die gebruikelijke procedures oppakt.

TN: Ja.

JK: Ok, dat is wel een interessante.

TN: Dat houdt je in mijn optiek wel echt heel erg scherp. En het -wat ook heel erg belangrijk is, is om het, eh-eh, om het draagvlak voor het project breed te houden. Wat wij hebben gedaan met syntegegration bijvoorbeeld, hebben wij -dat syntegegration was echt een hele goeie, niet alleen omdat

daar inhoud uit is gekomen die waardevol was, maar ook omdat mensen die daar, eh, met elkaar in contact zijn gebracht. Dus als je mensen daar nog over spreekt, die zijn daar allemaal -sommige mensen die ik sinds dat -sinds die tijd niet meer gesproken heb en nu nog wel, die kunnen dat -ja, die kun je bij wijze van spreken 's nachts voor wakker maken, omdat drie dagen lang is dat gewoon, eh, heel erg intensief. Maar ze wisselen dingen ook heel objectief met elkaar uit en, eh-eh, ja, eh, als je nu mensen tegen, eh, heh, soms heb je een beetje group sync op een zeker moment, heh, dat mensen elkaar goed kennen allemaal. Maar dat hadden we daar dus niet, omdat de helft elkaar niet kende. Heh, overigens, dit is mijn persoonlijke opvatting, heh, ik weet niet of dat allemaal gedeeld wordt door het, eh, ik heb geen reden trouwens om daar aan te twijfelen, ik denk dat anderen dat ook vinden. Maar ik denk dat, eh-eh, het feit dat daar allemaal mensen ook nieuwe mensen, nieuwe inzichten met elkaar in contact komen daarvan veel geleerd hebben. Dat ze dat ook heel er positief - en dat ze het project ook heel erg ondersteunen. Ik had een, eh, presentatie op de Tilburg University een paar maanden geleden. En veel mensen die ik daar niet meer gesproken had, maar die waren ook bij dat syntegeation geweest, en die wisten nog allemaal precies waar dat project over ging. Dus dat ligt heel erg een soort van samen, eh, dat heeft een soort van, eh, ja gemeenschap gecreëert van mensen, omdat ze er allemaal heel positief over waren. En de ideeën die daaruit zijn gekomen, zijn dus ook niet alleen voor Brainport Smart District, maar die mensen zijn allemaal van het vakgebied - altijd mee bezig, dus ze nemen het overal mee. Dus dat is een veel bredere werking eigenlijk. Maar dat heeft wel een soort van community, eh, gecreëerd.

JK: Ja, en zo'n methode, is dat dan ook iets wat jullie in andere projecten zullen gaan doen? Of is dat alleen iets wat je bij zulke massive, hele grote projecten in de toekomst gaat doen?

TN: Eh, nou het is- het was een vrij kostbare methode, omdat er mensen uit Zwitserland -ja die zijn daarin gespecialiseerd, die moesten dus overkomen en dat moest helemaal gehost worden. Dat was veel werk. Dat is gelukkig ook deels door de gemeente en de provincie gefinancierd, maar het is niet zoiets wat je zomaar, eh, zou doen. Eh, het wordt wel vaker gedaan, maar vaak door grotere organisaties en, eh, maar -en ook onderling bijvoorbeeld, gemeentes of grote banken die doen zoiets met onderlinge afdelingen. Maar dit was ook de eerste keer dat ze het gedaan hebben met veel stakeholders. Dus je -want er was eigenlijk geen organisatie, er was alleen nog maar een netwerk en dat hebben we nou omgezet naar een organisatie toe. Maar daar heeft dat syntegeation wel een hele belangrijke rol in gespeeld om daar, eh, om de cultuur van de mensen -om een soort van beeld te scheppen waar iedereen -wat iedereen gedragen had, terwijl ze eigenlijk wel heel veel verschillende belangen hebben. Dus dat was wel een hele goeie. En ook wat wij gedaan hebben -dat we -op een zeker moment hadden we daardoor een definitie te pakken. Want vooraf, wat is nou een smart city? Is dat heel erg sociaal, of is dat -heh want vaak wordt smart city technologisch in gestoken, maar wij hebben gezegd van: nee we willen ook sociale inzichten, we willen ook die, heh, theorieën over wat is nou de samenstelling-ideale samenstelling van een wijk? Wat voor soort mensen moet je -heh, leidt tot-leidt tot, eh, saamhorigheid, of niet? Heh, wat is de wijk van de toekomst? Heh, dat zijn allemaal inzichten die we daar ook aan toegevoegd hebben, maar vooraf, eh, merkte ik dat die inzichten heel erg wisselden tussen de partijen en, eh, dat er- en toen hebben we dus dat syntegeation in 3 dagen te houden, hebben we dus wel -gewoon iedereen bij elkaar te zetten, wordt dat door iedereen wel gedragen, dat-dat is ook de scope die er op een zeker moment is gekomen. En dan kun je ook een stap vooruit zetten, want anders -als je iedere keer weer een discussie terug gaat naar een discussie en een definitie, en kijk -het is niet zo dat die wijk nu als een blauwdruk door syntegeation wordt uitgevoerd, maar je hebt wel een zeker, eh-eh, een kritische massa van gedeelde opinies die, eh, voldoende is om, eh, -dat merk je ook: dat commitment blijft erin zitten bij iedereen. Dus ik denk wel dat dat een belangrijke is geweest.

JK: Dus doordat iedereen weet wat het idee is en waar jullie naartoe willen zeg maar?

TN: Iedereen weet dat, omdat -het zit er zo in, je kunt ze er 's nachts voor wakker maken bij wijze van spreke. Hah.

JK: Gaaf. Hey, ik ben aardig door mijn vragen heen ondertussen. Eh, het, eh, de vragen die ik nu had waren ook allemaal bedoeld als een soort van beduidelijker maken van het verhaal wat ik al had van jullie rapporten. Eh, dus wat dat betreft heel erg bedankt voor je verhaal. Eh, heb je nog iets waarvan je denkt: ok, dat is heel vreemd dat dat onderbelicht is gebleven, of is alles wel een beetje aan bot geweest?

TN: Nee ik denk dat je wel goeie vragen gesteld hebt. Ik denk dat we wel, eh-eh, ja ik denk dat we op zich wel, dat we alle aspecten wel doorlopen zijn.

JK: Ja, dat was het idee ook. Nou goed, dan was dit hem een beetje. Eh, ik ga-ik ga het hele verhaal nu dus uitwerken, ik ga het transcriberen en ik stuur het nog een paar keer op ter verificatie. En dan, eh, maak ik er een verhaal over en dan, eh, ga ik het uitwerken voor mijn scriptie en dan krijg je dat ook over een paar weken als het goed is.

TN: Ok, nou ik ben wel benieuwd wat de-wat de andere Utopische projecten zijn die je ook nog geanalyseerd hebt.

JK: Ik heb er nu een stuk of zes/zeven gehad en je merkt wel steeds meer dat er overeenkomsten en dingetjes die mensen heel anders doen. Dus het begint wel steeds meer vorm te krijgen. Het begint wel heel interessant te worden nu.

TN: Ja, ik ben heel benieuwd wat jouw conclusies zijn. Ja, eh, overeenkomsten, maar ook, ja wat zeg maar de kritische factoren zijn in deze projecten, succesfactoren. Interessant.

JK: Ja, en het gaat uiteindelijk ook wel een beetje naar hoe-hoe kunnen dit soort projecten nu gestimuleerd worden door overheden enzo. Nou ja daar speelt bij jullie bijvoorbeeld die regelgeving ook heel erg een rol. Dus dat, eh, dat krijg je nog.

TN: Ja, het is natuurlijk ook heel belangrijk om het straks ook echt onderscheidend te gaan maken. Maar ja, je ziet -ja, kijk de provincie zit hierin, de gemeente ook, maar die heeft- de gemeente moeten wel een beetje over hun eigen- je merkt ook, eh, nog eventjes een toevoeging nu jij dat zegt. Eh, voor de gemeente moeten dingen op een nieuwe manier gaan gebeuren. Eh, het is nieuwer dan het, eh-eh, dan het huidige -en de organisaties moeten daarin mee gaan en de bestuurders moeten daar ook in- en-en de gemeenteraadsleden ook. En het is denk ik geen vanzelfsprekendheid, eh, dat, eh, dat iedereen daar zo in meegaat en de provincie ook. En, eh, dus, eh, die welwillendheid van-van mensen -en er zijn natuurlijk ook kosten verbonden aan zo'n proces, want je hebt heel veel aanloopkosten feitelijk, heh, voordat jij eigenlijk de eerste stenen gaat stapelen of welke materialen het dadelijk ook zijn, eh, zijn er heel veel dingen, eh, moet er-moet er heel veel denkwerk vericht worden, maar ook investeringen. Ook investeringen in tijd, mensen in kind die-die echt de bereidheid moeten hebben, maar ook de kosten die er aan verbonden zijn. Dus je moet al echt heel ver je schouders -of je nek al uitsteken voordat er überhaupt iets gebeurt. Maar het positieve is daar ook, als je bij het smart city event bent, dan staat de, eh -en je hoort ook heel vaak positieve feedback krijg je mee terug, dat ze hiermee bezig zijn. Heh, maar dat, eh, dus die gemeente, ja... Dus dat, eh, voor het imago van de gemeente is dat natuurlijk ook heel erg positief om hier in mee te lopen. Dus dat-dat betaalt zich ook wel zeker wel terug, eh, maar het is wel-verder wel belangrijk.

JK: Ja, en nogmaals, dat gedachtegoed van innoveren en slim zijn en kennis opdoen, dat is wel heel erg heersend in jullie regio natuurlijk. Maar, eh, dit hoor je wel vaker inderdaad, want het gaat ook

bij dit soort radicalere ideeën zijn er wel risico's die je neemt. Het zijn nieuwe dingen, die nog niet getest zijn in de praktijk, waar je eigenlijk nu mee komt. En, eh, vaak willen gemeenten en overheden die willen heel veel zekerheid hebben juist en dat botst dan heel vaak met elkaar.

TN: Maar dat is hier ook zo, heh, we moeten -wat ik ook zei- je hebt-je hebt, ja de rode lijn van de huidige cultuur die er is bij de gemeentelijke organisatie, bij de, eh-eh, bij de provincie, bij de bouwers, maar ook bij iedereen eigenlijk. De bewoners ook. Heh, de huidige manier van werken, ga jij je auto nou een stukje verder neerzetten, of zet je hem bij jou voor de deur neer? Iedereen moet er een, eh, en dat is ook de uitdaging: als mensen daarin mee te gaan en de community te krijgen en welke -wat voor mensen krijg je dan heh? Eh, als je early adaptors hebt, feitelijk uit deze regio, eh, die willen wel duurzaam bouwen en die hebben daar misschien wel het geld voor, maar juist ook om die andere groepen daarin mee te gaan krijgen, eh, dat wordt natuurlijk -en als je het over succesfactoren hebt, wanneer is het nou een succes?- ook als je dat voor elkaar krijgt, andere mensen daarin -die beweging op gang te krijgen waar ook meer mensen dan de usual suspects en, eh, in staat zijn om daarbij aan te sluiten.

JK: Ook die middengroep zeg maar, die late adaptors.

TN: Ja, en dan kun je dus echt die transitie, eh, helpen. Dus dat zou wel heel mooi zijn.

JK: Ja, het bewegen met je ideeën.

TN: Ja.

JK: Ok Thijs, hartstikke bedankt nogmaals. Fijn dat het ook via Skype kon, nogmaals sorry dat ik er niet kon zijn.

TN: Nee, maar dit gaat zo ook prima.

JK: Haha, ja nee dat viel- het was mijn eerste keer ook dat ik een interview via Skype deed en het beviel wel goed eigenlijk.

TN: Ja, nee zeker. Nou dan wens ik jou heel veel succes en dan ben ik heel benieuwd wat het wordt.

JK: Ja, ik laat binnenkort van me horen.

TN: Ok, goed, hoi hoi.

JK: Hoi Thijs.

Case 11: Transition Town Nederland

JK = Joey Koning

PH = Paul Hendriksen

JK: Hoop ik altijd dat ie het ook doet.

PH: Ja, wil je het nog even testen, of...?

JK: Nee. Tenminste, ik heb al 10 interviews gehad ofzo, dus tot nu toe is het nog nooit niet goed gegaan. Eh, ja want je was er vanaf het begin bij -bij de Transition Town beweging in Nederland. Hoe-hoe ging dat? Hoe ben je er bij betrokken geraakt?

PH: Eh, ja dat was via mijn toenmalige werk. Ik werkte toen voor een, eh, een stichting hier in Overijssel die, eh, allerlei, eh-eh, educatieve projecten deed rond internationale vraagstukken. Eh, nou duurzame ontwikkeling was mijn specialiteit en we wilden kijken hoe we, eh, iets konden doen met het Earth Charter, als je dat wat zegt?

JK: Nee?

PH: Dat is eigenlijk een initiatief vanuit de Verenigde Naties gestart, eh, naar aanleiding van, eh-eh, ja eigenlijk de -de eerste conferenties rond milieu en ontwikkeling en Rio de Janeiro en verder. Eh, en-en toen hebben ze gezegd van: ja eigenlijk hebben we een soort van plus nodig op de -boven op de mensenrechten. Eh, en dat gaat dan over de rechten van de planeet en alle levensgemeenschappen. Dus dat is een soort van top-up zou je kunnen zeggen.

JK: Meer dan alleen mens.

PH: Ja-ja, precies. Nou en om daar die hele duurzaamheidsgedachte in-in te vervatten. Nou daar was een cursus over in, eh, in Zuid-West Engeland, eh, in het, eh, Schumacher college. Eh, houden ze een -was er een weekcursus van twee mensen die nauw bij dat Earth Charter betrokken waren en die, eh, dat als een educatief instrument, eh, zeg maar de vertaalslag daarvan aan het maken waren. En de -en dat ging dus over Earth Charter als educatief instrument. Dus, eh, nou één van die twee -ik was daar dus, eh, naartoe gegaan in het kader van die projectontwikkeling die we deden en, eh, één van de twee gastdocenten die zei van: nou ik ben, eh, ergens in de week -vanavond uitgenodigd door een naburig dorp om, eh, of een naburig stadje, om daar een lezing te geven -eigenlijk over hetzelfde onderwerp. Dus wie het leuk vindt die gaat maar mee. En, eh, nou ik vond dat leuk, dus ik ging mee en, eh, toen kwamen we terecht in een, eh, in een gebouw waar, eh, iets van 250 mensen zaten van heel verschillende, eh-eh, soorten en, eh, en achtergronden. Letterlijk, eh, mensen met een krijtstreppak die naast, eh, Crusties [?] zaten met dreadlocks en, eh, en-en van die typisch Engelse dames met van dat watergolfhaar en een tasje op schoot. Dus alles-alles zat er door elkaar en dat ging dus die hele avond over duurzaamheidseducatie. Nou en dat in een plaatsje van, eh, van ruim 8000 inwoners. Ik dacht van: als ik dit organiseer in Nederland, en ik maak er een landelijke dag van, dan krijg ik 25 mensen, en niet 250 zoals hier. Dus wat gebeurt hier? Nou, eh, dus ik, eh, ben daar toen, eh, verder in gaan verdiepen. Dat bleek dus de-de lancering te zijn van, eh, de-de onderwijswerkgroep van Transition Town Totness. Nou dat was de bakermat...

JK: Ik wou net zeggen, daar is Rob ook begonnen toch?

PH: Precies, ik -achteraf bezien heb ik inderdaad ook naar een, eh, voordracht van Rob Hopkins zitten luisteren, maar ja ik wist helemaal niet wie die man was, dus, eh... haha

JK: Ja, ondertussen een heel goed beeld, maar...

PH: Ja! Eh, nou zo-zo is dat gekomen. Dus ik raakte geïnteresseerd, ik kwam terug in Nederland en toen ben ik, eh, heb ik het toen net uitgekomen Transition Handbook besteld en ben ik daarin gaan lezen. En...

JK: Maar toen was het al een paar jaar bezig in Engeland?

PH: Ja dat is -dat, eh, daar waren ze inderdaad in 2006 gestart. Eh, dus het was -nou we hebben het nu over, eh, 2008 dat ik het boek had besteld en, eh... Nou 2007, november 2007 was ik, eh, inderdaad in, eh, in Zuid-West Engeland. Dus 2008 ben ik dat boek gaan lezen en, eh, nou toen bleek dat er meerdere mensen dat hadden besteld en ook aan het lezen waren en, eh, nou toen zijn we dus zowel landelijk als in Deventer waar ik toen woonde lokaal bij elkaar gekomen en, eh, ja was de vraag van: willen we dit starten hier? Was eigenlijk heel snel te beantwoorden. Dus, eh...

JK: En hoe kom je eigenlijk -hoe vind je elkaar dan? Je bent allemaal dat boek aan het lezen en dan...

PH: Ja, eh, nou ik zat er kennelijk al -in Deventer al in het goeie circuit. Maar dat was heel toevallig, eh, dat de -ja met een paar vrienden, eh-eh, een zomer picknick aan-aan de oever van de IJssel hielden en toen vertelde ik: ja ik ben nu een boek aan het lezen, blablabla. En één van die anderen die zei dus van: nou ik ook, wat toevallig! En, nou toen we er nog over doorpraatten werd het een beetje scary, want, eh, toen, eh, toen, eh, bleek dus dat we de vorige avond allebei op dezelfde bladzijde waren geëindigd en de bladwijzer ertussen hadden gedaan. Dus toen was het wel: hm, wil je ons hier iets vertellen? Haha, moeten we hier iets mee ofzo? Dus dat was-dat was wel een hele duidelijke.

JK: Maar die waren allemaal niet naar Zuid-West Engeland geweest?

PH: Nee-nee-nee, nee. En landelijk, eh, was er -ja is nog steeds- er is een, eh, organisatie 'Omslag' in Eindhoven, die zich al -nou iets van 25/30 jaar bezighoudt met, eh, met het thema duurzame ontwikkeling.

JK: Ja en ook wel transitie zo te horen aan de naam.

PH: Ja, die hebben een hele goeie -een heel goed uitgebreid netwerk en daar zitten dus twee mensen die echt -nou netwerkers puur sang zijn. En die hadden dus in de gaten dat ik ermee bezig was en dat er een paar anderen mee bezig waren, dus toen zeiden ze van: goh, misschien moeten jullie eens contact met elkaar zoeken. Dus -nou zo is dat gekomen.

JK: Ja, dus je kon gebruik maken van een bestaand netwerk al en mensen die ook op dezelfde -met dezelfde thema's bezig waren?

PH: Ja! Ja-ja-ja. Ja voor mij voelde het heel erg als thuiskomen. Ik had een, eh, ik had, eh, op dat moment dus werk bij, eh, bij die stichting -COS Overijssel, dat stond voor Centrum voor Ontwikkeling Samenwerking, nou bestaat inmiddels niet meer. Maar, eh, het ging dus heel erg over zeg maar het vertalen van-van mondiale vraagstukken naar-naar, eh, om dat zeg maar lokaal bij mensen erin te krijgen. En dat was eigenlijk altijd een lastige vertaalslag, want het is een ver-van-mijn-bed show en het ging heel erg over ontwikkelingsamenwerking en-en nou -daar komen al die milieuthema's bij

kijken. En hoe zorg je er nou voor dat dat bij mensen tussen de oren komt en dat ze er ook nog naar gaan handelen? Nou, eh, altijd ingewikkeld eigenlijk. Eh, en toen kwam ik dus -liep ik dus tegen die Transition Towns aan, en dat voelde zo van: ja dit is gewoon waar-waar het over gaat. Het moet lokaal en niet alleen hier in het rijke westen, eh, net zo goed ook-ook elders op de wereld. Heh, we hadden financierders die, eh, bij die stichting die, eh, die wilden dat we -dat we vooral ook, eh, nou zeg maar jubelden en juichten in onze projecten over, eh, over mondiale handel en dat arme landen ook toegang kregen tot die wereldmarkt. Terwijl ik steeds meer het gevoel kreeg van: ja, die wereldmarkt is-is de volgende fuik waar ze in zwemmen, want, eh, straks dan, eh, dan houdt het op met-met fossiele brandstoffen en is dat gesleep met goederen -is, eh, is helemaal ja not-done. En dan zitten ze met zijn allen op de wereldmarkt, ja lekker. Wat er nodig is is dat die regionale markten ontwikkeld worden en dat ze-dat ze daar veel krachtiger worden. En dat -nou dat was precies wat ik aan antwoorden ook binnen die transitiebeweging vond. En daar zit een fundamenteel andere invulling die je krijgt bijvoorbeeld op het thema Fair Trade. Eh, die-die binnen de ontwikkelingsbeweging -heh, ontwikkelingssamenwerking beweging eigenlijk een beetje als een soort eindstation wordt gezien. Van: nou, heh, als het Fair Trade is, dan is het goed, klaar.

[Hond leidt af]

PH: Eh, dus dat Fair Trade dat-dat is het eindstation voor dat soort clubs, terwijl je zou kunnen zeggen vanuit de optiek van veerkracht, als je dat als-als bril neemt waardoor je je dingen bekijkt, eh, ja dan-dan is dat helemaal geen, eh, geen-geen teken van, eh, van-van lokale veerkracht in ieder geval. Dat je uiteindelijk, eh, nog steeds, eh-eh, allerlei grondstoffen en, eh, nou als het gaat om citrusvruchten bijvoorbeeld, eh, dat je heel veel water en biomassa eigenlijk het land uit-uitbrengt. Heh, dat komt niet meer terug. Eh, dus je verarmt in feite in plaats van dat je verrijkt. En-en dat is, eh, dat is precies het verschil.

JK: Maar dat is ook een beetje meer het algemene doel toch van Transition Towns toch? Die veerbaarheid en-en resilience? Niet zozeer nou persé duurzaamheid en klimaat, maar meer een soort van die communities die dan met een veranderende wereld om kunnen gaan zeg maar?

PH: Ja-ja. Ja en veerkracht is dan-is dan inderdaad een-een term die, eh, die, eh, ja die centraal staat. Eh, waarbij, eh, nou dat-dat verraadt het -dat verraadt ook een beetje zeg maar waar-waar überhaupt het hele idee van Transition Towns vandaan komt. Heh, want veerkracht is-is, eh, bij uitstek een term die in de ecologie is ontstaan. Eh, die heel erg centraal staat in, eh, in-in -binnen de permacultuur. Nou permacultuur is uiteindelijk, eh, ja de tak van sport die onder meer Rob Hopkins, eh-eh, beoefende en toen bedacht van: ja, dit zou je net zo goed ook op de menselijke samenleving kunnen toepassen. Of laten we eens kijken wat er gebeurt als je dat doet, als je die ontwerpprincipes uit permacultuur -als je gaat kijken van: goh, wat gebeurt er als je dat, eh, naar de menselijke samenleving vertaald? Nou dat blijkt, eh, bijna 1 op 1 te werken en, eh, en dat maakt ook dat-dat een veerkrachtig systeem, eh, binnen de ecologie, eh, ja dat-dat heeft eigenlijk 3-3 hoofdkenmerken: eh, het eerste is, eh, het bestaan van gradaties aan diversiteit, dus soortenrijkdom. Nou als je dat naar de menselijke samenleving vertaald, dan gaat dat over, eh, ja dat je mensen van heel verschillende, eh, achtergronden allemaal bij elkaar zet. Zowel qua leeftijden, seksen, maar vooral ook, eh, ja zeg maar allerlei, eh, specialiteiten en-en passies en dergelijke.

JK: En dat was ook bij jullie zo?

PH: Ja-ja-ja.

JK: Mooi.

PH: Eh, en-en een volgende is met een mooie term 'modulariteit': dus in feite dat-dat inderdaad - nou zeg maar de verschillende elementen elkaar aanvullen als puzzelstukken. Eh, en-en daarmee, eh, ja in elkaar hakend en veel-veel sterkere, eh, sterker geheel vormen dan wanneer ze los van elkaar staan. En wat daar, eh, de verbindende factor bij is en een belangrijke is feedback, eh, systemen, feedbackloops die-die zo-zo -feedbacklijnen die zo kort mogelijk zijn. Dus hoe korter die-die feed -die-die lijnen zijn en hoe meer daarvan zijn, hoe veerkrachtiger het systeem.

JK: Dit waren ook een soort van kernpunten van Transition Movement, of...?

PH: Ja-ja. En dat is niet iets wat we nou persé in de etalage zetten, want het is een veel te ingewikkeld verhaal, eh, maar, eh, het zit wel verweven in alle activiteiten die in feite worden worden opgezet. Eh, de criteria aan de hand waarvan gekeken wordt -als er-als er strategisch gekeken wordt naar van: heh, wat-wat doen we en hoe doen we het? Dan zijn dit wel dingen die, eh, die impliciet of expliciet, eh, een belangrijke rol spelen.

JK: Ja. Maar dat gedachtegoed van die Transition Town, dat speelde bij jou ook al heel erg - tenminste, je herkende dat heel erg zo te horen-, eh, was dat dan ook dat iedereen die betrokken was bij-bij die groep, dat dat heel sterk leefde al bij iedereen van tevoren? Of zijn ze een soort van geïnspireerd door die Transition Movement?

PH: Eh, nou dan hebben we het even over de landelijke -het landelijke niveau? Ja. Eh, nou ja. Kijk, eh, we kwamen in Utrecht bij elkaar met een groep van een kleine 20 mensen. Dat was een -nou voor een stukje was dat ook van, eh, nou de -degene die, eh, op het landelijke niveau door Omslag met elkaar in contact waren gebracht -dat waren een stuk of, eh-eh, 6 tot 8 mensen ofzo- ja en goed, iedereen kent wel weer iemand die, heh. Dus, eh, zo hebben we -een paar mensen hebben nog wat anderen uitgenodigd, dus zo kwamen we aan die groep van 20. Eh, nou daarvan denk ik dat-dat er een, eh, dat er iets van, eh, een handvol echt ook bezig waren met het lezen van dat transitie handboek, eh, of Transition Handbook zoals het toen nog heette. Eh, en-en wat de rest van horen zeggen zo iets had van: goh, dit klinkt al heel erg als iets waar we mee bezig zouden willen. Relatief veel mensen die met permacultuur bezig waren, dus daar was de klik heel duidelijk aanwezig. Eh, en het leuke was, eh, nou wie daar ook aan tafel zat was Jan van Arkel, eh, uitgever. En die had, eh, die had ook al wat, eh, nou die heeft een hele goeie neus voor trends in, eh, met name de duurzaamheidswereld. Dus die had -die had ook al gebeld bij, eh, in Engeland van: goh, kan ik de rechten krijgen om het te vertalen naar het Nederlands? Eh, dus die had hij net binnen gekregen, dus dat wist hij al te melden toen. Eh, en het aardige was -nou en toen zeiden we van: ok, ja, want dat is wel één van de eerste dingen die moeten gebeuren, dat we een boek hebben op basis waarvan we weer mensen kunnen werven, etc. Dus wanneer is dat -heh, hoe lang duurt dat Jan? Nou, toen zei hij: ja dat duurt ongeveer een jaar voordat dat helemaal vertaald is enzovoorts en op de markt. Ja nou zo lang wilden we natuurlijk niet wachten, dat is, eh...

JK: Dat haalt het tempo er een beetje uit.

PH: Ja dat haalt het tempo er behoorlijk uit. Haha. Dus we zeiden: ja waar zit dan -waar zit dan de grootste tijdsinvestering? Nou dat zat hem toch echt in het vertaalwerk. Nou toen hebben we met elkaar, eh, al snel iets bedacht waardoor we dat konden verkorten en dat was door een, eh, een soort van emailbom samengesteld naar, eh, naar het hele netwerk, eh, zowel in Nederland als in Vlaanderen waarvan we -waar we ook al het vermoeden hadden dat daar ook wel mensen zouden zitten. Eh, dus al onze netwerken gecombineerd en-en daar een, eh, en daar een mail naartoe gestuurd met een oproep van: we zoeken vertalers voor een stukje voor het boek. En, eh, nou dat vroeg natuurlijk wel om een grensoverschrijdend coördinatieteam om met name taalkwesties ook - heh, want in Vlamingers zijn behoorlijk taalpuristen.

JK: Oh echt?

PH: Ja veel meer dan Nederlanders. Dus een Nederlandse vertaling zou bol staan van de Engelse termen waarschijnlijk, maar, eh, in Vlamingen niet.

JK: Maar die- daar kwam dus ook al de kracht van die diversiteit eigenlijk terug, dat je allemaal een eigen netwerk had?

PH: Ja! Ja en dat was iets wat-wat eigenlijk spontaan ontstond, maar wat, eh, achteraf toen -want we hebben dus de uitgifteperiode van het boek met een half jaar weten te bekorten. Dus, we kwamen in september bij elkaar voor het eerst, in 2008 was dat, en in mei 2009 lag die in de winkels. Dus dat was echt een, eh, een flinke verkorting, die we hebben weten te bewerkstelligen.

JK: Maar ook echt een eerste resultaat ook wel.

PH: Ja en dat was ook leuk, want eigenlijk hoorde ik dat -ja, we deden het gewoon en, eh-eh, toen we daar, eh, bijna mee klaar waren toen kregen we -toen kregen ze daar in Engeland ook lucht van dat we dat op deze manier deden. En toen allemaal enthousiaste reacties van: wow, kijk wat een leuk voorbeeld enzo. En toen van: oh verrek ja, we doen het zo ook. Dus ja, dat was, eh, good time.

JK: En was dat handboek nou uiteindelijk -was dat een soort van jullie Bijbel voor hoe jullie het hier in Nederland gingen doen, of zat er ook nog een soort van vertaalslag in?

PH: Hm, ja we hebben het voor een stukje ook wel naar de -naar de Nederlandse cultuur moeten vertalen. Zeker wel.

JK: En kun je iets zeggen over hoe -wat speelde in Nederland waardoor dingetjes anders moesten?

PH: Eh, nou -ja als het gaat om bijvoorbeeld het politieke landschap, dat is natuurlijk heel anders. Heh, Groot-Brittannië heeft een hele sterke conservatieve beweging. En het interessante daar is dat, eh, de transitiebeweging en de conservatieven daar, eh, heel erg goed met elkaar door één deur kunnen.

JK: Terwijl je juist verwacht van niet.

PH: Ja, maar conservatieven zijn heel erg op het lokale gericht en zeg maar -nou, kijken van heh: vroeger was het zo slecht nog niet of, eh, heh er zijn heel veel dingen die de moeite waard zijn om te behouden of om zeg maar nieuw leven in te blazen, in een nieuw jasje te steken. Nou dat is heel erg, eh, dat is een hele mooie match. En dat hebben we zo in Nederland niet. Dus, eh, dus daar zat wel iets van: ja, daar moeten we -we moeten hier op de één of andere manier, eh, een grotere boog maken naar de belevingswereld van mensen. Eh, toen we bezig waren met de vertaling, eh, was ook de-de financiële crisis uitgebroken. En we hebben toen, eh, aan, eh, aan Rob Hopkins gevraagd of die een hoofdstuk wilde toevoegen over, eh, nou zeg maar transitie en de- en de -en-en economische crisis. Nou daar hebben ze een, eh, ja voor zover dat toen-toen mogelijk was hebben ze daar een oprechte poging toe gedaan. Dus er zit een extra hoofdstuk in. En we hebben nog een hoofdstuk toegevoegd over de Nederlandse en Vlaamse, eh, transitielandschap zeg maar wat-wat, eh, heh -want we hadden inmiddels al wat -een klein beetje praktijk, eh, tijdens die vertaalperiode.

JK: Ja. Dus ook echt al wel aan de slag ook meteen?

PH: Ja, in Deventer, in Groningen en in, eh, Amsterdam waren meteen ook al initiatieven die, eh, ja die simultaan van start gingen. Dus we kregen daar -we konden daar meteen ook al wat van laten zien. En in Gent volgens mij ook.

JK: En moesten jullie daar nou ook echt aan trekken dat dat daar begon? Of waren jullie daar zelf ook in-in bezig?

PH: Nee-nee-nee, van die 20 die in Amsterdam -of die in Utrecht bij elkaar kwamen, eh, daar zaten ook meteen die initiators van de lokale initiatieven. Dus, eh, ik voor Deventer en, eh, nou twee mensen in Groningen die er van hadden gehoord en die geen idee hadden hoe ze dat moesten aanpakken. Eh, en dus maar een oproep hadden gedaan, eh, waarbij ze, eh, ook nog hadden gevraagd (dom-dom-dom), dat mensen zich van tevoren zouden opgeven als ze zouden willen komen. Nou dat was -wat ik vanuit mijn werk toen wist van: nou ja dat is iets wat mensen niet meer doen, en als ze zich opgeven dan komen ze niet of als ze zich niet opgeven komen ze wel. Dus daar kun je geen pijn meer op trekken tegenwoordig. Toen ook al niet. Eh, maar goed, zij waren half in paniek toen er zich vier mensen hadden-hadden aangemeld. Haha. Vlak voordat dat ging plaatsvinden. En, eh, maar toen-toen het -toen hun bijeenkomst, eh, plaatsvond, toen zaten er 40. Dus ja, dat was een heel ander verhaal. En een week later hadden ze -hadden ze een initiatiefgroep van, eh, van 6 mensen die echt de kar gingen trekken met elkaar. Dus het was gewoon, eh, ja het ging gewoon goed.

JK: Maar jullie waren wat dat betreft dan ook echt een soort van, eh, hoe heet dat dan in het engels? Play what you Preach? Eh, dat je-dat je dus ook wel echt niet alleen maar vertelt over hoe fantastisch het is, maar het ook zelf probeert en-en uit...

PH: Nou dat is ook absoluut een-een, eh, een voorwaarde voor, eh, ja voor-voor... Op het moment dat je-dat je-dat je iets wilt neerzetten. Ja in een aantal gevallen kun je -oh, nou snap ik ook een beetje jouw vraag over die Bijbel- ja, eh, een handboek is leuk, maar, eh, je kunt niet iets vanuit de theorie, eh, puur en alleen maar vanuit de theorie, eh, iets-iets promoten. Tenminste, niet-niet dit, omdat het, eh, het is- het is een -niet voor niets een handboek, het heet niet blauwdruk. En dat heeft alles ermee te maken met dat die lokale praktijk, eh, nou alles bepalend is een groot woord, maar heel veel bepalend is voor hoe een lokaal transitie initiatief er uiteindelijk uit ziet. Eh, dat heeft natuurlijk te maken met de bevolkingssamenstelling, maar ook met, eh, met -nou zeg maar de hele lokale geschiedenis, infrastructuur, eh, economie etc. Wat voor thema's, eh, er als belangrijkste gevoeld worden door mensen. Eh, maar ook wat voor mensen er op af komen in de eerste plaats. Heh dat is natuurlijk het laaghangende fruit, dat zijn mensen die al op de een of andere manier bezig zijn met deze thematiek. Maar dan nog, ja het kunnen-het kunnen zeg maar, eh, het kan een groep radicalinskies [?] zijn die er op af komt, of het kan een groep, eh, uitgebluste, eh-eh, activisten uit de jaren '70 zijn. Of iets daar tussenin. En-en daar heb je dan mee te doen op dat moment. Dus, eh, ja dat handboek, eh, boodt hele-hele boeiende, eh, handreikingen voor -nou hoe je in de eerste stappen zoiets kunt opzetten en een hoop voorbeelden van, eh, met name uit Groot-Brittannië over hoe-hoe dat dan in de praktijk kan uitpakken. Maar het laat ook meteen zien dat ook, eh, nou daar waar je lokaal die veerkracht door middel van diversiteit kunt bereiken, eh, als je uitzoomt naar-naar een regionaal of een landelijk niveau of een internationaal niveau, dan zie je dus die diversiteit in, eh, in die lokale uitwerkingen evenzeer weer terugkomen. En dat maakt het ook tegelijk ook op dat internationale niveau een bijzonder krachtige beweging omdat, eh, er ook op internationaal niveau, eh, gestreefd wordt naar zo kort mogelijke feedback lijnen, eh, waarbij, eh, -heh, dat er dus zoveel mogelijk als een lerende org-één grote lerende organisatie, eh, opgetreden kan worden.

JK: En zo was het ook voor een deel bedoeld, dat...?

PH: Zo is het gegroeid haha. Het is het mooie -er zit een-er zit een, eh, dat-dat -ja volgens mij ook al in dat transitiehandboek of kort daarna dat ze daarmee zijn gekomen vanuit, eh, vanuit Engeland met een soort van Happy Disclaimer. Eh, die, eh, erover gaat dat, eh-eh-eh, ja dat -iets in de trand van, eh, van, eh, nou transitie is één van de grootste sociale experimenten die er ooit is, eh, ooit is gehouden. Eh, en we weten niet of dit de oplossing is. Het enige wat we weten is dat, eh, dat -nou zeg maar de schaalgrootte waarop we oplossingen zoeken, dat die nog niet eerder op deze manier is ingestoken. Heh, dat het meeste zeg maar, eh, te groot of te klein wordt gehouden. Maar we zitten daar een beetje tussenin in feite. Eh, en dat we dus niet weten of dit, eh, of dit, eh, de panacea is of niet. Maar, eh, ja we weten wel dat als we het niet doen, dat er dan iets -dat er dan iets ontbreekt.

JK: Ja. En hadden jullie dan ook dat -diezelfde doelstelling: een sociaal experiment? Of was het voor jullie wel -want ik kan me voorstellen dat het leuk klinkt vanuit zo'n internationale beweging, eh, maar als je er zelf mee aan de slag gaat, dan wil je natuurlijk echt dingen veranderen en dingen aanpakken. Dus voor jullie speelde een hele andere doelstelling lijkt me dan?

PH: Ja. Het is altijd spannend en zeker -nou toen we -of we, ik- toen ik hier in Olst bijvoorbeeld een, eh, een eerste bijeenkomst organiseerde. Eh, nou dan hebben we het over december 2015.

JK: Toen kwam je hier wonen?

PH: Nou toen woonde ik er al, eh, maar, eh, ja toen, eh, vond ik het toch wel tijd worden. Eh, ja dan zet je- dan-dan zet je een stukje in de krant en, eh, en, eh, nou ja wat postertjes ophangen en, eh, wat flyers her en der neerleggen. Ja en dat is het -dat is dan het enige wat je kan doen. En, eh, nou toen zaten er ook hier 40 mensen. Dat was een leuke opkomst en daar zaten -er zat een wethouder en de burgemeester zaten er ook bij.

JK: Ok, die had je dan ook persoonlijk uitgenodigd of was dat ook echt via die posters?

PH: Nee die had ik wel persoonlijk uitgenodigd, en dat, eh, -kijk het voordeel hier, en daar maakte ik natuurlijk dankbaar gebruik van -ik-ik was hier in de tijd de kartrekker voor het Aardehuizen project.

JK: Dus je had al wel contact met...

PH: Ja-ja-ja, goeie-goeie relatie met de gemeente en een goeie reputatie daarmee ook.

JK: Ja, want je had al aangetoond dat je dit soort dingen kunt, dat je ideeën werken.

PH: Ja precies. Dat het wel serieus is als ik ergens mee kom haha. Nou ja goed, dus dat hielp en nou ja daar moet je natuurlijk gebruik van maken. Eh, tot-tot op het randje van misbruik moet je daarvan maken natuurlijk. Eh, in de tijd van Deventer, ja was het helemaal nieuw. Ik bedoel, die transitiebeweging was niet bekend, eh, het stond allemaal nog in de kinderschoenen, het was in Nederland nog niet, eh, nog niet bekend, want simultaan met, eh, met die landelijke bijeenkomst in Utrecht, eh, werd besloten om iets met transitie te willen. En, eh, heb ik in Deventer ook een groepje bij elkaar gezocht. Eh, dat groepje had ik puur op basis van wie ik kende en, eh, waarvan ik vermoedde van, eh, nou dat het aanvullende netwerken waren. Dus dat het niet allemaal overlappend was.

JK: Dus je zocht ook een beetje op skills.

PH: Ja-ja. Dus die heb ik bij mij thuis uitgenodigd en, eh, een stukje film hebben we bekeken met elkaar. Ik had ze natuurlijk van te voren al wat verteld over wat ik van plan was ongeveer. Nou een

stukje film met elkaar bekeken en daarna, eh, met elkaar gezegd van: gaan we dit doen? Ja dit gaan we doen! Eh, hoe gaan we dat doen? Nou dan is daar een plan van aanpak gemaakt. Uiteindelijk, eh, is het dan nog steeds spannend van: ja, gaat dit aanslaan of niet? Maar goed, er zat iemand bij die, eh-eh, project manager was bij de lokale, eh, milieucentrum en kinderboerderij. Nou dat was -dat is een belangrijk netwerk. Er zat een lokale ondernemer bij die een, eh, tuinderij had die -waar hij zich juist ook wilde richten op, eh, op de lokale, eh, lokale voedselproductie. Nou dus die had er ook een, eh een-een goeie naam in. Er zat iemand, eh, een-een permacultuur docent zat erbij, eh, en de fractievoorzitter van van GroenLinks, fractie in Deventer. Maar die -daarvan hadden we bij voorbaat gezegd van: nou, eh, dat we zijn netwerk heel graag wilden gebruiken, maar dat hij -dat hij zeg maar meer op de achtergrond moest blijven vanwege, eh, omdat we het niet een politiek stempel wilden geven. Dus we hebben de uitnodiging ondertekend met alleen onze voornamen en, eh, en dat op die manier verstuurd.

JK: Om het heel informeel te houden ook.

PH: En, eh, en we hebben een reeks van, eh, nou 10 -en dat werden uiteindelijk 13- eh, filmavonden georganiseerd binnen een tijdsbestek van 2 maanden tijd. Heh, dus dat was heel intensief.

JK: Ja, maar om mensen te inspireren?

PH: Ja, op-op -in totaal 13 verschillende locaties in de -in de stad Deventer. Eh, vanuit de gedachte van: ja, eh, je kunt natuurlijk mensen allemaal naar je toe willen halen, maar misschien is het slimmer om ze op te zoeken in hun eigen omgeving. En we zijn ook meteen, eh, dat we zoveel mogelijk van die-van die avonden ook, eh, in samenwerking met andere organisaties hebben georganiseerd. Zodat die ook hun achterbanden konden uitnodigen.

JK: Ja, dus het was wel vrij voor iedereen om-om deel te nemen als ze wilden?

PH: Ja-ja, maar dat leverde dus 13 keer gewoon echt volle zalen op. Inclusief dat we-dat we een keer in het lokale filmhuis -nou die hebben een grote zaal van, eh, voor -met een capaciteit van, eh, 120 stoelen. En dat was gewoon afgeladen vol.

JK: Maar toen ook al in Deventer.

PH: Ja-ja. En dat was al helemaal kicken. Er stonden ook nog mensen bij de deur, die moesten naar huis terug en er bleken ook nog eens een keertje een paar gemeenteraadsleden te zijn. Yes, we hadden zoiets van: ok, nou dat-dat is een goed, eh...

JK: Ja, maar ondertussen heb je natuurlijk die participatiesamenleving die is een beetje opgekomen de laatste jaren. Eh, zie je ook dat dat nog een rol speelt bij Transition Town Nederland?

PH: Nou ja we waren -ja, we waren wat dat betreft zaten we zeg maar op de boeg golf van van al die, eh, van al dat soort ontwikkelingen. Heh, het hele idee van burgerinitiatieven dat was -ja daar waren we toen zeg maar één van de eerste exponenten van. Eh, als je kijkt naar hoe -nou bijvoorbeeld op onderdelen waren we pionier op alle vlakken zo'n beetje, als het gaat om, eh, initiatieven voor stadslandbouw, als het gaat om lokale energiecoöperaties, eh, of kleinschalige dingen als Repair Café's. Allemaal dingen die, eh, die in de eerste jaren, eh, vrijwel uitsluitend werden geïnitieerd vanuit de Transition Towns in Nederland. En daarna is dat -op een gegeven moment is dat, eh, is dat, eh, meer gemeen goed geworden en ontstonden ze ook buiten de Transition Towns om. Maar daarvoor, ja, waren wij de eerste.

JK: En denk je dan dat jullie deel zijn geweest van die golf? Dat je die voor een deel ook die golf hebben gemaakt zeg maar?

PH: Ja-ja, nee zeker weten. Ja en kun je dat aantonen? Daar komt de wetenschapper natuurlijk langs. Ik zal je nog wat [schenkt thee in] hij is voor jou hoor deze kan. Eh, nee kijk we-we hebben wat dat betreft gewoon heel veel initiatieven in, eh, in steden en dorpen voor het eerst genomen. Eh, daarna is het -zoals ik al zei- zijn ze zelfstandig ook, eh, ook opgepopt. Eh, dus ja dan denk ik dat je kunt zeggen dat we een voorbeeldfunctie hadden.

JK: Ja. En-en is jullie rol nu ook -want je ziet ze steeds meer komen nu. Op het punt dat er duizenden initiatieven zijn in Nederland. Verandert dat jullie rol ook heel erg?

PH: Ja. Ja we zijn, eh, die pioniersfunctie zijn we kwijt. Eh, nou ja dat is een leuk- dat is een leuke parallel met-natuurlijke processen. Heh, als je, eh, je hebt zeg maar een-een vers omgewoeld stuk grond. Nou dan het eerste wat opkomt zijn de pioniersplanten van de klaprozen en de distels en, eh, nog wat en die gaan, eh, die gaan dood en die vormen het eerste humuslaagje. En daarop groeien-groeien andere planten die, eh, heh, dat-dat heet natuurlijke successie. En precies is wat we maatschappelijk dus ook, eh, ook hebben gedaan. Eh, je eerste initiatieven dat waren echte pioniersinitiatieven. Eh, een-een flink aantal daarvan is, eh, heh en dan heb ik het dus ook over de Transition Towns, een flink aantal daarvan is-is op een gegeven moment ook, ja, gestopt, uit elkaar gevallen of... Nou en daar kom ik straks nog wel even op -dat is een apart proces.

JK: Maar dat zijn die klaprozen die dus doodgaan?

PH: Ja, maar daar groeien dus nieuwe initiatieven uit, daar komen nieuwe initiatieven uit voort die, eh, die zeg maar een niveautje hoger, eh, insteken en, eh, en-en daarmee weer zo'n -de volgende traprede in feite vormen in, eh, in het, eh, veerkrachtiger maken van die lokale samenleving. Dat is lang niet altijd bewust ingezet. Eh, binnen de transitiebeweging -en dat is denk ik iets wat ook wel, eh, andere op verandering gerichtte bewegingen, eh, terug te vinden- is wat we noemen: het donut-effect, eh, gaande. En dat is eigenlijk als volgt: eh, zo'n transitie initiatief start met een groepje enthousiaste mensen en die vormen de initiatiefgroep en op een gegeven moment, eh, gaan die behalve informatiebijeenkomsten en dergelijke. Nou daar komen mensen op af die in bepaalde thema's geïnteresseerd zijn. Eh, rond die thema's ontstaan dan werkgroepjes en dan heb je vaak, eh, als -ja, in de start gaat het dan om dingen die het dichtst bij de belevingswereld van die mensen zitten, dus dat gaat over voedsel, dat gaat over energie, eh, het gaat over -ja consumeren of wonen. Zoiets dergelijks, vervoer. Nou dat zijn zeg maar de hoofdthema's waar alle Transition Towns op een gegeven moment zich wel mee bezig houden. Dus rond die thema's ontstaan werkgroepen. Eh, bij die werkgroepen -die werkgroepen gaan hun eigen activiteiten ontwikkelen en hebben dus hun eigen aantrekkingskracht vervolgens weer. Nou er ontstaan bijvoorbeeld buurtmoestuinen, er ontstaan, eh, inkoop collectieven voor zonnepanelen. Eh, nou enzovoort. Eh, daar komen mensen op af die -ja, eh, misschien helemaal geen weet hebben waar het -die -dat thema initiatief vandaan komt, maar ze zijn wel aangetrokken door wat daar gebeurt. Eh, op het moment dat-dat binnen zo'n themagroep, eh, niemand is die bewaakt om zeg maar de lijntjes met de oorsprong, eh, en zeg maar daardoor ook met andere initiatieven, eh, dus voedsel, energie, afval, noem het maar -dat die onderlinge verbanden, als die niet worden bewaakt, dan, eh, wordt het al snel los zand. Dan valt het als het ware uit elkaar en dan heb je heel veel prachtige initiatieven -dus je hebt, eh-eh, steden en dorpen waar je bloeiende, eh-eh, stadslandbouw initiatieven hebt en een energiecoöperatie en een repair café en, eh, nou allerlei andere dingen. Maar die niet meer weten van elkaar, eh, dat ze bestaan of, eh, waar ze vandaan komen.

JK: En dat hadden jullie wel heel erg, een soort van die...

PH: Nou-nou de opzet is dus dat die initiatiefgroep, eh, heh die-die zorgt ervoor dat er werkgroepen gaan ontstaan, maar dat er vanuit die werkgroepen, eh, vertegenwoordigers komen die de nieuwe, eh, initiatiefgroep vormen, dus dat die initiatiefgroep langzaam wordt omgevormd tot een soort van, eh-eh, een soort van overlegkring van vertegenwoordigers vanuit die werkgroepen. En die werkgroepen die kunnen vervolgens -ja, heh, daar-daar kunnen nog allerlei spin-offs uit ontstaan van zelfstandige stichtingen en-en corporaties en-en andere dingen.

JK: Ja, om ook maar die kennisdeling te houden?

PH: Kennisdeling houden en dat wij- en dat wij -zeg maar in het centrum, eh, een groep zit die -nou die zeg maar in de stuurhut zit en, eh, weet van: ja maar, we koersen in de richting van een- van een samenleving waar-waar veerkracht dus de belangrijkste -het belangrijkste kenmerk is. En dat betekent korte feedbacklijnen, eh-eh, grote diversiteit en modulariteit. En als er niemand meer is die dat in de gaten houdt, dan -ja dan valt het uit elkaar. En, eh, in heel veel gevallen is dat dus zo gebeurd omdat de, eh, mensen uit de oorspronkelijke initiatiefgroep, eh, logischer wijs daar ook in stappen vanuit een bepaalde passie voor deelthema's. Er ontstaat een werkgroep, zij gaan in die werkgroep zitten en op een gegeven moment hebben ze minder tijd voor die initiatiefgroep dan voor die werkgroep, dat-dat gaat steeds meer aandacht vragen. En dan...

JK: Want daar ligt ook hun passie.

PH: ... Ja en dan raakt dat midden dus leeg. Heh, vandaar de naam donuteffect. Je hebt een heerlijke -een heel smakelijke rand met-met allemaal lekkers en het midden is leeg. Nou op het moment dat dat gebeurt, dan valt zo'n initiatief dus eigenlijk uit elkaar.

JK: En dat gebeurt nu ook bij de Transition Towns?

PH: Dat is in veel -dat is in veel steden en dorpen gebeurd. We hebben een hele ontstuijende groei meegemaakt, eh, in de beginjaren, eh-eh, nou we hebben op een gegeven moment -toen stond de teller op iets van 95 initiatieven in Nederland.

JK: Zo! Dat waren allemaal echt Transition Towns waar dan weer allemaal...

PH: Ja die zijn allemaal geïnspireerd door en-en zich ook met die naam toiden op de een of andere manier. Eh, nou en als je -als je nu gaat kijken, eh, daar zijn wat nieuwe -heh, er zijn altijd, eh, er is altijd een beetje eb en vloed geweest natuurlijk, er zijn initiatieven die zijn gestart en die zijn weer gestopt. Eh, en-en er zijn nieuwe opgekomen los daarvan. Eh, in sommige plaatsen zijn er tweede of zelfs derde incarnaties van hetzelfde initiatief ontstaan. Eh...

JK: Andere mensen steeds.

PH: Ja-ja, gestopt en weer doorgestart. Eh, maar op dit moment staat de teller op iets van, eh, 35 denk ik zo, 35/40 maximaal. Dus dat is echt de helft van wat het geweest is zou je kunnen zeggen. Maar ja die ontstuijende groei maakt dus ook dat we, eh, als landelijke, eh, groep, eh, dat nauwelijks konden bedienen. En de inzichten die groeiden ook mee met-met de beweging internationaal, dus dat hele donuteffect dat stak in feite pas later de kop op en daar -ja voordat je daar op hebt geanticipeerd zijn er al een hoop weer over de rand gevallen.

JK: Ja, maar dat klinkt als een-als een hele, eh-eh -want je bent dan de link tussen twee groepen eigenlijk. Internationaal, een soort van wat nog weer boven jullie staat en dan al die 90 initiatieven onder jullie. Maar wat was dan jullie-jullie rol daarin? Wat deed de landelijke groep precies?

PH: Eh, nou één van de belangrijke dingen was natuurlijk, eh, het-het verzorgen van trainingen voor startende groepen. Dat die in ieder geval op een gelijk niveau van start konden. Het, eh, in beeld - letterlijk in beeld brengen van, eh, van het bestaan van dat netwerk. Dus, eh, het, eh, het, eh, opzetten en onderhouden van een landelijke website, eh, maar ook connecties maken op landelijk niveau met, eh, met verwante organisaties en-en instellingen. Eh, reageren -nou er is echt een enorme hoos geweest aan belangstelling, ook vanuit de media. Eh, nou dus-dus daaraan, eh, daarop in spelen. Er zijn een aantal landelijke projecten -of liever gezegd, projecten vanuit -nou met name zeg maar voorlopersland Engeland, eh, heh want daar liepen ze gewoon een aantal jaren voor in ontwikkeling op de rest. Eh, dus daar kwamen ook projecten en initiatieven vandaan die vervolgens vroegen om eigenlijk een vertaling naar de -naar de nationale -de national hubs zoals die aan het ontstaan waren. Eh, dus projecten die doorvertaald konden worden naar het Nederlands. Dat soort dingen, dus dat, eh, echt een service organisatie ten dienste van, eh, van het lokale niveau.

JK: Ja. En het doel was dan om, eh, van wat je zostraks zei: om die visie te houden. Eh, maar was dan ook één van de doelen dat jullie het wilden laten groeien?

PH: Ja. Ja, het motto van -heh, als je het hebt over de economie, dat de groei drang in de economie, eh, nou dat is iets waar-waar we -waar we niet zo blij mee zijn, maar, eh, heh, als het gaat over initiatieven als Transition Towns, ja groei moet.

JK: Ja, maar meer en groter.

PH: Ja-ja-ja.

JK: En daar stuurden jullie dan ook wel op met die media-aandacht en met trainingen enzo, om maar te zorgen dat het successen werden, die nieuwe initiatieven?

PH: Ja. We hebben ook, eh, bewust, eh-eh, op verschillende plekken in het land, eh, informatiebijeenkomsten georganiseerd waar we, eh, waar weer heel veel mensen op afkwamen die vervolgens weer geïnspireerd naar huis gingen en-en, eh, en dan inderdaad zichzelf op de kaart zetten als nieuwe transitie-initiatief. Of -en dat hebben we ook heel veel gedaan, ook via die website - dat we tegen mensen zeiden van: nou, eh, als je niet weet of er mensen in jouw-in jouw omgeving zijn, eh, zorg er dan voor dat je als contactpersoon voor de opstart in jouw eigen woonplaats, eh, op die website staat. Want die pagina van lokale initiatieven was één van de meest bezochte pagina's van de hele website, waar dus heel veel mensen die af en toe keken van, eh, goh is er bij mij in de buurt al wat? En, eh, ja als er niks staat, dan moeten ze maar net uit het goeie hout gesneden zijn om dan zelf dat initiatief te nemen. En meestal vinden mensen het prettiger als er al iemand is -om dan daar contact mee op te nemen dan om zelf een eerste stap te zetten.

JK: Ja, en dit komt dan niet vanuit zo'n Transition Town ter plekke, dat ze zich zelf op de kaart zetten?

PH: Eh, nee-nee, de volgorde is dan zo van, eh: we organiseren een, eh, informatiebijeenkomst. Nou daar kom -ik noem maar wat- daar komt iemand uit Gulzerije [?] komt daar naartoe en die gaat geïnspireerd terug en die zegt: nou, zet mij maar op die website als contactpersoon voor Gulzerije. Daar is nog niks, maar als er meer mensen zich melden, dan wil ik samen met die persoon wel het

initiatief nemen. Zo op die manier. Nee als er al iets was, ja nee dan staat er natuurlijk meer over en dan heeft dat zijn eigen aanzuigende werking.

JK: En-en was dat voor jullie, want-want die groei was belangrijk. Is dan nu ook, eh, -want ik las dan ergens op internet dat-dat heel veel van die groepen van jullie verdwijnen nu dus en daar komen dan die nieuwe projecten voor in de plaats, wat je zostraks zei met die klaprozen die dan doodgaan. Is dat voor jullie dan ook erg dat er nieuwe initiatieven komen die dan geen Transition Town heten, maar nog wel een soort van met jullie gedachtegoed...

PH: Ja nee, ja. Dat is een beetje -hehe, iemand heeft mij een tijd terug eens een keer een prachtige anekdote verteld over de tragiek van de- van de pioniers. Eh, is even een zijverhaaltje, maar hij is wel heel erg leuk en illustratief denk ik. Eh-eh, weet jij wie de eerste mensen waren die, eh, of de eerste persoon was die, eh, die zeg maar een vlucht over de oceaan maakte?

JK: Hehe, nee.

PH: Charles Lindberg, zegt je dat wat?

JK: Ja, ja!

PH: Heh, met zo'n dubbeldekkertje en, eh, nou opgestegen vanuit New York naar Parijs toe. Eh, dat is wat er in de geschiedenisboekjes is terecht gekomen, maar, eh, er waren dus, eh, twee Ierse broers die, eh, eerder waren. Die zijn van Nova Scotia, eh, in Canada naar, eh, naar, eh, Ierland gevlogen. En hebben op een gegeven moment, eh, onderweg nou kregen ze echt verschrikkelijke problemen ook met, eh, met, eh, nou met-met-met het roer geloof ik, dat soort dingen. Dus ze hebben een tijdje zelfs op de kop moeten vliegen wilden ze-wilden ze verder kunnen. En, eh, ze hadden niet zoveel bij zich natuurlijk, want ze wilden zo licht mogelijk, eh, licht gewicht mogelijk zijn. Maar ze hadden wel -het waren Ieren- ze hadden wel een fles Whiskey bij zich. Dus op een gegeven moment, eh, nou die fles was leeg en ze waren gelukkig bij Ierland aangekomen. Maar goed, de landing ging slecht, dus een soort van halve crash-landing ergens in een weiland in de middle of nowhere in Ierland. Ze kwamen gehavend, eh, en behoorlijk aangeschoten kwamen ze uiteindelijk op een landweggetje aanlopend kwamen ze een lokale boer tegen. En die zei van: goh, waar komen jullie vandaan, wat zien jullie eruit. [Dronken stemmetje:] Ja we zijn net met een vliegtuig over de oceaan gevlogen. Haha, nou zo ongeveer is dat niet in de geschiedenisboekjes terecht gekomen.

JK: Omdat het gewoon geen leuk verhaal was?

PH: Ja nou ja, het is eigenlijk best een leuk verhaal was, alleen Charles Lindberg die hoorde daar dus van en die dacht van: ja, maar dat moet je ook heel anders aanpakken. Dus die heeft het groots - heh, die-die ging -die koos twee wereldsteden uit, eh, om daar tussen te gaan vliegen en met-met de nodige bombarie, etc. En, eh, hupsakee en dan heb je zoiets-zoiets -dan staat het. Maar de pioniers die hebben ervoor gezorgd dat überhaupt bewezen werd dat het kon.

JK: In stilte.

PH: Ja. Dus de tragiek van de pioniers, eh, zo van: ja, eh, is het belangrijk dat je -wat is er belangrijker, die vraag. Dat je naam bekend wordt, of dat het kan? Heh, dat het gebeurt? Nou de meeste pioniers zijn -zitten ook nog weer zo in elkaar dat ze zichzelf totaal niet belangrijk vinden, maar dat ze gaan voor het ideaal. En dat is precies wat er, eh, wat er met die Transition Towns ook, eh, ook speelt.

JK: Ja. Maar het-het neemt natuurlijk wel weg van de kracht van jullie Transition Towns.

PH: En dat is waar. Eh, dus van-van -er is een rolverschuiving heh, een pionierorganisatie staat -nou ja als je het publicitair wel een beetje leuk aanpakt, heh, dan staat per definitie, eh, ja -krijg je bekendheid en daar komen mensen naartoe. Eh, maar we zijn dus die rol van pionier zijn we kwijt en we zijn wat dat betreft veel meer -moeten we nadruk leggen op, eh, op de rol van netwerkorganisatie. Dus, eh, alles wat-wat er nu spontaan zeg maar oppopt, om daar meteen zeg maar contact te leggen en te zegge van: goh, er zijn meer van dit soort initiatieven, zullen we het in beeld brengen en, eh, nou op die manier. En dan hoeft het niet allemaal onder dezelfde vlag, maar als het maar, eh, zeg maar binnen hetzelfde -ja dat de contacten gelegd worden.

JK: Maar dan krijg je wel te maken met in plaats van 90 Transition Towns, met-met duizenden zonnen en wind -moestuinen...

PH: Ja en daar-daar zit -daar zit -dat is nog een ander ding natuurlijk dat er, eh, dat er ook, ja dat er allerlei-allerlei landelijke en regionale organisaties zijn die, eh, die op thema, eh, dat soort initiatieven wel met elkaar verbinden. Eh, en dat het -nou ja en dat is dan een ander ding, dat, eh, het belang van, eh, van een meer hollistische aanpak, meer hollistische visie op, eh, op het geheel, eh, dat belang wordt naar mijn smaak veel te weinig onderkend.

JK: Omdat die initiatieven zo los van elkaar staan zeg maar?

PH: Ja. En-en, eh, kijk, eh, energiecoöperaties -ja goed, daar zijn er een stuk of, eh, ja god ik weet het niet meer, 4/500, ik ben de tel een beetje kwijt. Maar, eh, die inmiddels, eh, bestaan. En die hebben gewoon -ja daar heb je landelijke organisaties waar een hoop, eh, geld ook achter zit van de Postcodeloterij en andere -heh, zo'n organisatie als Hier Opgewerkt. Nou dat is een grote club, die hebben veel geld, die kunnen, eh, flink de trom roeren en, eh, ja en dan komt Transitie Nederland aanzetten van: ja maar wij zijn er ook nog, kunnen we contact maken? Nou ja, heh, dat is een beetje Calimero effect wat je dan krijgt van, eh, omdat, eh, ja zeg maar er geen landelijke financiering voor, eh, voor de Transition Towns is. En dat, eh, nou dat is -dat is iets wat in Nederland zo is ontstaan. In andere landen -in een hoop andere landen is dat op een andere manier gegaan. En bijvoorbeeld die landelijke netwerkorganisaties, die hebben wel, eh, financiering gekregen. Nou dan kun je ineens iets heel anders, dan krijgt het een ander calliber.

JK: Hebben jullie het wel geprobeerd?

PH: Ja. Eh, en dat leek allemaal erg, eh, erg, eh, veelbelovend totdat ze uiteindelijk toch besloten: ja we vinden het toch te ingewikkeld. Dus dat was -het toenmalige ministerie van VROM, eh...

JK: Omdat het ook nog nieuw was?

PH: Ja! Ja-ja-ja. En, eh, het viel te weinig te categoriseren in een hokje, dus, eh, ja dan -per definitie waren we maatschappijbreed bezig, terwijl het dan geconcentreerd moest worden op bijvoorbeeld alleen het milieu, of alleen sociaal, of alleen cultureel. Ja en dat-dat ging nou net niet.

JK: Nee. Wat je zostraks ook zei met die gemeente hier met, eh, dat jullie allemaal zekerheid moesten hebben voor dit dorp. Ik kan me voorstellen dat dat toen voor zo'n ministerie ook wel speelt dat het een nieuw concept is en dat het...

PH: Ja. Ja precies en dat is allemaal heel erg verklaarbaar, eh, maar ja het heeft ons wel op achterstand gezet. En toen -heh, simultaan ontstonden bijvoorbeeld ook, eh, die club van Urgenda.

Eh, dat is ook in 2009 opgezet net als, eh, net als zeg maar het landelijke koepel van de Transition Towns. Eh, toen hebben we het er ook al over gehad van ja nou, we willen ook wel contact leggen met ze enzovoorts. Maar goed, dat was heel duidelijk van: ja, zij richten zich -dat was toen in ieder geval vooral op, eh, op-op regionale succesverhalen. En, eh, en het landelijke niveau en wij vooral op het lokale niveau. Dat was wel heel erg complementair daarin. Eh, dus de noodzaak voor-voor heel concrete samenwerking was op dat moment zeker in die beginfase ook niet -wij hadden genoeg de handen vol aan dat -aan die ontstuwige lokale groei. Eh, maar dat is nooit helemaal goedgekomen in de zin van dat er enige samenwerking is ontstaan, terwijl dat heel goed had gekunt, omdat we qua thematiek heel erg, eh, verwant zijn. Eh, ja daar zaten ook nog -onder ons gezegd wat-wat egodingen zaten daarbij. Iemand als Jan Rotmans is wat dat betreft, eh, nou ja een moeilijke persoon laat ik het zo zeggen -een markant persoon om mee samen te werken.

JK: Als je dit soort dingen er trouwens uit wilt laten dan moet je dat even zeggen hoor, dan haal ik het eruit.

PH: Ja nou ja, het is zelfs, eh, maar goed...

JK: Ok, maar nu-nu al die initiatieven erbij komen. Eh, de Transition Towns gaan gewoon nog door toch? Is het idee?

PH: Ja-ja.

JK: Groeien die ook nog? Of neemt dat nu wel...

PH: Nou ja ik ga, eh, niet komend weekend maar het weekend daarop ga ik een training geven in Assen. En dat is ook eigenlijk wel een soort van kroontje op het werk. Toen we in 2008 zaten te fantaseren van, ja wat voor naam moet dat ook hebben enzo, besloten we het toch wel onvertaald te laten. Omdat het woord in elk geval in 2008 was het heel erg een ambtenarenterm. Dus ja en-en hoe ga je dat anders nog vertalen, eh, ja overgang -steden in de overgang?

JK: De Omslag haha

PH: Nou dat heeft in Nederland -ja precies omslag ja, dus dat was het ook niet helemaal. Dus toen besloten: nou dan laten we het gewoon onvertaald. Maar toen zaten we van: ja, maar dan wel de kroon op het werk zou zijn als de TT van Assen niet meer geassocieerd wordt met motorraces, maar met Transition Town. En wat, eh, nou en al die tijd gebeurde er niks in Assen en-en recentelijk dus werd ik uitgenodigd om daar een, eh, een-een avond een-een, eh, avond te helpen organiseren met ze. Daar kwamen een hoop mensen op af en nu hebben ze dus een groep van, eh, van iets van 12 mensen die een training willen doen en er zitten dus letterlijk inderdaad -als geuzennaam gebruiken ze de TT Assen.

JK: En ze krijgen geen copyright problemen daarmee ofzo?

PH: Nou ik denk het niet, het staat voor wat anders heh.

JK: Ja nee absoluut. Maar dat was dus een soort van mijlpaal?

PH: Ja. Maar goed, dus er ontstaan nog steeds nieuwe initiatieven bedoel ik maar te zeggen. Ja en-en het gaat natuurlijk wel -ze zullen wel op een ander niveau gaan insteken, want er zijn gewoon heel veel, eh, dingen nu al gaande die, eh, die er in die tijd niet waren. Dus ja, ze zullen vooral meteen moeten insteken ook als netwerkorganisatie en wat minder als pionier.

JK: Ja-ja. Maar het is altijd heel erg, eh, tenminste sturen jullie er een beetje op dat er een groep op plekken komen waar nog niks is? Of laten jullie het gewoon heel erg over aan-aan-aan dorpen en steden zelf om maar gewoon met het idee te komen?

PH: Nou dat moet natuurlijk überhaupt gebeuren. Ik bedoel je kunt het niet -je kunt het niet afdwingen. Nou we hebben hier in Overijssel -dat was wel inderdaad een interessant experiment- we hebben in Overijssel, eh, op een gegeven moment financiering gehad van, eh, van de provincie om, eh-eh, een provinciaal steunpunt op te zetten. En voor een periode van anderhalf/twee jaar, zoiets. Eh, met als doel om in, eh-eh, in ieder geval 10 gemeenten in Overijssel een, eh, een lokaal, eh, transitie initiatief van de grond te helpen komen. Dus we hebben daar, eh, inderdaad heel erg -toen inderdaad heel erg-heel erg bewust gekeken naar de kaart van: waar-waar zit potentie, eh, waar hebben we connecties, etc-etc. Dus we hebben een -een soort van pretpakket -digitaal pretpakket- samengesteld voor lokale initiatiefnemers om, eh, heh want het idee was-was absoluut wel van, eh, kijk we kunnen -we kunnen een-een, eh, een aantal stappen kunnen we aanbieden dat we een, eh, informatiebijeenkomst verzorgen, lokaal, dat we -misschien nog een tweede achteraan en dan een-en dan een training verzorgen en dan nog een-een kort begeleidingstraject na afloop. Eh, dat hebben we aangeboden aan lokale -nou mensen die we lokaal kenden waarvan we dachten: nou die, eh, die vinden dat interessant. Dus dat is in-in verschillende steden en dorpen is dat opgepakt en we hebben -we merkten toen bijvoorbeeld dat in, eh, de gemeente Raalte, daar gebeurde niks, terwijl we dachten: nou dat is toch qua omvang, dat zou toch moeten kunnen? Eh, weet je, nou we gaan daar -we gaan het daar zelf gewoon op eigen initiatief in de bibliotheek gaan we wat organiseren. Nou ja daar kwam, eh, anderhalve kip en een paardenkop kwam daarop af, terwijl overal elders, eh, zat dan een zaaltje vol. En dat hebben we twee keer gedaan en gewoon ook om te kijken van: wat gebeurt er nou? Niet. Nog steeds niet trouwens, maar goed...

JK: Maar dan probeer je het wel een soort van te sturen, maar dan reageert er gewoon niks op?

PH: Nee-nee dan gebeurt er niks. En dan -dus het moet echt lokaal getrokken worden door mensen die-die daar iets mee willen.

JK: Maar dat werkte wel bij al die andere 9 dorpen?

PH: Ja want daar kwam dus iemand -kwam iemand er op af die zeiden: nou we willen wel -heh, misschien niet de kar trekken op de langere termijn, maar, eh, maar we vinden het wel de moeite waard om het, eh, om het een plek te geven en te kijken of er mensen op af komen die het stokje willen overnemen. En-en dat kan lukken, zo'n eerste avond en het kan ook nog niet lukken en dan, ja dan kun je twee conclusies trekken van: nou het lukt niet hier, of, eh, ja we hebben het op de verkeerde avond gepland of, eh, de juiste mensen konden niet komen of weet ik veel wat. Je kunt het nog een tweede kans geven dan bijvoorbeeld.

JK: Nee absoluut, maar ik kan me voorstellen dat je niet tijd en mogelijkheden hebt om dat overal in Nederland te doen.

PH: Nee-nee, die capaciteit -nee precie die, eh, want dat -uiteindelijk kost dat zeeën van tijd en, eh, ook een hoop geld om dat allemaal te willen en te kunnen en dat ontbrak. Dus we waren ook echt -en zijn-, eh, afhankelijk van wat er lokaal al, eh, wil zijn. En dat past op zich, eh, wel weer 100% in de basis filosofie die, eh, geworteld is in die permacultuur, want één van de belangrijkste ontwerpprincipes in permacultuur is, eh-eh: ga mee met, eh, waar de energie naar toe wil. Oftewel: eh, heh je kunt, eh, nou even de metafoor van een-van een, eh, monocultuur akker met zo ver als het oog rijkt kool. Dat vraagt heel veel werk en heel veel tijd en heel veel aandacht. Eh, en pesticiden

en diesel en zware machines enzovoorts, om zo'n akker aan te leggen en in stand te houden. Eh, terwijl als je -nou zeg maar, eh, de natuur meer zijn gang laat gaan, dan ontstaat er sowieso al diversiteit. Als je het een beetje aanpakt, dan zorg je ervoor dat er een hoop eetbaars tussen staat, maar dan-dan houdt het zichzelf in stand. En dat is precies waar -wat er lokaal ook met dit soort initiatieven, eh, idealitair moet gebeuren, is dat, eh, ja dat het spontaan moet willen groeien. En als dat niet zo is, ja dan is er iets met de, eh, metaforische bodemgesteldheid aan de hand wat maakt dat het nog niet zo ver is.

JK: Nee, maar dan moet je gaan ombouwen zeg maar.

PH: Ja. En als je dan toch iets wil, ja dan-dan moet je inderdaad gaan kijken van: wat is er aan de hand, wat speelt er dan waardoor dit nog niet wil?

JK: Ik hoorde net de bel, de klok geloof ik. Volgens mij betekent dat dat het uur erop zit, maar je moet -je moet maar aangeven als je een beetje, eh, een einde eraan wil breien hoor.

PH: Jij zit in het begin -bij de eerste vraag nog of? Haha

JK: Nee-nee-nee, maar dit is -maar dat -ik bedoel als je een tijdlimiet hebt dan, eh...

PH: Ja als de koffie op is, maar dat is nog niet zo.

JK: Ok mooi. Hey maar, eh, jullie-jullie rol die verandert nu een beetje dus. En ik zag ook op de site dat jullie aan het reorganiseren zijn met jullie, eh, nou ja vooral richting verhalen vertellen willen gaan. Eh, dat is ook -dat heeft dan ook te maken met dat er nu zoveel concurrentie is en zoveel andere initiatieven en dat daarom belangrijker wordt om maar te laten zien hoe het kan?

PH: Eh, ja dat-dat initiatief dat, eh, dat is al een beetje buiten mijn blikveld eerlijk gezegd. Want ik ben nu alleen nog landelijk, eh, ik ben actief op het geven van trainingen. Eh, dus, eh, zeg maar wat er -hoe dat precies landelijk wordt ingestoken op, eh, op wat wel en wat niet, dat is niet meer helemaal mijn dingetje. Eh, maar de insteek, eh, is in feite nog steeds wel van: nou ja laat zien waar, eh, waar, eh, waartoe Transitie initiatieven kunnen leiden. Heh, dus, eh, door het vertellen van, eh, van het verhaal van -ja wat -hoe kun je die kracht in zo'n buurt ontwikkelen waardoor mensen -waardoor mondiale problemen worden terugvertaald naar de menselijke maat en mensen zeg maar, eh, direct de handen aan het stuur krijgen om hun eigen omgeving dingen te veranderen. Nou dat zijn de inspirerende verhalen en, eh, het is een andere manier van, eh, ja andere manier om, eh, de, eh, ja om-om die informatie bijeenkomsten die we in het begin organiseerden om die in een ander jasje, eh, te gieten. Nee dus dat vraagt -het idee daarachter ook van, eh: zorg ervoor dat iemand vanuit Transitie Nederland wordt uitgenodigd op allerlei symposia, congressen, etc. om, eh, om dat die kant van-van de veranderingsbeweging te laten zien. Dat als dingen van onderop komen, dat ze vaak beter bekijken.

JK: Dus daar zijn jullie nu ook veel mee bezig, met dat naar buiten stappen enzo?

PH: Ja-ja.

JK: En dat -de handen aan het stuur, eh, kan elk initiatief -want ik zag dat er criteria zijn voor initiatieven om mee te mogen doen aan de beweging, eh, zijn ze verder vrij om eigen doelen te bepalen en eigen routes te bepalen?

PH: Ja-ja. 100%.

JK: Ok. Ze worden helemaal vrijgelaten zeg maar?

PH: Ja-ja. Nee want dat is-dat is bij uitstek waardoor het, eh, het kan-het kan groeien en bloeien. Als dat niet zo is dan, eh, ja dan- nou ja dan-dan zit het in een keurslijf en dan gaat het-dan gaat het niet werken.

JK: Nee, omdat er wel die criteria zijn voordat je mee mag doen, van: commitment aan dit en-en focus op dat.

PH: Ja, dat is het-het zijn, eh, het zijn meer richtlijnen dan, eh, dan echt strenge criteria. Eh, heh, het is iets wat in de praktijk blijkt dat het behulpzaam is bij het, eh, het neerzetten van zo'n initiatief. En we hebben voor de-de training voor-voor, eh, ja voor groepen die al langer bestaan, heb ik een soort van vervolgentraining, eh, of een bijspijkerkursus, hoe je het maar wilt noemen. Eh, hebben we onder meer een, eh, een, eh, soort van, eh, zelfevaluatie, vragenlijst hebben we samengesteld, op basis waarvan je heel goed kunt scoren als groep van, eh, goh, heh, hebben we dit op orde, hebben we dat op orde, zitten we daar op die lijn -op de goeie lijn, etc. Dat is eigenlijk een verfijning van die- van die criteria die op die website ook staan.

JK: Een soort van checklist.

PH: Een checklist. En op die manier kun je -ja, heh, een soort van health check die je gewoon periodiek kunt doen om te kijken van: goh, zijn we weer stappen verder?

JK: En sturen jullie daar ook op? Dat al die initiatieven dat een beetje zelf gaan doen? Of is dat meer een soort van hulpmiddel?

PH: Ja. Ja nou ja, het is wel iets dat actief wordt aangeboden. Eh, we, eh, het is er in de tijd over gegaan -en dat hebben we losgelaten-, eh, maar dat we groepen -als ze zeg maar op de website zitten... Dat doen we trouwens nog steeds: als een groep op de, eh, website staat vermeld, dan, eh, krijgen ze elk jaar -dat is een automatisch, eh, geautomatiseerd- krijgen ze elk jaar de vraag van: wil je er nog op blijven staan? Als er niet wordt gereageerd is dat al een teken aan de wand. Eh, maar goed, eh, wil je er nog op blijven staan? En, eh, één van de dingen die daaraan vastzit is van, eh, een suggestie om inderdaad zo'n vragenlijst voor zichzelf in te vullen, om te kijken hoe je ervoor staat. Maar hoe dan ook wordt er gevraagd van: nou, eh, actualiseer, eh, in elk geval je vermelding op de website, of, eh, vink aan van: alles is goed zoals het er staat. Maar hoe dan ook, eh, er wordt actie gevraagd. En daarmee hebben we dus meteen een beeld van: is er nog leven?

JK: En doen jullie daar dan ook iets mee? Als er dingen, eh, fout gaan ofzo, dat je daar een beetje een inzicht in krijgt?

PH: Idealitair wel, maar de capaciteit daarvoor ontbreekt nogal.

JK: Jullie hebben een beetje onderbemanning?

PH: Ja.

JK: En komt daar een soort van verbetering -is dat in zicht?

PH: Ik weet het niet -ik weet het niet, nee, daar heb ik geen antwoord op helaas.

JK: Ok. Eh, je geeft dus al die trainingen, eh, tenminste zo te horen ben jij daar voor een deel daarvan verantwoordelijk. Eh, gaat dat over hele inhoudelijke dingetjes, of zijn dat meer een soort van de skills die mensen nodig hebben?

PH: Eh, ja dat sowieso hoor. Het gaat, eh, het gaat over de -nou als ik het een beetje doorloop in gedachten, dan gaat het over de zeg maar de drijfveren, van: waarom zou je dit lokaal doen? Dus, nou -en de algemene drijfveren, snel doorvertaald naar het lokale hoor, maar, eh, dan gaat het dus over, eh, ja thema's zoals klimaatverandering en, eh, het einde van de fossiele tijdperk en, eh, de hele economische ordening die met de bijbehorende grondstoffenhonger en, eh, groeiwang.

JK: Maar het verhaal?

PH: Ja, het verhaal. Het grote verhaal. Eh, nou ja en, eh, nou dat grote verhaal -ik parkeer dat heel eventjes. Eh, dan, eh, een-een belangrijk onderdeel is, eh, dat gaat over allerlei, eh, vaardigheden en inzichten in, eh, hoe activeer je die lokale gemeenschap nou? Hoe krijg je daar, eh, ja hoe krijg je daar zeg maar de vinger achter? Eh, de intrinsieke motivatie om aan de slag te willen. Eh...

JK: En-en hoe heb je daar dan inzicht in gekregen? Is dat gewoon ervaring?

PH: Nou en-en dat-dat eerste, zeg maar het grote verhaal en die intrinsieke motivatie, die komen bij elkaar in het derde onderdeel, en dat gaat over veranderingspsychologie. Dus wat je zou kunnen noemen met een mooie term: de innerlijke transitie. Heh, je hebt de transitie van de samenleving, de fysieke samenleving, maar, eh, ja dat kan-dat kan, eh, niet beklijven of dat krijg je zelfs alleen maar met moeite voor elkaar als je niet simultaan ook werkt aan, eh, aan de hele mindset die daar onder de samenleving ligt.

JK: Ja. De transitie van mensen ook.

PH: Ja. En dus ook, heh de manier waarop we aankijken tegen, eh, überhaupt bezit en, eh, en-en zorg voor elkaar, zorg voor de planeet, zorg voor de toekomst. En de zorgen die mensen daar over hebben, dus dat is, eh... Heh, want, eh, bewustzijn van-van, eh, de grote problematiek is één. Eh, maar daarnaar handelen is-is een hoofdstuk apart. Heh, er is -ik geloof statistisch gesproken is maar iets van drie procent van de Nederlandse bevolking, eh, op het moment dat ze zich bewustzijn van een bepaalde problematiek en ze krijgen een direct handelingsperspectief om hun leven om te gooien en het anders te gaan doen, dan is ongeveer 3% die dat daadwerkelijk doet. En de overige 97% die, eh, nou die maakt misschien wat geld over, of ze tekenen een petitie en daarna leven ze hun leven weer alsof er niets aan de hand was. Eh, dus waarom is dat? Heh, die vraag van, eh, a zeggen en b doen, nou die discrepantie daartussen, dat is een heel belangrijk aandacht, eh, veld, wat voor mij persoonlijk ook echt één van de -één van de eyeopeners was terug in 2007 dat ik dacht van: ja, jeetje dit is echt de ontbrekende schakel in, eh... Heh, wat dus de traditionele milieubeweging en andere veranderingsbewegingen niet doen is raken aan dat stuk veranderingspsychologie. Nou het is, eh, -dat zetten we ook niet zo in de etalage als je lokaal een initiatief begint of, eh, of -en ook landelijk niet, zetten we niet zo in de etalage. Van, eh, dat is ongeveer de helft van het werk wat we doen, maar dat is wel wat het is.

JK: Ja, maar dat is een beetje dat gedachtegoed van Hopkins wat je dan in die trainingen over te brengen?

PH: Ja en dat is al lang niet meer het gedachtegoed van Hopkins. Ik bedoel, nee dat is ook inherent aan het geheel. Het is-het is, eh, super open source en juist heel erg gericht op, eh, op cocreëren om maar even een modewoord erin te gooien.

JK: En, eh, is er straks nou ook een soort van, eh, eindpunt van de transitie, of is het gewoon een nonstop doorgaand proces?

PH: Eh, ja waar -wanneer ben je klaar? Dat is de vraag, ja.

JK: Ja, maar hebben jullie dat als Transition Town concept hebben jullie dat? Dat er een bepaald punt is...

PH: Eh, nou er-er is, eh, er is op een gegeven moment, eh, dat was al ergens in het begin toen-toen er nog vooral conceptueel aangekeken werd tegen het hele fenomeen Transition Town. Toen is er dus ook -in Totness hebben ze ook gedacht van: nou, wat we dan, eh, waar we dan naartoe werken is, eh, eigenlijk echt zo'n-zo'n -wel een lineair proces, is wel interessant. Eh, een groepje initiatiefnemers waarvan Rob Hopkins dan, eh, de talking head was, maar er waren een stuk of, eh, een stuk of vijf mensen die, eh, in de kroeg voor het eerst bij elkaar kwamen in Totness en zeiden van: goh, ja laten we eens kijken wat er gebeurt als we dit doen. Eh, groepje initiatiefnemers, daar ontstaan werkgroepen. Die werkgroepen daar ontstaan spinoffs en bedrijfjes enzovoorts en dat is allemaal met elkaar verbonden. Eh, nou dat-dat groeit en dat groeit. En dan op een gegeven moment die werkgroepen, eh, die gaan allemaal input leveren in een, eh, Energy Decent Action Plan. Eh, wij hebben dat in het Nederlands vertaald naar, eh-eh-eh, -wat was het ook alweer- minder energieplan. Eh, en, eh, nou al die werkgroepen hebben allemaal weer hun connecties in de samenleving en-en ze kunnen een samenleving breed plan maken. En dat plan dat wordt, eh, geadopteerd door de gemeente en, eh, vervolgens wordt het uitgevoerd. En dan heb je gaandeweg natuurlijk nog, eh, nog allerlei technicaliteiten en, eh, goed er zijn klemmen enzo, maar dat zijn dan meer de details, maar de uitvoering van dat plan, dat leidt naar het punt waarop je kunt zeggen van: nu is deze-is deze gemeenschap, eh...

JK: Getransitioneerde?

PH: ...Ja, volledig veerkrachtig en, eh, en los van, eh, van fossiele brandstoffen en, eh, nou ja en met een deeleconomie en al die dingen. Eh, dat blijkt, eh, nou daar zijn een stuk of, eh, een stuk of wat Transition Towns in Engeland die inderdaad die lijn hebben gevolgd, maar, eh, het bleek dus ook dat-dat in de praktijk heel veel, eh, nooit aan dat Energy Decent Action Plan toekwamen.

JK: Dus er is nog niet één Transition Town echt klaar zeg maar?

PH: Nee-nee, kijk en-en dit blijkt dus inderdaad, ja dat de praktijk dan toch ook wel wat weerbarstiger is. Eh, en, eh, er zijn ook wel heel duidelijk, eh, ja, eh, nieuwe inzichten gekomen die die lieten zien van: ja, dat er echt veel meer nodig is. Nou één van de -dat vond ik wel leuk ja, eh, we hebben hier in-in Deventer hebben we op een gegeven moment in 2011 een, eh, een landelijke driedaagse georganiseerd, eh-eh, een-een transitieconferentie. Daar hadden we Rob Hopkins ook voor uitgenodigd als één van de sprekers en, eh, hij zei toen -hij vertelde toen zo van: ja in-in de eerste jaren hadden we het idee van -nou zo'n Transition Town Totness is een, eh, is een echt milieuproject. Heh, en ook allerlei andere dingen die daar in alle-alle andere plaatsen. Heh, in feite vooral een environmental project. En, eh, gaandeweg kwam, eh, kwamen ze erachter zei hij en-en die conclusie had hij nu wel getrokken, dat het eigenlijk niet zozeer een, eh, een-een-een milieuproject is, maar veel meer een-een cultureel, eh, veranderingproject. Dat het echt, eh, dat die hele culturele, eh, ja zeg maar de hele culturele poot dus die gaat over-over die onderliggende cultuur, die uiteindelijk -nou zeg maar milieuvernieuwing en, eh, en een, eh, graaieconomie enzovoorts heeft veroorzaakt, dat dat uiteindelijk veel-veel wezenlijker is. En dat hele energy -heh, dat hele minder energieplan, dat gaat heel erg over uiteindelijk het oppervlakte- heh, zeg maar even

de uitingsvorm, eh, die gaat over, eh, ja, eh, wij willen graag zoveel mogelijk energie gebruiken. Ja en kan het niet meer uit fossiele brandstoffen, dan-dan moet het maar, eh, met-met wind- en zonne-energie.

JK: Maar door kunnen gaan zoals we nu...

PH: Maar ja, goed, zonnepanelen en windturbines kosten ook grondstoffen en, eh, en ja ga je ongelimiteerd alle daken volplempen en moet het dat dan maar zijn, en heb je -wil je allemaal een Tesla, nou dan moeten er maar meer zonnepanelen bij. Is dat dan de oplossing? Nee dan heb je nog steeds -heb je oude wijn in nieuwe zakken. En dat is waar, eh, waar het uiteindelijk over gaat.

JK: Ja, dat DNA werd heel veel genoemd. Dat het onderdeel wordt van je DNA.

PH: Ja! Ja.

JK: Merk je dat in Nederland nou ook, dat het -dat waar die Transition Towns zitten, dat dat onderdeel wordt van mensen hun DNA?

PH: Heh, ja, nou zeker bij de betrokkenen zelf.

JK: Want dat zijn de 3% natuurlijk?

PH: Ja, nou en we zijn, eh, we hebben wat dat betreft, eh, hebben we ook een strategie geadapted die, eh-eh, inhaakt op ander sociologisch onderzoek. Eh, onder meer -nou heh die gaat zeg maar meer over het bereiken van een tipping point. Dus, eh, dat, eh, heh, het streven is niet om zeg maar de lokale bevolking 100% hossend achter ons aan te krijgen, maar dat we 15 tot 20% actief betrokken krijgen. Eh, en actief is dan meer dan één keer, eh, ergens bij zijn, maar inderdaad, ja een-een wat meer actieve houding hebben. Dat we dan inderdaad dan een omslagpunt weten te bewerkstelligen wat maakt dat de rest, eh, vanzelf gaat volgen. En dat is een bewezen effect, eh, wat, eh, wat-wat in allerlei, eh, vermommingen telkens weer de kop opsteekt. Eh, dus-dus dat is, eh, waar we naar streven, en dat -ja om-om het zeg maar in het DNA van die 15 tot 20% te krijgen, dat is in feite waar, eh, waar we naar streven.

JK: En krijgen jullie dat ergens al-al bijna voor elkaar? Zijn er echt Transition Towns die een soort van het schoolvoorbeeld zijn in Nederland, waar jullie graag over vertellen?

PH: Hm, ja. En dan-dan gaat het over: in hoeverre ben je dat aan het monitoren? Eh, daar moet ik het antwoord schuldig blijven, ja, dus daar ligt nog wel terrein braak, ja zeker.

JK: Ja. Nou ja, maar, eh, waar -je bent nu dus een kleine -een dikke 10 jaar bezig. Eh, waar ben je terugkijkend het meest trots op? Wat heb je -qua wat je voor elkaar hebt gekregen?

PH: Hm, dan gaat het toch denk ik over, eh, de tragiek van de pioniers haha.

JK: Dat je nu ziet dat het...

PH: Ja dat het- dat we absoluut een-een, eh, een-een, eh, flinke bijdrage hebben geleverd aan, eh, aan het ontwikkelen van een, eh, van een trend waarbij initiatieven van onderop echt aan kracht hebben gewonnen. Tot en met -nou ja en dat is natuurlijk altijd lastig om zo iets op je eigen opdruk te schrijven, maar, eh, uiteindelijk is het iets wat tot in, eh, de landelijke beleidskringen door is gesijpeld van ja, eh, burgers die zijn niet meer zoals vroeger dat ze ministers met excellentie

aanspreken en buigend alles maar slikken. Eh, er zijn steeds meer initiatieven die -nou ja dat is voor een deel natuurlijk ingegeven door-door de wens om te bezuinigen dat die hele participatiesamenleving is verzonnen, maar, eh, maar even goed, het is ook een stuk erkenning van, eh, van-van de organisatiekracht onderop en dat het inderdaad van belang is. Eh, ja nou ja en als ik dan vooral kijk naar al die, eh, lokale helden die, eh, die allemaal, eh, dit soort initiatieven oppakken. En nou ja in weerwil van, eh-eh, van-van diezelfde culturele onderligger die er nog steeds is die, eh, die contraproductief is. Eh, en hoe je dan daarmee omgaat, dat is een hele belangrijke. Dat, eh, en dat ze die uitdaging dus evengoed aan willen gaan. Dus dat is een soort van plaatsvervangende trots haha.

JK: Ja, maar dat zijn natuurlijk -er zijn altijd van die trekkers in elke Transition Town neem ik aan. En dat zijn dan lokale helden. Hoe, eh, zie je het zelf een beetje als het werken aan een utopia? Als je met een Transition Town bezig bent? Dat je aan een soort ideale samenleving/community toewerkt?

PH: Mm-hm...

JK: Of is dat een soort van te abstract?

PH: Ja nou ja -Utopia is natuurlijk erg verbonden met het hele, eh, met het hele geschrift van Thomas More. Eh, wat in, eh, sommige opzichten misschien wat belegen trekjes heeft gekregen. Maar, eh, aan de andere kant, eh, ja dat-dat haakt wel heel erg leuk in op, eh, op een onderdeel uit die training, het trainingsweekend wat ik, eh, binnenkort ook in Assen ga doen. Daar zit een, eh, een oefening in waarin de deelnemers, eh, ja zeg maar meegenomen worden in een-in een, eh, in een visualisatieoefening. Dus, eh, ik, eh, vraag ze dan om -om nou ja even naar binnen te keren en dan gaan ze -dan gaan ze een soort van tijdreisje maken. Dus individueel in gedachten, eh, laat het onderbewuste maar boven komen, eh, een tijdreisje maken naar, eh, hun eigen woonplaats, eh, over 30 jaar. En ze zijn nog steeds gezond en wel enzovoorts. Ik laat ze daar, eh, rondlopen en ik laat allemaal zeg maar witte vlekken in het verhaal die ze zelf moeten invullen. Dus, eh, ze gaan kijken van hoe ze van a naar b komen, het vervoer, eh, kleding, eh, economie, eh, nou voedsel, alle aspecten, wonen. Dus ik laat ze gewoon, eh, helemaal rondkijken. Daarna dan, eh, mogen ze eerst, eh-eh, zeg maar in tweetallen eventjes uitwisselen van -nou wat heb je gezien, wat viel je op, of zag je niks, wat gebeurde er? Eh, en vervolgens nou plenair nog een, eh, nog een terugkoppeling. En het leuke is dus, eh, dat om het even met wat voor soort groep ik deze oefening doe, want ik doe dat dus met mensen die bezig willen met Transition Towns, maar ik heb hem ook met, eh, met bijvoorbeeld een, eh, groep, eh, ja ondernemers van een minesclub [?], eh, ik heb het gedaan met een groep ambtenaren, eh... Nou, hele diverse, eh, groepen. Eh, en daar komen steevast dezelfde beelden uit, over Utopia gesproken. Eh, en niet alleen in Nederland, maar dit is dus een onderdeel van die- van die training die wereldwijd wordt gegeven in inmiddels een stuk of 50 landen. Eh, en ongeacht of dat nou gebeurt in Brazilië of in Japan of in Canada of in, eh, een Oost-Europees land of waar dan ook, eh, er komen steeds dezelfde basale beelden uit. Een soort van archetypisch verlangen wat er kennelijk is bij mensen, eh, dwars door culturen heen, eh, naar een samenleving die, eh, die groen is, eh, harmonieus, dus mensen werken met elkaar samen. Kleinschalig, het tempo ligt laag, het levenstempo ligt laag. Eh, er is vaak sprake van een mix van geld en ruileconomie. Eh, nou dat soort kenmerken.

JK: Een beetje allemaal idealen.

PH: Ja, en dat is dus kennelijk, heh, waar, eh, mensen ongeacht waar ze wonen en leven diep van binnen naar verlangen. Het gaat eigenlijk over de samenleving die ze zichzelf of degene die ze liefhebben generaties na hun, eh, het ten diepste gunnen. Eh, dus dat-dat is het Utopia waarnaar gestreefd wordt en, eh, het verklaard tegelijkertijd ook waarom de samenleving is waarom die is

zoals die nu is. Dat wil zeggen, eh, als je naar onze samenleving kijkt, eh, nou van alles en nog wat - het is een-een fantastisch en ingewikkeld bouwwerk van allerlei, eh, instituten en regels en-en organisaties etc. Maar het is allemaal ontstaan op basis van keuzes die uiteindelijk zijn gemaakt ooit, door mensen, door collectieven en etc. Eh, maar hoe het is ingericht is bij uitstek, eh, een samenleving die, eh, erop is gericht om ons te vermaken, om ons af te leiden of om ervoor te zorgen dat de samenleving zoals die is in stand gehouden blijft, heh, door... Maar, eh, we zijn ontzettend goed in-in het creëren van afleiding van de pijn die er ergens diep onderhuids is in het besef van dat de samenleving waar -die het automa-heh, autonoom op lijkt te gaan, die richting, dat die compleet afwijkt van-van het diep gewenste ideaalbeeld. Heh, want -nou ja als je 9 van de 10 mensen vraagt van, eh, welke kant denk je dat het op gaat, wat zijn de trends en de tendensen? Ja, dat is milieuvervuiling, meer dits, meer dats, nog sneller, nog flitsender, maar goed, tegelijkertijd ook ongrijpbaarder, anoniemer, eh, nou ja noem het maar op. Maar het zijn allemaal dingen die wegdrijven als het ware van-van die groene droom. Eh en dat maakt het -dat creëert dus een-een soort van -een knagend gevoel ergens. We weten diep van binnen dat er iets niet klopt en, eh, tegelijkertijd voelen we ons machteloos om daar iets aan te doen, en dus zoeken we maar een -nou ja een soort van verder weg een vakantie of, eh, nog een groter huis of een nieuwe baan of toch nog weer een nieuwe relatie. Allemaal afleidingen.

JK: En waarom laten jullie mensen dit dan zien, of hierover nadenken?

PH: Waarover?

JK: Over dit soort -dat je ze meeneemt door hun...

PH: Ok, ja. Eh, nou in de eerste plaats om-om ze ook de kracht te laten zien van, eh, van-van visualisatie en-en , heh, als een methodiek om, eh, om mensen dichterbij hun, eh, hun diepste wensen en verlangens te krijgen. Eh, het is een manier om, heh, als je dit rond een specifiek thema zou doen, eh, nou ja voedselvoorziening of energievoorziening of wat dan ook, eh, dan, eh, dan ,heh, dit is iets wat -je roept zeg maar spontane beelden op, heh, dat is net zoiets als een-als een -nou een brainstorm, dat kan dezelfde effecten hebben. Maar dat je vooral mensen uitnodigt om vrijelijk te droen, zonder al die ja maars. Dat je de ja maars eventjes buiten laat. En, eh, op het moment dat je vervolgens daar, eh, nieuwe ideeën en nieuwe beelden uit krijgt, dat je daar op gaat focusen en ze vervolgens -heh want dat is dus een uitnodiging om na die visualisatieoefening van: nou misschien zitten er wel hele leuke ideeën bij waar je nooit-never zo, eh, spontaan op gekomen bent, maar je hebt opeens: hey, verrek dat is leuk, of iets wat je in het verhaal van een ander hebt gehoord. In potentie zijn dat, eh, zijn dat projecten in de dop.

JK: Die vanuit die diepe verlangens een beetje ontstaan?

PH: Ja. Eh, heh, eh, en op het moment dat je zeg maar met elkaar zegt van: nou dit-dit is ontzettend leuk, laten we eens kijken hoe we dat zouden kunnen realiseren bij ons in de buurt. Dan, eh, dan moet je dus door middel van backcasting gaan terugkijken van: ok, wat zijn nou de mijlpalen die je moet bereiken, wil je uiteindelijk daar uitkomen. En als je maar genoeg detailleert, eh, dan heb je in feite een-een project, eh, een projectplan.

JK: Maar ergens laat je ze dus achter een soort van hun Utopia aangaan?

PH: Ja, je creëert met elkaar eerst een Utopia, dat kan zijn op een deelonderwerp, eh, en vervolgens, eh, ga je het, eh, ga je het tot in het absurde detailleren zodat je -zodat het grijpbaar wordt. En dat de stapjes, dat de tussenstapjes die nodig zijn om daar te komen klein genoeg worden om ze -om zeg maar het bereikbaar te maken. En, eh, en dat bereikbare dat is met name, eh, realiseerbaar ook

doordat, eh, doordat je het samen doet en er niet alleen voor staat. Dus dat collectieve, eh, collectieve aanpak is ook een belangrijk element daarin. Nou ja en dat is-dat is precies wat maakt waarom, eh, ja waarom een project kan slagen en dat is dat je die intrinsieke motivatie van mensen hebt aangeboord op zo'n moment. Heh, dan zijn ze -dan zijn ze van binnen gemotiveerd om, eh, om daar te willen komen. En ze zien het ook letterlijk voor zich, en dat is precies waar het -waar het gaat werken. En dat is de reden waarom, eh, een speeltuin als die wordt neergezet, eh, zeg maar door de gemeente ergens wordt neergeplempt, dat die de volgende week wordt vernield of beklad. Maar op het moment dat er kinderen bij betrokken zijn van a tot z bij het ontwerpen en-en waar moet het dan komen, dan gaan ze er dwars voor liggen. Dat is precies hoe het voor de grote kinderen ook werkt.

JK: Vind ik een mooie om mee af te sluiten eigenlijk.

PH: Ja, is prima. Volgens mij is alles wel langsgekomen.

Case 12: That Mountain Comes!

Thijs Zonneveld = TZ

Joey Koning = JK

JK: Hey, eh, het gesprek -het-het-het idee is, eh, is zeven jaar geleden begonnen. Waarom was het voor jou toen belangrijk dat er een berg in Nederland kwam?

TZ: Eh, nou het was in eerste instantie voor mij echt alleen maar een grapje. Eh, een-een grapje in een slechte column wat mij betreft.

JK: Op Nu.nl

TZ: Nou ja gewoon -ik kwam toen ook terug uit -ik kwam toen terug uit de Tour de France en die was voor mij toen niet heel succesvol verlopen en ik moest echt de laatste dag -de dag erna -na Parijs- moest ik nog een column schrijven. Dus ik -ja ik toen dus de colum geschreven van: ik wil een berg hebben, dan hadden we tenminste de berg op kunnen trainen en dan, eh, bakken ze er misschien wat meer van de Tour. En veel meer dan dat was het niet. Eh, maar, eh, tot mijn verbazing, eh, ja, eh, waren er vervolgens heel veel mensen die zeiden: ja, dit idee, eh, is, eh, is veel levensvatbaarder dan je denkt. En er kwamen allemaal mensen die-die al eens een keer eerder een vergelijkbaar idee hadden gehad. En, eh, ja toen merkte ik eigenlijk dat ik niet zozeer een, eh, nou ja ik ben geen ingenieur of, eh-eh, ja ik heb geen enkele kennis toe te voegen aan zo'n project, behalve dat ik een soort platformfunctie, eh, kon, eh, vertolken. Eh, maar waarbij heel veel mensen, eh, ja hun ideeën konden combineren. En op die manier een stuk verder konden komen. En dat is, eh, ja dat is, eh, veel beter gelukt dan, eh, ik had durven dromen. Omdat er gewoon heel veel bedrijven bij elkaar zijn gekomen en vervolgens heel veel ideeën bij elkaar zijn gekomen en ja het echt een serieus, eh, onderzoeksproject werd.

JK: Ja, maar dat -dat was de focus ook, een onderzoeksproject? Of was het wel meer dan dat?

TZ: Nou, eh, wat -ja ik denk dat het -want als je er dan echt over na gaat denken, dan moet het gewoon in bepaalde fases. Dus er moest eerst een haalbaarheidsonderzoek komen naar -ja, kan zo iets technische gezien? En zo ja, aan wat voor een, eh, aan wat voor een, eh, kostenplaatje denk je en al dat soort -wat zijn de problemen waar je tegenaan loopt eigenlijk? Ja, wanneer, eh, wordt zo'n project, eh, onmogelijk zeg maar? Als je er echt serieus naar gaat kijken. En wat we eigenlijk merkten was dat er, eh, al ontzettend veel bedrijven waren en-en initiatieven waren die, eh, het al heel fijn vonden dat er buiten de gebouwde paden en buiten de bestaande kaders konden denken. Waar ze zelf al heel veel, eh, zeiden aan te hebben. Zo zijn er allemaal bedrijven geweest die daar heel veel tijd en geld en manuren in hebben gestoken om gewoon eigen innovatieve trajecten uit te typen zeg maar. Dus dat was -dat is eigenlijk sowieso al -op dat moment was al, ja, was al heel snel duidelijk dat dat sowieso al een hele fijne bijvangst was, dat er allemaal innovaties werden gestimuleerd, omdat mensen -ja, het was toen ook nog, eh, recessie. Dus er waren gewoon heel veel bouw- en, eh, bouwbedrijven of architectbedrijven en dat soort, eh, ja de wat creatieve mensen in die bouwhoek, die waren gewoon eigenlijk alleen maar bezig met standaard dingen aan het bouwen, als ze al iets aan het bouwen waren. Die vonden het heel erg fijn om, eh, op een totaal andere manier bezig te zijn met hun vak. Maar we hebben het vervolgens opgedeeld in -nou ja toen bleek dat het wel echt serieus was, dat er heel veel, eh, bedrijven zich aansloten, dus dat we echt een serieuze vuist konden maken. En we hebben gewoon -ja eigenlijk een aantal mensen hebben we geselecteerd die in een projectgroep, eh-eh, nou we waren net met z'n, eh, -volgens mij waren dat in eerste instantie waren dat -ik denk zo'n 50 bedrijven, waar we ongeveer 10 mensen uit hebben

geselecteerd- die, eh, die zo'n projectgroep, eh, ja met elkaar creëer je -je wil in eerste instantie de haalbaarheid onderzoeken, wat is er technisch mogelijk?

JK: En wie zijn dan die 'we' die selecteerden?

TZ: Eh, dat was toen, eh, mijn, eh, mijn uitgever van de pers, de krant waarvoor ik werkte, en ja wat ook eigenlijk de -ja ik denk de belangrijkste platform functie vervulde voor, eh, voor die berg toen, omdat we daar eigenlijk allemaal dingen konden publiceren over, eh, nou ja -kan het of kan het niet, en ook een oproep doen soms, weet je wel: we hebben dit of dit nodig. Alleen ja, je merkte dat dat ontzettend goed werkte. En ja, ik denk dat zeven jaar geleden ook nog niet helemaal de kracht van social media enzo zo duidelijk was als nu, en dat gaf ook wel echt -ja wel grappig om te zien en dat vond ik echt wel, eh, een eye-opener van hoeveel je kunt bereiken. En we hebben toen in feite heel erg gekozen voor een bottom-up, eh, benadering in plaats van een top-down benadering. Dus dan werk je -ja als je gewoon een analyse maakt van welke grote projecten er in Nederland, eh, de laatste jaren zijn geprobeerd, dan zijn die bijna altijd top-down gedaan. De Olympische Spelen was toen een goed voorbeeld, de Olympisch Spelen in Nederland halen. En dat was eigenlijk gewoon - nou ja wel vanaf het begin tot mislukken gedoemd omdat het uiteindelijk opgelegd door politiek en door overheden, van: dit moeten we willen.

JK: Ja dat hele klassieke

TZ: En je merkt -ja, hele -precies, klassiek iets inderdaad. Ja, ik merkte dat daar heel veel weerstand tegen was in de hele -zeg maar in de hele samenleving was je daar op dat moment als we daarin bleven hangen, dan was het waarschijnlijk afgeschoten. Net zoals gebeurt in een heleboel andere landen in de laatste jaren. Dus wij hebben toen heel erg gekozen voor -nou ja anders- ja, andere benadering. Juist je heel kwetsbaar opstellen en zeggen: joh, we weten niet of het kan, we willen het onderzoeken en, eh, we willen ook geen geld van de overheid. Dus we hebben ook expres geen subsidies enzo aangevraagd, omdat we ook niet wilden dat er een negatief sentiment zou ontstaan omdat we subsidies zouden krijgen voor een project dat voor veel mensen idyllisch is. Dus we hebben echt gewoon alleen maar gekozen voor, eh, andersom benadering: iedereen, eh, mag ideeën aandragen en wij, eh, kijken wat de beste ideeën zijn en wat het beste werkt.

JK: Ja, en iedereen levert ook wat geld in daarvoor?

TZ: Ja en iedereen die mag -en iedereen die wil, die, eh, die mag gaan bijdragen.

JK: Ja. En-en hoe kan het -want je zei al: er waren al meer ideeën en mensen die hierover nadachten. Hoe kan het dat-dat jij nu met deze oproep toen het-het idee zo lanceerde eigenlijk?

TZ: Eh, nou ik-ik denk wel -ik denk wel in eerste instantie dat procesidee wat in eerste instantie helemaal niet -dat was helemaal niet een uitgebreid ding persé voorafgaand van: we gaan het zus en zo doen. Maar, eh, ja voor ons was het eigenlijk de meest logische manier om het zo te doen. Het is -zo'n project, eh, als je het ver wilt brengen, dan heb je één ding nodig, en dat was draagvlak. Eh, en dat betekent dat je, eh-eh, gewoon enorm veel mensen moeten het ook leuk vinden en blijven vinden. En dat doe je volgens mij alleen maar door heel open en transparant te zijn en te zeggen: ok, ja dit, eh, dit kan, maar dit kan ook helemaal niet. Weet je, we hebben ook gewoon dingen -als iets mislukte, hebben we dat ook gecommuniceerd. Dus we hebben ook gezegd: we wilden een berg van zand en vuilnis maken in eerste instantie, ja dat was gewoon volstrekt onmogelijk, omdat je zoveel zand nevennooit bij elkaar ging krijgen.

JK: En was het wat dat betreft dan ook heel belangrijk dat de ideeën heel erg, eh, niet vast werden gezet, maar echt gewoon een beetje losjes bleven?

TZ: Ja, dat denk ik wel ja. Dus -we kregen ideeën van mensen met het idee dat ze ook, eh, indruk - ideeën, dus dat was gewoon feitelijk zo. Eh, heel veel mensen hadden gewoon de mogelijkheid om mee te denken. En ik denk wel dat een project op een gegeven moment -het wordt wel natuurlijk moeilijker op het moment dat het meer wordt afgebakend, want we kregen -ja er waren gewoon steeds serieuze partners die daar ook in gingen investeren, waardoor je ook gewoon -je gaat het op een gegeven moment -gaan bedrijven of partijen het deels claimen.

JK: Ja. En dat moest dus niet?

TZ: Nee, dat-dat was iets dat we zo ver -zo lang mogelijk hebben proberen weg te houden. En we hebben ook zo lang mogelijk geprobeerd de overheid weg te houden. We zijn wel allemaal uitgenodigd door Tweede Kamer fracties enzo in Den Haag, hebben we wel een aantal keren mee gesproken, maar we wilden dat expres -we wilden de overheid en politiek er juist buiten houden, we wilden gewoon eerst het kijken -te proberen of het echt technisch haalbaar was. En daar is heel lang onderzoek naar gedaan en hebben we -nou ja dat kost uiteraard ook nog wel aardig wat geld, wat we hebben opgehaald via crowdfunding. Eh, en, eh...

JK: Maar heb je die er uiteindelijk wel bij moeten betrekken, zo'n overheid?

TZ: Nee, eigenlijk niet echt- eigenlijk niet echt. Kijk wat je toen heel erg zag -ja ik merkte toen eigenlijk pas in dat hele proces en dat hele project- hoeveel innovatieve, eh, denkkracht er is in Nederland en hoeveel projecten er zijn die eigenlijk snakken naar, eh, aandacht, eh, geld, eh, energie. En ja ik heb me toen wel echt afgevraagd waar de overheid dan mee bezig is weet je, als je sommige projecten niet financiert of niet stimuleert, en, eh, ja tonnen subsidies of miljoenen subsidies soms ergens instopt. Ja daar waren echt fantastische ideeën bij die nu ook, eh, die-die daardoor heel -heel veel langer duurden eigenlijk om iets, eh, om concreet te worden dan dat dat nodig zou zijn, of het helemaal niet halen. Eh, maar dat was wel echt interessant om te zien ja. Ik-ik was -ik bedoel ik ben sportjournalist van huis uit, dus ik had helemaal geen -niet veel kennis over, eh, verticale landbouw en, eh, over bepaalde vormen van energieopwekking. Maar als je ziet hoeveel mensen daar, eh, verstand van hebben en er hele goeie ideeën over hebben, dat vond ik echt fascinerend om te zien, veel meer dan -ja en ik denk dat dat eigenlijk het grootste succes misschien wel van het hele project was, dat je gewoon ziet dat je mensen kunt bundelen als je -als je ze genoeg verantwoordelijkheden geeft en, eh-eh, ja de mogelijkheid om allemaal in te stappen op hun eigen niveau en, eh, allemaal mee te denken. Dat je iedereen eigenlijk, ja verantwoordelijk maakt, een stukje van het project geeft.

JK: En waarom denk je -deden die mensen denk je-denk je mee? Waarom werden mensen zo blij hiervan, of zo enthousiast hiervan?

TZ: Nou ik denk -deels omdat, eh, omdat er bedrijven waren die gewoon dachten: ja hier gaan wij innovaties uit halen. Dus we kunnen meekijken bij anderen, we kunnen onze eigen innovaties, eh, uitwerken. Want ja, het was natuurlijk best wel een, eh, -wat er best wel uniek aan was en wat je niet zo vaak ziet in de bedrijfsstructuur, is dat er een open innovatiesysteem was, waarbij iedereen samenwerkt aan bepaalde innovaties in plaats van dat bedrijven het allemaal voor zichzelf aan het uitvinden waren. Dat-dat zie je gewoon niet zo vaak. Eh, ik denk dat dat -veel bedrijven vonden dat interessant. Eh, ik denk dat zeker ook de bouwbedrijven dat ook wel echt interessant vonden, van: ja als dit er echt een keer komt, dan willen wij wel mee -dan willen wij wel, eh, mee, eh, bouwen. Dus je krijgt op een gegeven moment een fase waarin bouwbedrijven ook zeiden: ja, wij steken er nu

zoveel tijd en geld in, maar dan wel onder de voorwaarde dat... Eh, wat ook -wat ook wel logisch was denk ik. Eh...

JK: En-en wat je zei: er zijn heel veel verschillende bedrijven en die zijn natuurlijk normaal ook concurrenten van elkaar. Heb je- heb je daar nog iets van een speciale methode tegenaan moeten gooien om die naast elkaar te krijgen, of ging dat gewoon heel erg uit zichzelf wel?

TZ: Nou, nou ja dat viel eigenlijk best wel mee, want die bedrijven vonden het eigenlijk verrassend leuk allemaal om met elkaar samen te werken. Dat zeiden ze ook allemaal weet je wel: ja we zijn normaal gesproken concurrenten van elkaar, we zijn alleen maar tegen elkaar op aan het bieden, of elkaar zwart aan het maken bij een potentiële opdrachtgever. En nu is het andersom eigenlijk, nu proberen we samen te werken en zag je dat bedrijven ook heel erg van elkaar leerden. Dus, eh, dus daarom -ja bedrijven die vonden dat iets bij andere bedrijven heel goed ging, waardoor ze het vervolgens zelf ook, eh, iemand daar op gingen zetten die, eh, in, eh, waterbouw, energie of in verticale landbouw, eh, daarover ging nadenken. Dus dat was wel heel grappig om te zien, eh, dat die bedrijven zo goed samenwerken. En we hebben ook -in die projectgroep zaten ook allerlei verschillende, eh, allerlei verschillende, eh-eh, bouw- en constructiebedrijven en architectenbedrijven, van allerlei verschillende pluimage. En die werken allemaal echt wel goed samen. En, eh, dat was wel, eh, dat vond ik wel echt verrassend, en ik denk dat dit deels is omdat we, eh-eh, ja zo open waren en open innovatiestructuur hadden en ik denk dat dat ook deels was omdat, eh, het in eerste instantie natuurlijk gewoon een-een -ook een heel leuk project was. Dus we hadden de sympathie ook van heel veel van die bedrijven en van veel van de mensen die daar werkten. Zeker in de eerste fase was het gewoon puur- was het gewoon puur, eh, -korte onderbreking door kinderen-, eh, dus zeker die eerste fase was ook wel echt heel veel literair oud papier en pas toen we het wat serieuzer konden doen en-en echt haalbaarheid onderzoek gingen doen, ja toen kwam er -ja was er geld beschikbaar. Eh, maar dat was zeker in die eerste fase niet zo, waardoor mensen -waardoor we toch wel echt afhankelijk waren van mensen die in hun vrije tijd, eh, dingen deden. Of in de uren van de baas en dat de baas een beetje de andere kant op keek. Maar dat was wel, eh, dat was wel echt nodig. Nou tot op een gegeven moment ze echt wel iets te besteden hadden en afspraken konden maken over manuren met het bedrijf enzo, toen is dat technische haalbaarheid onderzoek opgezet. En daar-daar is echt wel een heel plan uit voort gekomen van: hoe zou je zoiets moeten doen? Eh, kan het technisch? Nou ja dat antwoord was uiteindelijk ja. Maar dan wel op -onder bepaalde voorwaarden. Dus dat je een -nou het zou echt een holle constructie moeten worden en zeker niet iets van zand of met -ja je kunt niet een zo groot volume opbouwen door aan de binnenkant iets, eh, ja door te stapelen zeg maar.

JK: Ja, dus dan zijn er teveel materialen.

TZ: Nee, ja, je moet echt- dus het moest echt een gebouw worden. Eh, maar ja -dus het -het was wel, eh, nou ja we kwamen er, eh, dat het technisch mogelijk was, wat echt leuk was vond ik zelf. Maar goed, het was niet, eh, ik had daar ook niet verder invloed op. Eh, zij hebben gewoon gekeken of -is het technisch haalbaar, zo ja, onder welke voorwaarden? En daar -ja op een gegeven moment komt er, eh, uit dat het, eh, x geld kost en vooral, eh, ik denk dat-en ik denk dat dat vervolgens het moeilijkste was, dat het daar het meeste op, eh, stagneert eigenlijk, of stagneerde. Eh, wie-wie concretiseert het vervolgens? Zeker -we waren bijvoorbeeld heel ver met, eh, met bepaalde gemeentes en, eh, regio's die-die -ja de Floriade organiseerde bijvoorbeeld, om daar een berg te maken -een soort proefberg van 100 meter hoog, wat al enorm zou zijn geweest als je dat -als je dat -als er zo'n-zo'n prototype zou kunnen bouwen. Daar zijn we best wel ver mee geweest, maar uiteindelijk is dat -verzand je dan ook in enorme, eh, beleidsproblemen eigenlijk. Ja, ga maar eens een vergunning aanvragen voor een berg, weet je wel. Ja hoe lang duurt dat? Dus ja ik denk dat het nog steeds, eh, het is nog steeds wel een ontzettend interessant idee als ik er nu-nu naar kijk en is er

heel veel mogelijk en er wordt nog steeds -ja er zijn allemaal losse innovaties die zijn verwezenlijkt of gestimuleerd en het is, eh, het is op scholen, eh, een vak geweest, dus de TU Delft is het een vak nog steeds volgens mij. Dat je -nou ja gewoon omdat ze het puur als kader heel interessant vinden omdat je dan, eh, veel lossier, eh, kunt denken dan, eh, ja iedereen mag een berg bouwen -ga er maar aan beginnen zeg maar. Hoe-hoeveel mogelijkheden heb je dan? Eh, en ik denk dat het -ja, het zou er ongetwijfeld ooit komen, maar dan, eh, waarschijnlijk in, eh, Qatar of in Dubai of, eh, een land waar je heel veel geld hebt en waar het energieprobleem een groot -waar energievoorziening -schone energievoorziening een groot probleem is, wat op zich logischer zou zijn denk ik.

JK: Maar daar ging het uiteindelijk op stuk, op-op het geld nu?

TZ: Ik denk dat, eh, het een combinatie is van geld en beleid. Dus vergunningen en-en geld. Kijk -vallen elkaar in de rede- nou ja ik denk- nou ja weet je -in feite -de basis van het plan ligt er gewoon en dat is natuurlijk al 100 keer verder dan we in eerste instantie -of zeker ik in eerste instantie had gedacht dat je überhaupt zou komen, dat je gewoon een serieus plan zou kunnen maken om een berg te bouwen, dat kan dus. Er moet alleen iemand zijn die de-die de cheque oppakt, om de investering te doen. En er moet een, eh, regio zo gek zijn om het -om te zeggen: ja wij willen het wel. En daar is gewoon -ja ik weet niet of de tijd daar al rijp voor is en ik denk dat je daar een hele -ja je moet er natuurlijk ook een probleem mee oplossen uiteindelijk. En de schone energievoorziening is gewoon nog niet relevant -ja is gewoon helaas nog niet urgent genoeg om daar heel veel-heel veel geld in te gaan investeren. Nee, kijk dat hele klimaatakkoord en in hoe kleine stapjes dat gaat en dat -ja datzelfde geldt voor, eh, voor ruimtegebrek, voor, eh, verticale landbouw, allemaal die dingen -het zijn allemaal prachtige ideeën die allemaal op zich problemen oplossen, maar ik denk dat het in Nederland daarvoor nog -ja niet neipend genoeg is en ik denk dat het -daar zou veel eerder worden gebouwd in een land als Qatar. En je ziet natuurlijk talloos -als je gewoon na gaat denken over de toekomst, in bijna alle science-fiction films en in bijna toekomst -alle toekomstideeën gaan mensen ook uit dat je veel meer gaat stapelen. Eh, en, eh, dan veel meer, eh, functies combineert. Dus, eh, woningen en bedrijven combineert met-met verticale landbouw en vervolgens de hoogte gebruikt om energie mee te winnen.

JK: Ja, want zijn al die projecten -of al die zijtakken, zijn die er op een gegeven moment bijgekomen om -om het gewoon maar wat haalbaarder te maken? Dingen als duurzame energie, en wonen en... dat het meer functies kreeg?

TZ: Nou dat -het was al vrij snel duidelijk dat je niet een berg bouwt alleen maar voor sport. Wat mijn -ja ik -dat wat ik zei: ja je fietst naar boven, je skit naar beneden, ja hartstikke leuk, maar daar bouw je natuurlijk geen berg voor.

JK: Een beetje dat romantische beeld.

TZ: Ja nee dat is leuk voor erbij, maar je merkt toch wel heel snel -kun je die berg bouwen? Ja nou dat kan, maar waarom zou je een berg bouwen? Dan moet je wel echt gaan nadenken over hele slimme toepassingen en dan -ja wat kun je met hoogte? Ja je kunt -wat je in Zwitserland heel veel ziet: je kunt heel veel energie opwekken met hoogte, eh, door, eh, energie uit water, door, eh, zon, maar ook heel veel door energie uit wind. Dus ik vond het wel een heel interessant idee van de TU Eindhoven om een tochtgat in een berg te bouwen, eh, met-met daarin, eh-eh, wind, eh, -hoe heet dat?

JK: Windturbines?

TZ: Ja, windturbines. Wat ze, eh, nou ja nu in Oostenrijk serieus aan het onderzoeken zijn, of ze dat - of ze in een bestaande berg een tochtgat kunnen boren om daar dus heel veel energie mee op te wekken.

JK: Want dat wou ik nog vragen: het heeft tot heel veel innovaties geleid, maar zijn die innovaties ook bruikbaar voor niet-berg projecten? Maar blijkbaar wel dus in Zwitserland.

TZ: Ja-ja. Eh, ja dat is -daar zie je wel echt -daar zijn gewoon bedrijven met elkaar, eh, überhaupt in gesprek gekomen die anders elkaar niet of veel moeilijker hadden bereikt en, eh, ja daar zie je wel echt aan dat die gewoon een boost hebben gekregen door zo'n project. Eh, en ja je moet het uiteindelijk ook wel daar uit halen. Weet je je kunt niet voor sport een berg bouwen, je zult dat toch echt moeten doen -ja, je zult echt een maatschappelijk probleem moeten oplossen en ik denk dat bewegen en zeker dat mensen meer bewegen zeker een maatschappelijk probleem is, maar dat -ja is zeker niet een probleem waar we een berg voor zouden moeten bouwen. Dat kun je ook op andere manieren oplossen. Maar als je alle -al die functies met elkaar combineert, dus schone energie opwekken, eh, duurzame landbouw, eh, ruimte, eh, ja dat je veel meer kwijt kunt op één, eh, één vierkante kilometer. Eh, en als je er woningen en bedrijven op gaat maken, ja dan ben je al een heel stuk verder. Maar, eh, ik denk dat we dan ook wel een heel stuk verder zijn in de tijd voor zoiets echt werkelijkheid wordt.

JK: Ja en-en-en wat gaat er nu gebeuren? Ligt het nu gewoon voor onbepaalde tijd stil?

TZ: Nou je ziet nu eigenlijk dat het heel veel wordt gebruikt in scholenprojecten. Eh, of in, eh, ja - eigenlijk op alle niveaus, van lagere scholen tot, eh, universiteiten. Eh, en, eh, er worden eigenlijk -er zijn afgeleide projecten, dus vorige week was er bijvoorbeeld nog één van de projectleiders, eh, door één van de projectleiders planologie die geeft -die geeft daar gewoon workshops in. Dus die gaat naar een gemeente, die, eh, die laat mensen helemaal out of the box denken door aan te komen met: ja, ga maar een berg bouwen. En iedereen eerst lachen -ja, ga er maar serieus over nadenken. Eh, dus-dus dat -het wordt sowieso nu gebruikt als theoretisch kader, eh, nou ja dat hele-dat hele haalbaarheidsonderzoek ligt er. Dus ja, eh, als er ooit weer, eh, als er het geld is en, eh, een regio die dat prototype wil bouwen, ja dan, eh, ben je in no-time weer -dan is er in no-time weer leven in geblazen. Maar voor-voor mij persoonlijk is het -ja, eh, ik kan er- ik kan er niet zoveel, eh, aan toevoegen meer. Ik heb al die mensen bij elkaar gebracht en dan -ja dat was ook een beetje mijn functie denk ik. En ik merkte dat het heel, eh, goed werkte dat ik een leek was op heel veel gebieden en dat ik kon vragen aan heel veel mensen van: ja waarom is dat dan zo? En dat dat een hele relevante vraag was vaak, gewoon de waarom vraag. Eh, waardoor mensen ook gewoon buiten hun kader gingen denken, omdat ze het aan mij moesten uitleggen en eigenlijk dan -ja niet helemaal goed konden uitleggen en na gingen denken waarom ze dan überhaupt altijd zo dachten dat het zo moest. Dus mijn functie was heel fijn om mensen bij elkaar te brengen en als leek zeg maar, maar, eh, ja ik -eigenlijk heb ik nu verder niet een functie meer in dat geheel. Ik kan er niks aan veranderen of het nou wel of -of het nou sneller gaat of langzamer gaat of dat het er überhaupt wel komt. Dus, ja ik vond -ik vond het fascinerend om te zien hoeveel -hoeveel er mogelijk is.

JK: Ja, -onderbreken elkaar weer- sorry, ga door. Eh, nou voor mij is het ook sowieso wel interessant om te zien hoe, eh, hoe het uiteindelijk niet voor elkaar is -hoe jullie het uiteindelijk niet voor elkaar hebben kunnen krijgen, maar hoe dat toch impact heeft gehad eigenlijk.

TZ: Hoe bedoel je? Sorry, dat laatste verstond ik niet.

JK: Eh, nou ja hoe het -hoe dat zonder dat het uiteindelijk tot uitvoering is geweest, hoe het toch een-een soort van impact heeft kunnen hebben. En ik denk dat daar wel de kracht van dit soort ideeën in ligt.

TZ: Ja. Ja dat denk ik ook. Ik denk dat er, eh, ja ik denk dat het ook voor, eh-eh, haalbare ideeën of realistische ideeën op korte termijn wel, eh, interessant kan zijn om er naar te kijken hoe je op korte termijn veel mensen bij elkaar kunt brengen, eh, en iets kunt organiseren. Op een-op een manier waarop je mensen niet iets oplegt, maar je ze echt laat meedenken. Ik denk dat er dan heel veel meer mogelijk is.

JK: Ja. En als ze nou die berg gaan bouwen in Qatar, zou je dan nog bepaalde lessen meegeven die je hebt geleerd uit-uit dit project?

TZ: Eh, pfoeh. Ja het is zo- weet je wel -het is zo moeilijk -ik denk dat je echt wel hele goeie -je hebt vooral hele goeie mensen nodig. Je ziet dat je heel erg afhankelijk bent van mensen weet je wel. Eh, niet eens zo zeer van...

JK: En wat maakt mensen dan heel goed?

TZ: ... Nou het zijn mensen die-die, eh, die aan de ene kant durven te dromen en aan de andere kant gewoon ook heel realistisch kunnen zijn op het moment dat het ook geconcretiseerd moet worden. Dus-dus wel de stip op de horizon en dat er vervolgens wel naar toe in -met, eh, met concrete doelen. Eh, en je bent heel erg afhankelijk van bepaalde mensen. Eh, ik denk nog veel meer dan van bedrijven of van geld of -je bent echt afhankelijk van een paar hele goeie professionals die, eh, die zo'n project wel verder kunnen brengen. En dat is denk ik -het moeilijkst van zo'n project -als je zo laagdrempelig begint, dan is er een moment waarop je moet-moet overschakelen, eh, van, eh, iets leuks en grappigs en hobbymatig naar iets professioneels, en dat is op sommige vlakken heel erg goed gelukt -zeker dat haalbaarheidsproject dat is echt gedaan door echt hele goeie mensen. Maar bijvoorbeeld het financieringsproject is -dat is eigenlijk die crowdfunding -dat is gewoon best wel slecht gedaan. En dat is omdat we daarvoor mensen, eh, ja dat we te laat hebben geschakelt eigenlijk naar-naar professionelere mensen, dus dat is wel echt lastig. Daar is -je begint zo laagdrempelig en dan op een gegeven moment dan moet je schakelen naar zoiets professioneels, ja daar moet je wel veel ervaring mee hebben. En ik had in ieder geval nog nooit ervaring om een berg te bouwen, dus dat is wel lastig.

JK: Ik denk dat weinig mensen dat hebben.

TZ: Ja precies haha.

JK: Ja. Hey je zit al lang over je kwartier heen.

TZ: Ja, ik ga weer aan het werk.

JK: Ik zal er een einde aan maken. Hey, eh, in ieder geval hartstikke bedankt dat je mee wilde werken.

TZ: Ja geen probleem.

JK: Ik ga hier nog een verhaal van maken en ik stuur het nog wel weer op om het je te laten lezen en ook -als je wilt- kunnen dingen aangepast worden nog.

TZ: Nee prima

JK: En dan stuur ik op een gegeven moment ook wel mijn hele scriptie op, mijn verhaal, en dan krijg je het vanzelf onder ogen.

TZ: Leuk. Leuk onderwerp.

JK: Ja vind ik ook.

TZ: En succes.

JK: Eh, hey, hartstikke bedankt nog, en werk ze!

TZ: Joe, dank je. Hoi.

JK: Hoi!